

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos (specializacija – socialinio darbo organizavimas) magistrantūros studijų
programa, II kursas

Gintarė Janūnaitė

**EGZISTENCINIŲ IŠGYVENIMŲ SIMBOLIAI SOCIALINIŲ PEDAGOGŲ
„SAMONĖS ŠTURMO“ PIEŠINIUOSE**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovė –
doc. dr. A.Vaitkevičienė*

Turinys

Magistro darbo santrauka.....	3
Įvadas.....	5
1. EGZISTENCINIŲ IŠGYVENIMŲ RAIŠKA IR YPATYBĖS.....	10
2. SIMBOLIO TURINYS, STRUKTŪRA IR RAIŠKOS YPATYBĖS BEI SĄSAJOS SU EMOCIJOMIS.....	18
3. TYRIMO METODOLOGIJOS APRAŠYMAS.....	23
3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	23
3.2. Tyrimo imtis.....	26
3.3. Studentų išgyvenimų, asmeninių savybių ir simbolių ypatybės.....	28
3.4. Respondentų panaudotų simbolių „Šamonės šturmo“ užduotyje turinio analizės rezultatai. .	33
3.5. Respondentų asmeninių savybių analizės rezultatai.....	37
3.6. Atvejo analizės: Lauros ir Daivos atvejai.....	40
3.6.1. Lauros atvejis.....	40
3.6.2. Daivos atvejis.....	52
Išvados.....	63
Literatūra.....	64
Summary.....	67
PRIEDAI.....	69
1 priedas.....	70
2 priedas.....	73
3 priedas.....	75
4 priedas.....	77
5 priedas.....	81
6 priedas.....	84
7 priedas.....	90
8 priedas.....	96
9 priedas.....	102
10 priedas.....	107
11 priedas.....	111
12 priedas.....	114
13 priedas.....	119
14 priedas.....	123
15 priedas.....	128
16 priedas.....	134
17 priedas.....	140
18 priedas.....	142
19 priedas.....	143
20 priedas.....	144
21 priedas.....	145
22 priedas.....	146
23 priedas.....	147
24 priedas.....	148
25 priedas.....	157

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta *teorinė analizė* apie egzistencinius išgyvenimus, atskleidė jų svarbą ir poveikį mūsų kasdienybei ir mūsų elgesiui. Išgyvenimų analizė patvirtino savęs pažinimo svarbą, ypač socialiniams pedagogams. Simbolių teorinė analizė atskleidė simbolio struktūrą ir turinį. Taip pat patvirtino teiginį, kad simboliai gali reprezentuoti išgyvenimus.

Iškelta *hipotezė*, kad studentų egzistenciniai išgyvenimai išreiškiami asmeniniais ir universaliais simboliais.

„Sąmonės šturmo“ ir anketinės *apklausos metodu* buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas – identifikuoti studentų egzistencinius išgyvenimus materialios formos (simbolio) pavidalu bei ištirti jų supratimą ir simbolio ypatybes. Papildomai studentų asmeninės savybės buvo tirtos R.Ruthe *Tipų ir temperamentų* skale bei R.M.Kern *Gyvenimo stiliaus* skale. Atlikta *duomenų analizė* aprašomosios matematinės statistikos bei statistinės analizės metodais.

Tyrimo dalyvavo 12 socialinės pedagogikos, 16 dailės pedagogikos bei 28 sveikatos edukologijos studentai.

Empirinėje dalyje nagrinėjamas išgyvenimų intensyvumas, amžiaus poveikis išgyvenimų intensyvumui, universalūs ir asmeniniai simboliai, studentų asmenybės tipai ir temperamentai, bei gyvenimo stiliaus skalių ypatybės.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Respondentai intensyviausiai patyrė meilės išgyvenimą, taip pat aistros, laimės, liūdesio ir skausmo išgyvenimus. Silpniausiai respondentai patyrė klastos, pavydo ir šlovės išgyvenimus. Pažymėtina, kad amžiaus veiksnys yra svarbus išgyvenimo intensyvumo patyrimui. Tiriamųjų išgyvenimai reprezentuojami universaliais ir asmeniniais simboliais.
2. Trys faktorių grupės: atsiskyrimo – artumo išgyvenimai, beprasmybės – prasmės išgyvenimai, netekties - troškimo išgyvenimai atskleidė išgyvenimų struktūrą. Taip pat faktorių grupių aukšti Cronbach α ir KMO koeficientai leido patvirtinti „Anketos apie išgyvenimų patyrimą“ validumą. Galima teigti, kad tarp socialinių pedagogų dominuoja depresiško ir isteriško elgesio tipai. Menkiau išreikšti socialinių pedagogų šizoidiško ir suvaržyto elgesio tipai. Taip pat, galima teigti, kad dominuojančios yra perfekcionizmo ir noro įtikti skalės, o silpniausiai išreikštos kontrolės ir savęs vertinimo skalės. Tarp socialinių pedagogų stipriausiai išreikšta noro įtikti skalė.
3. Atvejų analizės duomenys leidžia kelti prielaidą, kad egzistencinių išgyvenimų intensyvumas gali sietis su simbolio lygmeniu: ne taip intensyvūs išgyvenimai išreiškiami asmeniniais simboliais, aukščiausio intensyvumo laipsnio išgyvenimai išreiškiami universaliais simboliais, tačiau šią prielaidą reikėtų tikslinti didesnės imties statistiniais tyrimais.

Esminiai žodžiai: egzistencinis išgyvenimas, simbolis, asmenybės savybės, socialinis pedagogas, refleksija.

Įvadas

Tyrimo mokslinis ir praktinis aktualumas. Simboliai tam tikra prasme yra istorijos liudytojai. Taip pat per simbolius žmogus gali pažinti savo psichikos gelmes. Todėl vėl iš naujo žavimasi ir daugelyje sričių kreipiamas dėmesys į simbolių studijas.

Simbolius tyrinėjo ir apie juos rašė S.Freudas (1900), Gudaitės (2001) nuomone, C.G.Jungas išskyrė 4 simbolių lygmenis: sąmoningąjį, pasąmoningąjį, kultūrinį, universalųjį. E.Frommas (2008) išskyrė simbolių tipus: sutartinius simbolius, atsitiktinius simbolius ir universaliuosius simbolius. Taip pat simbolius tyrinėjo ir aprašė J.C.Cooper (1978), M.Eliade (1975), G.Gudaitė (2001), M.Ferberis (2004), U.Becker (1996), H.Biedermannas (2002), L.Lapinskienė (2006), R.Buivydas (1995), H.-G.Gadameris (1997), P.Ricoeur'as (2001), P.Dundulienė (2005), M.Gimbutienė (1996), N.Vėlius (1995), M.Bruce-Mitford (2005), J.E.Cirlot (1995), A.Uždavinys (2006), P.Lempiäinen (2001), E.Usačiovaitė (1995), B.Stundžienė (1999), S.Repčys (1999), R.Vokaitė-Kulikauskienė (1999), D.Račiūnaitė-Vyčinienė (1999), R.Ambraziejienė (2003). Apie simbolius parašyta daugybė įvairių straipsnių: A.Žiupsnytė (1995) rašė apie kryžiaus simbolį, V.Korlienė (2006) rašė apie krikščioniškuosius simbolius, I.Čepulkauskaitė (2010) tyrinėjo nacių simbolius, taip pat „krikščioniškosios žuvies“, kryžiaus ir pentagramos simbolius.

Labai daug įvairių mokslinių straipsnių apie simbolius parašė humanitarinių mokslų srities atstovai: R.Kvašytė (2005) rašė apie latviškus simbolinius pavadinimus lietuviškoje spaudoje, A.Jurevičiūtė (2010) analizavo visuomenės simbolinių sistemų socialinio struktūravimo ir hierarchizacijos išraiškas, G.Jocaitė, R.Kvašytė (2006) tyrinėjo latviškų simbolinių pavadinimų vartoseną lietuvių kalba, I.Baliulienė, S.Baranauskienė (2008) rašė apie Jolitos Skabliauskaitės knygos „Liūnsargių moteris“ moteriškąją vandens simboliką, A.Uždavinys (1999) tyrinėjo metodologinės simbolių interpretacijos problemas.

Edukologijos mokslų srityje apie simbolius beveik nėra literatūros, išskyrus I.Bilbokaitė, R.Bilbokaitė (2009) straipsnį, kuriame atskleistas pedagogų vaizdinys žiniasklaidoje. Autorių nuomone, „Lietuvos ryto“ dienraštis visuomenės akyse periodiškai formuoja neigiamą pedagogų įvaizdį, kuris tampa negatyvių profesijos simboliu.

Egzistencinius išgyvenimus išsamiai tyrinėjo ir aprašė I.D.Yalomas (1980), taip pat V.Franklis (2008).

Galima teigti, kad apie simbolius ir apie jų reikšmes įvairiose srityse parašyta daug įvairių publikacijų. Taip pat nemažai publikacijų parašyta apie egzistencinius išgyvenimus, tačiau neaptikta jokių duomenų apie egzistencinių išgyvenimų apraiškų tyrinėjimus simboliuose.

Užsienio šalyse tyrinėjamos asmeninės socialinių darbuotojų, socialinių pedagogų savybės (Johnson, 2003; Okonišnikova, Rumianceva, 2007). Taip pat plačiai taikomos supervizijos (Wiener, Mizen, Duckham, 2006). Lietuvoje supervizijos pradėtos taikyti socialinių darbuotojų profesijos priežiūrai nuo 2003. Tačiau lietuviškuose literatūros šaltiniuose supervizijos poveikis ir galimybės

socialinės pagalbos teikimo srityje nėra išsamiai atskleidžiamos. Kol kas akcentuojamas tik jų poreikis (Dirgėlienė, Kiaunytė, 2005). A.Vaitkevičienė kartu su S.Kulkoviene (2006) bakalauro darbe, prieinamais literatūros šaltinių duomenimis, pirmą kartą tyrinėjo socialinių pedagogų etines problemas, su kuriomis jie susiduria profesinės karjeros pradžioje, jei nėra atlikę savo asmeninių savybių ir gyvenimo stiliaus analizės. Pasak Johnson (2003), „pagrindinis įrankis, kurį turi socialinis darbuotojas, yra jis pats. Kad šiuo įrankiu galėtų sumaniai ir protingai pasinaudoti, jis turi turėti pakankamai žinių apie save. Tam reikalinga savistaba, kai analizuojami asmeniniai rūpesčiai, požiūriai, vertybės. Reikia nuolatos save analizuoti, suprasti“ (Johnson, 2003, p. 99-100). Taip pat Johnson (2003) teigia, kad „kitas naudingas būdas pradedančiam socialiniam darbuotojui pažinti save yra atlikti organizuotą savęs studiją. Tai pamąstymai apie savo gyvenimo būdą, gyvenimo filosofiją, moralinį kodeksą ir vertybių sistemą, šaknis, gyvenimo patirtį, asmeninius poreikius ir asmeninį funkcionavimą“ (Johnson, 2003, p. 100). Atlikti savęs studiją arba savianalizę gali padėti simbolių analizė, nes „simbolių kaba – tai kalba, kuria vidiniai išgyvenimai, jausmai ir mintys išreiškiami taip, tarytum jie būtų jutiminiai išgyvenimai, išorinio pasaulio įvykiai“ (Fromm, 2008, p. 14).

Tyrimo problema apibrėžiama **tyrimo klausimais**: Ar simboliai gali reprezentuoti studentų egzistencinius išgyvenimus, asmenines savybes ir gyvenimo stiliaus ypatybes? Ar šį ryšį galima aptikti?

Tyrimo objektas. Egzistencinių išgyvenimų apraiškos studentų „Sąmonės šturmo“ piešinių simboliuose.

Tyrimo hipotezė. Egzistenciniai išgyvenimai išreiškiami asmeniniais bei universaliaisiais simboliais.

Tyrimo tikslas. Ištirti egzistencinių išgyvenimų apraiškas studentų „Sąmonės šturmo“ piešinių simboliuose.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizavus literatūros šaltinius, apibrėžti egzistencinių išgyvenimų sampratą, išgyvenimų lygmenis simboliuose.
2. Remiantis literatūros šaltinių analizės duomenimis pateikti empirinio tyrimo atlikimo eigą, išsamiai aprašyti tyrimo atlikimo sąlygas ir ypatybes.
3. Išanalizavus tyrimo duomenis, atskleisti socialinių pedagogų, dailės pedagogų, ir socialinių edukologų egzistencinių išgyvenimų turinį ir jo raišką simboliuose.
4. Išanalizavus tyrimo duomenis, nustatyti ryšio tarp studentų egzistencinių išgyvenimų ir asmeninių savybių ypatybes.
5. Apibendrinus tyrimų duomenis, pateikti dviejų socialinių pedagogų atvejo analizes, kuriose išsamiai aprašyti egzistencinių išgyvenimų raišką simboliuose, asmenines savybes ir gyvenimo stiliaus ypatybes.

Tyrimo dalyviai. Tyrimui atlikti buvo pasirinkta netikimybinė atsitiktinė imtis. Tyrimas, laikantis etinių reikalavimų, atliktas Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės studijų fakultete 2010 metų sausio mėnesį, kuriame dalyvavo 12 socialinės pedagogikos, 16 dailės pedagogikos, 28 sveikatos edukologijos studentai.

Tyrimo metodologija ir metodai.

Tyrimo metu remiamasi humanistinės psichologijos bei pedagogikos nuostatomis, kuriose deklaruojama pagarba kiekvienam asmeniui ir kiekvieno asmens vertės pripažinimas, savo paties galimybių atskleidimas ir realizavimas, taip pat sąlygų saviraiškai ir savo unikalumui išsąmoninti sudarymas (Rogers, 1985; Maslow, 2006);

Tyrimui atlikti buvo pasirinktas *aprašomasis kiekybinis - kokybinis* tyrimas. Duomenys buvo analizuojami naudojant tokius tyrimo metodus:

1. *Literatūros analizės metodu* analizuojami mokslinės literatūros šaltiniai.
2. *Turinio (content) analizės metodu* analizuojami „sąmonės šturmo“ piešinių simboliai ir egzistencinių išgyvenimų aprašymai.
3. Aprašomosios matematinės statistikos metodu analizuojami demografiniai respondentų duomenys, apibendrinami anketų nominaliniai duomenys.
4. Koreliacinės analizės metodu tikrinamas ryšys tarp išgyvenimų lygmenų, TT¹ ir KGSS² skalių.
5. Faktorinės analizės metodu nustatytos pagrindinės komponentės, išskiriančios egzistencinių išgyvenimų grupes.
6. Neparimetriniu Mano–Vitnio kriterijumi buvo tiriama amžiaus ir profesijos įtaka respondentų išgyvenimų kaitai.

Pagrindinės sąvokos.

Simbolis – „vaizdas, kuris yra kitų (paprastai labai įvairių) vaizdų, turinių, santykių reprezentantas. Panašus į ženklą, bet ir skiriasi nuo jo“ (Psichologijos žodynas, 1993, p. 275). „Ženklas – tai daiktas arba idėja, kurie gana tiesiogiai vaizduoja ar nurodo ką nors kita. Simbolio funkcija, aišku, yra artima ženklo funkcijai, ir abu žodžiai dažnai vartojami kaip sinonimai, bet apskritai simbolis turi gilesnę prasmę. Simbolio prigimtis ar vaizdas atspindi arba vaizduoja daugiau, nei jis pats yra“ (M. Bruce-Mitford, 2005, p. 6).

Raiška yra jausmų, išgyvenimų, vaizdinių įkūnijimas *čia ir dabar* (arba esamuojų laiku) į materialią (realiai apčiuopiamą, matomą, girdimą) formą (pavyzdžiui, piešiant ant popieriaus, suteikiant vaizdiniam spalvas, formas, „įgarsinant“ piešinio personažus ir pan.) (Vaitkevičienė, 2006).

¹ *Tipai ir temperamentai, skalė.* Ruthe, R. (1999) Tipai ir temperamentai. Vilnius: Vaga.

² *Kerno Gyvenimo stiliaus skalė.* Kern, R. M. (1999). Gyvenimo stiliaus skalė. Vilnius: Individualiosios psichologijos institutas.

Asmenybė – „individo savitumas, reikšmingų pastovių jo savybių (įgimtų ar įgytų) sistema, nusakanti jo vietą kurioje nors bendrijoje. Individas tampa asmenybe, kada jis aktyviai veikia ir reiškiasi kaip visybė, jungianti aplinkos pažinimą su išgyvenimais“ (Psichologijos žodynas, 1993, p. 24).

Emocija - „gyvūno ar žmogaus tiesioginis šališkas aplinkos reiškinių ir situacijų reikšmių išgyvenimas. Emocijas lemia aplinkos reiškinių savybių santykis su individo poreikiais. Emocijos susiklostė per evoliuciją kaip priemonė, padedanti nustatyti aplinkos poveikių biologinį reikšmingumą organizmui. Paprasčiausia emocijų forma yra vadinamasis bendras emocinis pojūčių tonas – gyvybiškai svarbių veiksnių sukeliama tiesioginiai išgyvenimai (pvz., skonio, temperatūros pojūčiai), skatinantys individą šiuos veiksmus išlaikyti arba pašalinti (Psichologijos žodynas, 1993, p. 75).

Supervizija – „tai konsultacinė pagalba organizacijoms, komandoms, vadovams ar pavieniams specialistams, savo darbe susiduriantiems su kompleksinėmis situacijomis bei siekiantiems tobulinti savo veiklą“³.

Egzistencija – „(lot. *existentia* – buvimas) – viena iš pagrindinių egzistencializmo sąvokų, reiškianti žmogaus asmenybės būties būdą. Terminą „egzistencija“ šia reikšme pirmąkart pavartojo *Kjerkegoras*. Pasak egzistencialistų, egzistencija yra tas centrinis žmogiškojo „Aš“ branduolys, kurio dėka tasai „Aš“ reiškiasi ne šiaip kaip atskiras empirinis individas ir ne kaip „mąstantis protas“, t.y. kažkas visuotina (bendražmogiška), o būtent kaip konkreti nepakartojama asmenybė. Egzistencija – tai ne žmogaus esmė, nes pastaroji, kaip moko egzistencialistai (*Sartras*), reiškia kažką apibrėžtą, iš anksto duotą, o, priešingai, „atvira galimybė“. Vienas iš svarbiausių egzistencijos apibrėžimų – jos neobjektyvinamumas. Žmogus gali objektyvinti savo gabumus, žinias, mokėjimus praktiškai – išorinių objektų pavidalu; toliau, jis gali padaryti savo paties nagrinėjimo objektu savo psichinius aktus, savo mąstymą ir t.t., objektyvindamas juos teoriškai. Vienintelis dalykas, kas pasprunka nuo jo tiek praktinio, tiek teorinio objektyvinimo, taigi ir nuo pažinimo, ir kas tokiu būdu nėra pavaldus jam, - tai jo egzistencija. Mokymas apie egzistenciją yra nukreiptas tiek prieš racionalistinį žmogaus supratimą, kuris žmogaus esmę laiko protą, tiek prieš marksistinį jo kaip visuomeninių santykių visumos supratimą“ (Filosofijos žodynas, 1975, p. 99-100).

Refleksija – „(lot. *reflexio* – atgręžimas, pasukimas), ne tik to, kas mąstoma (objekto), bet kartu ir mąstančiojo (subjekto) bei paties mąstymo proceso mąstymas. Šių laikų požiūriu refleksija reiškia atsigręžimą į pagrindus, sąlygas ir prielaidas sąmonėje, kaip į vietą, kur vysta mąstymas, ir kaip mąstančiojo bei visų jo galimų objektų buvimo erdvę. Todėl dabartinėje žmogaus, kaip subjekto (Descartes'as), sampratoje ir ja pagrįstoje transcendentalinėje loginėje (Kantas) bei transcendentalinėje fenomenologinėje (Husserlis) filosofijoje refleksija yra sąmonės, kaip savo transcendentalinių struktūrų, apriorinių supratimo ir pažinimo horizontų, bei objektus

³ Supervizija. <http://www.supervizija.lt/index.php?m=113&pt=1> (žiūrėta 2011-04-20).

konstatuojančios sąmonės aktų (a priori) atvėrimo analizė“ (Halder, 2002, p. 174). Yra skiriami trys refleksijos tipai: refleksija veikiant, refleksija apie veiklą ir refleksija veiklai. (Bubnys, 2009, p. 41).

Sąmonė – „aplinkos atspindėjimo tipas, aukštesnioji psichikos forma, kuriai būdinga suvokimo, vaizduotės, jausmų sąsaja su sąvokiniu mąstymu, proto veiksmams. Sąmonę turi tik žmogus. Empiriškai traktuojama sąmonė – tai nuolat kintanti jutiminių ir protinių vaizdinių visuma; tie vaizdiniai kyla žmogui kaip jo sukauptos patirties rezultatas ir lemia jo veiklą. Sąmonę ar jos tam tikrus komponentus tiria keletas mokslų – filosofija, logika, kalbotyra, neurofiziologija, antropologija, sociologija, etnografija ir kiti. Psichologija tiria sąmonės kilmę, struktūrą ir funkcionavimą. Sąmonei būdinga: aktyvumas, intencionalumas, refleksija, savistaba, motyvacinis vertybinis pobūdis, įvairus aiškumo laipsnis (lygis). Kiekvieno individo sąmonė yra unikali, tačiau ne nepriklausoma – ją sąlygoja nuo jos nepriklausantys išorės veiksniai (visų pirma, tos socialinės sistemos, kurioje individas gyvuoja, struktūros)“ (Psichologijos žodynas, 1993, p. 261).

Pasąmonė – „psichiniai procesai, aktai ir būsenos, kuriuos sukeliančių tikrovės reiškinių įtakos žmogus nesuvokia; psichinio atspindėjimo forma – atspindimas tikrovės vaizdas ir žmogaus santykis su tikrove sudaro nedalijamą visumą (tikrovės vaizdas nėra specialios refleksijos objektas). Pasąmonė nuo sąmonės skiriasi tuo, kad jos atspindėta tikrovė yra susiliejęsi su žmogaus jausmais, jo santykiu su pasauliu, todėl pasąmonė negali valingai kontroliuoti žmogaus veiksmų, įvertinti jų rezultatų“ (Psichologijos žodynas, 2003, p. 203).

Magistro darbo struktūra. Ši magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 3 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (64 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 20 lentelių, 15 paveikslų. Prieduose pateikiami anketų pavyzdžiai, visų 12 išgyvenimų universalių ir asmeninių simbolių pavyzdžiai, turinio (content) analizės lentelė, universalių simbolių formos aprašymų lentelė, koreliacinių ryšių lentelės, atvejo analizių duomenys. Darbo apimtis – 74 puslapiai.

1. EGZISTENCINIŲ IŠGYVENIMŲ RAIŠKA IR YPATYBĖS

Egzistencializmas yra ganėtinai nauja šiuolaikinė filosofija, prasidėjusi XIX a. nuo Soreno Kierkegaardo ir Friedericko Vilhelmo Nietzsche'as veikalų. Martinas Buberis, Karlas Jaspersas, Jeanas Polis Sartre'as – dvidešimtojo amžiaus filosofai, toliau plėtoję egzistencializmą. Egzistencialistams svarbiausia, kokią ugdomąją reikšmę individų išgyventai patirčiai turi žinojimo, tiesos ir prasmės klausimai. Ši nauja filosofija yra paplitusi įvairiausiuose kultūriniuose kontekstuose. Kad geriau suprastume, ką patys egzistencialistai siekė pasakyti, reikėtų pažvelgti į keturių tipišku egzistencializmo atstovų – Kierkegaardo, Buberio, Heideggerio ir Sartre'o mąstymo sistemas (Ozmon, Craver, 1996).

Soreną Kierkegaardą labiausiai domino individuali žmogaus egzistencija. Manė, kad reikia perprasti savo sielą, savo likimą ir žmogaus santykį su Dievu. Jis aprašė tris gyvenimo kelio pakopas. Estetinėje pakopoje dominuoja emocijos ir jusliniai malonumai. Etikos pakopos atsiradimui reikšmės turėjo universalus žmogiškumo ir savo vietos bei funkcijų gyvenime supratimas. Trečioji, religinė pakopa Kierkegaardo manymu yra aukščiausia: kai esame vieni prieš Dievą.

Martinus Buberis gilinosi į žmonių tarpusavio santykių esmę. Jis buvo vienas iš nedaugelio egzistencialistų, rašiusių konkrečiai apie ugdymą, ypač apie mokytojo ir mokinio santykį.

Martinus Heideggeris akcentavo, kad jo tyrinėjimų kategorija yra Būtis, o ne vienišas susvetimėjęs individas. Heideggerį domino vienas iš pamatinių klausimų „Kas aš esu?“.

Jeanas Paulis Sartre'as tyrinėjo sąmonę (būtis sau pačiai) ir sąmonės objektus (būtis pati savaime). Jo filosofijoje dominuoja egzistencijos beprasmybė, nes nei pasaulis, nei individas prasmės neturi. Šiame pesimistiškame požiūryje atkreipiamas dėmesys ir į žmogaus visišką laisvę, bei atsakomybę už pasirinkimus ir veiksmus (Ozmon, Craver, 1996).

K.Jaspersas (1998) teigia, kad žmogus kiekvieną dieną gyvena visuomenėje, kurioje atlieka tam tikrus vaidmenis. Žmogus tampa priemone, kadangi visuomenei svarbiausia – efektyvus funkcijos vykdymas. Žmogaus nuasmeninimas lemia individo unikalumo išnykimą. Tačiau Jaspersas (1998) nesiūlo bėgti iš visuomenės, nes tik joje žmogus gali fiziškai išsilaikyti ir pratęsti giminę. Todėl Jaspersas (1998) siūlo pažvelgti į egzistencijos prasmę ir ieškoti autentiškumo savyje. Egzistencijos suvokimas, kad visa yra tarp būties ir nebūties sukelia baimę ir kančią. Tik atsidūręs kritinėje situacijoje žmogus suvokia savo gyvenimo trapumą. Būtent gyvenimo trapumas, leidžia žmogui suvokti, kad jis yra savistovus, neužprogramuotas, kad yra laisvas rinktis egzistencijos įvairovę. Tačiau daugeliui žmonių egzistencinis laisvės išgyvenimas yra svetimas. Šie žmonės tapatinasi su kolektyvu. Tokiems žmonėms laisvė yra nereikalinga, nes ji tampa per didelė našta. Tokio pobūdžio elgesys visiškai priešingybė asmenybės elgesiui, nes minios žmogus nesirenka, už jį pasirinkimą atlieka kiti.

Žmogaus egzistencija, jos kokybė labiausiai atsiskleidžia mirties akivaizdoje.

Irvin D. Yalom (1980) teigia, kad gyvenimas pilnas visokių baimių ir grėsmių. Mūsų požiūriai į mirtį lemia, kaip mes gyvename ir augame, susilpnėjame ir susergame. Egzistuoja du esminiai teiginiai: 1. gyvenimas ir mirtis yra abipusiškai priklausomi; jie egzistuoja tuo pačiu laiku; 2. mirtis yra pirminė nerimo priežastis, kaip ir pirminis psichopatologijos šaltinis.

Viena iš akivaizdžiausių gyvenimo tiesų – viskas pamažu nyksta, nepaisant to, mes vis tiek turime gyventi, žvelgdami į mirtį ir mirties baimę. Mokėjimas gerai gyventi yra mokėjimas gerai numirti; ir atvirkščiai, gebėjimas gerai numirti yra gebėjimas gerai gyventi. Markas Tulijus Ciceronas pasakė: „filosofuoti, reiškia ruoštis mirčiai“, ir Seneka: „nė vienas žmogus nesimėgaujau tikru gyvenimo skoniu, tik tas, kuris ketina ir yra pasiruošęs jį palikti“. Šv. Augustinas išreiškė tą pačią mintį: „žmogaus savasis aš gimsta tik mirties akivaizdoje“.

Neįmanoma palikti mirties mirštantiesiems. Biologinė gyvenimo–mirties riba reliatyviai tiksli; bet, psichologiškai, gyvenimas ir mirtis susilieja vienas su kitu. Nors fiziškai mirtis sunaikina žmogų, tačiau mintis apie mirtį jį išgelbėja. Ką būtent šis teiginys reiškia?

Trumpas žvilgsnis į egzistencinės filosofijos šerdį gali pateikti paaiškinimą. 1926 m. Martinas Heideggeris tyrinėjo klausimą, kaip mintis apie mirtį gali išgelbėti žmogų ir atskleidė labai svarbią išvagę, kad žinojimas apie savo mirtį tampa akstinu, perkeliančiu mus iš vieno egzistencinio būvio į aukštesnį. Heideggeris tikėjo, kad pasaulyje yra du esminiai egzistenciniai būviai: 1. būseną apie būties užmiršimą arba 2. būseną apie būties atminimą.

Žmogus taip paprastai nepereina iš vieno būvio į kitą. Tai įvyksta dėl tam tikrų sąlygų. Trumpam atitolkime ir pagalvokime apie gyvenimą be minčių apie mirtį. Gyvenimas netenka savo jėgos. Froidas mažai kalbėjo apie mirtį, bet buvo įsitikinęs, kad gyvenimas be mirties yra tuščias ir lėkštas.

Kai kurie geriausi literatūros darbai pavaizdavo, kad susidūrimas su mirtimi teigiamai įtakoja asmenybę. Tolstojaus „Karas ir taika“ puikiai iliustruoja, kaip mirtis išprovokuoja radikalų asmenybės pokytį. Pierre'as, pagrindinis veikėjas, tampa bejausmiu dėl beprasmių ir tuščio rusų aristokratų gyvenimo. Pasiklydusi siela, svyruojanti ir ieškanti gyvenimo tikslo pirmus devynis šimtus romano puslapių. Lemiamas lūžis įvyksta, kuomet Pierre'ą pagrobia Napoleono kareiviai ir jį nuteisia mirties bausme. Stovėdamas šešių vyrų eilėje ir matydamas egzekuciją, Pierre'as pasiruošia mirti – tik, paskutinę akimirką, nuosprendis atidedamas. Ši patirtis pakeičia Pierre'ą ir likusius tris šimtus romano puslapių. Jis gyvena su didžiuliu entuziazmu ir prasmingai.

Yalomas (1980) rašo apie Russelo Noyes'o išstudijuotus du šimtus atvejų, susijusių su mirties išgyvenimais (autoavarijos, skendimai, alpinizmo nelaimės ir t.t.) ir teigia, kad 23% šio patyrimo dėka suvokia, koks trumpas ir brangus gyvenimas, geba gyventi šiuo momentu, džiaugtis dabar, kol nėra per vėlu. Daugelis iš naujo įvertino savo prioritetus, tapo labiau užjaučiantys ir ėmė labiau domėtis kitais žmonėmis negu anksčiau.

Nepagydomai sergantys žmonės pasinaudoja savo krize ir pavojumi kaip pokyčio galimybe. Vidiniai pokyčiai gali būti charakterizuojami tik vienaip – asmeninis augimas (Yalom, 1980):

- Gyvenimo prioritetų įvertinimas iš naujo.
- Išsilaisvinimo pojūtis: galimybė rinktis nedaryti tam tikrų dalykų, kurių nenori.
- Sustiprėjęs dabarties pojūtis, gyvenimas neatidedamas iki pensijos ar tam tikro momento ateityje.
- Akivaizdus elementarių gyvenimo faktų vertinimas: metų laikų kaita, vėjas, krentantys lapai, paskutinės Kalėdos ir panašiai.
- Gilesnis bendravimas su mylimaisiais nei prieš krizę.
- Mažiau asmeniškų baimių, mažiau nerimo, kad gali būti atstumtas, didesnis noras rizikuoti nei prieš krizę.

Pastebėta, kad žmonės susidūrę su mirtimi ar prie jos priartėję pasikeičia. Dėl gilių vidinių pokyčių žmonės pradeda gyventi visiškai kitoki gyvenimą negu anksčiau.

Apibendrinant, galima teigti, kad mirties samprata vaidina esminį vaidmenį visų mūsų gyvenime. Mirties pripažinimas suteikia gyvenimo kartumo pojūtį. Požiūris į gyvenimą pasikeičia iš esmės, ir iš aplinkkelio, raminančių vaistų ir nereikšmingų rūpesčių gali perkelti mus į autentiškesnį gyvenimo lygmenį (Yalom, 1980).

Mirties baimė yra visur ir tokia didelė, kad labai daug energijos yra sunaudojama jai paneigti. Mirties transcendencija – žmogaus patyrimo pagrindinė tema – nuo giliausių asmeninių vidinių reiškinių, mūsų gynybos mechanizmų, motyvacijos, mūsų sapnų ir košmarų, iki pačių viešiausių makrosocialinių struktūrų, mūsų paminklų, teologijų, ideologijų, snaudžiančių kapinių, pasivaikščiojimo kosmose, iš tiesų visas mūsų gyvenimo judėjimas pirmyn – mūsų laiko užpildymas, mūsų priklausomybė aplinkkeliams, mūsų tvirtas tikėjimas progreso mitu, mūsų skubėjimas „būti priekyje“, mūsų didelis nesibaigiančios šlovės troškimas.

Freudas (1900) mąstė, kad svarbiausia žmonių grupė, socialinio gyvenimo molekulės susiformavo iš mirties baimės: pirmieji žmonės burdavosi iš baimės būti atskirai ir to, kas tykojo tamsoje. Hegelis (1999) galvojo, kad pati istorija yra tai, ką žmogus daro su mirtimi. Yalomas (1980) teigia, kad Robertas Lay Liftonas apibūdino keletą būdų, kuriais žmogus pasiekia simbolinį nemirtingumą: 1. biologinis būdas – gyvenant per palikuonis, per nesibaigiančią biologinę grandinę; 2. teologinis būdas – gyvenant kitokiame, aukštesniame egzistencijos lygmenyje; 3. kūrybinis būdas – gyvenant per nesibaigiančią asmeninės kūrybos įtaką ar įtaką kitiems; 4. amžinos gamtos tema – žmogus išgyvena vėl susijungdamas su gamtos jėgomis; 5. transcendentinis patyrimų būdas – būseną tokia intensyvi, kad prarandamas „aš“, laikas ir mirtis išnyksta ir taip gyvenama „besitęsiančioje dabartyje“.

Išsireiškimo „mirties nerimas“ sinonimai: „mirties baimė“, „mirtinas teroras“, „pabaigos baimė“. Filosofai kalba apie „būties trapumą“ (Jaspersas, 1998) žinojimą, „nebūties“ grėsmės

(Kierkegaardas, 2000) apie „tolesnės galimybės negalėjimą“ (Хайдеггер, 2003), ar apie ontologinį nerimą (Tillichas, 1999). Tyrinėtojai, studijuojantys šią problemą pasiūlė idėją, kad baimė susideda iš daugybės atskirų mažesnių baimių (skausmo, pomirtinio gyvenimo, kitų, savęs, ypatingai asmeninio išnykimo baimės, kuri yra tarsi nenurimstantis viesulas). Kierkegaardas pirmasis aiškiai atskyrė baimę nuo nerimo (grėsmės). Jis palygino baimę (baimė kažko) su grėsme (baimė nieko). Žmogus jaučia grėsmę (ar nerimauja), kad gali prarasti save ir tapti niekuo.

Apibendrinant galima teigti, kad mokslinės literatūros apie mirties nerimą šaltiniuose, galima rasti ribotą pagalbą, plėtojant supratimą apie mirties baimę psichopatologijoje ir psichoterapijoje. Daugumą tyrimų sudaro koreliaciniai tyrinėjimai apie sąmoningą mirties nerimą (nesudėtingai sudarytose skalėse).

Empiriniai tyrimai apie vaiko mirties suvokimą yra pakankamai reti. Psichoanalitinės krypties klinicianai (pavardės, metai) bandė atlikti tokius tyrimus, bet nesėkmingai. Reikalingos literatūros galima rasti senuose leidiniuose, kurie neatitinka vaiko vystymosi ar vaikų psichiatrinės literatūros vyraujančių tendencijų. Irvin D. Yalom (1980) atlikti tyrinėjimai pateikia tokias išvadas:

- Bihevizmo mokslininkai pradėję tyrimus, pastebi, kad vaikai yra ypatingai susirūpinę dėl mirties. Jiems mirtis yra didžioji paslaptis. Ir viena iš pagrindinių raidos užduočių yra išspręsti bejėgiškumo ir išnykimo baimes, kur seksualiniai klausimai yra antriniai ir išvestiniai.
- Vaikai ne tik yra nepaprastai sunerimę dėl mirties, bet šis nerimas prasideda daug anksčiau negu paprastai manoma.
- Vaikai keliauja tvarkinga stadijų progresija žinodami apie mirtį ir naudodami susidorojimo su mirties baime metodus.
- Vaikų įveikos strategijos yra nuolat grindžiamos neigimu: rodosi, jog mes neaugame ar negalime augti toleruodami tiesioginių faktų apie gyvenimą ir mirtį.

Freudas tikėjo, kad klausimas „iš kur?“ buvo nuolatinis vaikų rūpestis ir sudaro požiūrių skirtumų pagrindą, egzistuojantį tarp vaiko ir suaugusiojo. Tačiau egzistuoja pakankamai įrodymų, kad klausimas „kur link?“ taip pat intensyviai atakuoja vaiko mintis ir neduoda ramybės gyvenime: galima tai pripažinti, bijoti, ignoruoti, nuslopinti, bet negalima išsilaisvinti.

Yra daugybė dalykų, kurie neleidžia sužinoti, ką labai maži vaikai žino apie mirtį. Vienas iš barjerų – vaikui trūksta kalbinių įgūdžių. J. Piaget (2002) teigė, kad labai maži vaikai nepajėgia formuluoti abstrakčių minčių. Netgi dešimties metų vaikas yra konkrečių proto operacijų stadijoje ir tik pradeda tinkamai vertinti, kas yra „galimybė“ ar „galima“.

Mirtis yra tik viena žmonijos būties egzistencinės situacijos sudedamoji dalis. Ir svarstymas apie mirties įsisąmoninimą nušviečia tik vieną egzistencijos aspektą. Mirtis padeda mums suprasti nerimą, suteikia dinaminės struktūros pagrindą interpretacijoms, taip pat yra ribinė patirtis, kuri gali sukurstyti didžiulį pokytį perspektyvoje.

Filosofui „laisvė“ turi plačias asmenines, socialines, moralines, ir politines prasmes. Be to šis klausimas yra labai ginčytinas ir prieštaringas. Filosofiniai debatai apie laisvę ir kauzalumą nesiliovė du tūkstančius metų. Šimtmečiais absoliučios laisvės samprata kėlė pasipriešinimą, nes nesutapdavo su dominuojančiais požiūriais pasaulyje: pirma, su tikėjimu Dievo apvaizda; vėliau, su mokslinio kauzalumo dėsniais; ir dar vėliau, su hegelizmo požiūriu į istoriją, kaip prasmingą progresiją, ar su marksizmo, ar freudiškomis determinizmo teorijomis.

Sartre'o požiūris į laisvę yra toli siekiantis: žmogus yra ne tik laisvas, bet taip pat pasmerktas laisvei. Be to, laisvė tęsiasi toliau už buvimą atsakingu pasauliui (tai reiškia, prisotinti pasaulį reikšmingumu): kiekvienas yra visiškai atsakingas už savo gyvenimą, ne tik už savo veiksmus, bet ir už negebėjimą veikti (Yalom, 1980).

Žodis atsakomybė turi daug konotacijų. Šiame skyriuje žodis „atsakomybė“ turės konkrečią reikšmę – tokią pat, kaip Jean-Paul Sartre'as rašė, kad būti atsakingu reiškia būti „neginčytinu veiksmo, įvykio ar daikto autoriumi“. Atsakomybė reiškia autorystę. Suprasti atsakomybę, reiškia suprasti savęs kūrimą, taip pat savo likimo, gyvenimo, jausmų, ir tam tikrais atvejais, savo paties kančios kūrimą.

Atsakomybė kaip egzistencinis nerimas, tačiau neturintis tokios akivaizdžios egzistencinės duotybės kaip mirtis ir baigtinumas. Pačiame giliausiame lygmenyje atsakomybė priklauso egzistencijai. Heideggeris ir vėliau Sartre'as tyrė atsakomybės reikšmę individui. Heideggeris kalbėjo apie individą, vartodamas terminą *dasein* dėl ypatingos priežasties: visuomet norėjo pabrėžti dvilypę žmonijos egzistencijos prigimtį. Individas yra „toje vietoje“ (*da*), bet taip pat jis ar ji sudaro tai, kas yra toje vietoje.

Atsakomybės vengimas lemia neįveikiamumą. Kitas kelias, padedantis vengti atsakomybės - atsakomybės perkėlimas. Daugelis individų vengia asmeninės atsakomybės, perkeldami ją kitam. Dažnai atsakomybės perkėlimo būdai pasitaiko psichoterapinėje praktikoje: pacientai išsižada ir priskiria savo pačių jausmus ir troškimus kitiems, ir nuolat aiškina savo nesėkmes, kaip išorinės įtakos rezultata. Atsakomybės neigimas sukelia įspūdį, kad neigiantis savo atsakomybę asmuo yra nekalta auka. Dažniausiai tokia elgesio strategija būdinga isteriško elgesio tipo asmenybėms, kurios praranda kontrolę.

Atsiskyrimas nuo kitų lemia egzistencinę vienumą Giliausio tyrinėjimo procesas, kurį Heideggeris mini kaip „atvirumą“, verčia pripažinti, kad mes turime savo pabaigą, privalome mirti, esame laisvi ir negalime išsigelbėti nuo savo laisvės. Mes taip pat sužinome, kad žmogus yra nenumaldomai vienas. Galima sutikti tris skirtingus atsiskyrimo tipus (Yalom, 1980):

- tarpasmeninis,
- intra-asmeninis
- egzistencinis.

Tarpasmeninis atsiskyrimas, dažniausiai patiriamas kaip vienatvė, yra atsiskyrimas nuo kitų žmonių. Tai gali būti pasekmė dėl daugelio veiksnių: geografinio atsiskyrimo, atitinkamų socialinių įgūdžių trūkumo, labai konfliktiškų jausmų intymioje srityje, ar įvairių asmenybės elgesio tipo (šizoidinis elgesys, narcisistinis elgesys, išnaudotojo elgesys, ar kritiko elgesys), kuri užkerta kelią maloniai socialinei sąveikai. Kultūriniai faktoriai vaidina svarbų vaidmenį tarpasmeniniame atsiskyrimo. Intymumą skatinančių institucijų silpnėjimas – šeima ir artimieji, pastovi gyvenamosios vietos kaimynystė, bažnyčia, vietiniai prekiautojai, šeimos daktaras – bent jau JAV, nenumaldomai privedė prie padidėjusio tarpasmeninio susvetimėjimo.

Intra-asmeninis atsiskyrimas – tai procesas, kurio metu žmogaus asmenybė susiskaido į atskiras dalis. Freudas vartojo terminą „atsiskyrimas“, norėdamas apibūdinti gynybos mechanizmą, ypatingai akivaizdų obsesinės neurozės atveju, kuomet nemaloni patirtis atplėšiama nuo jos afekto, o šios patirties ryšys nutraukiamas taip, kad tampa atskirtas nuo įprastų mąstymo procesų. Intra-asmeninis atsiskyrimas sukelia pasekmes, kai tik asmuo nuslopina savo jausmus ir troškimus, priima „privalau“ ar „reikia“ kaip savo paties norus, nepasitiki savo nuomone, ar palaidoja savo galimybes. Šiuolaikiniai teoretikai, tokie kaip Horney, Frommas, Sullivanas, Maslow, Rogers, ir May, visi teigia, kad patologija yra užtvarų rezultatas, kurioms atsiradus ankstyvoje gyvenimo stadijoje, griauinama žmogaus natūrali raida.

Egzistencinis atsiskyrimas – atsiskyrimas, kuris išlieka nepaisant pačios maloniausios sąveikos su kitais individais, ir nepaisant tobulo savęs pažinimo ir integracijos. Egzistencinis atsiskyrimas turi ryšį su neįveikiama praraja, esančia tarp savęs paties ir bet kokios kitos būtybės. Egzistencinis atsiskyrimas turi ryšį netgi su dar labiau fundamentalesniu – individo ir pasaulio atsiskyrimu.

Kaip žmogus apsisaugo nuo absoliučios atsiskyrimo grėsmės? Vieni paima atsiskyrimo dalį į save ir drąsiai, ar „ryžtingai“, Heideggerio žodžiais tariant, pakelia. Kiti atsisako vienatvės ir sukuria santykius su kitu žmogumi. Tačiau jokie santykiai negali panaikinti atsiskyrimo. Kiekvienas iš mūsų yra vienas egzistencijoje. Yalom (1980) rašo apie Buberio požiūrį, kuris teigia, kad galima pasidalinti vienatve taip, kad meilė kompensuotų atsiskyrimo skausmą: nuostabūs santykiai sulaužo didingos vienumos barjerus, susilpnina jos griežtas tiesas, ir numeta tiltą nuo savo paties būties iki savo paties būties bei visatos bauginančios prarajos.

Jei mums nepavyksta suformuoti vidinės stiprybės, asmeninės vertės pojūčio ir tvirto identiteto, leidžiančio drąsiai sutikti egzistencinį atsiskyrimą ir nugalėti nerimą, tuomet mes kovojame aplinkiniais būdais ieškodami saugumo. Dauguma jų siejasi su tarpasmeniniais santykiais, tačiau šiuo atveju žmogui nerūpi kiti, jis tik naudojasi kitais norėdamas pasijusti saugesniu. Siaubas, kuris užklumpa suvokus egzistencinį atsiskyrimą dažniausiai nėra atpažįstamas, žmogus žino tik tai, kad jis negali būti vienas, kad beviltiškai trokšta iš kitų to, ko pats negali gauti, ir, kad ir kaip besistengtų, visuomet santykiuose aptinka, kad kas nors negerai.

Dar vienas sprendimas vengiant egzistencinio atsiskyrimo – paaukoti savo asmenybę: žmogaus atsiskyrimo nerimas nuslopsta jam pasinėrus į kitą individą, dalyką, ar persekiojimą. Taigi žmonės atsiduria, kaip Kierkegaardas teigė, dviguboje neviltyje: išgyvena egzistencinę nevilgtį dėl negebėjimo atsiskirti ir išverti egzistencinę vienatvę, ir išgyvena nevilgtį dėl savo autentiškumo paaukojimo, nes jis net nežino, kad yra neviltyje.

Su beprasmybe susidūręs asmuo kelia įvairiai formuluojamus klausimus: Kokia yra gyvenimo prasmė? Kokia yra mano gyvenimo prasmė? Kodėl mes gyvename? Kodėl mes buvome čia padėti? Dėl ko mes gyvename? Greta ko mes gyvensime? Jei mes privalome mirti, jei niekas nesitėsia, tuomet, kokia prasmė, ką nors daryti? Nedaugelis žmonių buvo kada nors šių klausimų kankinti, taip, kaip Levas Tolstojus, kuris didžiąją gyvenimo dalį grūmėsi su beprasmybe. Nėra jokių visapusiškų ir kruopščių statistinių tyrimų, atskleidžiančių kaip dažnai žmonės išgyvena beprasmybės patyrimą, tačiau dauguma patyrusių klinikistų teigia, kad beprasmybės klinikinis sindromas yra labai dažnai pasitaikantis (Yalom, 1980). Yalomas (1980) rašė apie C.G.Jungą, kuris jautė, kad beprasmybė varžo gyvenimo pilnatvę ir todėl „yra tolygi ligai“. Jis rašė: „Prasmės nebuvimas gyvenime vaidina lemiamą vaidmenį neurozės etiologijoje. Neurozė turi būti suprasta, galiausiai, kaip kenčianti siela, kuri neatrado savo prasmės. Apie trečdalis C.G.Jungo pacientų išgyveno kančia dėl gyvenimų beprasmybės ir tikslo stokos.

Yalomas (1980) taip pat rašė apie V. Franklį, kuris teigia, kad 20 procentų neurozių, su kuriomis susiduria klinikinėje praktikoje, yra „neogeninės“ kilmės – jos atsiranda dėl gyvenimo prasmės trūkumo. Franklio išvados grindžiamos jo paties klinikiniais išpūdžiais. Beprasmybės krizė yra dar dažniau pasitaikanti, pagal Franklį daugiau negu 50 procentų tarp besikreipiančių pacientų, nei pastebėjo Jung. Be to, Franklis, pašventęs savo karjerą tyrimams apie egzistencinį prieinamumą, aiškiai padarė išvadą, kad prasmės stoka yra aukščiausia egzistencinė reikšmė. Jam, egzistencinė neurozė yra beprasmybės krizės sinonimas.

Prasmės problema. Dilema esanti prieš mus yra du teiginiai, abu teisingi, atrodo, nekintamai prieštaraujantys:

- Žmogiška būtybė reikalauja prasmės. Gyvenimas be prasmės, tikslų, vertybių, ar idealų sukelia didelę kančią. Sunkioje būklėje visa tai gali baigtis gyvenimo baigtimi. Franklis pabrėžė, kad koncentracijos stovykloje individas be prasmės pojūčio vargiai išgyvendavo. Žmonės susidūrę su mirtimi geba gyventi „geriau“, gyventi prasmingai ir su užsidegimu, jei turi tikslo pojūtį. Mums akivaizdžiai reikia absoliutų – tvirtų idealų, kurių būtų galima trokšti ir nurodymų, pagal kuriuos būtų galima valdyti savo gyvenimus.
- Tačiau egzistencinė laisvės samprata postuluoja, kad vienintelis tikras absoliutas yra tai, kad nėra jokių absoliutų. Pagal egzistencinę poziciją, pasaulis yra nenumatomas – visa tai kas yra galėjo būti kitaip; kad žmonės sudaro patys save, savo pasaulį, ir savo situaciją tame

pasaulyje; kad visatoje neegzistuoja nei „prasmė“, nei didis planas, nėra jokių nurodymų, išskyrus tuos, kuriuos individas susikuria.

Tuomet elementariausia problema yra, kaip būtybė, kuriai reikia prasmės, randa prasmę visatoje, kurioje nėra prasmės.

Apibendrinant galima teigti, kad mirtis padeda mums suprasti nerimą, suteikia dinaminės struktūros pagrindą interpretacijoms, taip pat yra ribinė patirtis, kuri gali sukurstyti didžiulį pokytį perspektyvoje. Laisvė padeda suvokti atsakomybės sampratą, atsidavimą pokyčiams, apsisprendimui ir veiksmui. Atsiskyrimas nušviečia santykių vaidmenį, tuo tarpu beprasmybė atkreipia mūsų dėmesį į įsipareigojimo principą.

Kiekvienas iš mūsų trokšta amžinybės, pagrindo, bendruomenės ir struktūros, tačiau, nepaisant to turime susidurti su neišvengiama mirtimi, pagrindo nebuvimu, atsiskyrimu, ir beprasmybe.

2. SIMBOLIO TURINYS, STRUKTŪRA IR RAIŠKOS YPATYBĖS BEI SĄSAJOS SU EMOCIJOMIS

P. E. Frommas (2008) teigia, kad visi mūsų išgyvenimai, jausmai, mintys atsispindi simboliuose. Taip kaip žmonėms yra reikalinga kalba, kaip komunikacijos priemonė, ir priemonė, kuri padėtų kitiems suprasti, ką žmogus nori pasakyti, taip pat ir simboliai turi savo atskirą kalbą, kurią reikia suprasti. Simbolių kalba nepaklūsta mūsų laiko ir erdvės dėsniams, nes tai yra jutiminio ir jausminio pasaulio kalba. „Simbolių kalba yra tokia kalba, kuria mes išreiškiame vidinį išgyvenimą, tarsi jis būtų jutiminis išgyvenimas, tarsi būtų kažkas, ką mes darėme, ar kas mums nutiko daiktų pasaulyje. Simbolių kalba – tai kalba, kurioje išorinis pasaulis yra vidinio pasaulio – mūsų sielų ir protų simbolis“ (Fromm, 2008, p. 19).

Kas yra simbolis? Psichologijos žodyne (1993) teigiama, kad simbolis yra „vaizdas, kuris yra kitų (paprastai labai įvairių) vaizdų, turinių, santykių reprezentantas. Panašus į ženklą, bet ir skiriasi nuo jo“ (Psichologijos žodynas, 1993, p. 275). M. Bruce-Mitford (2005) teigia, kad „ženklas – tai daiktas arba idėja, kurie gana tiesiogiai vaizduoja ar nurodo ką nors kita. Simbolio funkcija yra artima ženklo funkcijai, ir abu žodžiai dažnai vartojami kaip sinonimai, bet simbolis turi gilesnę prasmę. Simbolio prigimtis ar vaizdas atspindi arba vaizduoja daugiau, nei jis pats yra“ (M. Bruce-Mitford, 2005, p. 6). Panašiai teigia E. Frommas (2008), simbolis – tai „kažkas, reiškiantis kažką kita“ (Fromm, 2008, p. 19). Galima teigti, kad nors simbolio išorinis vaizdas primena tam tikrą daiktą, įvykį, ar reiškinių, tačiau simbolio prasmė gali būti visiškai kitokia ir neatitikti vaizdinio.

E. Frommas (2008) skyrė tris simbolių tipus: sutartiniai simboliai, atsitiktiniai simboliai, universalieji simboliai.

Sutartiniai simboliai mums yra labai gerai pažįstami, kadangi jie yra vartojami mūsų kasdieninėje kalboje. Sutartiniai simboliai yra kalba, kuri susideda iš raidžių – simbolių. Išgirdę tam tikro daikto pavadinimą, mes suvokiame, apie kokį daiktą yra kalbama, pavyzdžiui, namas. Tačiau ryšio tarp žodžio namas ir daikto namas visiškai nėra, tai tik susitarimas, kad šis daiktas bus vadinamas tokiu žodžiu. (Fromm, 2008). „Prie tokio ryšio įprantame nuo vaikystės, nuolatos girdėdami šiuo žodžiu apibūdinant būtent šį daiktą, kol atsiranda pastovi asociacija ir prireikus mes nebegalvodami parenkame tinkamą žodį“ (Fromm, 2008, p. 20).

Sutartiniais simboliais gali būti ne tik žodžiai, bet taip pat ir atvaizdai. Pavyzdžiui, vėliava gali būti kokios nors šalies simbolis, nors ir nėra jokio ryšio tarp vėliavos spalvų, ir šalies, kurią vėliava simbolizuoja. Buvo nutarta, kad vėliava su tam tikromis spalvomis atstovaus tam tikrą šalį. Ir matydami šios vėliavos atvaizdą, mes išsiverčiame šį simbolį į tam tikros šalies sąvoką. Taigi visa tai yra tik susitarimas. (Fromm, 2008).

Visiškai priešingi yra atsitiktiniai simboliai. Tačiau kaip ir sutartiniai simboliai, taip ir atsitiktiniai, neturi jokio ryšio tarp simbolio, ir to, ką jis simbolizuoja. Atsitiktiniais simboliais gali būti bet kas: miestas, gatvė, namas, rajonas, žmogus. Įsivaizduokime, kad kažkokioje gatvėje

žmogus patyrė nemalonų įvykį. Ir kiekvieną kartą išgirdęs tos gatvės pavadinimą žmogus susies pavadinimą su nemalonia nuotaika. Akivaizdu, kad pats gatvės pavadinimas nereiškia nei malonios nei nemalonios nuotaikos. Tik individualus išgyvenimas, gatvės pavadinimą paverčia nemalonios nuotaikos simboliu. (Fromm, 2008).

Atsitiktinių simbolių kiti žmonės negali suprasti, nebent būtų papasakotas įvykis susijęs su šiuo simboliu. (Fromm, 2008).

E.Frommas (2008) teigia, kad „daugelis universaliųjų simbolių yra tvirtai išsakniję kiekvieno žmogaus sąmonėje. Universalieji simboliai yra tokie, kuriuose tarp simbolio ir to, ką jis simbolizuoja yra vidinis ryšys“ (Fromm, 2008, p. 22). Mums puikiai pažįstamas ugnies simbolis, kuris pasižymi tokiais savybėmis kaip gyvumas, nepastovumas, sukelia energijos, jėgos ir grakštumo išpūdį. Vartojant ugnies simbolį yra apibūdinamas vidinis išgyvenimas, kuris atitinka tuos pačius bruožus, kuriuos patyrėme žvelgiant į ugnį.

Taigi E.Frommas (2008) teigia, kad „fizinio pasaulio reiškinys gali būti adekvati vidinio išgyvenimo išraiška, kad daiktų pasaulis gali būti minčių pasaulio simbolis“ (Fromm, 2008, 23). Taip kaip žmogaus kūnas yra minčių atspindys, taip ir simboliai yra dvasinių išgyvenimų atspindys.

E.Frommas (2008) teigia, kad „universalieji simboliai – vieninteliai, kurių ryšys tarp simbolio ir to, ką jie simbolizuoja, yra ne atsitiktinis, o turi vidinę reikšmę. Šis ryšys slypi glaudžioje sąsajoje tarp jausmo ar minties iš vienos pusės ir jutiminio išgyvenimo iš kitos. Šiuos simbolius galima vadinti universaliais todėl, kad juos supranta visi žmonės, skirtingai ne tik nuo atsitiktinių simbolių, kurie savo prigimtimi yra grynai asmeniniai, bet taip pat ir nuo sutartinių simbolių, kurie suprantami tik tam tikrai grupei žmonių, žinančių apie tą susitarimą. Universalieji simboliai glūdi mūsų kūno, jausmų ir proto ypatybėse, kurios yra bendros visiems žmonėms ir todėl neapsiriboja atskirais individais ar tam tikromis žmonių grupėmis“ (Fromm, 2008, p. 23-24).

Gudaitė (2001) teigia, kad „simbolis – daugiasluoksnis ir atviras darinys. Simbolio daugiasluoksniškumas susijęs su jo istorija. Atsižvelgiant į istorinį ir kultūrinį kontekstą, tas pats simbolis gali įgauti specifines to laikotarpio prasmes. Simbolio kai kurios papildomos reikšmės ar sluoksniai priklauso nuo laiko, kuriuo jis naudojamas“ (Gudaitė, 2001, p. 58-60).

Gudaitė (2001) pateikia C.G.Jungo simbolių klasifikaciją, kuris teigė, kad simbolis atspindi sąmonės bei pasąmonės lygmenis. Pirmasis C.G.Jungo išskirtas simbolio lygmuo yra vadinamas sąmoningąja simbolio dalimi. Kitaip tariant, ką mes suvokiame ir įsisąmoniname kaip akivaizdų matydami tam tikrą vaizdą. Antrasis C.G.Jungo išskirtas simbolio lygmuo yra siejamas su asmenine sąmone. „Šie simboliai atspindi asmeninę sąmonę ir kompleksus“ (Gudaitė, 2001, p. 62). Simboliai susiformavę asmeninėje sąmoneje yra susiję su individualia patirtimi, išgyvenimais, individualios raidos ypatybėmis. Tokie simboliai turi asmenines reikšmes ir dažniausiai aplinkiniams žmonėms nesuprantami. Trečiasis C.G.Jungo išskirtas simbolio lygmuo yra atspindintis kultūrą bei jos istoriją. Šių simbolių formavimosi procesą lėmė tam tikros kultūros

įtaka, kurią jie ir atspindi. Ketvirtasis C.G.Jungo išskirtas simbolio lygmuo yra siejamas su kolektyvine sąmone. Simboliai susiformavę kolektyvinėje sąmonėje yra vadinami universaliais ir bendrais visai žmonijai. (Gudaitė, 2001). „Šių simbolių prasmės gana panašios įvairiose kultūrose ir įvairiais istoriniais laikotarpiais“ (Gudaitė, 2001, p. 62-63).

„Simbolis – būdas, galintis atverti gelmes ir aukštumas ir suteikti būčiai daugiau matmenų. Jis – mūsų psichinio gyvenimo dalis. Simboliai susiję su pasaulio pažinimu, jausmais ir patirtimi. Jie – neatsiejama grožio išgyvenimo dalis, gausybė jų mene ir religijoje. Simbolių yra sapnuose, fantazijose, poetinėje vaizduotėje, pasakose, mituose ir mene“ (Gudaitė, 2001, p. 77).

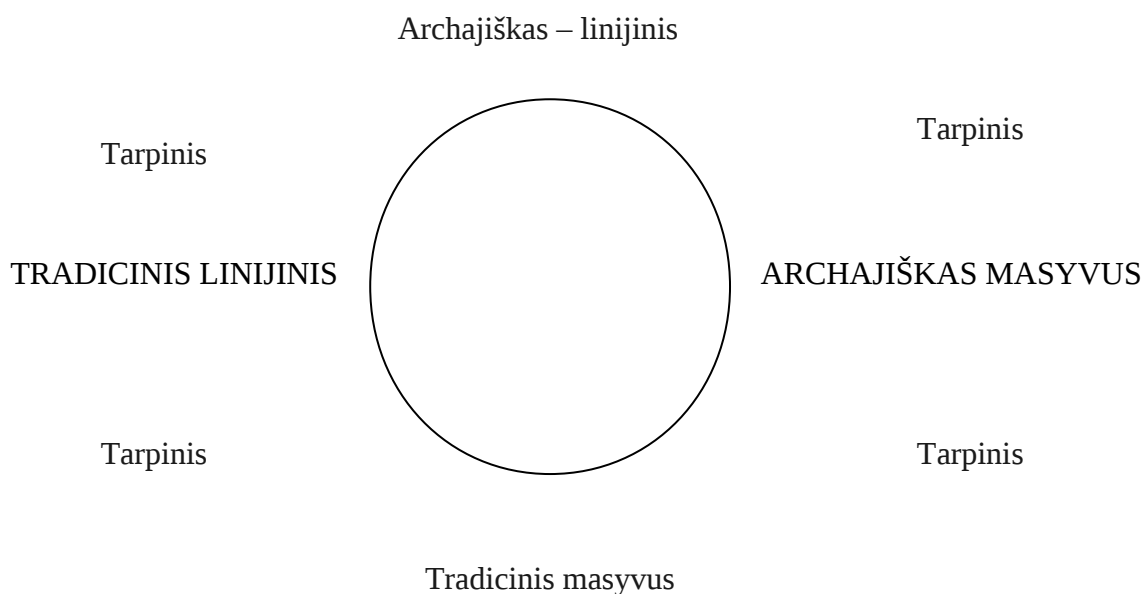
H.-G.Gadameris (1997) kalba apie simbolį, kaip apie atpažinimo ženklą, kuris gali būti naudojamas ir po daugelio metų. Taigi, pabrėžiamas simbolio ilgaamžiškumas. Antikos laikais svečias iš šeiminko gaudavo perlaužtos šukės vieną pusę, o šeiminkas pasilikdavo kitą šukės pusę, kad po daugelio metų svečio sūnus galėtų atvykti į svečius, o jo atpažinimo simbolis būtų toji perlaužtos šukės dalis. „Antikinis pasas – tokia pirminė techninė simbolio prasmė. Tai, iš ko atpažįstame seną bičiulį“ (Gadamer, 1997, p. 45). Pratešdamas simbolio, kaip Antikinio paso prasmę, Gadameris (1997) nurodo, kad kūrinys visada užkoduoja savyje tam tikras vertybes. Tokiu būdu jis, būdamas tarsi pirmoji šukės pusė, tampa nuoroda į kūrinio prasmę. Žiūrovas yra antroji šukės pusė. Žvelgdamas į kūrinį, jei giliai išgyvena jo suvokimą, gali vertybes atpažinti. Tuomet, susiliejęs abiemis šukės pusėms (kūriniui ir žiūrovui), pajustama tą prasmę, kurią autorius užkodavo kūrinyje. Taigi, simbolio, kaip Antikinio paso prasmė, pagal Gadamerį yra vienas iš trijų kūrinio suvokimo aspektų.

R.M.Simon (1997) pateikia 8 piešimo stilius:

- archajiškas linijinis,
- pereinamasis,
- archajiškas masyvus,
- pereinamasis,
- tradicinis masyvus,
- pereinamasis,
- tradicinis linijinis,
- pereinamasis.

Tradicinis piešimo stilius reprezentuoja mūsų pažįstamo pasaulio objektus, įvykius ir reiškinius. Archajinis piešimo stilius reprezentuoja jutiminio ir emocinio - vidinio pasaulio reiškinius. Tai mūsų paveldas, kurį Freudas aptiko sapnuose, o C.G.Jungas pavadino archetipais.

R.M.Simon (1997) pateikia tokią simbolių piešimo stilių schemą (žr. 1 paveikslą).

1 pav. Simbolio stilių rūšys

R.M.Simon (1997) pateikia lentelę, kurioje atskleidžiamas kiekvieno piešimo stiliaus ypatybės ir vaizdinis efektas/įspūdis (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Piešinių stiliaus ypatybės ir vaizdinis efektas

Pavadinimas	Ypatybės	Vaizdinis efektas
ARCHAJIŠKI STILIAI		
Linijinis	Simetrinis, simetriškas	Milžiniškas, didžiulis, sukeliantis baimę, pagarbą
Tarpinis	Įstrižas, įstrižinis	Chaotiškas, netvarkingas
Masyvus	Išgaubtas, iškilas	Emocionalus, jausmingas
Tarpinis	Daikto atvaizdas iškreiptas	Pakeistas ??? paverstas ???
TRADICINIAI STILIAI		
Masyvus	Tradicionis, įprastinis	Intuityvus/nuovokus, įžvalgus
Tarpinis	Dekoratyvinius, ornamentinius	Paviršutiniškas, negilus
Linijinis	Detalus	Apgalvotas
Tarpinis	Suardytas, suskaldytas	Primenantis, su užuominomis

R.M.Simon (1997) nuomone, tai vienas iš galimų simbolių analizės būdų. Tačiau R.M.Simon analizuodama simbolių požymius visą dėmesį skyrė apskritimo formai ir veido simboliui. Todėl R.M.Simon pateikiama simbolių analizės schema ne visada galima remtis

Apibendrinant galiam teigti, kad mūsų išgyvenimai, jausmai, mintys atsispindi simboliuose, kurie yra reprezentuojantys vaizdai, besiskiriantys nuo ženklo tuo, kad atspindi arba vaizduoja

daugiau, nei jie patys yra. Galima nurodyti tris skirtingas simbolių klasifikacijas E.Frommo (2008), Jungo–Gudaitės (2001) ir R.M.Simon (1997). Frommo ir Jungo–Gudaitės pateiktose klasifikacijose galima rasti panašumų: Frommo išskirti atsitiktiniai simboliai siejasi su antruoju Jungo–Gudaitės simbolio lygmeniu, t.y. asmeniniais simboliais., Sutartiniai simboliai su trečiuoju kultūriniu – istoriniu simbolio sluoksniu, o universalūs simboliai – su ketvirtuoju kolektyvinės sąmonės sluoksniu.

Šiame darbe bus remiamasi Frommo–Jungo–Gudaitės simbolių klasifikacija, tinkančia bet kokios formos simbolių diferenciacijai.

3. TYRIMO METODOLOGIJOS APRAŠYMAS

3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimui atlikti buvo pasirinktas aprašomasis kiekybinis – kokybinis tyrimas. Toks tyrimas taikomas siekiant atskleisti statistinę tiesą (faktą), aprašyti situaciją, paruošti pagrindą iškeltų hipotezių patvirtinimui ar paneigimui. Informacijos rinkimui taikytas individualios anketinės apklausos metodas (Bitinas, 2006), kurį sudaro trys anketos: „Anketa apie išgyvenimų patyrimą“, R.Ruthe „Tipų ir temperamentų skalės“, Roy M.Kern „Gyvenimo stiliaus skalė“. Taikytas praktinis dailės terapijos metodas „Sąmonės šturmas“.

Tyrimu siekiama identifikuoti, aprašyti ir empiriškai pagrįsti socialinių pedagogų, sveikatos edukologų ir dailės pedagogų išgyvenimų ypatybes: ištirti egzistencinių išgyvenimų raišką ir atspindį simboliuose, individualizuoti simbolio turinį anketinių klausimynų pagalba, patikrinti išgyvenimų sąsajas su kitomis anketomis, identifikuoti universalių ir asmeninių simbolių egzistavimą, nustatyti supervizijos poreikį socialiniams pedagogams, bei pateikti dvi socialinių pedagogų atvejo analizes.

Tyrimui atlikti buvo sudaryta operacionalizacijos schema (2 paveikslas, p. 24), pagal kurią buvo konstruojami 3 tyrimo etapai:

I etapas – problemos identifikavimas.

II etapas – problemos sprendimo planas, jo parengimas ir realizavimas.

III etapas – rezultatų analizė ir interpretacija.

Pirmas etapas. Problemos nustatymas. Išanalizavus literatūros šaltinius (Frommas, Gudaitė, Simon) buvo nustatyta, kad simboliai gali reprezentuoti žmogaus išgyvenimus ir asmenines savybes. Frommas (2008) skyrė sutartinius, atsitiktinius ir universaliuosius simbolius. Prie sutartinių simbolių Fromas priskyrė žodžius ir jų junginius, atsitiktiniai simboliai siejami su įvykiais, o universalieji simboliai reprezentuoja bendražmogiškas ypatybes. Gudaitė (2001) aprašė C.G.Jungo simbolių klasifikaciją, kuris skyrė keturis simbolių lygmenis: pirmasis simbolių lygmuo yra sąmoningasis, antrasis simbolių lygmuo susijęs su asmenine sąsąmone, trečiasis simbolių lygmuo atspindi kultūrą ir jos istoriją, ketvirtasis simbolių lygmuo priklauso kolektyvinei sąsąmonei. „Šie simboliai universalūs ir bendri visai žmonijai“ (Gudaitė, 2001, p. 62). Remiantis tuo buvo iškelta tyrimo hipotezė, kad studentų egzistenciniai išgyvenimai reprezentuojami asmeniniais bei universaliais simboliais.

Antrajame etape buvo parengtas problemos sprendimo planas – parengti tyrimo instrumentai. Darbo organizavimas: anketų pateikimas, dailės terapijos sesijos pravedimas, rezultatų surinkimas.

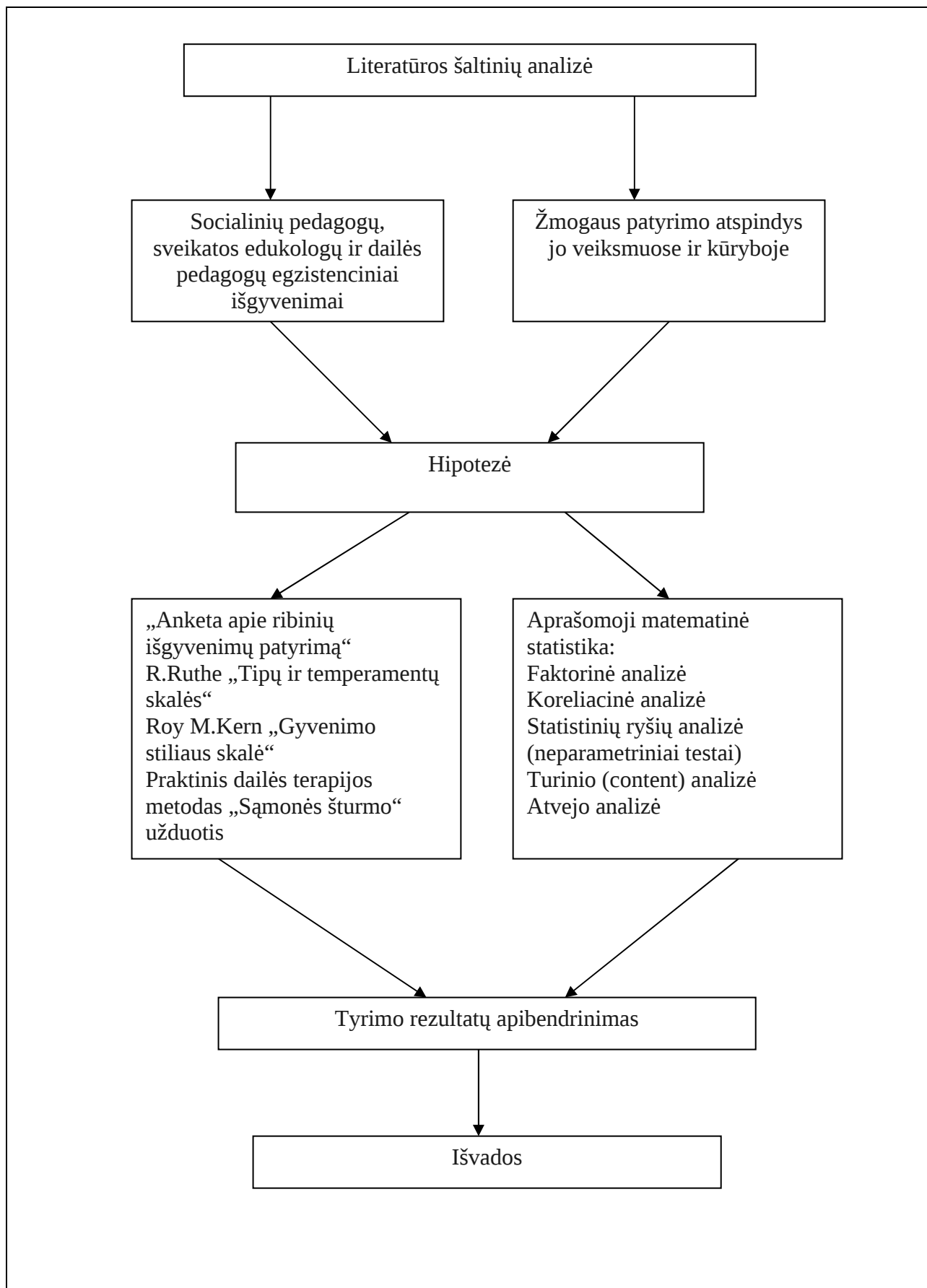
Iššęstinių studijų (dailės pedagogai, sveikatos edukologai) ir nuolatinų studijų (socialiniai pedagogai) sesijos metu buvo skaitomas „Dailės terapijos“ dalykas, kurį sudaro teorinės paskaitos ir

praktiniai dailės terapijos seansai. Vieno seanso metu studentams buvo pateiktos „Sąmonės šturmo“ užduotys. Dailės terapijos seanso pradžioje buvo aptartos pagrindinės grupės taisyklės. Buvo pasiūlyta patiems pasirinkti raiškos priemones ir pavaizduoti dvylika egzistencinių išgyvenimų simbolių per 30 sekundžių. Vėliau, to paties seanso metu buvo pateiktas klausimynas, kuriame studentai turėjo pažymėti koku laipsniu (5 balų sistemoje) studentams teko išgyventi konkretų išgyvenimą bei aprašyti šio išgyvenimo turinį. Dailės terapijos seansas vyko vieną kartą. Seanso trukmė - 1,5 valandos (90 min.). Seansui pasibaigus tiriamieji užpildė dar dvi anketas: R.Ruthe „Tipų ir temperamentų skales“ ir Roy M.Kern „Gyvenimo stiliaus skalę“. Seansui buvo ruošiamasi remiantis specialia literatūra, kurioje pateikiama darbo organizavimo tvarka bei praktiniai patarimai. Materialiniai ištekliai – patalpa seanso vedimui, suteikta įstaigos, kurioje tiriamieji studijuoja. Dailinės raiškos priemonės buvo autorės ir pačių dalyvių. Empirinis tyrimas buvo atliekamas 2010 metų sausio mėnesį.

Trečiajame etape tyrimo duomenų apdorojimui ir įvertinimui buvo pasirinkta aprašomoji matematinė statistika, statistinių hipotezių tikrinimo metodai, turinio (content) analizė, ekspertų metodas ir atvejo analizė. Kiekybinei duomenų analizei atlikti taikyti sekantys metodai: aprašomoji matematinė statistika, faktorinė analizė, koreliacinė analizė ir statistinių ryšių analizė (neparametrinis Mano-Vitnio testas, ANOVA testas). Šiais metodais siekiama susisteminti duomenis, juos analizuoti ir interpretuoti (Čekanavičius, Murauskas, 2003-2009). Turinio analizė – tekstų, dokumentų turinio tyrimas (Merkys, 1995). Šiuo metodu siekiama identifikuoti egzistencinių išgyvenimų turinį. Atskleisti, kokiais simboliais ir kokia simbolių forma išreiškiami išgyvenimai. Naudojant šį metodą atsakymai į atvirus klausimus buvo klasifikuojami į struktūrinius vienetus, kuriuos būtų galima sugrupuoti į subkategorijas bei atlikti kokybinę ir kiekybinę analizes. Tokių pačių tikslų buvo siekiama su vaizdine ir tekstine tyrimo medžiaga.

Tyrimo struktūra pateikiama 2 paveiksle:

2 pav. Tyrimo metodologijos operacionalizacijos schema

Empiriniai duomenys surinkti panaudojant anketinių apklausų metodą bei inspiruotą greitą, spontanišką piešinį. Buvo pateiktos trys anketos: „Anketa apie išgyvenimų patyrimą“, R.Ruthe „Tipų ir temperamentų skalės“ ir Roy M.Kern „Gyvenimo stiliaus skalė“.

„Anketą apie išgyvenimų patyrimą“ (žr. 1 priedą) sudaro 12 atvirų klausimų apie įvairius išgyvenimus ir būsenas. Taip pat ranginė skalė su tais pačiais išgyvenimais ir būsenomis. Ir 4 klausimai, iš kurių 3 atviri ir siekiama sužinoti apie patirtį ir išvadas, patyrus šiuos išgyvenimus ir būsenas.

R.Ruthe „Tipų ir temperamentų skalės“ (žr. 2 priedą) sudaro keturi asmeninių savybių blokai reprezentuojantys keturis asmenybės temperamento tipus:

- Suvaržyta asmenybė: bijanti rizikos, konservatyvi, tiksli, klusni, stabari, šykšti, atsargi, neišjudinama, kalba tiksliai, mąsli, nesikeičianti, įstatymų žmogus, veikiau lėtas, taupus, be vaizduotės, puikus, išstvermingas.
- Isteriška asmenybė: mėgstanti riziką, pažangi, tolerantiška, mėgstanti laisvę, lanksti, išlaidi, drąsi, paveiki, kalba perdedama, nerūpestinga, linkusi keistis, laimės ieškotojas, veikiau vikrus, išlaidus, lakios vaizduotės, drįsta pasirodyti netikęs, neištvermingas.
- Šizoidiška asmenybė: savarankiška, nepriklausoma, objektyvi, neprisitaikanti, nejautri, bijo artumo, santūri, mažakalbė, neturinti ko pasakyti, neprieinama, nepasitikinti, intraversiška, realistiška, nesentimentali.
- Depresiška asmenybė: nesavarankiška, priklausoma, subjektyvi, prisitaikanti, jautri, bijo išsiskyrimo nuoširdi, šneki, trokštanti žinių, trokštanti artumo, patikli, ekstraversiška, idealistiška, sentimentali.

Roy M. Kern „Gyvenimo stiliaus skalė“ (žr. 3 priedą) sudaro 35 teiginiai, kuriuos reikia įvertinti (niekada, retai, kartais, dažnai, idealiai). Taip pat pateiktos 5 skalės: kontrolės, perfekcionizmo, noro įtikti, savęs vertinimo, lūkesčių. Šiose skalėse reikia pagal atitinkamus teiginių numerius įrašyti savo įvertinimą ir susumuoti rezultatus.

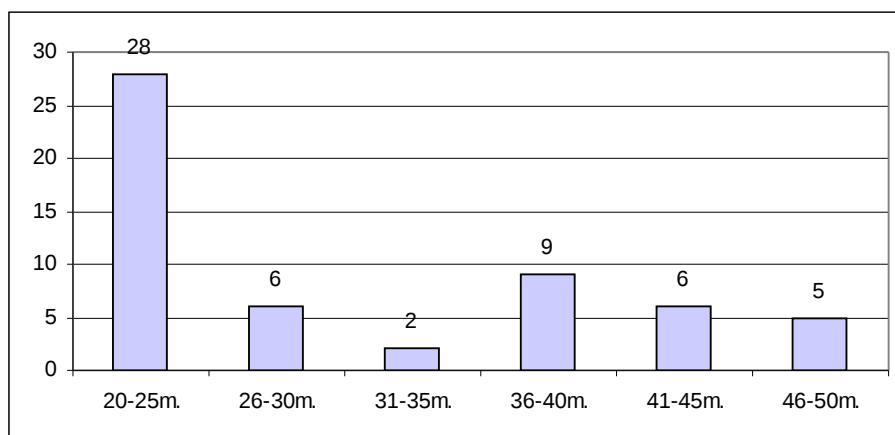
Anketų duomenys buvo apdorojami SPSS 17.0 statistinės analizės metodais, pateikiami lentelėse arba grafiniais MS Excel 2007 duomenų vaizdavimo metodais paveiksluose. Anketų atviri klausimai bei respondentų piešiniai buvo analizuoti turinio (content) analizės metodu, pateikiami lentelėse bei, kaip iliustracijos, prieduose.

3.2. Tyrimo imtis

Tyrimas pagal trukmę yra trumpalaikis ir buvo atliktas 2010 metų sausio mėnesį. Tiriamųjų parinkimo būdas – netikimybinis, atsitiktinis.

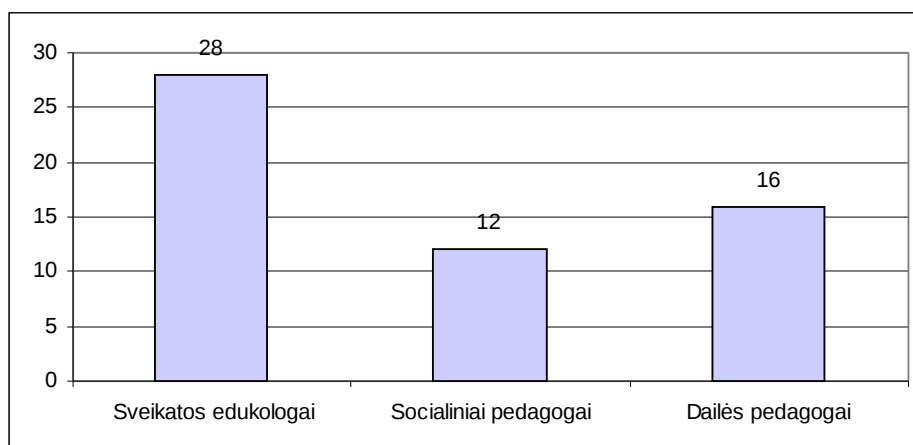
Tyrimo dalyviai – 56: socialiniai pedagogai, sveikatos edukologai ir dailės pedagogai. Paminėtina, kad respondentų skaičius buvo didesnis - 71, tačiau dėl tyrimo duomenų skaidrumo ir tikslumo nepilnai užpildytos anketos buvo atmestos, todėl respondentų skaičius sumažėjo.

Dauguma respondentų yra 20–25 metų amžiaus, mažesnę dalį respondentų sudaro 36–40 metų amžiaus grupė. Likusių respondentų amžiaus grupės panašios.

3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

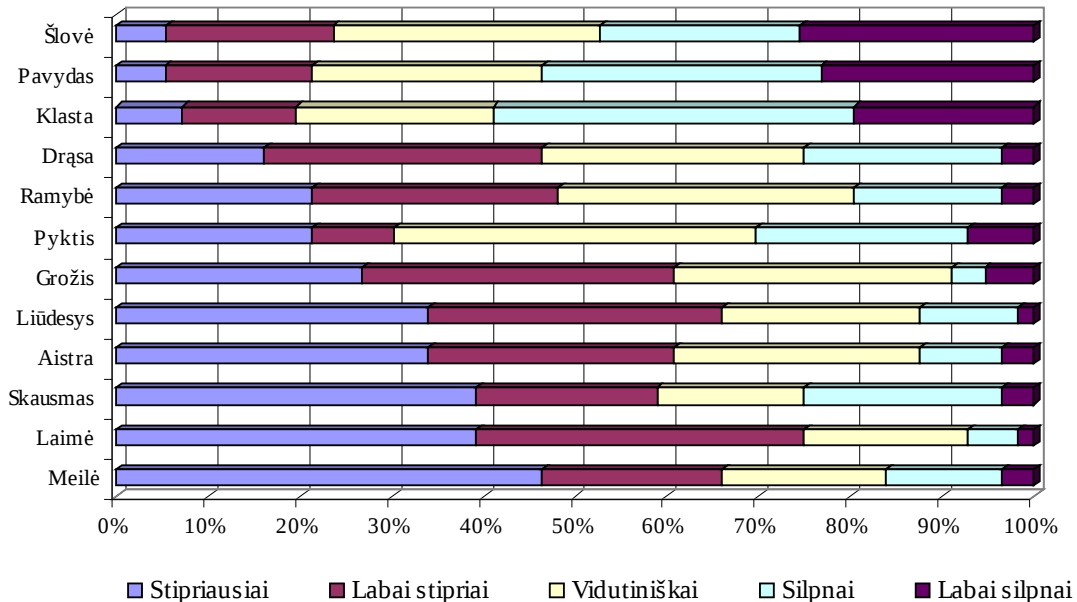
Pagal profesiją didžiąją dalį respondentų sudaro sveikatos edukologai, mažesnę grupę sudaro dailės pedagogai ir mažiausią grupę – socialiniai pedagogai.

4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal profesiją

3.3. Studentų išgyvenimų, asmeninių savybių ir simbolių ypatybės

Šiame skyriuje analizuojami duomenys padėsiantys atskleisti tyrimo dalyvių asmenines savybes, išgyvenimus, išgyvenimų intensyvumą, taip pat išgyvenimų ryšius tarp amžiaus grupių. Piešinių turinio (content) analizė padės atskleisti universaliuosius ir asmeninius simbolius. Respondentų patirtų išgyvenimų intensyvumo ypatybės pateikiamos 5 paveiksle:

5 pav. Respondentų patirtų igrvenimų intensyvumo ypatybės, dažniai

Remiantis tyrimo duomenimis, galima teigti, kad pirmą vietą pagal intensyvumą užima meilės išgyvenimas. Intesyviausiai patirti išgyvenimai yra aistra, laimė, liūdesys, skausmas. Galima daryti prielaidą, kad tai išgyvenimai, liudijantys tarpasmeninių santykių patirtį. Silpniausiai patirti klastos, pavydo ir šlovės išgyvenimai. Gali būti, kad iš respondentų labai retas kuris aukojo save bendruomenės gerovei arba buvo išskirtinėje situacijoje, sukeliančioje aplinkiniams intensyvius pavydo jausmus, inspiruojančius klastą.

Meilė yra jausmas, stipriai susiejantis žmones tarpusavyje, sąlygojantis patirti visą atsiskyrimo - artumo jausmų paletę. Meilės išgyvenimas buvo nurodytas kaip patirtas stipriausiai. Kiekvienas žmogus stengiasi išvengti vienatvės, atsiskyrimo ir todėl besąlygiškai trokšta kitų žmonių artumo, santykių su kitais žmonėmis. Jei santykiai formuojasi pozityviai, išgyvenamas stiprus artumo jausmas – tikėtina, kad išgyvenama laimė. Ją respondantai nurodė kaip antrą pagal intensyvumą išgyvenimą. Laimė yra labai subjektyvus išgyvenimas. Kiekvienas suvokia laimę skirtingai. Iš tiesų, šis išgyvenimas priklauso nuo žmogaus susikurtų kriterijų sau, aplinkiniams ir supančiai aplinkai. Nepaisant to, kad laimės išgyvenimas yra labai subjektyvus, pagal respondentų apklausos rezultatus jis yra tolygiausiai išgyventas išgyvenimas, turintis mažiausią standartinę nuokrypį.

Beveik nuo laimės pagal intensyvumą neatsilieka skausmo išgyvenimas. Tačiau šį išgyvenimą respondentai vertina labai prieštarinčiai. Dvasinis skausmas paprastai užklumpa netekus meilės objekto, neišsikildžius svajonei, sudužus vilčiai, patyrus asmeninės nekompetencijos akimirką. Skausmas gali būti patiriamas kaip egzistencinio atsiskyrimo pasekmė

Aistra – ketvirtą vietą pagal intensyvumą užimantis išgyvenimas. Aistra turi stiprų ryšį su gyvenimo prasme, tikslu. Žmogus turintis gyvenimo prasmę gali patirti didelę aistrą darbui, pomėgiams. Aistra taip pat skatina siekti užsibrėžtų tikslų. Aistros vedami žmonės gali atlikti labai didelius darbus ir žygdarbius. Aistra siejasi su žmonių santykiais, galima teigti, kad tai yra tam tikra meilės forma.

Liūdesys, penktą vietą pagal intensyvumą užimantis išgyvenimas, yra dvasinio skausmo pasekmė. Liūdesys jaučiamas kaip nestipri kančia. Liūdesys kaip ir skausmas yra stipriai susijęs su žmogaus egzistencija. Šie išgyvenimai gali pasireikšti dėl netekties ko nors stokos ar apribojimo. Taip pat liūdesys ir skausmas gali labai intensyviai pasireikšti žmogui išgyvenant vienatvę ar suvokus gyvenimo beprasmybę. Liūdesys yra natūrali būklė, kuri gali taip pat atsirasti žmogui susitaikius su likimu, atsisakius iliuzijų ir klaidingų idealų, pasidavus natūraliai laiko tėkmei.

Grožio išgyvenimą intensyviausiai yra patyrę apie 25% respondentų. Tai šeštą vietą pagal intensyvumą užimantis išgyvenimas. Atrodytų, kad šis išgyvenimas, priskiriamas estetikos sričiai, labiausiai turėtų būti pažįstamas dailės pedagogams, tačiau 5 paveikslo duomenys liudija, kad yra priešingai: labiausiai grožis pažįstamas sveikatos edukologams, nors jų atsakymai yra labiausiai prieštarinčiai bei socialiniams pedagogams, kurių atsakymai yra labiausiai homogeniški. Grožio išgyvenimas nėra susijęs tik su estetikos sritimi. Iš dalies jis yra susijęs su Tiesos ir Gėrio vertybėmis, nes Grožio intensyviausias išgyvenimas suvokiamas kaip idealybės akivaizdumas (Gadamer, 1997, p.22), Būties prasmės suvokimas. Socialinių pedagogų atsakymo duomenys liudija, kad šis išgyvenimas jiems gerai pažįstamas.

Penktadaliui respondentų puikiai pažįstami yra prieštarinčiai tarpusavyje pykčio ir ramybės išgyvenimai, 15% – drąsos išgyvenimas, 7% – klastos ir 5% – pavydo bei šlovės išgyvenimai

Išgyvenimų pagal profesiją ypatybės, M

Profesija Išgyvenimai	Sveikatos edukologai		Dailės pedagogai		Socialiniai pedagogai		p
	M	Sd	M	Sd	M	Sd	
Aistra	3,7857	1,03126	3,9375	1,34009	3,5833	1,08362	,719
Drąsa	3,2143	1,16610	3,5625	1,20934	3,3333	,77850	,609
Grožis	3,8929	1,16553	3,5000	1,03280	3,6667	,88763	,498
Klasta	2,2857	1,01314	2,7500	1,43759	2,5833	1,08362	,425
Laimė	4,2143	,87590	4,0000	1,21106	3,7500	,86603	,384
Liūdesys	3,7500	1,10972	4,1250	1,02470	3,7500	1,05529	,503
Meilė	3,9286	1,11981	3,9375	1,38894	3,9167	1,31137	,999
Pavydas	2,3214	1,12393	2,6250	1,25831	2,7500	1,21543	,513
Pyktis	2,9643	1,23117 5	3,2500	1,25446	3,4167	1,31137	,519
Ramybė	3,4286	1,16837	3,3125	1,07819	3,7500	1,05529	,580
Skausmas	3,4286	1,42539	4,0000	1,09545	3,9167	1,16450	,301
Šlovė	2,3571	1,19301	2,8125	1,22304	2,6667	1,23091	,460

Antroje lentelėje pateikti visų 12 išgyvenimų vidurkiai atsižvelgiant į profesiją. Akivaizdu, kad sveikatos edukologai intensyviausiai išgyveno laimę, grožį, bei meilę, ir mažiausiai yra patyrę, pyktį, šlovę, pavydą ir klastą.

Dailės pedagogų stipriausi išgyvenimai – liūdesys, laimė, skausmas, o silpniausi – šlovė klasta, pavydas,. Socialiniai pedagogai labiausiai patyrę meilę ir skausmą. Pažymėtina, kad šių išgyvenimų intensyvumas identiškas. Ir silpniausi socialinių pedagogų išgyvenimai – pavydas, šlovė, klasta. Remiantis p reikšme, galima teigti, kad kitų išgyvenimų intensyvumas, visų profesijų atstovų, panašus.

Respondentų patirtų išgyvenimų faktorinės analizės duomenys pateikiami 3 lentelėje:

3 lentelė

Egzistencinių išgyvenimų struktūra ir ypatumai, L

FAKTORIAUS KINTAMIEJI	Faktoriaus svoris (L)	Skiriamoji geba subskalėje r/itt	Faktoriaus aprašomoji sklaida (%)	Cronbach α koeficientas	KMO	
ATSISKYRIMO – ARTUMO IŠGYVENIMAI						
Skausmas	,778	,633	22,990	,733	,698	
Aistra	,746	,629				
Meilė	,581	,413				
Liūdesys	,504	,440				
BEPRASMYBĖS – PRASMĖS IŠGYVENIMAI						
Laimė	,634	,532	37,200	,684		
Drąsa	,605	,521				
Grožis	,557	,417				
Šlovė	,522	,403				
Ramybė	,457	,338				
NETEKTIES - TROŠKIMO IŠGYVENIMAI						
Pavydas	,731	,546	46,287	,691		
Klasta	,683	,501				
Pyktis	,495	,472				

Atlikus faktorinę analizę buvo išskirti trys faktoriai: atsiskyrimo – artumo išgyvenimai, beprasmybės – prasmės išgyvenimai, netekties – troškimo išgyvenimai, kurių Kaiser-Meyer Olkin

(KMO) koeficiento reikšmė yra 0,69 ir rodo, kad duomenys faktorinei analizei tinka. Faktorių grupės iš dalies patvirtina Irvin D.Yalom, V. Frankl, K. Jaspers nurodytus artumo, beprasmybės egzistencinius išgyvenimus, tačiau atskleidžia iš priešingą šių išgyvenimų dimensijos polių. Dvieju priešingų išgyvenimų priskyrimas tai pačiai faktoriaus grupei gali liudyti išgyvenimų dinamiką, kaitą nuo vieno poliaus prie kito

Faktoriaus struktūra atskleidžia egzistencinių išgyvenimų turinį. Atsiskyrimo – artumo išgyvenimų grupei priskirti skausmo, aistros, meilės ir liūdesio išgyvenimai. Jų sugrupavimas tarpusavyje iš dalies atskleidžia Irvin D.Yalom aprašytą atsiskyrimo išgyvenimo dinamiką.

Egzistencinė vienatvė yra gyvenimo duotybė, žmogus gimsta ir miršta vienas. Tačiau žmogus dažnai yra nepajėgus tai atlaikyti, nes izoliacija sukelia didžiulį dvasinį skausmą, kadangi vienas iš svarbiausių žmogaus poreikių yra artumo jausmas. Siekdamas tai patirti žmogus ieško kitų žmonių artumo, kuria santykius, ieško aistros ir meilės. Aistros ir meilės išgyvenimai leidžia užsimiršti apie slegiančią ir gilią vienatvę. Atsiskyres žmogus jaučia skausmą ir liūdesį. Vienatvė sukelia dvasinį skausmą (liūdesį). Gali būti, kad šių išgyvenimų grupė apima tiek tarpasmeninio, tiek intra-asmeninio, tiek egzistencinio atsiskyrimo jausmų dinamiką. Išsamesnį atsiskyrimo tipų apibūdinimą galėtų atskleisti ateities tyrimai.

Prasmės – beprasmybės išgyvenimų dimensijai būdingi laimės, drąsos, grožio, šlovės ir ramybės išgyvenimai. Prasmės matymas suteikia drąsos siekti užsibrėžtų tikslų, atlikti darbus, pasiekti aukštumas ir patirti šlovės ir laimės pojūčius. Gyvenimo prasmė skatina svajoti, norėti, įžvelgti grožį. Pasitenkinimas atrasta gyvenimo prasme gali suteikti ramybės pojūtį. Žmogus yra ramus ir patenkintas, nes įprasmina kiekvieną kasdienybės akimirką, žino ką ir kodėl daro.

Beprasmybė sukelia visiškai priešingus pojūčius. Beprasmybės liūne esantis žmogus yra nelaimingas, jam gyvenimas yra negražus, niekas neteikia laimės, jam nuolat neduoda ramybės beprasmis pasaulis. Žmogui nematančiam prasmės gyvenime nereikia šlovės, jis net neturi jokių tikslų, norų, svajonių. Viskas yra pilka ir vienoda. Prasmės beprasmybės išgyvenimų grupė taip pat atskleidžia šios grupės išgyvenimų dinamiką.

Netekties – troškimo išgyvenimų grupės nei Irvin D.Yalom, nei M.Buberis, nei J.-P. Sartre, nei M.Heidegger neaptarė. Faktorinė analizė atskleidė, kad šiai grupei būtų priskiriami pavydo, klastos ir pykčio išgyvenimai, mažiausiai respondentų išjausti.

Atlikus statistinių ryšių analizės (neparametrinių testų) tyrimą apie išgyvenimų priklausymą nuo amžiaus, duomenys pateikiami 4–9 lentelėse.

4 lentelė

Išgyvenimai pagal amžiaus grupes, vidurkiai

Amžius	26-30 m.		36-40 m.		p
	M	Sd	M	SD	
Aistra	4,83333	,40825	3,4444	1,50923	,022
Ramybė	2,6667	,51640	3,6667	1,00000	,045

Duomenys liudija, kad aistros išgyvenimas intensyviau pasireiškia jaunesniame amžiuje, o vyresniame amžiuje intensyvumas silpnėja. Skirtingai, ramybės išgyvenimo intensyvumas didėja vyresniame amžiuje.

5 lentelė

Išgyvenimai pagal amžiaus grupes, vidurkiai

Amžius	26-30 m.		41-45 m.		p
	M	Sd	M	Sd	
Aistra	4,8333 3	,40825	3,3333	1,0328 0	,016

5 lentelės duomenys patvirtina, kad aistros išgyvenimo intensyvumas vyresniame amžiuje mažėja. 41–45 metų amžiaus grupės aistros intensyvumas mažesnis negu 36–40 metų amžiaus grupės.

6 lentelė

Išgyvenimai pagal amžiaus grupes, vidurkiai

Amžius	26-30 m.		46-50 m.		p
	M	Sd	M	Sd	
Ramybė	2,6667	,51640	4,6000	,54772	,004

6 lentelės duomenys taip pat patvirtina anksčiau minėtą faktą, kad ramybės išgyvenimo intensyvumas vyresniame amžiuje didėja. 46–50 metų amžiaus grupės ramybės išgyvenimas intensyvesnis, negu 36–40 metų amžiaus grupės. Apibendrinant 4–6 lentelių duomenis galima teigti, kad amžius yra tiesiogiai proporcingas aistros – ramybės išgyvenimų intensyvumui: kuo mažesnis amžius, tuo aistros išgyvenimas yra patiriamas intensyviau, kuo didesnis amžius, tuo intensyviau patiriama ir labiau vertinama ramybė.

7 lentelė

Išgyvenimai pagal amžiaus grupes, vidurkiai

Amžius	31-35 m.		46-50 m.		p
	M	Sd	M	SD	
Drąsa	2,0000	1,41421	4,0000	,00000	,016
Ramybė	3,0000	,00000	4,6000	,54772	,040

Lentelės duomenys liudija, kad drąsos išgyvenimo intensyvumas vyresniame amžiuje didėja. Taip pat, 7 lentelės duomenys dar kartą patvirtina, kad ramybės išgyvenimo intensyvumas vyresniame amžiuje didėja.

Išgyvenimai pagal amžiaus grupes, vidurkiai

Amžius Išgyvenimai	36-40 m.		46-50 m.		p
	M	Sd	M	Sd	
Pyktis	2,8889	,92769	2,0000	,70711	,042

8 lentelės duomenys liudija, kad pykčio išgyvenimo intensyvumas vyresniame amžiuje, kaip ir aistros, mažėja. 36–40 metų respondentai pyktį išgyvena intensyviau, nei 46–50 metų respondentai.

Išgyvenimai pagal amžiaus grupes, M

Amžius Išgyvenimai	41-45 m.		46-50 m.		p
	M	Sd	M	SD	
Grožis	3,0000	1,54919	4,6000	,54772	,026
Laimė	3,3333	1,03280	1,8000	,83666	,045

9 lentelės duomenys liudija, kad grožis labiau yra vertinamas ir intensyviau išgyvenamas vyresniame amžiuje. 46–50 metų respondentai grožį patiria ryškiau, nei 41–45 metų respondentai, o laimė intensyviau yra patiriama 41–45 metų amžiaus respondentų nei 46–50 metų. Apibendrinant 7–9 lentelių duomenis, galima daryti išvadą, kad amžiaus veiksnys yra svarbus išgyvenimų intensyvumo patyrimui.

3.4. Respondentų panaudotų simbolių „Sąmonės šturmo“ užduotyje turinio analizės rezultatai

Simbolių turinio (content) analizė (žr. 4 priedą) parodė visų 12 išgyvenimų universaliuosius simbolius, ir taip pat atskleidžia asmeninius simbolius. Frommas (2008) teigia, kad universalieji simboliai yra tokie, kuriuose tarp simbolio ir to, ką jis simbolizuoja, yra vidinis ryšys. Daugelis universaliųjų simbolių yra tvirtai išsakniję kiekvieno žmogaus sąmonėje. Universalieji simboliai – vieninteliai, kurių ryšys tarp simbolio ir to, ką jie simbolizuoja, yra ne atsitiktinis, o turi vidinę reikšmę. Šis ryšys slypi glaudžioje sąsajoje tarp jausmo ar minties iš vienos pusės ir jutiminio išgyvenimo iš kitos. Universalieji simboliai glūdi mūsų kūno, jausmų ir proto ypatybėse, kurios yra bendros visiems žmonėms ir todėl neapsiriboja atskirais individais ar tam tikromis žmonių grupėmis. Šiuos simbolius galima vadinti universaliais todėl, kad juos supranta visi.

Gudaitė (2001) teigia, kad asmeniniai simboliai atspindi asmeninę sąmonę ir kompleksus. S.Freudas itin didelę reikšmę skyrė būtent šių simbolių raiškai žmogaus gyvenime. Šiuolaikinėje psichologijoje palaikoma idėja ne tik apie universalias, bet ir apie asmenines simbolio reikšmes.

Simbolių klasifikacija buvo atliekama atsižvelgiant į simbolio formą.

Aistros universalus simbolis – širdis (žr. 5 priedą). 34 respondentai iš 56 pavaizdavo šį simbolį. Simbolinių reikšmių žodyne, Lapinskienė (2006) teigia, kad „tai klasikinis žmogaus

jasmų centras, meilės, džiaugsmo, nuoširdumo, sielvarto ir gailingumo šaltinis. Plyštanti širdis reiškia didžiausią skausmą. Liepsnojanti širdis – pamaldumo ir atsidavimo, ištikimybės ženklas“ (Lapinskienė, 2006, p. 154).

Taip pat 9 respondentai aistrai atspindėti pasirinko ugnies simbolį. Šį simbolį galima priskirti prie universalių, būdingų kolektyvinei sąmonei. Simbolinių reikšmių žodyne, Lapinskienė (2006) teigia, kad ugnis „daugelyje tautų yra šventa, apvalanti ir atnaujinanti jėga, kurioje slypi visos augalų, gyvūnų bei pačios visatos gyvybės jėgos. Tai namų simbolis, griauanti ir atskleidžianti tiesą dvasinė jėga ir auka, sieta su saule, šviesa, krauju, širdimi. Biblijoje naikinamoji ugnies jėga asocijuojasi su apšvalymu ir atsinaujinimu. Lietuvių mitologijoje ugnis – moterų rūpestis: ją saugoti ir prižiūrėti – jų šventa pareiga. Manoma, kad tai antgamtinė jėga, duodanti ne tik šilumą ir šviesą, bet ir atbaidanti plėšrius žvėris, piktąsias jėgas, pasirodanti žaibu ir dangaus paslaptina jėga išreiškianti dievų valią. Namų židinio ugnis būdavo šeimos vidinės ramybės simbolis, geroji šeimos dvasia. Liepsnojantis deglas reiškia laisvę (Lapinskienė, 2006, p. 161-162).

Vienas respondentas pavaizdavo vyro ir moters genitalijų simbolį, taip pat vienas respondentas nupiešė saulę ir du tiriamieji nupiešė veidus. Galima teigti, kad tai asmeniniai simboliai. 9 tiriamieji pavaizdavo abstrakcijas. Vaizdiniui susiformuoti sutrukdyti galėjo pakankamai oficiali ir varžanti aplinka (universiteto auditorija), taip pat įtakoti galėjo gynybos mechanizmai, emocinė būklė.

Galima teigti, kad drąsos universalūs simboliai – kardas ir žmogus (žr. 6 priedą). 12 tiriamųjų pavaizdavo šiuos simbolius. Simbolinių reikšmių žodyne, Lapinskienė (2006) teigia, kad kardas „skiria gerį ir blogį, perkerta nežinojamą, yra galios, jėgos ir apšvalymo simbolis. Iš priešų atimtas kardas reiškia pergalę. Gauti kardą – gauti valdžią“ (Lapinskienė, 2006, p. 66).

Simbolių žodyne, U.Becker (1996) teigia, kad „pats žmogus kaip ir jo kūno dalys bei organizmo procesai daugelyje kultūrų simbolizuoja išorinius ryšius. Paplitusi žmogaus kaip mikrokosmoso reikšmė analogiška visatai (makrokosmosui). – labai dažnai žmogaus kūno dalių dariniai, organai ar pagrindinės substancijos prilyginami kitoms sferoms, taigi, pvz., griaučiai (kaip karkasas) atitinka žemę, galva (kaip proto buveinė) – ugnį, plaučiai (kvėpavimo organas) – orą, o kraujas (skysta, viską jungianti substancija) – vandenį. Gydomo menas ankstesniais laikais daugiausia ir rėmėsi žmogaus kūno ir likusio pasaulio (Zodiako ženklai) atitikimu. Žmogus (dažnai sparnuotas) yra evangelisto Mato (evangelistų simboliai) atributas. (Becker, 1996, p. 322).

Pažymėtina, kad net 19 respondentų nupiešė abstrakcijas. Pateiktoje lentelėje matyti, kad drąsos išgyvenimui labiau būdingi įvairūs skirtingi individualūs simboliai: rodyklė/strėlė, žaibas, apskritimas, medis, ranka, laivas, lėktuvas, kaktusas, tvirtovė, dantys, šautuvas, laiptai, šuo/gyvūnas. Vadinas, drąsos išgyvenimas yra pakankamai subjektyvus ir labiau priklauso nuo asmeninės patirties, kitų subjektyvių išgyvenimų, individualios sąmonės.

Galima tvirtinti, kad grožio universalus simbolis – gėlė (žr. 7 priedą). Net 25 tiriamieji nupiešė šį simbolį. Simbolinių reikšmių žodyne, Lapinskienė (2006) teigia, kad gėlės yra „gyvybės ir žemės jėgos, viską vainikuojančios baigties, tikrosios esmės, grožio, moteriškumo simbolis. Kadangi jos augdamos nuolankiai priima saulės ir lietaus dovanas, yra pasyvaus pasidavimo ir nuolankumo simbolis. Dėl to, kad greit nuvysta, - nepastovumo, trapumo ir laikinumo ženklas. Gėlės su pumpurais simbolizuoja naują gyvenimą ir galimybes. Taip pat jos ir mirusį lydi į kapus. Nuo senų laikų Lietuvoje tikėta, kad gėlės yra apsaugojimo nuo blogio priemonė. Vestuvėse, krikštynose, laidotuvėse ne tik puošdavo, bet ir nuvydavo piktašias dvasias, saugodavo nuo negerų akių. Didžiausią simbolinę prasmę turi gėlių viršūnė ir pumpuras, nes tai yra gyvybės pradžia ir tikrasis grožis. Biblijoje teigiama, kad pirmiausia blogybė krenta ant gėlių, o tik po to – ant žmogaus“ (Lapinskienė, 2006, p 52).

Taip pat iš pateiktos lentelės matyti, kad grožio universalūs simboliai yra veidrodis ir saulė. Simbolinių reikšmių žodyne, Lapinskienė (2006) teigia, kad veidrodis yra „tiesos, visatos išminties, kūrybos, atspindinčios dievišką protą, aiškumo, savęs pažinimo, ateities spėjimo bei tuštybės simbolis. Sudužęs veidrodis – blogas ženklas, nes pakenkiama sau pačiam“ (Lapinskienė, 2006, p 166-167). Taip pat Lapinskienė (2006) teigia, kad saulė „siejama su vyriškąja energija, ugnimi ir šiluma, yra gyvybės teikėja ir palaikytoja. Jos šviesa simbolizuoja įkvėpimą ir proto imlumą. Tai galinga gamtos jėga, tiesiogiai veikianti žmogų, jo gyvenimą ir darbus, siejama su teisingumu, nes viską apšviečia vienodai. Lietuviams saulė – šventa, mitinė dievybė. Buvo tikima, kad jai šviečiant nesirodo piktosios dvasios, nes nuveja blogį į naktį. Be to, saulė – palaimos žmonėms ir jų darbams nešėja. Protėviai ją garbino per visas šventes ir pradėdami kiekvieną darbą: arimą, sėją, derliaus nuėmimą. Tai ir atgimimo simbolis, nes šildo žemę ir brandina derlių. Juodoji saulė simbolizuoja Saturną ir reiškia tamsiąją, griaujamąją saulės pusę“ (Lapinskienė, 2006, p 137).

Asmeniniai grožio simboliai: žmogus, medis, jūra, akis, saulėlydis, plaukai, apskritimas, lūpos, drugelis, obuolys, karūna, kalėdų eglutė.

Klastos išgyvenimas turi vieną universalų simbolį – veidą (žr. 8 priedą), ir daug asmeninių simbolių – žmogus, akis, lapė, apskritimas, korta, dantys, rakto skylutė ir raktas, gyvatė, strėlė, mėnulis ir žvaigždės, musmirė, kaukė, spyna.

Akivaizdu, kad laimė turi net tris universalius simbolius: veidas, saulė, šypsena (žr. 9 priedą). Žmogaus veide puikiai atsispindi jo vidinė būseną. Panašiai ir šypsena yra veido dalis, parodanti žmogaus jausmus. Saulė mūsų kultūroje simbolizuoja šviesą, šilumą. Individualūs arba asmeniniai laimės simboliai: lūpos, žmogus, širdis, medžiai, gėlė, laivas, paukštis, žiedas.

Galima teigti, kad liūdesys turi tris universalius simbolius: veidas, akis, lietus (žr. 10 priedą). Šie vaizdiniai respondentams labiausiai asocijuojasi su liūdesiu. Simbolinių reikšmių žodyne, Lapinskienė (2006) teigia, kad tikėta, jog akis turi maginę galią. „Simbolizuoja saulę, Dievo akį ir dvasinį regėjimą, atspindi sielos ir dvasios procesus. Kartu tai amžino budrumo (Apvaizdos akis),

kūno šviesos ir sielos ženklas. Budizme akis simbolizuoja išmintį ir visažinystę. Dešinioji siejama su aktyvumu, ateitimi ir saule, o kairioji akis – su pasyvumu, praeitimi ir mėnuliu. Trečioji akis budizme – vidinio regėjimo simbolis. Daugelyje pasaulio tautų tikėta, kad nužiūrėjimas „pikta“ ar „bloga“ akimi gali pakenkti žmonėms, gyvuliams, atnešti nelaimės ir blogį, tad apsaugai buvo griebiamasi visokių užkalbėjimų, burtų bei amuletų nešiojimo“ (Lapinskienė, 2006, p 12).

Simbolinių reikšmių žodyne, Lapinskienė (2006) teigia, kad lietus – tai „dangaus poveikio žemei, žemės apvaisinimo iš dangaus, ko nors daugybės simbolis. Tai akivaizdus dievų įtakos žemei pavyzdys“ (Lapinskienė, 2006, p 85).

Asmeniniai simboliai: lašas, krentantys lapai ir takelis, kapas/kryžius, žvakė, mėnulis, apskritimas.

Meilės universalus simbolis – širdis (žr. 11 priedą). Daugiau nei 30 respondentų nupiešė šį simbolį. Galima teigti, kad dar vienas meilės universalus simbolis – žmogus. Asmeniniai simboliai: gėlė, saulė, natos, veidas, žiedas, žvaigždė.

Pateiktoje lentelėje matyti, kad pavydo universalus simbolis – veidas (žr. 12 priedą). Akivaizdu, kad veidas yra daugelio išgyvenimų universalus simbolis. Respondentai pavaizdavo 11 asmeninių simbolių: žaibas, apskritimas, žmogus, akys, gėlė, laivas, kvadratas, širdis, gyvatė, žirklys, žiedas.

Pykčio universalus simbolis – veidas ir žaibas (žr. 13 priedą). Simbolinių reikšmių žodyne, Lapinskienė (2006) teigia, kad senovėje tikėta, kad žaibas yra „aukščiausios dievų galios simbolis. Žaibo ryšys su griauštiniu ir lietumi yra žemės derlingumo sėkmė“ (Lapinskienė, 2006, p 175).

Asmeniniai simboliai: apskritimas, lietus, kelmas, šauktukas, veidrodis, žmogus, gyvūnas, žvaigždė.

Ramybės universalūs simboliai: saulė ir bangelės (žr. 14 priedą). Asmeniniai simboliai: medis, mėnulis, laivas, langas, žmogus, drugelis, miškas, jūra, natos, palmė.

Skausmo universalus simbolis – širdis (žr. 15 priedą). Pažymėtina, kad širdis yra taip pat ir meilės universalus simbolis. Nemaža dalis respondentų nupiešė verkiantį žmogų ar ašaras riedančias iš akių. Taigi verkimas yra dar vienas skausmo universalus simbolis. Asmeniniai simboliai: lašas, adata, švirkštas, greitosios pagalbos ženklas (kryžius), veidas, apskritimas, peilis, kryžius, pėda, rožė, kaktusas, žaibas, pirštas.

Šlovės universalūs simboliai: vainikas, žmogus, fejerverkas, vėliava, taurė (žr. 16 priedą). Visi susiję su tam tikrais laimėjimais, pergalemis, džiaugsmingomis akimirkomis. Simbolinių reikšmių žodyne, Lapinskienė (2006) teigia, kad vainikas – „tam tikros pasaulio tvarkos ir gyvybės įprasminimas. Primena saulę, reiškia dvasinį tobulumą, vidinę harmoniją ir tvarką. Lietuvių kultūroje tai jaunystės, doros, mergaitės dvasinio grožio ženklas, liudijantis, kad ji jau subrendusi ir gali tekėti, gimdyti. Pagrindinės vainiko funkcijos per žemdirbystės ir gyvulininkystės apeigas – aiduoti vaisingumą, saugoti derlių ir gyvulius nuo pavojų. Tai auginamų javų amžinumo bei

nesibaigiamumo simbolis. Todėl plovėjai, baigę rugiapjūtę, į namus parnešdavo pabaigtuvių vainiką. Jis buvo ypač populiarus kaip simbolinis kalendorinių pavasario ir vasaros švenčių atributas, dažniausiai pradedamas pinti artėjant Sėkminėms. Vainikai pinami iš žydinčių, žaliuojančių augalų. Be to, lietuviai, statydami namą, ant stogo iškeldavo vainiką, kad saugotų statinį nuo viso pikto. Be vainiko neapsieita ir per vestuves: nuotakos vainikavimas – viena svarbiausių ceremonijų, reiškiančių aukščiausią nuotakos įvertinimą, moters dvasinę pilnatvę“ (Lapinskienė, 2006, p 163).

Simbolinių reikšmių žodyne, Lapinskienė (2006) teigia, kad taurė – „besiliejančios gausos simbolis. Kaip maitinamasis indas simbolizuoja motinystę, moteriškumą, atvirumą, įsmeninimą tikėjimą. Gėrimas iš vienos taurės reiškia vienybę ir priklausomybę, vienos idėjos pripažinimą. Taurė labai dažnai minima Biblijoje. Pagal ją likimo arba išganymo taurę žmogus gauna iš Dievo rankų arba išgeria. Rūstybės taurė įkūnija Dievo bausmę ir teismą. Palaiminimo ir draugiškumo taurė simbolizuoja artumą Dievui. Taip pat tai vienas svarbiausių kulto reikmenų (dar vadinamas kieliku) krikščionybėje, nes naudojama kaip liturginis indas. Jame per šv. Mišias konsekruojamas eucharistinis vynas ir duona. Kartybės taurė – dideli nemalonumai, kančios. Posakis „perpildyti taurę“ reiškia ką nors padaryti nebepakeliamą“ (Lapinskienė, 2006, p 157-158).

Asmeniniai simboliai: kėdė, karūna, žvaigždė, apskritimas, kalnas, laimėjimai, veidas, šauktukas, pakyla, namas, medalis, rankos, saulė, apdovanojimas.

Išsamus visų dvylikos išgyvenimų universalių simbolių formos aprašymas pateikiamas 17 priede.

3.5. Respondentų asmeninių savybių analizės rezultatai

Atlikus išsamią R.Ruthe „Tipų ir temperamentų“ anketų analizę, buvo siekiama ištirti dominuojančius respondentų elgesio tipus. Galima teigti, kad tarp dailės pedagogų daugiausia yra isteriško elgesio tipo, tarp sveikatos edukologų daugiausia isteriško elgesio tipo, ir tarp socialinių pedagogų taip pat dominuoja isteriško elgesio tipas. Visos elgesio tipų tendencijos pavaizduotos 10 lentelėje. Lentelėje pateiktos elgesio tipų požymių sumos.

10 lentelė

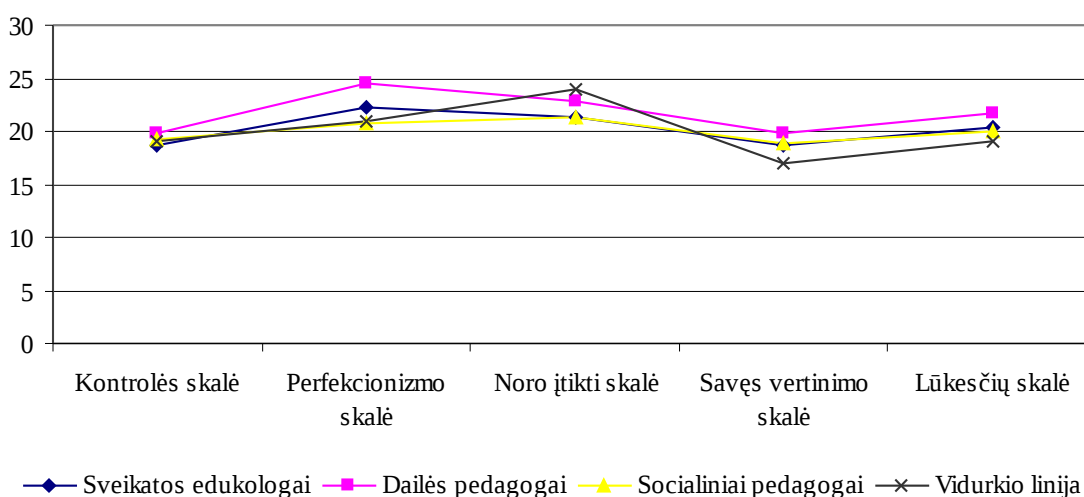
Asmenybės tipai ir temperamentai pagal profesiją. Požymiai, Σ

Profesija	Asmenybės tipai ir temperamentai			
	Šizoidiška	Depresiška	Suvaržyta	Isteriška
Dailės pedagogai	66	147	70	195
Socialiniai pedagogai	51	113	62	134
Sveikatos edukologai	153	211	160	284

Tarp socialinių pedagogų dominuoja isteriško ir depresiško elgesio tipai. R.Ruthe (1999) teigia, kad depresiško elgesio tipas pasižymi paslaugumu, rūpestingumu ir jautrumu kitiems. Tai geraširdžiai žmonės, kurie šeimoje, bendruomenėje ir darbe visą laiką paiso aplinkinių. Kitiems žmonėms jie itin dėmesingi. Paprastai nesibaido jokio vargo ir rimtai žiūri į kitų poreikius.

Depresiškos asmenybės yra atidūs žmonės. Jie mato partnerio arba vaikų sunkumus, nujaučia artimiausių giminaičių nerimą, blogą savijautą, liūdesį ir poreikius. R.Ruthe (1999) teigia, kad isteriški žmonės džiaugiasi gyvenimu ir dėkoja už jį. Pagrindinis jų požymis yra gera nuotaika. Su neigiamais isteriškos asmenybės bruožais mes visi esame tikrai ne kartą susidūrę. Isteriška asmenybė nelabai atkakli, paviršutiniška ir nepastovi, pernelyg spontaniška, viską perdedanti, diplomatiška, daro klaidų per išsiblaškimą. Socialinės pedagogikos profesijos atstovams labai stipriai išreikštas depresiškos asmenybės tipas gali pasireikšti neadekvačiu elgesiu su klientais, klientui gali būti ne visada suteikiama reikalinga pagalba, klientas gali patirti socialinio pedagogo emocinę iškrovą.

Atlikus išsamią Roy M. Kern „Gyvenimo stiliaus“ anketų analizę siekta išsiaiškinti skalių (kontrolės, perfekcionizmo, noro įtikti, savęs vertinimo, lūkesčių) vyravimo tendencijas, atkreipiant dėmesį į profesiją. Buvo sudarytas toks duomenų grafikas (6 pav.).

6 pav. Gyvenimo stiliaus ypatybės profesijos grupėse, vidurkiai

Pateiktame grafike matyti, kad labiausiai išreikštos perfekcionizmo ir noro įtikti skalės. Žemiausiai išreikštos savęs vertinimo ir kontrolės skalės. Pagal Roy M.Kern pateiktus gyvenimo stiliaus skalių vidurkius galima pastebėti, kad visų skalių raiška labai stipriai nenukrypsta nuo vidurkio⁴. Galima teigti, kad perfekcionizmo skalė labiausiai išreikšta pas dailės pedagogus ir pas sveikatos edukologus, silpniausiai išreikšta pas socialinius pedagogus. Iš visų gyvenimo stiliaus skalių silpniausiai išreikšta savęs vertinimo ir kontrolės skalės. Tiek savęs vertinimo ir tiek kontrolės skalėse visų trijų profesijų respondentų duomenys nedaug skiriasi vienas nuo kito. Socialinių pedagogų gyvenimo stiliaus skalių raiška šiek tiek skiriasi nuo sveikatos edukologų ir dailės pedagogų. Tarp socialinių pedagogų stipriausiai išreikšta noro įtikti skalė, o tarp sveikatos edukologų ir ypač dailės pedagogų stipriausiai išreikšta perfekcionizmo skalė.

Pagal Roy M.Kern aukštesni nei vidutiniški perfekcionizmo skalės duomenys liudija ypač dailės pedagogų iš dalies sveikatos edukologų sąžiningumą, rūpestingumą, jautrumą, atsargumą,

⁴ Kontrolės skalės vidurkis – 19, perfekcionizmo skalės – 21, noro įtikti – 24, savęs vertinimo – 17, lūkesčių – 19.

nenorą klysti, atvirą bendravimą ir aiškių taisyklių pomėgi, dviprasmybių vengimą. Minėtos savybės socialinių pedagogų tarpe yra menkiau išreikštos.

Noro įtikti skalės duomenys liudija, kad aukšti socialiniai įgūdžiai, domėjimasis kitais, išvystytas socialinio intereso jausmas yra labiau būdingas socialiniams pedagogams, nei dailės pedagogams ar sveikatos edukologams.

Dailės pedagogai labiau nei sveikatos edukologai ar socialiniai pedagogai susirūpinę savęs vertinimo problemomis, linkę daug ką vertinti labai asmeniškai.

Koreliaciniams ryšiams nustatyti buvo taikytas Spearman koreliacijos metodas.

Atlikus išsamią R.Ruthe „Tipų ir temperamentų“ (suvaržyta – isteriška) koreliacinių ryšių analizę, aptikta 16 statistiškai reikšmingų ryšių. Visos koreliacijos tiesinės. 13 koreliacijų silpnos, 2 – vidutinės, ir 1 – stipri koreliacija. Stipri koreliacija vyrauja tarp šykšti-išlaidi ir stabari-lanksti (žr. 18 priedą). Šis koreliacijos ryšys atskleidžia, kad nepaisant profesijos dauguma respondentų yra išlaidūs. Vidutinės koreliacijos vyrauja tarp bijanti rizikos – mėgstanti riziką ir atsargi – drąsi. Šis koreliacijos ryšys atskleidžia, kad bijančių rizikos ir mėgstančių riziką respondentų skaičius panašus, o tarp atsargi – drąsi vyrauja drąsa. Galima daryti prielaidą, kad tai skatina naujovių paiešką, kūrybiškumą.

Išanalizavus R.Ruthe „Tipų ir temperamentų“ (šizoidiška – depresiška) koreliacinius ryšius, rasta 13 statistiškai reikšmingų ryšių. 12 tiesinių koreliacijų ir 1 atvirkštinė koreliacija. Galima teigti, kad 3 koreliaciniai ryšiai yra vidutiniai ir 10 koreliacinių ryšių yra silpni. Atvirkštinė koreliacija rasta tarp savarankiška-nesavarankiška ir neturinti ko pasakyti-troškstanti žinių (žr. 19 priedą). Vidutiniški koreliaciniai ryšiai aptikti tarp savarankiška – nesavarankiška ir nepriklausoma – priklausoma yra daugiau respondentų, kuriems daugiau būdingi savarankiškumo ir nepriklausomybės bruožai. Galima kelti prielaidą, kad tai skatina siekti užsibrėžtų tikslų, kurti savo gyvenimą, siekti svajonių išsipildymo, tobulėti. Profesinėje veikloje galima ieškoti naujų inovatyvių būdų, kurti naujus projektus, išdrįsti dalyvauti tarptautinėse konferencijose, nebijoti skaityti pranešimus, skatinti klientų drąsą ir ryžtą, nebijoti atsakomybės bei priimti sprendimus

Atlikus išgyvenimų ir R.Ruthe „Tipų ir temperamentų“ (suvaržyta – isteriška) koreliacinių ryšių analizę, rasta 12 statistiškai reikšmingų ryšių (žr. 20 priedą). 12 tiesinių koreliacijų ir viena atvirkštinė. Iš pateiktos lentelės duomenų matyti, kad yra 11 silpnų koreliacijų ir 1 vidutinė koreliacija, vyraujanti tarp atsargi-drąsi ir laimė. Galima teigti, kad laimės išgyvenimas tiesiogiai priklauso nuo drąsos. Drąsa skatina patirti neišbandytus dalykus, priimti iššūkius, ginti savo pozicijas, užsiimti norima veikla, siekti tikslų, daryti didelius darbus, siekti aukštumų. Sukaupta patirtis, įspūdžiai, mėgstama veikla, pasiekimai sukuria pasitenkinimo ir laimės pojūčius. Atvirkštinė koreliacija yra tarp kalba tiksliai-kalba perdedama ir meilė.

Atlikus išgyvenimų ir R.Ruth „Tipų ir temperamentų“ (šizoidiška – depresiška) koreliacinių ryšių analizę, rastas tik vienas tiesinės koreliacijos silpnas ryšys tarp bijo artumo-bijo išsiskyrimo ir meilės.

Ištirus išgyvenimų ir Roy M.Kern „Gyvenimo stiliaus“ koreliacinius ryšius, aptikti 8 statistiškai reikšmingi koreliaciniai ryšiai (žr. 21 priedą). 2 tiesinės koreliacijos ir 8 atvirkštinės koreliacijos. Galima teigti, kad visos koreliacijos yra silpnos.

Išanalizavus R.Ruthe „Tipų ir temperamentų“ (sugaržyta – isteriška) ir Roy M.Kern „Gyvenimo stiliaus“ koreliacinius ryšius rasta 13 statistiškai reikšmingų ryšių (žr. 22 priedą). 8 koreliacijos tiesinės, 5 koreliacijos atvirkštinės.

Išanalizavus R.Ruthe „Tipų ir temperamentų“ (šizoidiška – depresiška) ir Roy M.Kern „Gyvenimo stiliaus“ koreliacinių ryšių analizę rasta 11 statistiškai reikšmingų skirtumų (žr. 23 priedą). 7 koreliacijos tiesinės ir 4 koreliacijos atvirkštinės. Visi koreliaciniai ryšiai silpni.

Roy M.Kern „Gyvenimo stiliaus skalė“ yra nepritaikyta Lietuvos kontekstui. Ši anketa yra versta, buvo sukurta Amerikai. Tačiau atlikus faktorinę analizę, paaiškėjo, kad skalė validi, todėl „Gyvenimo stiliaus skalė“ tinka Lietuvos kontekstui.

3.6. Atvejo analizės: Lauros ir Daivos atvejai

3.6.1. Lauros atvejis

Šiame skyriuje pateikiamos ir išsamiai aprašomos dvi atvejo analizės.

1 atvejis – Laura, socialinės pedagogikos studentė, gimusi 1988 metais liepos 21 dieną, mėgstamas skaičius – 7, mėgstama spalva – raudona. Visi Lauros atvejo duomenys pateikiami 24 priede.

Lapinskienė (2006) teigia, kad skaičius septyni – „tai ypatingas, šventas skaičius, reiškias dievybės (3) ir žemės (4) sąjungą. Kartu – planetų harmonijos, harmoningos tvarkos, periodo, ciklo bei moralės ir skausmo skaičius. Primena septynias gamos natas, septynias spektro spalvas. Be to, keturios mėnulio fazės trunka septynias savaites, kurių kiekviena turi septynias dienas. Biblijoje žymi kūrimo periodą. Visose kultūrose ir civilizacijose šis skaičius yra perėjęs į darbo ir poilsio ritmo šifrą – šešias dienas dirbama, septintą – ilsimasi. Be to, yra Septynios didžiosios nuodėmės ir septynios dorybės“ (Lapinskienė, 2006, p. 138).

Pasak Lapinskienės (2006), raudona spalva „simbolizuoja saulę, ugnį, gyvenimą, vaisingumą, šilumą, energiją, jėgą, narsumą, pergalę, kraują, tragediją, karą, pavojų, draudimą. Tai ir karalių, didikų, dievų spalva, primenanti apie gėrį ir džiaugsmą, aistrą ir erotiką, meilę ir neapykantą, turtą ir laimę (Lapinskienė, 2006, p. 129-130). Pasirinkdama spontaniškai spalvą „Sąmonės šturmo“ užduotims Laura 6 piešinius (Aistra, Drąsa, Grožis, Meilė, Šlovė, Klasta) nupiešė raudona arba ugnine spalva. Visi piešinių simboliai popieriaus lape užima nedidelę vietą, yra maži. Pagal projekcinių piešinių reikšmes (Hammer 1954, Machover 2000, Lebedeva, 2009; Simon, 1997) mažas piešinys liudija, kad piešinių autorė linkusi į depresiją. 3 iš 12 simbolių (aistra, klasta, laimė)

komponuojami popieriaus lapo kairėje, 7 (aistra, klasta, laimė, šlovė, skausmas, meilė, grožis) labiau apatinėje popieriaus lapo dalyje, 3 (pyktis, pavydas, drąsa) popieriaus lapo centre, 1 (ramybė) – popieriaus lapo apačioje ir 1 (liūdesys) popieriaus lapo viršuje.

Lauros simbolių analizės duomenys pagal formą ir turinį pateikiami 11 lentelėje:

11 lentelė

Lauros išgyvenimų simboliai, N

Lauros išgyvenimas	Simbolis	Intensyvumo laipsnis	Simbolio forma		Simbolio turinys	
			Konkretus	Abstraktus	Asmeninis	Universalus
Aistra	Ugnis	5	√	-	-	√
Grožis	Gėlė	5	√	-	-	√
Liūdesys	Lietus	5	√	-	-	√
Skausmas	Širdis	5	√	-	-	√
Drąsa	Plaktukas	4	√	-	√	-
Laimė	Saulė	4	√	-	-	√
Šlovė	Karūna	4	√	-	√	-
Pavydas	Žaibas	3	√	-	√	-
Pyktis	Veidas	3	√	-	-	√
Meilė	Širdis	2	√	-	-	√
Ramybė	Saulėlydis	2	√	-	-	√
Klasta	Akis	1	√	-	√	-
Viso:			12	0	4	8

Lentelės duomenys atskleidžia, kad visi Lauros simboliai yra konkretūs, dauguma jų (aštuoni) universalūs, keturi – asmeniniai. Intensyviausiai patirtų išgyvenimų simboliai yra universalūs, mažiau intensyvūs išgyvenimai labiau vaizduojami asmeniniais simboliais, vidutiniškai intensyvūs – asmeniniu ir universaliu simboliu, menkai intensyvūs – universaliais simboliais bei menkiausiai patirtas klastos išgyvenimas taip pat universaliu simboliu.

Simbolių formos pobūdis atskleidžia, kad Laura, atlikdama „Sąmonės šturmo“ užduotis buvo aktyviai įsitraukusi į veiklą. Kiekvienas inspiruotas žodis, sukeldavo aiškius konkrečius vaizdinius. Užduoties atlikimo aplinka Lauros nevaržė, ji galėjo spontaniškai, laisvai nupiešti kilusius vaizdinius. Tačiau simbolių apimtis bei jų padėtis popieriaus lape liudija, kad Laura pati nustato sau apribojimus.

12 lentelėje pateikiamos visų Lauros išgyvenimų asmeninė samprata ir intensyvumo laipsnis.

Lauros išgyvenimų intensyvumo ir turinio ypatybės

Išgyvenimo pavadinimas	Intensyvumo laipsnis	Išgyvenimo turinys
Aistra	5	man asocijuojasi su vaizdiniu ugnimi. Ji gyva, kol ugnis liepsnoja. Žinoma, susijusi su meile.
Grožis		man siejamas su gėlė žiedu ir tuo pačiu simbolizuoja atgimimą, pavasarį bei laikinumą, ir trapumą.
Liūdesys		kada nyku, tamsu, vien pilkos, niūrios spalvos. Pavaizdavau lietumi.
Skausmas		kada širdis kraujuoja, perverta. Kada skauda širdį perkeltine prasme. O vaizdinys – tai strėle perverta širdis.
Drąsa	4	neatsiejama nuo ryžto, valios, užsispyrimo, motyvacijos. Bet pirma mintis atėjusi į galvą kaip galėčiau pavaizduoti drąsą buvo plaktukas.
Laimė		susijusi su gerbūviu, šviesa, pasitenkinimu, džiaugsmu, pasitenkinimu pilnatve, todėl vaizdiniu išreiškiau besišypsantią saule.
Šlovė		man asocijuojasi su pergale, laimėjimu, pripažinimu.
Pavydas	3	man yra labai blogas jausmas, kuris griaua santykius, gramzdina į bedugnę. Simboliu išreiškiau žaibu.
Pyktis		nuodija sielą, kyla iš nepasitenkinimo, neteisybės, nusivylimo. Vaizdiniu išreiškiau piktu žmogumi, kuris šaukia.
Meilė	2	tai kada pilve drugeliai skraido. Kada pakyli lyg debesų. O meilės simbolis tai – susiglaudusios dvi širdelės.
Ramybė		tai harmonija. Ir ją pavaizdavau jūra ir saulėlydžiu.
Klasta	1	reiškia apgaulę, kai norima kito žmogaus sąskaita išlošti, pasipelnyti. O klasta išreiškus vaizdiniu tai būtų užmerкта akis.

Aistrą pavaizdavo degančios, liepsnojančios ugnies simboliu. Išanalizavus tyrimo duomenis, paaiškėjo, kad ugnis yra universalus aistros simbolis. Tačiau šį aistros simbolį respondentė pavaizdavo popieriaus lapo apačioje, kairėje pusėje. Ši popieriaus lapo dalis siejama su praeitimi, prisirišimu prie motinos, nepasitikėjimu savimi, padidėjusia žema saviverte. Žvelgiant į Lauros piešinį galima pastebėti, kad viena vertus liepsnojanti ugnis nėra menkas laužas pagal savo apimtį, tačiau jis yra tolumoje, nešildantis žiūrovo. Galima būtų teigti, kad nors Laurai aistra yra labai stiprus, intensyvus išgyvenimas, tačiau jis yra atitolęs, labiau džiuginantis akį, nei šildantis, galbūt priverčiantis apmąstyti praeityje patirtą aistrą.

Grožio išgyvenimas pavaizduotas gražios, žydinčios dideliu žiedu gėlės simboliu. Tyrimo duomenų analizė (žr. 7 priedą) liudija, kad gėlė gali būti priskiriama universaliam grožio simboliui. Lapinskienės nuomone, gėlė yra „gyvybės ir žemės jėgos, viską vainikuojančios baigties, tikrosios esmės, grožio, moteriškumo simbolis. Kadangi jos augdamos nuolankiai priima saulės ir lietaus dovanas, yra pasyvaus pasidavimo ir nuolankumo simbolis“ (2006, p. 52). Lapinskienės pateikta universalaus simbolio interpretacija iš dalies sutampa su respondentės pateiktu grožio išgyvenimo turiniu (žr. 12 lentelę). Tiek simbolio komponavimo padėtis, tiek pati gėlės forma liudija trapumą ir laikinumą.

Respondentė liūdesio išgyvenimą pavaizdavo lietaus simboliu. Tyrimo duomenys liudija (žr. 10 priedą) bei „Simbolinių reikšmių žodyne“ tvirtinama, kad lietus yra universalus liūdesio išgyvenimo simbolis. Lietus yra „dangaus poveikio žemei, žemės apvaisinimo iš dangaus, ko nors daugybės simbolis. Tai akivaizdus dievų įtakos žemei pavyzdys“ (Lapinskienė, 2006, p. 85). Lauros

simbolyje lietus vaizduojamas popieriaus lapo viršuje. Sunkūs debesys užima visą viršutinę lapo dalį. Iš jų krinta ilgi lietau lašai. Žvelgiant į Lauros piešinį galima pajusti, kad lietus lyja ant visko, kas galėtų būti popieriaus lapo likusioje dalyje. Lauros simbolio kuriamas išpūdis iš dalies sutampa su Lapinskienės pateikiama simbolio interpretacija. Visa apimantį lietaus poveikį sustiprina pačios Lauros pateikiama liūdesio turinio samprata (žr. 12 lentelę). Liūdesys respondentei yra tuomet, kada nyku, tamsu, vien pilkos, niūrios spalvos. Galima teigti, kad liūdesys tarsi lietus užkloja visą Lauros gyvenimą, kurio ji neturi jėgų įveikti. Jai liūdesys yra analogiškas dievų poveikiui žemei.

Respondentė pavaizdavo skausmą širdies simboliu. Tyrimo duomenys (žr. 15 priedą) atskleidžia bei „Simbolinių reikšmių žodynas“ patvirtina, kad širdis yra universalus simbolis. Lapinskienė teigia, kad „tai klasikinis žmogaus jausmų centras, meilės, džiaugsmo, nuoširdumo, sielvarto ir gailestingumo šaltinis. Plyštanti širdis reiškia didžiausią skausmą“ (2006, p. 154). Laura pavaizdavo labiau popieriaus lapo apačioje kairėje pusėje vieną nedidelę širdelę, pervertą strėle. Skausmas pagal intensyvumą Laurai labai gerai pažįstamas išgyvenimas. Tačiau simbolio dydis, vieta ir lakoniškas vaizdavimo pobūdis sukelia išpūdį, kad respondentė savo skausmą tarsi stebi iš toli ir apmąsto, kurion pusėn lėks širdį pervėrusi strėlė. Galima kelti prielaidą, kad Laura dar pati iki galo nėra supratusi, kokią prasmę jos gyvenimui suteikė skausmo išgyvenimas.

Drąsą pavaizdavo plaktuko simboliu. Išanalizavus tyrimo duomenis, galima teigti, kad plaktukas yra asmeninis simbolis. Plaktuku paprastai atliekamas monotoniškas veiksmas kalant vinį. Veiksmas baigiamas tuomet, kai vinis visiškai sukalta. Simbolio palyginimas su 12 lentelėje pateikiama drąsos išgyvenimo asmenine samprata leidžia daryti prielaidą, kad drąsa Laurai yra gebėjimas kartoti tą patį veiksmą, kol bus pasiektas įsivaizduojamas rezultatas. Veiksmo kartojimas tiesiogiai susijęs su motyvacija, užsispyrimu, valia, kaip ir teigia pati respondentė.

Respondentė laimę pavaizdavo saulės simboliu. Besišypsantis saulės veidas su į šonus nusidriekiančiais spinduliais vaizduojamas popieriaus lapo viduryje, labiau kairėje pusėje. Saulė pavaizduota geltona spalva. Tyrimo duomenys liudija (žr. 9 priedą) bei „Simbolinių reikšmių žodynas“ patvirtina, kad saulė yra universalus laimės išgyvenimo simbolis. Saulė „siejama su vyriškąja energija, ugnimi ir šiluma, yra gyvybės teikėja ir palaikytoja. Jos šviesa simbolizuoja įkvėpimą ir protingumą. Tai galinga gamtos jėga, tiesiogiai veikianti žmogų, jo gyvenimą ir darbus, siejama su teisingumu, nes viską apšviečia vienodai (Lapinskienė, 2006, p. 137). Nupiešusi saulę, Laura parašė laimę ir skliausteliuose pridūrė džiaugsmas. Tiek universalaus simbolio interpretacija, tiek simbolio forma, tiek simbolio turinys liudija, kad Laurai laimę suteikia atvirumas, nuoširdumas, spontaniškas, užkrečiantis, netikėtas džiaugsmas. Simbolio padėtis popieriaus lapo kairėje liudytų, kad džiaugsmą ir laimę Laurai labiau suteikia bendravimas su motina arba giminės moterimis. Galima daryti prielaidą, kad daug džiaugsmo buvo patirta vaikystėje.

Meilės išgyvenimą Laura pavaizdavo popieriaus lapo centre dviejų, susiglaudusių širdžių simboliu. Širdžių susiglaudimo vieta paryškinta storesne linija. Dešinėje pusėje vaizduojama širdelė

labiau pakrypusi į popieriaus lapo apačią nei kairėje pusėje vaizduojamoji. Tiek tyrimo duomenys (žr. 11 priedą), tiek „Simbolinių reikšmių žodyno“ interpretacija liudija, kad širdis yra universalus meilės simbolis. Pasirikta simbolio forma liudija, kad meilę respondentė jaučia, išgyvena ir supranta kaip du žmones sujungiantį jausmą, galintį pakylėti „lyg debesų“ (žr. 12 lentelę).

Pavydą respondentė pavaizdavo žaibo simboliu, patalpintu popieriaus lapo centre violetine spalva. Tyrimo duomenys liudija (žr. 12 priedas), kad žaibas yra asmeninis pavydo išgyvenimo simbolis. Anketoje, respondentė teigia (žr. 12 lentelę), kad pavydas griauna santykius, gramzdina į bedugnę. Nors pavydo išgyvenimo intensyvumas – vidutiniškas, matyt respondentei gerai pažįstamos pavydo pasekmės, iš esmės pakeičiančios santykius. Galima daryti prielaidą, kad dėl santykių pokyčio staigumo pavydo išgyvenimas Laurai asocijuojasi su žaibo simboliu.

Pyktis pavaizduotas šaukiančio žmogaus veido simboliu. Šūksnis, skriejantis iš nupieštos galvos burnos yra apribotas kapsulės lanku. Žvelgiant į piešinį kyla įspūdis, kad piešinio autorė siekė apsaugoti žiūrovą nuo pykčio pliūpsnio. Tyrimo duomenys (žr. 13 priedą) liudija, kad veidas yra universalus pavydo išgyvenimo simbolis. 12 lentelės duomenys liudija, kad Lauros nuomone pyktis kyla iš nepasitenkinimo, neteisybės, nusivylimo bei nuodija sielą. C.Izard (1991) teigia, kad neišreikšta, užslopinta pykčio emocija gali sąlygoti „emocinius sprogiumus“ arba psichosomatinis sutrikimus. Lauros simbolyje pavaizduota pykčio išraišką apribojanti kapsulė leidžia kelti prielaidą, kad Laura pati nusibrėžia emocinės išraiškos ribas, kurių neleidžia sau peržengti, tačiau pašąmoniniai suvokia, kad šios ribos gali turėti pragaištingas pasekmes jai pačiai.

Ramybės išgyvenimas pavaizduotas mėlyna spalva, popieriaus lapo apačioje besileidžiančios į vandenį saulės simboliu. Tyrimo duomenys liudija (žr. 14 priedą), kad tai universalus ramybės išgyvenimo simbolis, nors „Simbolinių reikšmių žodyne“ vientiso besileidžiančios į vandenį saulės simbolio nėra. Lauros pasirinktą simbolį sudaro du prieštaringi elementai: saulė ir vanduo. Saulė yra, anot Lapinskienės (2006), ugnis ir šiluma, gyvybės teikėja ir palaikytoja, jos šviesa simbolizuoja įkvėpimą ir protingumą. Vanduo, pagal E.Fromm (2008), yra kintamumo ir pastovumo, nuolatinio judėjimo ir vis dėlto sunkesnio pastovumo simbolis. Besileidžiant į vandenį saulė sukuria transformacijos tarp aistringos prigimties bei minkšto judančio, pulsuojančio pastovumo įspūdį. Tarp šio įspūdžio ir respondentės pateiktos ramybės sampratos galima išvelgti analogiją: ramybė – tai harmonija. Harmonija pasiekama tarp aistros ir pastovumo, o saulėlydžio simbolis leidžia kelti prielaidą, kad harmonija respondentei yra ir mėgavimasis bei grožėjimasis pasiekta derme tarp aistros, kaip ugnies ir vandens, kaip ramaus, lėto judrumo.

Šlovės išgyvenimas pavaizduotas žemiau popieriaus lapo centro, labiau pasislinkusiu į kairę pusę karūnos simboliu. Tyrimo duomenys liudija (žr. 16 priedą), kad karūna yra asmeninis šlovės simbolis. Nors respondentė teigia, kad šlovė jai asocijuojasi su pergale, laimėjimu, pripažinimu, kad šis išgyvenimas buvo patirtas intensyviai (žr. 12 lentelę), tačiau simbolio padėtis popieriaus lape

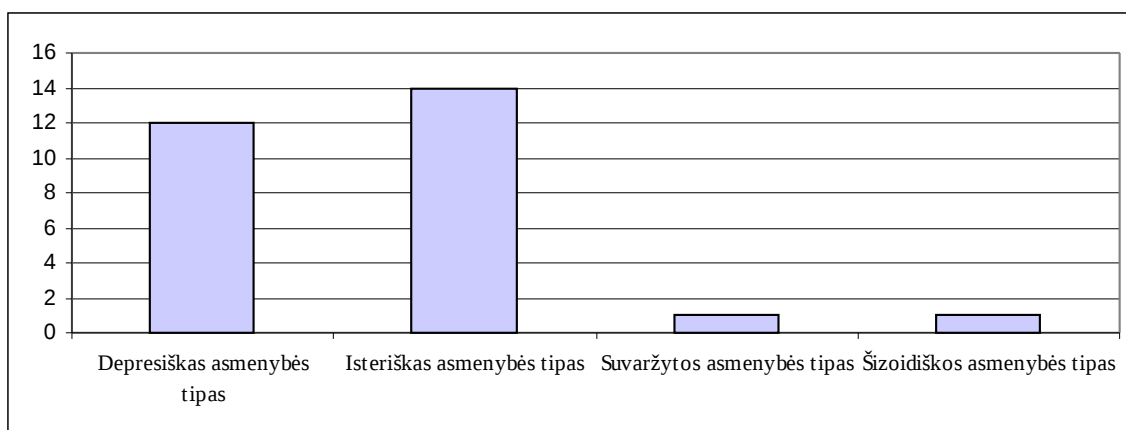
neleidžia sutikti su šia samprata. Pasislinkusi labiau į apatinę popieriaus lapo dalį kairėje pusėje karūna sukuria nepasitikėjimo, neryžtingumo, abejonės savimi išpūdį.

Klastos išgyvenimas pavaizduotas vienos užmerktos akies, patalpintos popieriaus lapo viduryje, labiau kairėje pusėje, simboliu. Tyrimo duomenys (žr. 8 priedą) liudija, kad akis yra asmeninis klastos išgyvenimo simbolis. Lapinskienės nuomone (2006), akis yra kūno šviesos ir sielos ženklas, išminties ir visažinystės simbolis. Respondentės piešinyje užmerкта akis sukuria išpūdį, kad siela ir išmintis „užsimerkia“ prieš klastą. Šis išpūdis iš dalies asocijuojasi su klastos apibūdinimu (žr. 12 lentelę), nes klasta respondentei reiškia apgaulę (vokas uždaro akį), kai norima kito žmogaus sąskaita išlošti, pasipelnyti.

Respondentė apibendrinama 12 išgyvenimų patyrimą, teigia, kad ji tapo atsargesnė ir irzlesnė.

Apibendrinant respondentės 12 simbolių formas, komponavimo ir turinio ypatybių analizę galima teigti, kad Laurai būdingas polinkis į depresiją, prisirišimas prie praeityje buvusių išgyvenimų. Iškylančius prisiminimus Laura apmąsto, reflektuoja, tačiau dar nėra padariusi išvadų, ką įgyta patirtis jai reiškia. Laura suvokia aistros, grožio trapumą ir laikinumą, tačiau skausmo ir liūdesio išgyvenimai yra labiau visa apimantys ir besitęsiantys neapibrėžtą laiko tarpą, nei grožio ir aistros išgyvenimai. Apmąstydamą savo patyrimą Laura tarsi žvelgia į patirtį iš toliau ir renkasi labiausiai tinkančią, adekvačią elgesio strategiją. Atrodytų, kad ji yra jau susitaikiusi su išgyventa patirtimi, tačiau nėra subrendusi galutiniam apsisprendimui ir pasekmių įsisąmoninimui. Laura stengiasi atsiriboti nuo neigiamų pykčio ir pavydo jausmų, supranta jų pasekmes žmonių tarpusavio santykiams. Laimę jai suteikia nuoširdžios šypsenos, atvirumas, spontaniškumas, netikėtas džiaugsmas.

Atlikus R.Ruthe „Tipų ir temperamentų“ anketos analizę, pastebėta, kad dominuoja isteriško ir depresiško asmenybės elgesio tipų kombinacija.

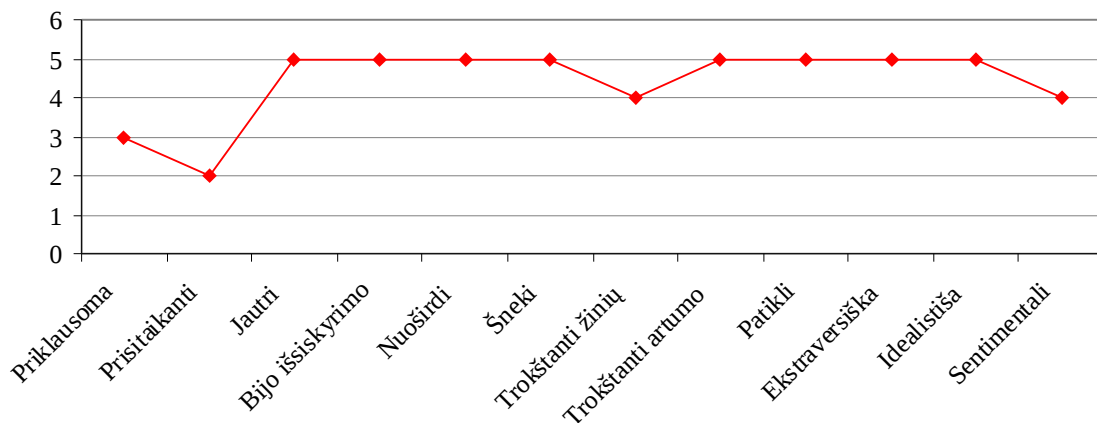
7 pav. Lauros⁵ dominuojantys elgesio požymiai pagal asmenybės tipą. Požymiai, N

7 paveikslo duomenys liudija, kad labai stipriai išreikšti depresiško ir isteriško asmenybės elgesio požymiai. Nors isteriško elgesio tipo savybių respondentė sau prisiskyrė daugiau, nei

⁵ Saugant respondentų konfidencialumą, Lauros vardas buvo išgalvotas.

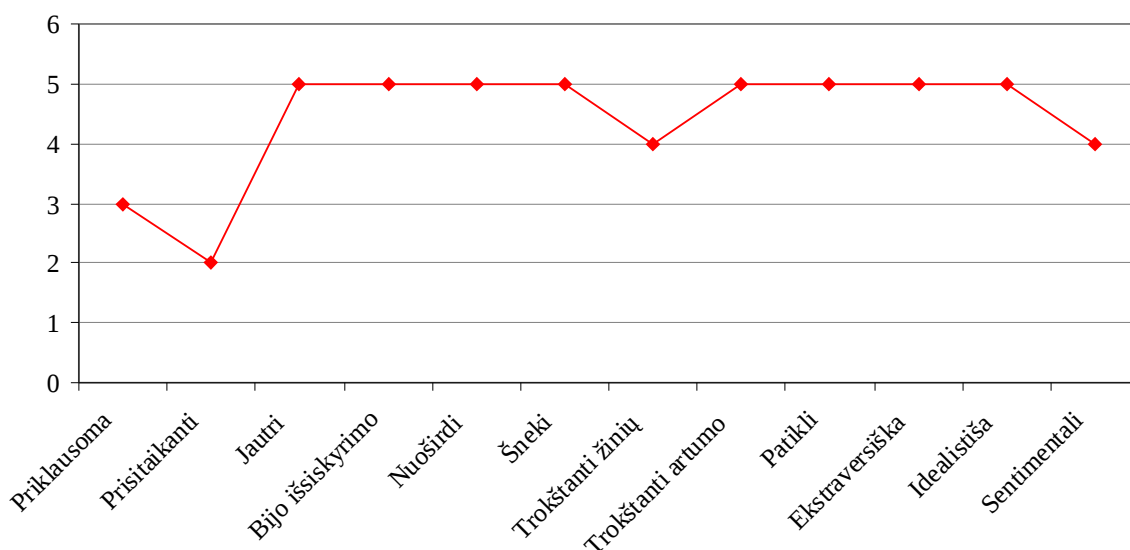
depresiško tipo, tačiau pasirinktų depresiško asmenybės tipo vidurkių suma yra 3,79, o isteriško asmenybės tipo vidurkių suma 2,59. Todėl galima teigti, kad Lauros elgesyje labiau pasireiškia depresiško nei isteriško tipo elgesio požymiai.

Respondentės asmenybėje labai silpnai išreikštas suvaržytos asmenybės bei šizoidiškos asmenybės elgesio požymiai, pasirinkta tik po vieną atitinkamos skalės požymį.

8 pav. Lauros depresiško elgesio požymių tendencijos, balai

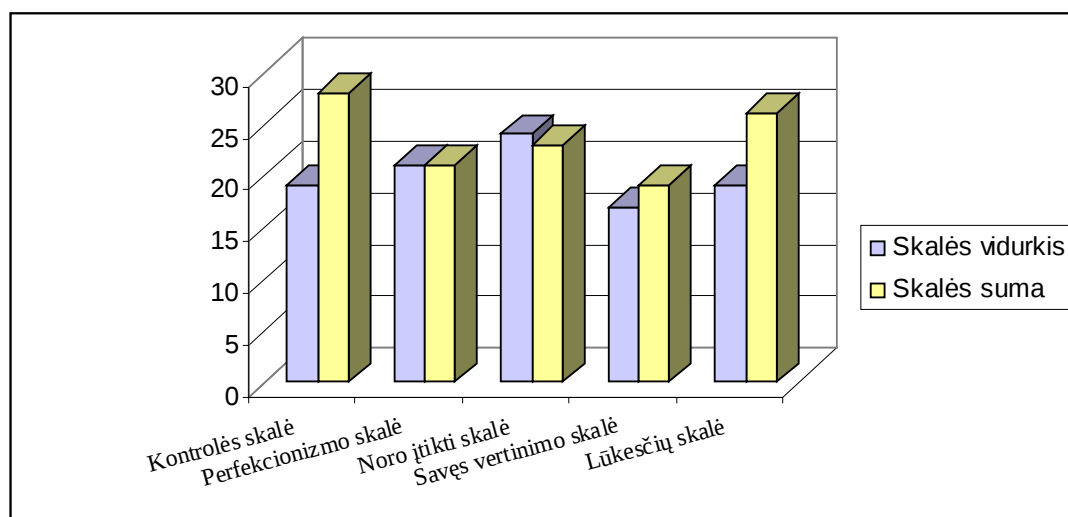
Depresiškas asmenybės tipas, pagal Ruthe (1999), pasižymi dideliu dėmesiu kitiems, impulsyvumu, nesavarankiškumu, iniciatyvos stoka, padidintu kaltės jausmu, įžeidumu, priklausomybe ir artumo troškimu. „Jeigu depresiškas žmogus užpuolamas, pakritikuojamas ar supyksta, tai lengvai gali prarasti savitvardą. Depresišką asmenybę valdo jausmai“ (Ruthe, 1999, p. 61). Respondentės asmenybėje stipriausiai išreikštas jautrumas, išsiskyrimo baimė, nuoširdumas, šnekumas, artumo troškimas, patiklumas, padidintas dėmesys aplinkai, idealo troškimas.

9 pav. Lauros isteriško elgesio požymių tendencijos, balai

Isteriškas elgesio tipas, pagal Ruthe (1999), pasižymi negebėjimu laukti, mėgautis, vidinės ramybės, ištvermės, pastovumo stoka, labai dažnai neobjektyviai vertina įvykius, aplinkybes, santykius, yra linkusi daugelį dalykų hiperbolizuoti. Asmenybei, turinčiai isteriško tipo savybių dažniausiai „nerūpi jausmų gelmė ir nuoširdumas, jai rūpi tik akimirkos pripažinimas“ (Ruthe, 1999, p. 134). Iš 14 respondentės pasirinktų isteriško tipo asmenybės savybių, ne visos yra vienodai stipriai išreikštos. Stipriausiai išreikštos savybės – laisvės troškimas ir vikrumas. Šiek tiek mažiau – rizikos pomėgis, išlaidumas, patiklumas, polinkis keistis. Vidutiniškai išreikšta tolerancija, lankstumas, drąsa. Silpnai išreikštas kalbos perdėjimas, laimės ieškojimas, išlaidumas ir laki vaizduotė.

Atlikus Roy M.Kern „Gyvenimo stiliaus skalės“ analizę, galima teigti, kad dominuoja kontrolės ir lūkesčių skalės. Pažymėtina, kad abiejų (kontrolės ir lūkesčių) skalių sumos viršija maksimalias balų sumas. Vidutinį įvertį turi perfekcionizmo skalė, vienu balu žemesnį įvertį turi noro įtikti skalė, o dviem balais aukščiau vidurkio turi savęs vertinimo skalė.

10 pav. Lauros „Gyvenimo stiliaus skalių“ duomenys, suma, Σ ir vidurkis, M

Pagal R.Kern, aktyviai išreikšta lūkesčių skalė reiškia, kad asmuo turi nepatenkintų lūkesčių sau ir aplinkiniams, kurie pastoviai sukelia frustracijos ir nusivylimo jausmus. Pagal lūkesčių skalės aukštą balų sumą, galima teigti, kad respondentės „Gyvenimo stiliaus“ lūkesčių skalė stipriai koreliuoja su depresiško elgesio tipo savybėmis (žr. 8 paveikslą). Dėl nepatenkintų lūkesčių jaučiama frustracija, pagal R.Kern, gali formuoti gerus tarpasmeninius įgūdžius, kurie gali padėti įveikti tarpusavio problemines situacijas, todėl respondentė gali gebėti įveikti sunkumus puikiai išreikšdama frustracijos jausmus. Šį gebėjimą paliudija stipriai išreikštos depresiško elgesio tipo savybės tokios, kaip šnekumas, jautrumas, ekstraversiškumas, artumo troškimas (žr. 8 paveikslą). Kern (1999, p. 18) teigia, kad kontrolės ir lūkesčių skalių kombinacija apibūdina žmogų, kuris dirba per daug darbų tuo pačiu metu. Viena iš šių žmonių problemų yra ta, kad jų poreikius vadovauti sužlugdė gyvenimo situacija, kurios jie negali kontroliuoti ar įveikti pasitelkę problemų sprendimo

sugebėjimus. Svarbu į lūkesčių skalę žvelgti kaip į požymį, liudijantį pernelyg didelį asmeninių resursų išnaudojimą.

Noro įtikti skalės suma yra truputį žemesnė, nei vidurkis. R.Kern (1999) teigia, kad noro įtikti skalė rodo asmens jautrumą kitų žmonių poreikiams, taip pat, kad asmuo vengs konfrontacijos bei konfliktinių situacijų, kad turi susiformavęs gerus rūpinimosi kitais įgūdžius. Tiksliausi žodžiai, apibūdinantys šį žmogų bus: draugiškas, socialus, šiltas, lojalus, bendradarbiaujantis ir geranoriškas. Žemesnė skalės balų suma rodo, kad skalę sudarantys požymiai nėra itin stipriai išreikšti. Gali būti, kad kartais jai stinga empatijos ir gebėjimo išsiklausyti į kitą. Gali būti, kad artumo poreikis, jautrumas, susijęs su dideliu noru ne tiek išsiklausyti kitą, kiek pačiai būti išsiklausytai

Apibendrinus testų duomenis galima teigti, kad Laurai būdingas jautrumas, išsiskyrimo baimė, nuoširdumas, artumo troškimas, patiklumas, dėmesys aplinkai, šnekumas, idealo, laisvės troškimas. Laura iš dalies mėgsta rizikuoti, vikriai gali susiorientuoti besikeičiančioje situacijoje, yra ganėtinai tolerantiška ir drąsi, tačiau dažnai išgyvenanti nusivylimo jausmą. Laura sunkiai pakelia vienatvę, todėl ieško artumo su kitais žmonėmis, yra išsiugdžiusi gerus bendravimo įgūdžius. Ji turi jautrumo kitų žmonių poreikiams, tačiau jei reikėtų už juos pakovoti, ji būtų labiau besistengianti vengti konfrontacijos ir konfliktinių situacijų. Palyginus simbolių komponavimo bendrąsias tendencijas su testų duomenų interpretacijomis, galima daryti prielaidą, kad Lauros piešiniam būdingas atstumas tarp vaizduojamo objekto ir žiūrovo gali būti tam tikro gynybiškumo išraiška. Dažnas nusivylimas ir frustracija leidžia jai rezervuotai išreikšti asmeninius jausmus kitiems žmonėms ir išlaikyti tarp savęs ir kitų tam tikrą atstumą.

13–15 lentelėse pateikiamos gebėjimų grupės, būtinos ir galinčios kelti sunkumų socialiniams darbuotojams ir socialiniams pedagogams, kuriuos nurodo L.Johnson (2003), Okonišnikova ir Rumianceva (2007) bei Lauros savybės, kurias pavyko išskirti. Pastarosios savybės taip pat sugrupuotos į teigiamas, galinčias pagelbėti profesinėje veikloje ir neigiamas, galinčias trukdyti.

Tarpasmeninė komunikacija:

Gebėjimas perduoti racionalią ir emocinę informaciją			
teigiamos SP⁶ ypatybės⁷	neigiamos SP ypatybės⁸	teigiamos Lauros savybės	neigiamos Lauros savybės
Gebėjimas reikšti jausmus			Pačios nusibrėžtos emocinės išraiškos ribos, kurių neleidžia sau peržengti
Atviras, šiltas, pasitikintis, draugiškas ir sąžiningas	Šaltas	Nuoširdi, draugiška, sociali, šilta, lojali	Išsiskyrimo baimė, šnekumas, patiklumas
Nėra impulsyvus, suvokia savo jausmus, todėl jie nesukelia impulsyvumo	Bodisi jausmais, tiek savo, tiek kitų		Impulsyvi, lengvai prarandanti savitvardą (užpulta, pakritikuota ar supykusi)
Gebėjimas būti atviram		Polinkis keistis	
Patikimas, humaniškas ir suprantantis, draugiškas, atpalaiduojantis, palaikymas	Savimyla	Jautrumas Nuoširdumas	Išsiskyrimo baimė, šnekumas, patiklumas
Rūpestingas, atsiskleidžiantis, adekvatus, atjaučiantis	Paslaptingas	Padidintas dėmesys aplinkai, sociali, šilta, lojalus	
Gebėjimas pritaikyti verbalinės ir neverbalinės priemonės			
teigiamos SP ypatybės	neigiamos SP ypatybės	teigiamos Lauros savybės	neigiamos Lauros savybės
gebėjimas suprantamai perduoti mintis kitiems, mokėjimas klausytis, tinkamai reaguoti ir išsiaiškinti, kas neaišku	persisotinimas bendravimu,	Išugdyti geri bendravimo įgūdžiai	neobjektyvus įvykių, aplinkybių ir santykių vertinimas

Užmezgant ir plėtojant komunikaciją su ugdytiniu / klientu, Laura turi savybių, tiek galinčių padėti, tiek savybių, galinčių trukdyti. Abi tarpasmeninės komunikacijos gebėjimų grupės tai liudija. Pavyzdžiui, pagal Lauros simbolių komponavimą popieriaus lape akivaizdu, kad ji pati išlaiko tam tikrą atstumą su objektu, kuriuo kontaktuoja. Gali būti, kad kitas tarpasmeninės komunikacijos dalyvis šį atstumą jaučia ir suvokia kaip tam tikrą šaltuką, tačiau Laura tuo pačiu metu pati trokšta artumo, išgyvena išsiskyrimo baimę yra jautri ir gali neobjektyviai vertinti tiek aplinkybes, tiek santykius. Lauros ambivalentiškų savybių sugretinimas atskleidžia, kaip svarbu pažinti savo reakciją, kad galima būtų valdyti asmeninį elgesį.

⁶ SP – socialinis pedagogas

⁷ Ypatybės išrinktos iš: Johnson (2003), p. 99-100 Okonišnikovą ir Rumiancevą (2007) p. 160-162

⁸ Ypatybės išrinktos iš: Johnson (2003), p. 99-100 Okonišnikovą ir Rumiancevą (2007) p. 160-162

Tarpasmeninė sąveika

Gebėjimas valdyti grupinę dinamiką			
teigiamos SP ypatybės	neigiamos SP ypatybės	teigiamos Lauros savybės	neigiamos Lauros savybės
Atsiliepia į žmogaus jauseną, o ne pasikliauja kokio nors metodo panaudojimu	Siekiantis objektyvumo	Jautri kitų žmonių poreikiams	
Žmogaus gyvenimo situacijas vertina realiai, atsižvelgia į pokyčius ir laiką, kurio reikia, kad įvyktų pokytis			Polinkis daugelį dalykų hiperbolizuoti
Gebėjimas pasitikėti			Patiklumas
Gebėjimas prisiimti adekvatų vaidmenį			
teigiamos SP ypatybės	neigiamos SP ypatybės	teigiamos Lauros savybės	neigiamos Lauros savybės
Gali pamiršti savo poreikius dėl kitų, be to, juos pripažįsta ir nesibijo jų	pasikliauja tik kokio nors metodo panaudojimu	bendradarbiaujanti, geranoriška	Dirba per daug darbų tuo pačiu metu
Gebėjimas suteikti psichologinę pagalbą			
teigiamos SP ypatybės	neigiamos SP ypatybės	teigiamos Lauros savybės	neigiamos Lauros savybės
Priėmimas, suinteresuotumas, šiluma ir palaikymas	šaltumas, atsiribojimas	Draugiška, geranoriška bendradarbiaujanti,	
Gebėjimas užimti konstruktyvios konfrontacijos poziciją			
teigiamos SP ypatybės	neigiamos SP ypatybės	teigiamos Lauros savybės	neigiamos Lauros savybės
Konstruktyviai konfrontuoti su kitais	vengia spręsti kliento problemas bendraudamas profesinėje aplinkoje	Valia, užsispyrimas, rizikos pomėgis, drąsa	Nepasitikėjimas, vengimas konfrontacijos ir konfliktinių situacijų
Subrendęs, moka priimti sprendimus, kitiems padėdamas yra pasirengęs rizikuoti	Nori tik kontroliuoti, nuraminti savo sąžinę, jaustis aukštesnis, nori, kad jį mėgtų	drąsi	Nepasitikėjimas savimi, padidėjusi žema savivertė, neryžtingumas, abejonės savimi,
Pasirengęs dirbti kartu, ieškantis sprendimų	Prisijungiantis prie situacijos	bendradarbiaujanti, geranoriška	Pernelyg didelis asmeninių resursų išnaudojimas

Tarpasmeninėje sąveikoje svarbios trys gebėjimų grupės, iš kurių kiekviena turi tiek teigiamų, tiek neigiamų Lauros savybių. Pavyzdžiui, Laura yra jautri kitų žmonių poreikiams, bendradarbiaujanti, geranoriška, draugiška, turi drąsos, valios ir užsispyrimo, kad galėtų konstruktyviai spręsti ugdytinio / kliento problemas, tačiau tuo pačiu metu yra abejojanti savimi, nepasitikinti, neryžtinga, vengianti konfrontacijos, hiperbolizuojanti daugelį dalykų ir mananti, kad išseikvojanti per daug resursų. Padėti Laurai pasitikėti savimi, sustiprinti, išplėtoti tas savybes, kurių pagrindu ji išsiugdytų tinkamus praktiniam darbui gebėjimus ir įgūdžius gali tik savistaba, refleksija ir profesinės veiklos analizė.

Kitų žmonių suvokimas, supratimas:

Gebėjimas orientuotis komunikacijos situacijose			
teigiamos SP ypatybės	neigiamos SP ypatybės	teigiamos Lauros savybės	neigiamos Lauros savybės
Besirūpinantis svarbesniais dalykais	Besirūpinantis smulkiais dalykais	Laisvės troškimas, idealo troškimas	Negebėjimas laukti ir mėgautis
Įsitraukiantis į situaciją, gebantis nustatyti kitų žmonių asmenines savybes ir emocinę būklę	Turintis žinių, bet neišgyvenantis dėl kitų	bendradarbiaujanti, geranoriška	Pačios nusibrėžtos emocinės išraiškos ribos, kurių neleidžia sau peržengti
Gebėjimas veiksmingai sąveikauti su aplinkiniais žmonėmis	Prisijungiantis prie situacijos		Nesavarankiškumas Iniciatyvos stoka
Gebėjimas suprasti partnerio emocinę būklę			
teigiamos SP ypatybės	neigiamos SP ypatybės	teigiamos Lauros savybės	neigiamos Lauros savybės
Gebėjimas vertinti, suprasti save ir kitus	nepasitenkinimas savimi ir aplinkiniais		Nepatenkinti lūkesčiai, frustracija ir nusivylimo jausmas
Pastabumas, greita orientacija situacijoje		Vikri, tolerantiška, lanksti	
Emocinis stabilumas			Dominuojantis liūdesys (kurio neturi jėgų įveikti), vidinės ramybės, ištvermės, pastovumo stoka
Gebėjimas nustatyti paslėptus motyvus ir gynybines pozicijas			
teigiamos SP ypatybės	neigiamos SP ypatybės	teigiamos Lauros savybės	neigiamos Lauros savybės
Sugeba bendrauti aiškiai ir veiksmingai – konkrečiai ir specifiškai			Padidintas kaltės jausmas, įžeidumas, priklausomybė, artumo troškimas

Kitų žmonių suvokimo, supratimo gebėjimų grupėse Laura taip pat turi pakankamą savybių potencialą, labiau galintį kelti problemų nei padėtį praktikoje. Pavyzdžiui, Laura yra lanksti, tolerantiška, vikri – savybės, kurios liudija, kad ji greitai orientuojasi ir reaguoja situacijoje, tačiau veiksmingai sąveikauti jai gali trukdyti nesavarankiškumas, iniciatyvos stoka, dominuojantis liūdesys, padidintas kaltės jausmas. Viena vertus ji turi potencialo, sąlygojančio rūpinimąsi aukštesniais dalykais (tai laisvės, idealo troškimas), kita vertus, ji nesugeba išlaukti tinkamo momento ir mėgautis, yra įžeidi, dažnai patirianti nusivylimo jausmą. Laurai reikėtų ugdytis kantrybę, atlaidumą, adekvatesnę situacijos supratimą, gebėjimą paskirstyti prioritetus ir atsakomybės diferenciaciją. Tuomet palaipsniui ateitų pasitikėjimas savimi, nurimtų frustraciją, sustiprėtų gebėjimas efektyviai sąveikauti su ugdytiniu / klientu, o sustiprėjęs autoritetas sąlygotų brandesnių sprendimų priėmimą.

3.6.2. Daivos atvejis

2 atvejis – Daiva, socialinės pedagogikos studentė, gimusi 1988 metais liepos 8 dieną, mėgstamas skaičius – 8, mėgstama spalva – juoda. Visi Daivos atvejo duomenys pateikiami 25 priede.

Simbolinių reikšmių žodyne, Lapinskienė (2006) teigia, kad skaičius aštuoni „pagal Aristotelį ir Pitagorą yra tobulas. Tai dviejų S linijų derinys – regeneracijos ir begalybės (gulsčias skaičius 8) simbolis, kurio forma primena gyvatę. Todėl aštuoni atspindi priešingų jėgų pusiausvyrą bei dvasinę galią, kuri atitinka fizinę, ir simbolizuoja spiralę, ciklą pasikartojimą, atsinaujinimą. Dėl degeneracinių savybių viduramžiais tai buvo rišto vandens emblema. Kartu – visatos ir kosmoso tobulybės, moteriškumo, rojaus, bažnyčios glėbio ir Kristaus prisikėlimo simbolis. Ypatingą reikšmę turi Rytų filosofijoje“ (Lapinskienė, 2006, p 19–20).

Pasak Lapinskienės (2006), juoda spalva – „tai daugiau negatyvi spalva, simbolizuojanti tamsą, liūdesį, mirtį, gedulą, skausmą, nelaimę, ligą, mirtį. Krikščionybėje – burtų, pragaro, šėtono, nuodėmės, mirties ir netikėjimo spalva bei aukos, nuolankumo, nusizeminimo ir savęs išsižadėjimo ženklas. Tačiau ši spalva reiškia ir išsilaisvinimą, išmintį, eleganciją. Baltos ir juodos spalvų derinys simbolizuoja kilnumą, tyrumą, rimumą ir iškilmingumą“ (Lapinskienė, 2006, p 62). Pasirinkdama spontaniškai spalvą „Sąmonės šturmo“ užduotims Daiva 3 piešinius (Aistra, Pyktį, Šlovė) nupiešė mėlyna spalva, 4 piešinius (Grožį, Ramybę, Meilę ir Laimę) nupiešė raudona spalva, 3 piešinius (Klastą, Liūdesį ir Pavydą) nupiešė juoda spalva, 2 piešinius (Drąsą ir Skausmą) nupiešė žalia spalva. Visi piešinių simboliai popieriaus lape užima pakankamai didelę vietą, beveik užpildo popieriaus lapą. Pagal projekcinių piešinių reikšmes (Hammer, 1954; Machover, 2000; Lebedeva, 2009; Simon, 1997) didelis piešinys liudija, kad piešinių autorė yra pasitikinti savimi, nevengianti pasirodyti, pasidemonstruoti asmenybė. 5 iš 12 simbolių (Klasta, Laimė, Liūdesys, Pyktis, Šlovė) užima visą popieriaus lapą, 4 iš 12 simbolių (Aistra, Drąsa, Ramybė, Meilė) labiau viršutinėje popieriaus lapo dalyje, 3 iš 12 simbolių (Grožis, Pavydas ir Skausmas) komponuojami popieriaus lapo centre

Daivos simbolių analizės duomenys pagal formą ir turinį pateikiami 16 lentelėje:

Daivos išgyvenimų simboliai, N

Išgyvenimas	Simbolis	Intensyvumo laipsnis	Simbolio forma		Simbolio turinys	
			Konkretus	Abstraktus	Asmeninis	Universalus
Grožis	Lūpos	4	√	-	√	-
Aistra	Abstrakcija	3	-	√	√	-
Drąsa	Tvirtovė	3	√	-	√	-
Klasta	Abstrakcija	3	-	√	√	-
Laimė	Abstrakcija	3	-	√	√	-
Liūdesys	Abstrakcija	2	-	√	√	-
Meilė	Širdis	2	√	-	-	√
Pavydas	Abstrakcija	2	-	√	√	-
Pyktis	Šauktukas	2	√	-	√	-
Ramybė	Abstrakcija	2	-	√	√	-
Skausmas	Peilis	2	√	-	√	-
Šlovė	Abstrakcija	1	-	√	√	-
Viso:			5	7	11	1

Lentelės duomenys atskleidžia, kad Daivos simboliai yra ir abstraktūs, ir konkretūs. dauguma jų (11) asmeniniai, vienas – universalus. Intensyviausiai patirto išgyvenimo – Grožio – simbolis yra konkretus, asmeninis. Vienintelio, šiek tiek patirto išgyvenimo – Meilės – simbolis yra universalus, konkretus. 5 išgyvenimų simboliai (grožio, drąsos, meilės, pykčio, skausmo) yra konkretūs, 4 iš jų asmeniniai. 7 išgyvenimų (tiek vidutinio, tiek menko intensyvumo laipsnio) simboliai abstraktūs.

Simbolių formos pobūdis atskleidžia, kad Daiva, atlikdama „Sąmonės šturmo“ užduotis nebuvo labai įsijautusi į veiklą. Dauguma inspiracinių žodžių, nesukeldavo aiškių konkrečių vaizdinių. Gali būti, kad Daiva neturi konkretaus išgyvenimo patirties vaizdinių. Tokią prielaidą kelti skatina simbolių apimtis bei jų padėtis popieriaus lape. Dauguma simbolių yra talpinami popieriaus lapo viršutinėje dalyje arba užimantys visą popieriaus lapą. Viršutinė popieriaus lapo dalis atskleidžia autoriaus polinkį svajoti, realios, gyvenimiškos patirties stoką. Dideli simboliai liudija, kad Daiva nevengia pasidemonstruoti. Mažai tikėtina, kad inspiraciniai žodžiai galėjo suaktyvinti gynybinių mechanizmų raišką ir tokiu būdu sukliudyti iškilti su konkretaus išgyvenimo prisiminimais siejamus vaizdinius. Būtent simbolių dydis visuose 12 piešinių labai sumažina pastarosios prielaidos tikimybę.

17 lentelėje pateikiama visų 12 išgyvenimų Daivos asmeninė samprata ir intensyvumo laipsnis.

Daivos išgyvenimų intensyvumo laipsnis ir turinio ypatybės

Išgyvenimo pavadinimas	Intensyvumo laipsnis	Išgyvenimo turinys
Grožis	4	užima labai didelę vietą, nes tai turi daug privalumų. Kartu tai yra ginčytinas dalykas, nes pirmiau turėtų stovėti vidinis grožis, nei išorinis, tačiau grožis yra labai svarbu.
Aistra	3	tai kaip prieskonis gyvenime, kad viskas būtų pagal visus dėsnius. Tiek kūniškoji, tiek daktiškoji, abi yra labai geros, nes gyvenimas be jos būtų neįdomus, pilkas, pasyvus.
Drąsa	3	tai būdo savybė, kuri žavi aplinkinius, kai nėra perlenkiama lazda. Drąsos ir pasitikėjimo savimi turintys žmonės geriau jaučiasi aplinkose ir jiems yra lengviau gyventi.
Klasta	3	kokia ji bebūtų, ji labai trumpalaikė, nes melo kojos labai trumpos. Klasta – negatyvu.
Laimė	3	jausmas, kurio norėtusi kuo daugiau ir daugiau. Kada apie nieką negalvoji, o tik džiaugiesi ir myli gyvenimą. Laimė mylėti ir būti mylimam bei pripažintam.
Liūdesys	2	ateina kai aplanko vienatvė ir nusivylimas. Man liūdesys dominuoja kai esu viena, palikta ar nesuprasta.
Meilė	2	gyvenimo variklis. Myliu pavasarį, o kai myli arba įsimyli, būna kaip tikras pavasaris. Meilė yra būtina.
Pavydas	2	neigiama emocija. Tačiau kai pastebi, kad tau nežinant kažko pavydi gali jaustis geriau, nes kažkas kažką tavo vertina ir svajoja.
Pyktis	2	blogas dalykas. Pikti žmonės blogai besijausdami ir kitus priverčia taip jaustis.
Ramybė	2	būseną, kai viskuo esu patenkinta, nesinervinu, nepergyvenu, o tik ramiai ir maloniai mėgaujuosi gyvenimu. Pasitikiu.
Skausmas	2	pojūtis kai kažkas dirgina, norisi kuo mažiau jo patirti. Nors sako skausmas grūdina žmogų.
Šlovė	1	labai trumpalaikis daiktas. Žiupsnelis šlovės gyvenime visada gerai, tačiau nereikia šlovės sureikšminti ir mėgautis per daug.

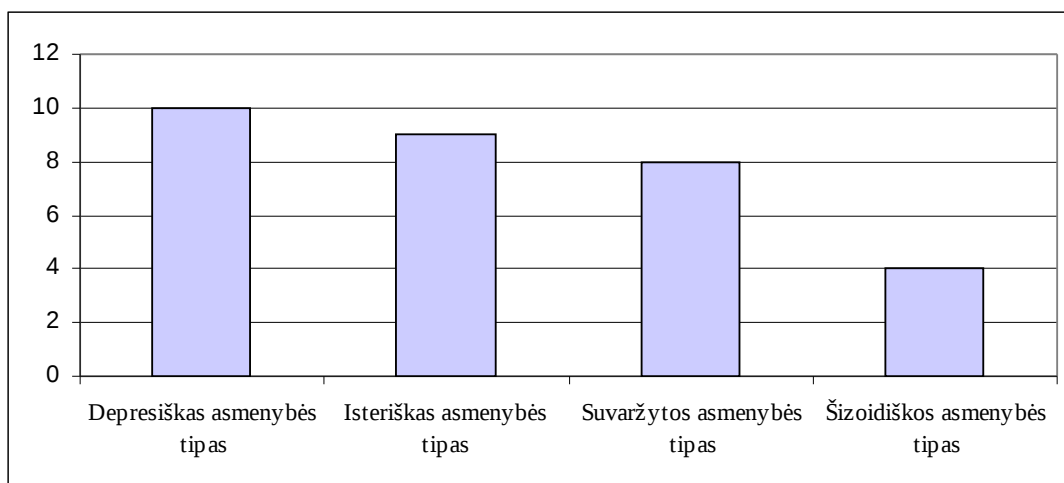
Daivos išgyvenimų supratimas (pvz.: drąsa, klasta, laimė, pyktis, skausmas) atskleidžia, kad ji nebuvo įsijautusi arba labai menkai buvo įsijautusi (pvz.: grožis, liūdesys, meilė, ramybė) į užduoties atlikimą. Beveik kiekvieno išgyvenimo sampratoje galima justis, kad tai tėra racionalizuota, bet ne išjausta mintis. Tikėtina, kad su dauguma išgyvenimų Daivai teko susipažinti tik stebinti kitų žmonių gyvenimo įvykius, bei juos lydinčias aistras, o ne patirti šiuos išgyvenimus asmeniškai, betarpiškai.

Respondentė apibendrindama 12 išgyvenimų patyrimą, teigia, kad niekas nevyksta veltui. Negali būti žmogus apipiltas viskuo maksimaliai. Visų šių 12 komponentų per gyvenimą turi būti bent kažkiek. Atsakydama anketoje į klausimą, kaip ši išvada atsiliepia dabartiniame gyvenime, respondentė teigia – ramiau gyventi galima. Niekada nereikia varyti dievo į medį ir džiaugtis tuo ką turi. Respondentės nuomone, išgyvenimų patirtis reikalinga kiekvienam žmogui, nes suteikia stiprybės, galbūt atsparumo.

Apibendrinant Daivos simbolių ir išgyvenimų raiškos rezultatus galima teigti, kad tikėtina, jog Daiva turėjo laimingą ir saugią vaikystę, paauglystę ir ko gero tokias pačias palankias aplinkas

sąlygas tebeturi jaunystėje. Jai labai svarbu fizinis grožis ir materialus gerbūvis, nors pripažįsta, kad dvasinis grožis turėtų būti svarbesnis. Ji yra savimi pasitikinti, atvira, nevengianti pasidemonstruoti.

R.Ruthe „Tipų ir temperamentų“ anketos duomenų analizė pateikiama 11 paveiksle:

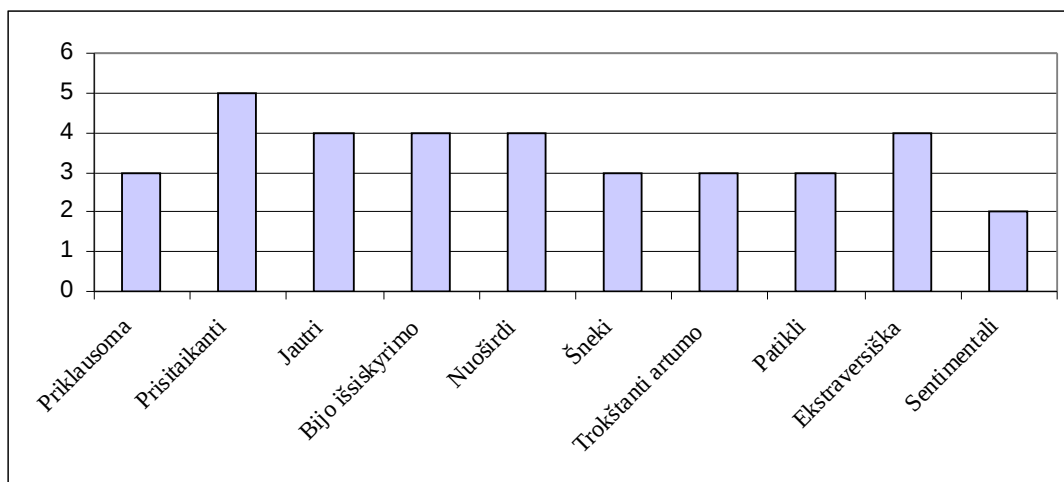

11 pav. Daivos⁹ dominuojantys elgesio požymiai pagal asmenybės tipus, N

Atlikus R.Ruthe „Tipų ir temperamentų“ anketos analizę, pastebėta, kad dominuoja isteriško ir depresiško elgesio požymių kombinacija. Stipriai išreikštas depresiško tipo elgesys, pasirinkta 10 požymių. Taip pat stipriai išreikšti isteriško elgesio požymiai. Jų yra 9. Respondentės asmenybėje pakankamai stipriai išreikštas suvaržyto elgesio požymiai, pasirinktos 8 savybės, o silpniausiai išreikštos šizoidinio elgesio požymiai, pasirinkti 4 tokio elgesio požymių vienetai.

Apibendrinant galima teigti, kad Daivos elgesyje sumišę trijų tipų požymiai, kurie nėra itin stipriai išreikšti. Toks elgesio požymių kokteilis gali lemti gerą Daivos adaptaciją esamuju momentu įvairiausiomis aplinkybėmis ir įvairiausiose situacijose. Daivos elgesys priklausys nuo vertybių prioritetų konkrečioje situacijoje ir sąmoningumo laipsnio.

12 paveiksle pateikiamos Daivos depresiško elgesio požymių tendencijos:

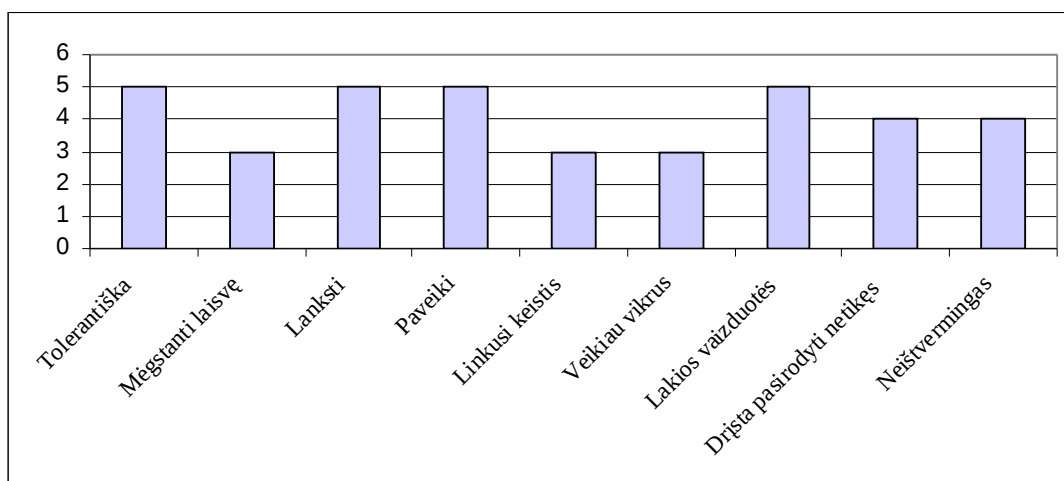

12 pav. Daivos depresiško elgesio požymių tendencijos. Požymiai, N

⁹ Saugant respondentų konfidencialumą, Daivos vardas buvo išgalvotas.

Depresiškas asmenybės tipas, pagal Ruthe (1999), pasižymi dideliu dėmesiu kitiems, priklausomybe ir artumo troškimu. „Jeigu depresiškas žmogus užpuolamas, pakritikuojamas ar supyksta, tai lengvai gali prarasti savitvardą. Depresišką asmenybę valdo jausmai“ (Ruthe, 1999, p. 61). Respondentės asmenybėje stipriausiai išreikštas prisitaikymas (žr. 12 paveikslą, patvirtina apibendrinimą apie trijų elgesio tipų kombinaciją). Pakankamai stipriai išreikštas jautrumas, išsiskyrimo baimė, nuoširdumas, ekstraversiškumas. Vidutiniškai išreikštas šnekumas, priklausomybė, artumo troškimas, patiklumas, o silpnai išreikštas sentimentalumas.

Stipriausiai išreikšta depresiško asmenybės tipo prisitaikymo savybė stipriai koreliuoja su tolerancijos, lankstumo, paveikumo isteriško elgesio tipo požymiais (žr. 13 paveikslą). Gebėjimas adaptuotis įvairiose situacijose viena vertus yra gera socialinio pedagogo savybė, tačiau gebėjimas prisitaikyti dermėje su išsiskyrimo baime, jautrumu gali liudyti sunkumus respondentei pasakyti žodį „ne“. Johnson (2003) nuomone, socialinis pedagogas praktikoje turi turėti tam tikro „nekonformizmo dozė“ ir gebėti konstruktyviai konfrontuoti su kitais. Taigi, negebėjimas pasakyti „ne“ gali būti viena iš neefektyvaus socialinio pedagogo darbo priežasčių.

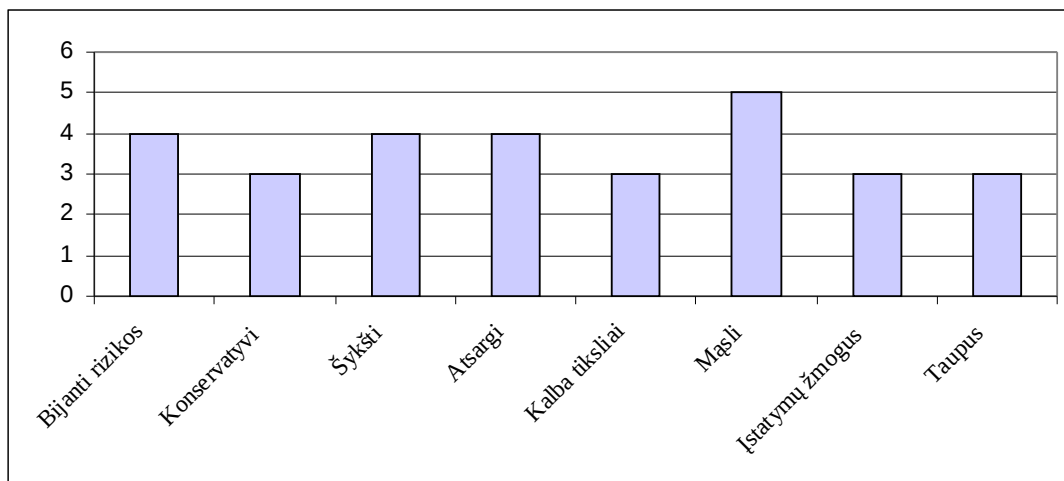
13 pav. Daivos isteriško elgesio požymių tendencijos. Požymiai, N

Isteriškas asmenybės tipas, pagal Ruthe (1999), pasižymi negebėjimu laukti, mėgautis, vidinės ramybės, išvermės, pastovumo stoka, labai dažnai neobjektyviai vertina įvykius, aplinkybes, santykius, yra linkusi daugelį dalykų hiperbolizuoti. Asmenybei, turinčiai isteriško tipo savybių dažniausiai „nerūpi jausmų gelmė ir nuoširdumas, jai rūpi tik akimirkos pripažinimas“ (Ruthe, 1999, p. ???). Iš 9 respondentės pasirinktų isteriško tipo požymių, ne visi yra vienodai stipriai išreikšti. Stipriausiai išreikšti požymiai – tolerancija, lankstumas, patiklumas, laki vaizduotė (žr. p.52, interpretacija apie simbolių komponavimą popieriaus lapo viršuje). Šiek tiek mažiau – neišvermingumas ir drąsa pasirodyti netikusiu (žr. p.52, interpretacija apie simbolių dydį popieriaus lape). Pastarosios savybės stipriai koreliuoja su depresiško asmenybės tipo ekstraversijos savybe. Galima daryti prielaidą, kad respondentė, nepaisant depresiško asmenybės tipo savybių dominavimo, yra atvira aplinkai, įsisąmonina tas asmenines savybes, kurias suvokia kaip netikusias,

nebijo jas pripažinti. Gali būti, kad respondentė yra linkusi į apmąstymus, refleksiją. Šią prielaidą patvirtina suvaržyto asmenybės tipo savybių raiška 14 paveiksle (žr. „Mašli“ savybės raišką).

Suvaržytos asmenybės tipas, pagal Ruthe (1999), pasižymi realistiniu požiūriu, tai tvarkos žmonės, kuriems „viskas gyvenime turi būti patikrinta, apskaičiuota, išmatuota, patikslinta ir garantuota. Suvaržytos prigimties kritiškai žiūri į jausmus, aistras ir spontaniškumą“ (Ruthe, 1999, p. 82). „Toks žmogus draskomas prieštaravimų. Jis tampa didžiai nelaimingas, kad nesutampa tobulybės siekimas ir jo paties netobulumas“ (Ruthe, 1999, p. 97).

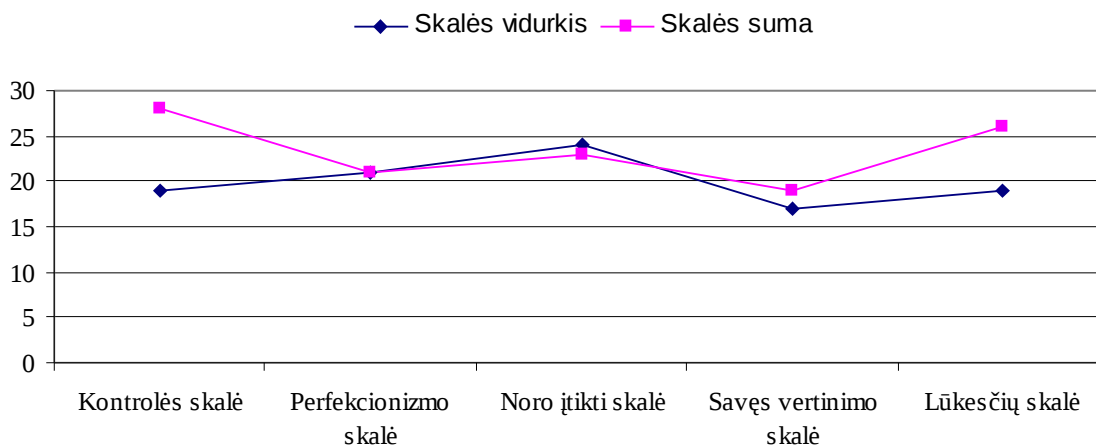
14 pav. Daivos suvaržyto asmenybės tipo savybių tendencijos, balai

Respondentės asmenybėje stipriausiai išreikštas mašlumas. Stipriai išreikšta rizikos baimė, šykštumas, atsargumas. Pastarosios savybės atvirkščiai koreliuoja su laisvės pomėgiu (žr. 13 paveikslą). Gali būti, kad Daivai ištrūkti iš aplinkos reikalavimų padeda tik laki vaizduotė (žr. 13 paveikslą). Vidutiniškai išreikštas konservatyvumas, kalbos tikslumas, įstatymų paisymas, taupumas.

Apibendrinant 14 paveikslo duomenis galima teigti, kad Daivai būdingi pakankamai geri prisitaikymo įgūdžiai, prisirišimas prie žmonių, jautrumas, nuoširdumas, atvirumas, tolerancija, drąsa, gebėjimas reflektuoti, įtaigumas, baimė rizikuoti, šykštumas, atsargumas. Ji pakankamai objektyviai žvelgia tiek į savo asmenybės privalumus, tiek į trūkumus. Tikėtina, kad mašlumą labiau paskatina besikeičiančios situacijų aplinkybės ir Daivos noras prisitaikyti, nei asmeninių savybių asmąstymas. Gali būti, kad Daiva refleksijos gebėjimus nukreipia aplinkos sąlygų apmąstymui, savo savybių geriausiai jas atliepti įvertinimui, nei asmenybės tobulinimui.

Apibendrinant galima teigti, kad respondentės asmenybėje pasireiškia trijų elgesio tipų: depresiško, isteriško ir suvaržyto – kombinacija. Ypač prieštaringas yra isteriško ir suvaržyto elgesio tipų derinys. Galima daryti prielaidą, kad Daivos veiksmai panašiose situacijose bet dėl skirtingų vertybinių prioritetų gali būti visiškai priešingi, ambivalentiški.

15 paveiksle pateikiami R.M.Kern Gyvenimo stiliaus skalės duomenys.

15 pav. Daivos „Gyvenimo stiliaus skalių“ duomenys, sumos ir vidurkio balai

Duomenys liudija, kad dauguma „Gyvenimo stiliaus“ skalių (kontrolės, savęs vertinimo ir lūkesčių skalės) išreikštos vidutiniškai Vienu balu žemesnę įvertį turi perfekcionizmo ir noro įtikti skalės. Roy M.Kern (1999, p, 2–3) rekomenduoja kreipti dėmesį į aukščiau ir žemiau vidurkio esančių skalių duomenis.

Labai aukštai išreikšta kontrolės skalė liudija gerus Daivos organizacinius gebėjimus, polinkį vadovauti. Jai gali būti nelengva bendrauti su autoritarišku vadovu, tačiau jis stengsis užduotį atlikti pagal reikalavimus ir laiku. Dirbdama stengsis laikytis numatytos dienotvarkės ar veiksmų plano.

Pasyviai išreikšta perfekcionizmo skalė, pagal Roy M.Kern, liudija, kad respondentei nėra itin svarbus su taisyklėmis, nurodymais susijęs elgesys, kuris jos asmeniškai neliečia. Ji nekelia savo elgesiui didelių tikslų, yra rezervuotai sąžininga, atsakinga, skrupulinga ir jautri. Pasyviai išreikšta perfekcionizmo skalė papildoma analogiškai išreikšta noro įtikti skale. Pagal Roy M.Kern noro įtikti skalės duomenys liudija, kad respondentė turi gerus klausymosi įgūdžius, yra nurodymų vykdytoja, draugiška, sociali, mokanti bendrauti, nuolaidi, vengianti konfliktuoti, keisti kaip nors nusistovėjusią padėtį, negebanti pasakyti „ne“.

Padidėjusi savęs vertinimo skalė liudija, kad Daiva yra patenkinta savo elgesiu, adaptaciniais, organizaciniais gebėjimais, mokėjimu bendrauti, tačiau gali būti, kad kartais pervertina savo gebėjimus ir todėl išgyvena nusivylimą.

Labai aukšta lūkesčių skalė liudytų, kad nusivylimų dėl nepatenkintų lūkesčių savo pačios ir aplinkos atžvilgiu Daiva yra patyrusi. Gali būti, kad jis mano, jog per daug įdeda darbo ir gauna už tai per menką satisfakciją.

Apibendrinant Roy M.Kern „Gyvenimo stiliaus“ skalių analizės rezultatus galima teigti, kad jie papildo ir patvirtina respondentės identifikuotas asmenybės tipų savybes. Daiva turi gebėjimų išklausyti kitą, suprasti, atjausti, apmąstyti savo elgesį ir veiksmus, yra organizuota, laikosi įsipareigojimų, įstatymų, tačiau taip pat turi savybių: nuolaidumas, negebėjimas pasakyti „ne“, baimė rizikuoti, – kurios gali trukdyti sėkmingai praktinei veiklai.

Daivos asmeninės savybės, galinčios tiek pagelbėti socialinio pedagogo praktikoje, tiek trukdyti, pateikiamos 18 lentelėje. Šioje lentelėje, prieš Daivos savybes kairiuose stulpeliuose palyginimui pateikiamos asmeninės socialinių pedagogų, socialinių darbuotojų gebėjimus ir elgesio ypatybes, kurios Johnson (2003), Okonišnikova ir Rumianceva (2007) nuomone, padeda arba trukdo profesinėje veikloje.

Okonišnikova ir Rumianceva (2007) socialinių pedagogų ir socialinių darbuotojų gebėjimus ir elgesio ypatybės sugrupavo į tris grupes: tarpasmeninė komunikacija, tarpasmeninė sąveika, kitų žmonių suvokimas ir supratimas.

18 lentelė

Tarpasmeninė komunikacija

Gebėjimai perduoti racionalią ir emocinę informaciją			
teigiamos SP¹⁰ ypatybės¹¹	neigiamos SP ypatybės¹²	teigiamos Daivos savybės	neigiamos Daivos savybės
Gebėjimas reikšti jausmus			artumo troškimas
Atviras, šiltas, pasitikintis, draugiškas ir sąžiningas	Šaltas	atvirumas, draugiškumas	
Nėra impulsyvus, suvokia savo jausmus, todėl jie nesukelia impulsyvumo	Bodisi jausmais, tiek savo, tiek kitų	socialumas, kritiškas požiūris į jausmus, aistras	kritiškas požiūris į spontaniškumą
Gebėjimas būti atviram		drįsta pasirodyti netikusi	polinkis demonstruoti
Patikimas, humaniškas ir suprantantis, draugiškas, atpalaiduojantis, palaikymas	Savimyla	jautrumas, nuoširdumas, supratingumas	išsiskyrimo baimė
Rūpestingas, atsiskleidžiantis, adekvatus, atjaučiantis	Paslaptingas	didelis dėmesys kitiems, išklausymas, atjauta	
Gebėjimai pritaikyti verbalinės ir neverbalinės priemonės			
teigiamos SP ypatybės	neigiamos SP ypatybės	teigiamos Daivos savybės	neigiamos Daivos savybės
gebėjimas suprantamai perduoti mintis kitiems, mokėjimas klausytis, tinkamai reaguoti ir išsiaiškinti, kas neaišku	persisotinimas bendravimu,	tiksliai reiškiamos mintys	
Moka valdyti savo atsakomybę ir autoritetą (prisiima atsakomybę už situacijos kuriose atlieka profesinį vaidmenį	nemotyvuota agresija, nepasitenkinimas savimi ir aplinkiniais		paveikumas

Lentelės duomenys liudija, kad Daiva turi savybių, kurios tarpasmeninėje komunikacijoje gali sudaryti puikų pagrindą būtinoms gebėjimams formuotis. Taip pat galima pastebėti, kad Daiva turi savybių, kurios gali tiek padėti išstobulinti būtinus gebėjimus, tiek tapti trukdžiu profesinėje veikloje. Pavyzdžiui, Daivai būdingas atvirumas, draugiškumas, socialumas, tačiau stipriau išreikštas atvirumas virsta polinkiu demonstruoti, kuris taip pat jai būdingas. Kita vertus ji pati pastebi, kad yra kritiška aistrų, jausmų demonstravimui, spontaniškam elgesiui. Viena vertus, tai

¹⁰ SP – socialinis pedagogas

¹¹ Savybės išrinktos iš: Johnson (2003), p.99-100 Okonišnikovą ir Rumiancevą (2004) p.160-162

¹² Savybės išrinktos iš: Johnson (2003), p. 99-100 Okonišnikovą ir Rumiancevą (2004) p.160-162

liudija, kad Daiva nebūtų linkusi elgtis impulsyviai, kita vertus, jei jos kritiškas vertinimas atsispindės neverbalinėje komunikacijoje bendraujant su klientu, tai nepadės užmegzti atvirą, nuoširdų kontaktą. Apibendrinant galima pastebėti, kad svarbu, jog pati Daiva turėtų galimybę pažinti savo reakciją ir poveikį klientui, bei suprasti, iš kur šis poveikis kyla. Savo reakcijos poveikio pažinimas padėtų sustiprinti jai savo įtaką klientui ir pastiprintų pasitikėjimą savimi.

19 lentelėje pateikiamos pageidautinos socialinio pedagogo, socialinio darbuotojo profesinėje veikloje tarpasmeninės komunikacijos ypatybės

19 lentelė

Tarpasmeninė sąveika

Gebėjimai valdyti grupinę dinamiką			
teigiamos SP ypatybės	neigiamos SP ypatybės	teigiamos Daivos savybės	neigiamos Daivos savybės
Nesavanaudiškai rūpinasi kitais ir jų gerove	Turintis žinių, bet neišgyvenantis dėl kitų		šykšti, konservatyvi, taupi
Žmogaus gyvenimo situacijas vertina realiai, atsižvelgia į pokyčius ir laiką, kurio reikia, kad įvyktų pokytis		realistinis požiūris	laki vaizduotė
Gebėjimas pasitikėti			patiklumas
Garbingas, altruistas, doras, sąžiningas, protingas			šykšti, konservatyvi, taupi
Savikontrolė (gebėjimas valdyti savo būseną)	nuolatinis nuovargis, prislėgta nuotaika,	prisitaikymas, adaptacija bet kurioje situacijoje	nuolaidumas, negebėjimas laukti, vidinės ramybės, pastovumo stoka
Gebėjimai prisiimti adekvatų vaidmenį			
teigiamos SP ypatybės	neigiamos SP ypatybės	teigiamos Daivos savybės	neigiamos Daivos savybės
Gebėjimas sustiprinti ar nustatyti tinkamą elgesį		gebėjimas prisitaikyti, vikrumas	
Refleksija kaip gebėjimas analizuoti savo elgesį		mąsli, polinkis į apmąstymus, refleksiją	
Gebėjimai suteikti psichologinę pagalbą			
teigiamos SP ypatybės	neigiamos SP ypatybės	teigiamos Daivos savybės	neigiamos Daivos savybės
Priėmimas, suinteresuotumas, šiluma ir palaikymas			artumo troškimas, išsiskyrimo baimė
Skatina plėtrą, yra empatiškas	Kontroliuojantis		viską apskaičiuojanti, patikrinanti, išmatuojanti
Gebėjimai užimti konstruktyvios konfrontacijos poziciją			
teigiamos SP ypatybės	neigiamos SP ypatybės	teigiamos Daivos savybės	neigiamos Daivos savybės
Konstruktyviai konfrontuoti su kitais	vengia spręsti kliento problemas bendraudamas profesinėje aplinkoje	drąsa, laisvės pomėgis	nurodymų vykdytoja, paveiki, nuolaidi
Subrendęs, moka priimti sprendimus, kitiems padėdamas yra pasirengęs rizikuoti	Nori tik kontroliuoti, nuraminti savo sąžinę, jaustis aukštesnis, nori, kad jį mėgtų		įstatymų vykdytoja
Atsako už save, savo		savo elgesio, veiksmų	

užduotis		apmąstymas	
Pasirengęs dirbti kartu, ieškantis sprendimų	Prisijungiantis prie situacijos	vikri, tolerantiška, lanksti	

Tarpasmeninės sąveikos gebėjimų grupę sudaro 3 dalys: gebėjimas valdyti grupinę dinamiką, gebėjimas suteikti psichologinę pagalbą ir gebėjimas užimti konstruktyvios konfrontacijos poziciją. Lentelės duomenys liudija, kad Daiva, kaip ir tarpasmeninėje komunikacijoje turi tiek teigiamų savybių, galinčių pagelbėti formuoti tinkamus gebėjimus profesinėje praktikoje, tiek neigiamų savybių, kurios gali būti rimta kliūtis profesinėje veikloje. Pavyzdžiui vertinant ugdytinio / kliento gyvenimo situacijas svarbu išlaikyti realistinį požiūrį į pokyčius, kurių reikia ir laiką, per kurį jie įvyksta. Viena vertus Daivai būdingas realistinis požiūris, kita vertus, ji turi lakią vaizduotę. Jeigu laiku nespėtų perkelti dėmesio nuo kylančių vaizdinių prie realių ugdytinio / kliento situacijų, arba neišsaugotų atmintyje, vedamuose užrašuose svarbių faktų apie ugdytinį / klientą, tikėtina, kad realus situacijos vertinimas būtų iškreiptas. Daivos vikrumas, lankstumas, gebėjimas prisitaikyti liudija, kad ji sugebėtų rasti adekvatų vaidmenį tarpasmeninė sąveikoje, tačiau vargu, ar ji sugebėtų užimti konstruktyvios konfrontacijos poziciją, nes geri adaptacijos įgūdžiai, lankstumas, tolerancija, vikrumas įstatymų laikymasis nesudaro rimto pagrindo konfrontacijos įgūdžiams. Kaip būtų iš tikrųjų ir kaip šie gebėjimai atsiskleistų praktikoje, galėtų patvirtinti tik pati Daiva profesinės priežiūros grupėse, jei tokios būtų organizuojamos.

Gebėjimai orientuotis komunikacijos situacijose			
teigiamos SP savybės	neigiamos SP savybės	teigiamos Daivos savybės	neigiamos Daivos savybės
Besirūpinantis svarbesniais dalykais	Besirūpinantis smulkiais dalykais		klampumas smulkmenose
Solidarus su žmonėmis		prisirišimas prie žmonių	
Išitraukiantis į situaciją, gebantis nustatyti kitų žmonių asmenines savybes ir emocinę būklę	Turintis žinių, bet neišgyvenantis dėl kitų		neobjektyviai vertina įvykius, aplinkybes, santykius, yra linkusi daugelį dalykų hiperbolizuoti
Orientuotas į procesą, gebantis parinkti ir realizuoti adekvačius sąveikos būdus	Orientuotas į tikslą	prisitaikanti, lanksti, vikri	
Gebėjimas veiksmingai sąveikauti su aplinkiniais žmonėmis	Prisijungiantis prie situacijos		priklausomybė, negebėjimas laiku priimti sprendimą
Gebėjimai suprasti partnerio emocinę būklę			
teigiamos SP savybės	neigiamos SP savybės	teigiamos Daivos savybės	neigiamos Daivos savybės
Gebėjimas rūpintis kito žmogaus jausena		įsiklausymas, gebėjimas bendrauti	nerūpestinga kitų jausmas, rūpinimasi tik akimirkos pripažinimas
Pastabumas, greita orientacija situacijoje			įtaigumas, šnekumas
Emocinis stabilumas			lengvai prarandanti savitvardą, jausmų valdoma, draskoma prieštaravimų, neištverminga
Gebėjimai nustatyti paslėptus motyvus ir gynybines pozicijas			
teigiamos SP savybės	neigiamos SP savybės	teigiamos Daivos savybės	neigiamos Daivos savybės
Subrendęs, moka priimti sprendimus, kitiems padėdamas yra pasirengęs rizikuoti			negebanti laiku priimti sprendimą, bijanti rizikos

Suprasdama kitus žmones, Daiva taip pat turi savybių, tiek būtinų šios grupės gebėjimams formuoti, tiek nepadedančių deramai atlikti profesines funkcijas. Pavyzdžiui, Daiva paskęsta smulkmenose, yra linkusi daugelį dalykų hiperbolizuoti, trokšta artumo, yra patikli, prisirišanti. Tai savybės, kurios trukdytų pažvelgti į situaciją ugdytinio / kliento bendresniu, globalesniu požiūriu, trukdytų laiku priimti konstruktyvų sprendimą. Kita vertus Daiva prisirišdama prie žmonių geba išklaudyti, vikriai lanksčiai reaguoja į situaciją. Tai savybės, kurios reikalingos orientuojantis į procesą ir priimant adekvačius sąveikos būdus. Kokia iš tikrųjų būtų Daivos reakcija, paaiškėtų tik ji profesinės veiklos analizės metu.

Apibendrinant analizės duomenis, galima teigti, kad respondentė turi asmeninių savybių, kurios svarbios socialinio pedagogo darbui. Tačiau taip pat turi savybių, kurios gali trukdyti praktinei veiklai. Daivai pagal Ruthe TT skalių rezultatus yra būdinga elgtis ambivalentiškai panašiose situacijose. Todėl jai svarbiau, nei kitai tiriamajai būtų naudinga atlikti asmeninę analizę ir gerai pažinti save.

Išvados

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę galima teigti, kad egzistenciniai išgyvenimai formuoja kiekvieno žmogaus sampratą apie gyvenimą bei jame vykstančius procesus, taip pat įtakoja situacijos suvokimą ir elgesį. Egzistenciniai išgyvenimai atsispindi simboliuose, vaizduose. Žiūrovas, žvelgdamas į kūrinio vaizdus ir simbolius gali suprasti, kokią prasmę savo kūriniai autoriui suteikė.
2. Respondentai intensyviausiai patyrė meilės išgyvenimą, taip pat aistros, laimės, liūdesio ir skausmo išgyvenimus, kurie išreiškiami širdies, žmogaus, ugnies, veido, saulės, šypsenos, akies, lietaus ir verksmo simboliais. Silpniausiai respondentai patyrė klastos, pavydo ir šlovės išgyvenimus. Pažymėtina, kad profesijos veiksnys nėra svarbus išgyvenimų patyrimui, o amžiaus veiksnys yra svarbus išgyvenimo intensyvumo patyrimui.
3. Trys faktorių grupės: atsiskyrimo – artumo išgyvenimai, beprasmybės – prasmės išgyvenimai, netekties - troškimo išgyvenimai atskleidė išgyvenimų turinį ir iš dalies patvirtino literatūros šaltiniuose aptiktas egzistencinių išgyvenimų kategorijas ir papildė jas priešingomis dimensijomis. Papildytos egzistencinių išgyvenimų kategorijos gali atskleisti išgyvenimų dinamiką..
4. Atlikus respondentų elgesio tipų požymių analizę, galima teigti, kad tarp socialinių pedagogų dominuoja isteriško ir depresiško elgesio požymiai. Menkiau socialinių pedagogų elgesiui būdingi šizoidiško ir suvaržyto elgesio požymiai. Socialiniams pedagogams labiau nei dailės pedagogams ir sveikatos edukologams išreikšti noro įtikti skalės požymiai: gebėjimas išklaudyti, jautrumas kitų žmonių poreikiams, empatija.
5. Pasitvirtino hipotezė, kad tiriamųjų egzistenciniai išgyvenimai yra reprezentuojami universaliais ir asmeniniais simboliais. Atvejų analizės duomenys leidžia kelti prielaidą, kad egzistencinių išgyvenimų intensyvumas gali sietis su simboliu lygmeniu: ne taip intensyvūs išgyvenimai išreiškiami asmeniniais simboliais, aukščiausio intensyvumo laipsnio išgyvenimai išreiškiami universaliais simboliais, tačiau šią prielaidą reikėtų tikslinti didesnės imties statistiniais tyrimais

Literatūra

1. Ambraziejienė, R. (2003). *Ženkilai. Įvaizdiniai. Simboliai*. Kaunas: Kauno tautinės kultūros centras.
2. Augis, R. ir kt. (Red.). (2003). *Psichologijos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
3. Baliulienė, I., Baranauskienė, S. (2008). Moteriškoji vandens simbolika Jolitos Skabliauskaitės knygoje „Liūnsargių moteris“. *Inter-studia humanitatis*, 7.
4. Becker, U. (1996). *Simbolių žodynas*. Vilnius: Vaga.
5. Biedermann, H. (2002). *Naujasis simbolių žodynas*. Vilnius: Mintis.
6. Bilbokaitė, R., Bilbkoaitė, I. (2009). Pedagogų įvaizdis žiniasklaidoje: faktai be simbolių. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 2(23), 91-97.
7. Bitinas, B. (2006). *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta.
8. Bruce – Mitford, M. (2005). *Ženkilai ir simboliai: šimtai ženklų ir simbolių už viso pasaulio*. Vilnius: Alma littera.
9. Bubnys, R. (2009). *Reflektyvus mokymasis kaip edukacinis fenomenas ugdant specialiuosius pedagogus aukštojoje mokykloje* (Nepublikuota daktaro disertacija, Šiaulių universitetas, 2009).
10. Buivydas, R. (1995). *Ezoterinis simbolių pasaulis: sąvadinis ezoterinių reikšmių žodynas*. Vilnius.
11. Cirlot, J.-E. (1995). *A dictionary of symbols*. London: Routledge6.
12. Cooper, J.C. (1978). *An Illustrated Encyclopedia of Traditional Symbols*. London: Thames and Hudson.
13. Čekanavičius, V., Murauskas G. (2003-2009). *Statistika ir jos taikymai*. Vilnius: TEV.
14. Čepulkauskaitė, I. (2010). *Ką slepia simboliai?* <http://straipsniai.tk/ka-slepia-simboliai/> (žiūrėta 2011-04-15).
15. Dundulienė, P. (2005). *Žaltys ir jo simboliai lietuvių liaudies mene ir žodinėje kūryboje*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
16. Eliade, M. (1975). *Rites and Symbols of Initiation*. New York: Harper and Row.
17. Ferber, M. (2004). *Literatūros simbolių žodynas*. Vilnius: Mintis.
18. Frankl, V.E. (2008). *Žmogus ieško prasmės*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
19. Freud, S. (1900). *The Interpretation of the Dreams*. New York: Basic Books.
20. Freud, S. (1999). *Psichoanalizės įvadas. Paskaitos*. Vilnius: Vaga.
21. Fromm, E. (2008). *Pamiršta kalba: įvadas į sapnų, pasakų ir mitų supratimą*. Vilnius: Vaga.
22. Gadamer, H.-G. (1997). *Grožio aktualumas: menas kaip žaidimas, simbolis ir šventė*. Vilnius: Baltos lankos.

23. Gaižutis A. ir kt. (Red. Kol.). (1995). *Dangaus ir žemės simboliai*. Straipsnių rinkinys. Vilnius: Academia.
24. Gaižutis A. ir kt. (1999). *Augalų ir gyvūnų simboliai*. Vilnius: Gerelė.
25. Gimbutienė, M. (1996). *Senoji Europa*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
26. Goleman, D. (2008). *Emocinis intelektas*. Vilnius: Presvika.
27. Gudaitė, G. (2001). *Asmenybės transformacija sapnuose, pasakose, mituose*. Vilnius: Tyto alba.
28. Halder, A. (2002). *Filosofijos žodynas*. Vilnius: Alma littera.
29. Hammer, E. (1954). Guide for Qualitative Research with the H-T-P. *The Journal of General Psychology*, Vol.51, p. 41–60.
30. Hegel, G.W.F. (1999). *Filosofijos istorijos paskaitos*. Vilnius: Alma littera.
31. Izard, C. (1991). *The Psychology of Emotions*. New York: Plenum Press.
32. Yalom, I. (1980). *Existential psychotherapy*. United States of America: Basic Books.
33. Jaspers, K. (1998). *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Pradai.
34. Jocaitė, G., Kvašytė, R. (2006). Latviškų simbolių pavadinimų vartoseną lietuvių kalba. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4(11), 31-34.
35. Johnson, L.C. (2003). *Socialinio darbo praktika: bendrasis požiūris*. Vilnius: VU Specialiosios pedagogikos laboratorija.
36. Jovaiša, L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
37. Jovaiša, L. (2001). *Edukologijos pradmenys. Studijų knyga*. Šiauliai: ŠU.
38. Jurevičiūtė, A. (2010). Visuomenės simbolių sistemų socialinio struktūravimo ir hierarchizacijos išraiškos. *Inter-studia humanitatis*, 11 Šiuolaikinės susvetimėjimo formos, 91-98.
39. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Liucijus.
40. Kern, R.M. (1999). *Gyvenimo stiliaus skalė*. Vilnius: Individualiosios psichologijos institutas.
41. Kierkegaard, S. (2000). *Filosofiniai trupiniai, arba Truputis filosofijos*. Vilnius: Aidai.
42. Kiaunytė, A., Dirgėlienė, I. (2005). *Praktika rengiant socialinius darbuotojus: Klaipėdos universiteto patirtis: studijų knyga*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
43. Korlienė, V. (2006). *Edukacinė programa Krikščioniškieji simboliai*. http://www.ldm.lt/naujausiosparodos/Krikscion_simboliai-placiau.htm (žiūrėta 2011-04-15).
44. Kozlovas, A.A. ir kt. (Red. kol.). (2007). *Socialinis darbas: profesinės veiklos įvadas (tarptautinis projektas)*. Vilnius: Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorija.
45. Kučinskas, V., Kučinskienė, R. (2000). *Socialinis darbas švietimo sistemoje. Teoriniai aspektai*. Klaipėda: KU.

46. Kvašytė, R. (2005). Latviški simboliniai pavadinimai Lietuviškoje spaudoje. *Kalbos kultūra*, 78, 175-182.
47. Lapinskienė, L. (2006). *Simbolinių reikšmių žodynas*. Panevėžys: Magilė.
48. Lebedeva, L. (2009). *Dailės terapijos pagrindai ugdyme ir socialiniame darbe*. Seminaro medžiaga. Šiauliai: Šiaulių universiteto tęstinių studijų institutas.
49. Leliūgienė, I. (2003). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Kaunas: Technologija.
50. Lempiäinen, P. (2001). *Skaičių simbolika: nuo nulio iki milijono*. Vilnius: Tyto alba.
51. Maslow, A., H. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius: Apostrofa.
52. Merkys, G. (1995). *Pedagoginio tyrimo pradmenys: paskaitų konspektas*. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
53. Ozmon, H.A., Craver, S.M. (1996). *Filosofiniai ugdymo pagrindai*. Vilnius: Leidybos centras.
54. Piaget, J. (2002). *Vaiko kalba ir mąstymas: vaiko logikos tyrinėjimai*. Vilnius: Aidai.
55. Plečkaitis, R. (Red.). (1975). *Filosofijos žodynas*. Vilnius: Mintis.
56. Ricoeur, P. (2001). *Egzistencija ir hermeneutika: interpretacijų konfliktas*. Vilnius: Baltos lankos.
57. Rogers, C., R. (1985). *On Becoming a Person: a Therapist's View of Psychotherapy*. Boston: Houghton Mifflin.
58. Ruthe, R. (1999). *Tipai ir temperamentai*. Vilnius: Vaga.
59. Simon, R.M. (1997). *Symbolic images in art as therapy*. London and New York: Routledge.
60. Supervizija. <http://www.supervizija.lt/index.php?m=113&pt=1> (žiūrėta 2011-04-20).
61. Tillich, P. (1999). *Drąsa būti*. Vilnius: Vaga.
62. Tolstojus, L. (1999). *Karas ir taika*. Vilnius: Vaga.
63. Uždavins, A. (2006). *Simbolių ir atvaizdų interpretacijos problema senovės civilizacijose*. Vilnius: Sophia.
64. Uždavins, A. (1999). Metodologinės simbolių interpretacijos problemos. *Humanistica*, 1(3).
65. Vaitkevičienė, A. (2006). *Vidutiniškai sutrikusio intelekto jaunuolių aš veiksmingumo veiksmingumo lavinimas edukacinėmis situacijomis skatinant dailinę raišką* (Nepublikuota daktaro disertacija, Šiaulių universitetas, 2006).
66. Vaitkevičius, R., Saudargienė, A., 2006. *Statistika su SPSS psichologiniuose tyrimuose*. Mokomoji knyga. Kaunas: VDU.
67. Vėlius, N. (1995). *Lietuvių mitologija*. Vilnius: Mintis.
68. Wiener, J. et al. (2006). *Supervising and being supervised: a practice in search of a theory*.
69. Žalimienė, L. (2003). *Socialinės paslaugos: mokomoji knyga*. Vilnius: VU.

70. Žydžiūnaitė, V. (2006). *Taikomųjų tyrimų metodologijos charakteristikos*. Vilnius: Ciklonas.
71. Žiupsnytė, A. (1995). *Kryžiaus simbolis*. <http://www.vydija.lt/straipsniai/Kryziaus%20simbolis%20-%20Ziupsnytes.htm> (žiūrėta 2011-04-15).
72. Маховер, К. (2000). *Проективный рисунок человека*. Москва: Смысл.
73. Хайдеггер, М. (2003). *Бытие и время*. Харьков: Фолио.

Summary
Gintarė Janūnaitė

**SYMBOLS OF EXISTENTIAL EXPERIENCE IN "BRAINSTORM". PICTURES OF
SOCIAL PEDAGOGUES**

The Master's Degree Thesis

Summary

The paper deals with the theoretical analysis of the existential experience. It revealed the importance and the effect of existential experience to our everyday life and our behaviour. The analysis of the experience confirmed the importance of knowing oneself, especially for the social pedagogues. The theoretical analysis of the symbols revealed their content and structure. In addition to this, it confirmed the statement, that symbols can represent experience.

Hypothesis: the existential experience of students is expressed by personal and universal symbols.

It is important to note that the interrogatory by filling in the form and "Brainstorm" is also under the consideration with its purpose to identify the existential experience of students in the shape of material form (symbol), also to investigate the assumption of the existential experience and the peculiarities of the symbol. Additionally, the personal qualities of students were investigated with the help of the scale by R.Ruthe "Types and temperaments" and R.M.Kern The scale of "Lifestyle". The fact finding is also made and shown in statistics.

The presence of 12 students of social pedagogy, 16 students of art pedagogy and 28 students of health education caused a successful research.

The most important *conclusions* that were drawn are:

- Respondents experienced love, passion, happiness, sadness and pain at the most intensive level. Respondents experienced treachery, jealousy and glory at the weakest level. It is important to note the factor of age is significant in the intense of experience.
- The experience of the investigators is represented by personal and universal symbols.
- Three groups of factors: isolation-closeness experience, meaninglessness-meaning experience, lost-desire experience revealed the content of the experience. In addition to this, high coefficients (Cronbach α and KMO) of the groups of factors confirmed the validity of the scale of application of experience.
- The claim can be made, that the types of depressive and hysterical behaviour are the dominant ones among social pedagogues. The types of schizoid and constricted behaviour are less expressed among social pedagogues. The claim can also be made, that the scales of perfectionist and need to please are the dominant ones. The scales of control and self-esteem are expressed at the weaker level. The scale of need to please is expressed at the highest level among social pedagogues.

- According to the analysis of case studies, the assumption can be made, that the existential experience can be related to the level of symbol: less intense experience is expressed by personal symbols, the most intense experience is expressed by universal symbols. Thus, this assumption should be corrected by statistical investigation with a bigger number of the investigators.

Keywords: existential experience, symbol, qualities of personality, social pedagogue, reflection.

PRIEDAI

PAVYZDYS

ANKETA APIE IŠGYVENIMŲ PATYRIMĄ

Ką Jums reiškia žodžiai:

1. Aistra.....
.....
.....
.....
2. Drąsa.....
.....
.....
.....
3. Grožis.....
.....
.....
.....
4. Klasta.....
.....
.....
.....
5. Laimė.....
.....
.....
.....
6. Liūdesys.....
.....
.....
.....
7. Meilė.....
.....
.....
.....
8. Pavydas.....
.....
.....
.....
9. Pyktis.....
.....
.....
.....
10. Ramybė.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
11. Skausmas.....
.....
.....
.....

12. Šlovė.....
.....
.....
.....

Kurį išgyvenimą Jums teko patirti stipriausiai (kuo stipresnis išgyvenimas, tuo daugiau Jam suteikite balų), pavyzdžiui:

- 5 balai** – labai stiprus asmeniškai patirtas išgyvenimas, kardinaliai apvertęs gyvenimą aukštyn kojomis 180° kampu;
- 4 balai** – stiprus asmeniškai patirtas išgyvenimas, pareikalavęs daug psichinės energijos ir valios pastangų, padaręs įtaką gyvenimui, tačiau neapvertęs jo aukštyn kojomis;
- 3 balai** – vidutiniškai stiprus asmeniškai patirtas išgyvenimas, iš esmės nepakeitęs gyvenimo, tačiau sustiprinęs empatiją. Po šio išgyvenimo, galima labai greitai suprasti kitą žmogų;
- 2 balai** – menkai stiprus išgyvenimas, kurio poveikį teko patirti tik netiesiogiai stebint kitų artimų žmonių gyvenimą arba žiūrint kino filmus;
- 1 balas** – nepažįstamas išgyvenimas.

Išgyvenimas	5 balai	4 balai	3 balai	2 balai	1 balas
Aistra	☐	☐	☐	☐	☐
Drąsa	☐	☐	☐	☐	☐
Grožis	☐	☐	☐	☐	☐
Klasta	☐	☐	☐	☐	☐
Laimė	☐	☐	☐	☐	☐
Liūdesys	☐	☐	☐	☐	☐
Meilė	☐	☐	☐	☐	☐
Pavydas	☐	☐	☐	☐	☐
Pyktis	☐	☐	☐	☐	☐
Ramybė	☐	☐	☐	☐	☐
Skausmas	☐	☐	☐	☐	☐
Šlovė	☐	☐	☐	☐	☐

Kokią išvadą, patyręs/usi šį išgyvenimą, padarėte?

.....
.....
.....
.....
.....

Kaip ši išvada atsiliepia dabartiniame Jūsų gyvenime?

.....
.....
.....
.....
.....

Jūsų nuomone, ar ribinių išgyvenimų patirtis reikalinga kiekvienam žmogui?

Taip
Ne

Jei į klausimą atsakėte taip, ką ši patirtis suteikia?

.....
.....
.....
.....
.....

Labai ačiū už atsakymus

PAVYZDYS

Ruthe, R. 1999, Tipai ir temperamentai, p.144–145.

S I A S P

bijanti rizikos	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	mėgstanti riziką
konservatyvi	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	pažangi
tiksli	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	tolerantiška
klusni	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	mėgstanti laisvę
stabari	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	lanksti
šykšti	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	išlaidi
atsargi	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	drąsi
neišjudinama	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	paveiki
kalba tiksliai	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	kalba perdedama
mąsli	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	nerūpestinga
nesikeičianti	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	linkusi keistis
įstatymų žmogus	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	laimės ieškotojas
veikiau lėtas	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	veikiau vikrus
taupus	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	išlaidus
be vaizduotės	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	lakios vaizduotės
puikus	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	drįsta pasirodyti netikęs
ištvermingas	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	neištvėringas

PAVYZDYS

Ruthe, R. 1999, Tipai ir temperamentai, p.144–145.

Š D A S P

savarankiška	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	nesavarankiška
nepriklausoma	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	priklausoma
objektyvi	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	subjektyvi
neprisitaikanti	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	prisitaikanti
nejautri	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	jautri
bijo artumo	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	bijo išsiskyrimo
santūri	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	nuoširdi
mažakalbė	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	šneki
neturinti ko pasakyti	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	trokštanti žinių
neprieinama	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	trokštanti artumo
nepasitikinti	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	patikli
intraversiška	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	ekstraversiška
realistiška	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	idealistiška
nesentimentali	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	sentimentali

GYVENIMO STILIAUS SKALĖ

Roy M.Kern

Instrukcija: perskaitykite kiekvieną teiginį ir įvertinkite jį žemiau pateiktos skalės balais. Jūsų pirma reakcija yra teisingusia. Dirbkite greitai.

- 1 – **NIEKADA** man netinka
- 2 – **RETAI** man tinka
- 3 – **KARTAIS** man tinka
- 4 – **DAŽNAI** man tinka
- 5 – **IDEALIAI** man tinka

1. _____ nemėgstu skraidyti lėktuvais
2. _____ mėgstu būti tvarkingu, kiekvienas plaukelis savo vietoje, nepriekaištingai apsirengęs
3. _____ ypatingai stengiuosi neįskaudinti kitų
4. _____ puikiai suprantu savo kaltę
5. _____ gyvenimas sunkus, bet verta gyventi
6. _____ nemėgstu plaukti
7. _____ labai nusimenu, kai suklystu
8. _____ nemėgstu ginčų, būnu taikytojo vaidmenyje
9. _____ retai patenkintas savo pasiekimais
10. _____ mėgstu kitiems pasakyti, kaip reikėjo padaryti
11. _____ turėjau ar turiu problemų intymių santykių srityje
12. _____ veltui nepraleidžiu nei minutės, visada užsiėmęs
13. _____ kiti mane suvokia kaip malonų ir simpatišką, bet kartu kaip nekaltą ir šiek tiek naivų
14. _____ iš tiesų labai stengiuosi, tačiau dažniausia lieku neįvertintu
15. _____ nujuočiu, kas gali atsitikti; dažnai sakau: „juk sakiau“
16. _____ mėgstu pokalbyje tarti paskutinį žodį
17. _____ visada užsiėmęs; galiu atlikti du ar daugiau darbų tuo pat metu
18. _____ labai jautrus ir pažeidžiamas; dažnai kitų įskaudinamas
19. _____ jaučiausi labai baudžiamas vaikystėje
20. _____ pasiekiu daugiau negu kolegos, galiu į tai atkreipti jų dėmesį
21. _____ turiu daug žinių tam tikromis temomis ir tuo didžiuojuosi
22. _____ tikiu, kad kiekvienas daiktas turi savo vietą ir privalo joje būti
23. _____ mėgstu, kad į mano pabaigtą darbą būtų atkreiptas dėmesys
24. _____ mėgstu, kai man nurodo klaidas
25. _____ laikau žmones iki derybų pabaigos ir teisėtai pasipiktinu, kai jie nekalba
26. _____ nemėgstu netikėtumų, tokių kaip taisyklių pakeitimas paskutinę akimirką, nekviesti svečiai ir t.t.
27. _____ labai religingas žmogus, gyvenu pagal religinius įsitikinimus ir visą laiką stengiuosi teisingai pasielgti
28. _____ susirūpinęs, ar kiti pritaria mano veiksams
29. _____ gyvenimas atrodo kaip mėšlo krūva
30. _____ dažnai jaučiu, kad nešu didelę naštą, kurios nenusipelniau
31. _____ nemėgstu, kai draugai ar bendraamžiai klysta
32. _____ mėgstu, kai viskas vyksta kaip pagal laikrodžio rodyklę
33. _____ mėgstu, kad kiti (bendraamžiai ar viršininkas) be sustojimo girtų
34. _____ dažnai būnu nuliūdęs dėl daugelio dalykų
35. _____ mėgstu rasti kitų kaltę, pastebėti kitų blogas savybes

GYVENIMO STILIAUS SKALĖS VERTINIMAI

Roy M. Kern

Kiekvieno klausimo skaičių parašykite dešinėje klausimo numerio pusėje. Sudėkite kiekvieno stulpelio balų skaičių. Taip Jūs sužinosite 5 skalių balų sumą.

Skalė C 1 _____ 6 _____ 11 _____ 16 _____ 21 _____ 26 _____ 31 _____ Suma ____	Skalė P 2 _____ 7 _____ 12 _____ 17 _____ 22 _____ 27 _____ 32 _____ Suma ____	Skalė N 3 _____ 8 _____ 13 _____ 18 _____ 23 _____ 28 _____ 33 _____ Suma ____
---	---	---

Skalė S 4 _____ 9 _____ 14 _____ 19 _____ 24 _____ 29 _____ 34 _____ Suma ____	Skalė E 5 _____ 10 _____ 15 _____ 20 _____ 25 _____ 30 _____ 35 _____ Suma ____
---	--

Pateiktos skalės yra **C** – **kontrolės** (angl. Control), **P** – **perfekcionizmo** (angl. Perfectionist), **N** – **noru įtikti** (angl. Need to please), **S** – **savęs vertinimo** (angl. Self Esteem), **E** – **lūkesčių** (angl. Expectations)

Pažymėkite savo duomenis šioje diagramoje

	Skalė C	Skalė P	Skalė N	Skalė S	Skalė E
	-- 25 --	-- 27 --	-- 30 --	-- 23 --	-- 25 --
	-- 22 --	-- 24 --	-- 27 --	-- 20 --	-- 22 --
(M)	-- 19 --	-- 21 --	-- 24 --	-- 17 --	-- 19 --
	-- 16 --	-- 18 --	-- 21 --	-- 14 --	-- 16 --
	-- 13 --	-- 15 --	-- 18 --	-- 11 --	-- 13 --

Pastabos: (M) žymi vidurkius, (SD) standartinis nuokrypis = 3

Asmeninių ir universalių simbolių turinio (content) analizė

Aistra	Širdis (34)	Ugnis, strėle perversa širdis ir liepsna („liepsna“), ugnis, širdis – lūpos – akis, trys širdys – lūpos, abstrakcija, liepsnojanti širdis, vyras ir moteris (simboliai), širdis, vyriškas ir moteriškas veidai – širdis, abstrakcija, širdis, širdis – abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, liepsna, širdis, širdis, saulė, strėle perversa širdis, dvi širdys, ugnis, ugnis, širdis, ugnis, širdis širdyje, dvi širdys, dvi širdys, širdis, širdis, dvi širdys, širdis, dvi širdys širdyje, dvi liepsnojančios širdys, ugnis, abstrakcija, dvi širdys susikibusios rankomis, besišypsanti širdis, du besišypsantys veidai – dvi širdys – dvi rodyklės, širdis – žvakė, šypsena širdyje – drugelis, širdis perversa strėle – keturios širdelės, širdis, abstrakcija, širdis – mėnulis („mua mua mua“), abstrakcija, širdis perversa strėle, dvi širdys, ugnis, širdis – keturios liepsnelės, abstrakcija – širdis – abstrakcija, širdis, širdis, abstrakcija, ugnis, abstrakcija.
	Ugnis (9)	
	Abstrakcija (9)	
	Veidas (2)	
	Saulė (1)	
	Vyro ir moters genitalijų simboliai (1)	
Drąsa	Abstrakcija (19)	Ranka, kardas - du žmonės, abstrakcija, žmogus su parašytu, lėktuvas – debesys („skrydis lėktuvu“), rodyklė į viršų/strėlė, žaibas, žmogus su parašytu, medis, kaktusas, abstrakcija, upė - abstrakcija, rodyklė/strėlė, abstrakcija, abstrakcija, apskritimas, rodyklė/strėlė, abstrakcija, ranka („kumštis“), trys žaibai, laivas, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, vienas didelis ir trys maži apskritimai, žmogus, medis, medis, kardas, kardas – skydas, abstrakcija, kardas, abstrakcija, tvirtovė su vėliava, kardas, dantys, šautuvas („bum“), abstrakcija, žmogus kopiantis į kalną, žaibas, kardas, abstrakcija, žmogus – vėliava, abstrakcija, plaukiantis laivas – du akmenys, žmogus ant kalno ir nuo jo riedantis kamuolys, abstrakcija, laiptai su rodykle nukreipta į laiptų viršų, du apskritimai, šuo/gyvūnas, žmogus kalno papėdėje, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija.
	Kardas (6)	
	Žmogus (6)	
	Rodyklė/strėlė (3)	
	Žaibas (3)	
	Apskritimas (3)	
	Medis (3)	
	Ranka (2)	
	Laivas (2)	
	Lėktuvas (1)	
	Kaktusas (1)	
	Tvirtovė (1)	
	Dantys (1)	
	Šautuvas (1)	
	Laiptai (1)	
Šuo/gyvūnas (1)		
Grožis	Gėlė (25)	Kalėdų eglutė, jūra, saulėlydis, abstrakcija, žmogus, abstrakcija, besišypsantis veidas veidrodyje, abstrakcija, gėlė, veidrodis ir šukos, saulė, trys gėlės, akis, gėlė, plaukai („plaukai), žmogus, gėlė, moteris, gėlė, gėlė, trys gėlės su trejais lapais, gėlė, gėlė, gėlė, gėlė, apskritimas, saulė, gėlė, veidrodis su gėle, gėlė, drugelis, gėlė besišypsanti saulė, akys – kvadratas, gėlė, lūpos, veidas veidrodyje, namas – medis, besišypsantis veidas veidrodyje, trys gėlės, medis – gėlė, obuolys, gėlė, gėlė, karūna su užrašu miss, gėlė, gėlė – medis, saulė – gėlė, gėlė, gėlė, jūra – saulė, saulė, trys gėlės, keturios gėlės, gėlė, abstrakcija.
	Veidrodis (5)	
	Saulė (5)	
	Abstrakcija (4)	
	Žmogus (3)	
	Medis (2)	
	Jūra (2)	
	Akis (2)	
	Saulėlydis (1)	
	Plaukai (1)	
	Apskritimas (1)	
	Lūpos (1)	
	Drugelis (1)	
	Obuolys (1)	
	Karūna (1)	
Kalėdų eglutė (1)		
Klasta	Abstrakcija (21)	Akis, gyvatė, abstrakcija, rakto skylutė – raktas, trys veidai ir vienas toliau, abstrakcija, piktas veidas, piktas veidas, du veidai – dvi rodyklės, du žmonės (vienas toliau ir laiko kažką rankoje), strėlė, piktas veidas, abstrakcija, akis, abstrakcija, abstrakcija, trys trikampiai/abstrakcija,
	Veidas (11)	
	Žmogus (3)	
	Akis (3)	
	Lapė (3)	

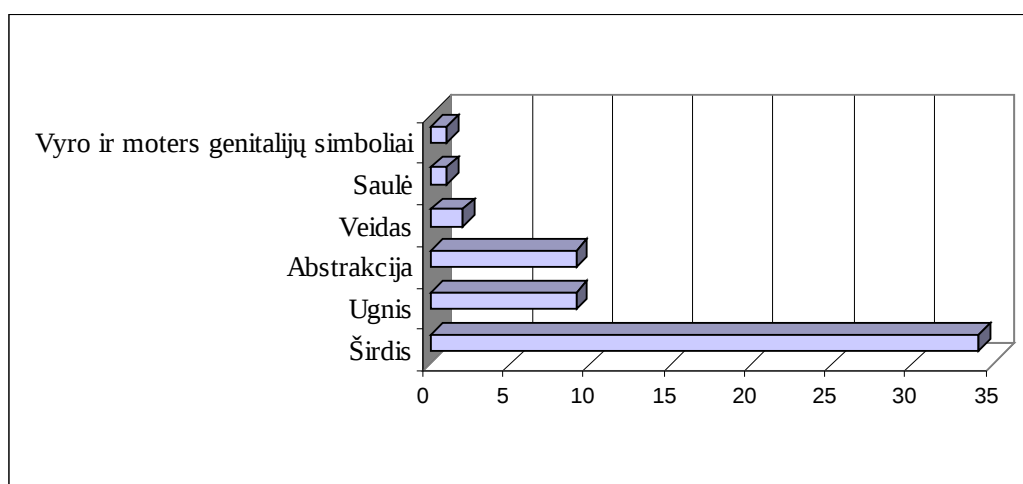
	Apskritimas (2)	piktas veidas, abstrakcija, abstrakcija, musmirė, akis, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, akys, abstrakcija, piktas veidas, abstrakcija, mėnulis – trys žvaigždės, piktas veidas, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, korta, ašaros riedančios iš akies, du žmonės ir vienas papuoles į spąstus, lapė, du žmonės kalba tarpusavyje, o dar vienas žmogus toliau, abstrakcija, piktas veidas, piktas veidas, piktas veidas, kaukė iš dviejų veidų, lapė, abstrakcija, dantys, apskritimas ir rodyklė nukreipta į duris/grotas, abstrakcija, lapė, abstrakcija, duobė/spąstai/abstrakcija, spyna, apskritimas.
	Korta (1)	
	Dantys (1)	
	Rakto skylutė ir raktas (1)	
	Gyvatė (1)	
	Strėlė (1)	
	Mėnulis ir žvaigždės (1)	
	Musmirė (1)	
	Kaukė (1)	
	Spyna (1)	
Laimė	Veidas (15)	Šypsena, besišypsantis veidas, abstrakcija, šypsena, dainuojantis veidas, abstrakcija, abstrakcija, besišypsanti saulė, besišypsantis veidas, širdis, besišypsantis veidas, besišypsantis veidas, laivas jūroje, besišypsančios lūpos, namelis – saulė, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, besišypsantis veidas, abstrakcija, eglės – kalvos – miškas, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, besišypsančios lūpos, saulė, šypsena, šypsena/abstrakcija, besišypsantis veidas, besišypsantis veidas, besišypsantis veidas, besišypsanti saulė, žiedas, besišypsantis veidas – dvi šypsenos, besišypsanti saulė, abstrakcija, besišypsantis veidas, šypsena, besišypsantis veidas, saulė, saulė – jūra – trys paukščiai, gėlė ir šypsena ant gėlės žiedlapio, saulė, paukštis, besišypsantis veidas, lūpos su užrašu cha cha cha, keturi žmonės – saulė, besišypsantis veidas, šypsena/abstrakcija, besišypsantis veidas – susikibusios rankos, šeima, žmogus, besišypsanti saulė, abstrakcija, besišypsanti saulė, širdis.
	Abstrakcija (14)	
	Saulė (10)	
	Šypsena (4)	
	Lūpos (3)	
	Žmogus (3)	
	Širdis (2)	
	Medžiai ir kalvos (1)	
	Gėlė (1)	
	Laivas (1)	
	Paukštis (1)	
	Žiedas (1)	
Liūdesys	Abstrakcija (17)	Kapas/kryžius, nusiminęs veidas, žvakė, lietus, verkiantis veidas, abstrakcija, ašaros riedančios iš akies, lietus, liūdnamimika, liūdnas veidas, abstrakcija, liūdnas veidas – lašeliai/ašaros, lietus/abstrakcija, mėnulis, abstrakcija, abstrakcija, ašaros riedančios iš akies, ašaros riedančios iš akies, liūdnas veidas, abstrakcija, nuo medžio krentantys lapai – takelis, abstrakcija, abstrakcija, verkiantis veidas, lašeliai/ašaros, lyjantis debesis, ašaros riedančios iš akių, verkiantis žmogus, apskritimas, lyjantis debesis, liūdnas veidas, abstrakcija, liūdnas veidas, ašaros riedančios iš akių, lietus, abstrakcija, ašaros riedančios iš akies, liūdnas veidas, verkiantis veidas, lyjantis debesis, liūdnas žmogus, abstrakcija, trys lašai, abstrakcija, verkiantis veidas, ašaros riedančios iš akies, lyjantys debesis, du verkiantys žmonės ir tarp jų atstumas, liūdesys/liūdnos lūpos/abstrakcija, ašara riedanti iš akies, abstrakcija - apskritimas, liūdnas veidas, verkiantis veidas, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija.
	Veidas (14)	
	Akis (8)	
	Lietus (7)	
	Žmogus (3)	
	Lašas (2)	
	Krentantys lapai ir takelis (1)	
	Kapas/kryžius (1)	
	Žvakė (1)	
	Mėnulis (1)	
	Apskritimas (1)	
Meilė	Širdis (31)	Dvi tulpės, dvi širdys širdyje, dvi širdelės, smuiko raktas penklinėje – dvi natos, širdis – du žmonės – abstrakcija, abstrakcija – šypsena, perverta širdis – lūpos viduje, širdis – gėlė – dvi susikibusios rankos, du veidai – širdis, vyras dovanojantis moteriai gėles – trys širdys, širdis, du žmonės susikibę rankomis – keturios širdys, trys gėlės – saulė, gėlės (širdys) vazoje, saulė, abstrakcija, penkios širdys, abstrakcija, strėle perverta širdis, širdis širdyje, dvi širdys surištos kaspinėliu, gėlė/laužas/ugnis/abstrakcija, dvi
	Žmogus (11)	
	Abstrakcija (4)	
	Gėlė (4)	

	Saulė (2)	širdys pervertos strėle – penkios širdelės, širdis su dviem sparnais, širdis, dešimt širdžių, širdis, du žmonės – trys širdys, du žmonės susikibę rankomis, du žmonės – keturios širdys, dvi gėlės, du žmonės susikibę rankomis – širdis – saulė, gėlė, dvi širdys susikibusios rankomis, dvi širdys, dvi širdys, širdis su dviem sparnais, du apsikabinę žmonės apskritime, trylika širdžių, širdis – šešios gėlės, du žmonės susikibę rankomis širdyje ir rodyklė nukreipta į kūdikį, dvi širdys, širdelė ant akies vyzdžio, širdis širdyje, du žiedai, širdis perverta strėle – septynios širdelės, dvi širdys susikibusios rankomis, du žmonės susikibę rankomis širdyje ir trys širdelės, žvaigždė, širdis – lūpos, penkios širdys – abstrakcija, du žmonės susikibę rankomis, trys širdys, širdis, keturios širdys, saulė.
	Natos (1)	
	Veidas (1)	
	Žiedas (1)	
	Žvaigždė (1)	
Pavydas	Abstrakcija (24)	Žmogus rėmuose, abstrakcija, abstrakcija, akys, dvi mergaitės su pažymiais (10 ir 7), abstrakcija, piktas veidas, abstrakcija, piktas mimika, piktas veidas, abstrakcija, akys, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, akys, gyvatė, abstrakcija, abstrakcija, apskritimas/abstrakcija, apjuosta širdis, abstrakcija, piktas veidas, piktas veidas, žaibas iš debesies, piktas veidas, žaibas trenkiantis į žemę, abstrakcija, laivas jūroje, piktas mimika, žaibas, abstrakcija, duona – abstrakcija, nuvytusi gėlė, du žmonės ir vienas auščiau, abstrakcija, apskritimas, abstrakcija, kvadratas, žaibas, abstrakcija, piktas veidas – vieno lito moneta, piktas mimika, abstrakcija, abstrakcija, apskritimas, žirkklės, žiedas, abstrakcija, piktas veidas – abstrakcija, abstrakcija.
	Veidas (10)	
	Žaibas (4)	
	Apskritimas (3)	
	Žmogus (3)	
	Akys (3)	
	Gėlė (1)	
	Laivas (1)	
	Kvadratas (1)	
	Širdis (1)	
	Gyvatė (1)	
	Žirkklės (1)	
	Žiedas (1)	
Pyktis	Abstrakcija (20)	Abstrakcija, piktas veidas, abstrakcija, abstrakcija, skaičius 4 – žaibas/abstrakcija, abstrakcija, piktas veidas, žaibas, žaibas, šaukiantis veidas – abstrakcija, išsižiojęs veidas, piktas veidas, žaibai/abstrakcija, šuo/žvėris, abstrakcija, iksas/abstrakcija, piktas veidas, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, akis su dviem žaibais viduje, žaibas, abstrakcija, lyjantis debesis/abstrakcija, apskritimas, žaibas iš debesies, išsižiojęs veidas, žmogus – abstrakcija, abstrakcija, piktas veidas, kelmas, abstrakcija, piktas veidas, piktas mimika, piktas veidas, šauktukas, žaibai iš debesies, sudužęs stiklas/veidrodis, piktas veidas, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, žaibas, abstrakcija, piktas mimika, suskilęs veidrodis, beisbolo lazda, abstrakcija, abstrakcija, žaibas, kalbantis žmogus/veidas, žvaigždė, piktas veidas, abstrakcija, piktas veidas, piktas veidas.
	Veidas (17)	
	Žaibas (10)	
	Apskritimas (1)	
	Lietus (1)	
	Kelmas (1)	
	Šauktukas (1)	
	Veidrodis (1)	
	Žmogus (1)	
	Gyvūnas (1)	
	Lazda (1)	
Žvaigždė (1)		
Ramybė	Abstrakcija (20)	Bangelės/abstrakcija, saulėlydis jūroje, abstrakcija, saulėlydis, saulėlydis jūroje, abstrakcija, saulė – jūra, saulė – medis, saulė, drugelis, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, du medžiai – upė, abstrakcija, abstrakcija, bangelės/abstrakcija, abstrakcija, saulė – du debesys – gėlė, saulė – gulintis žmogus („kaimas šezlongas“), saulėlydis jūroje, bangelės/abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, bangelės/abstrakcija, saulė – medis, saulėlydis, bangelės/abstrakcija, laivas jūroje, abstrakcija, pro langą matoma žolė, bangelės/abstrakcija, saulėlydis jūroje, abstrakcija, saulėlydis, balionai/medžiai/abstrakcija, natos, keturi medžiai, abstrakcija, abstrakcija, laivas jūroje – saulė, saulė – trys debesys, mėnulis – keturios žvaigždės – miegantis veidas
	Saulė (15)	
	Bangelės (7)	
	Medis (4)	
	Mėnulis (2)	
	Laivas (2)	
	Langas (1)	
	Žmogus (1)	
	Drugelis (1)	
	Miškas (1)	
	Jūra (1)	

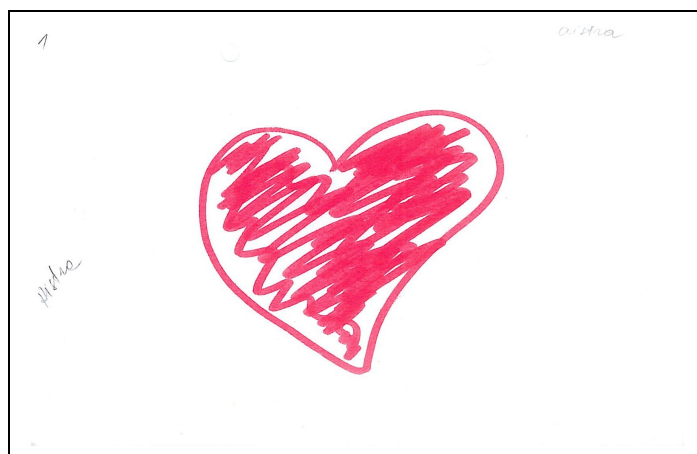

	Natos (1)	(„z z z“), miškas – saulė, upė – medis, saulė – jūra – du pauščiai, bangelės/abstrakcija, jūra – saulė, medis, abstrakcija, saulė – du medžiai – abstrakcija, abstrakcija, palmė, mėnulis – abstrakcija.
	Palmė (1)	
Skausmas	Abstrakcija(16)	Abstrakcija, trys žaibas, abstrakcija, įskilusi širdis, kryžius – gėlė – ašaros/lašeliai, abstrakcija, greitosios pagalbos kryžius (ženklas) – lašeliai, ranka ant širdies, veidas su gumbu viršugalvyje, adata durianti į širdį – lašai, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, perlūžusi rožė, apskritimas, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, širdis, greitosios pagalbos kryžius (ženklas), širdis, abstrakcija, abstrakcija, kaktusas, švirkštas, lašas, įskilusi širdis, įskilusi širdis, abstrakcija, verkiantis veidas, įskilusi širdi, švirkštas, ašaros riedančios iš akies, į širdį įsmigęs peilis, širdis perversa strėle, peilis/abstrakcija, pėda užmynusi ant smeigtuko, adata, šaukiantis veidas („AAAA“), ašaros riedančios iš akies, verkiantis žmogus - abstrakcija, trys lašai, abstrakcija, abstrakcija, ašaros riedančios iš akies, adata, verkiantis veida, švirkštas, abstrakcija, širdis, širdis – lietus, peilis (s), lašeliai, apskritimas, abstrakcija, įpjautas pirštas ir lašantis kraujas .
	Širdis (12)	
	Verkimas (6)	
	Lašas (3)	
	Adata (2)	
	Švirkštas (2)	
	Greitosios pagalbos ženklas (kryžius) (2)	
	Veidas (2)	
	Apskritimas (2)	
	Peilis (2)	
	Kryžius (1)	
	Pėda (1)	
	Rožė (1)	
	Kaktusas (1)	
	Žaibas (1)	
	Pirštas (1)	
Šlovė	Abstrakcija (14)	Vėliava, vainikas, lapai/abstrakcija, taurė, laimėjimas šou 1 vieta (parašyta žodžiais), abstrakcija/fejerverkai, veidas su spindinčiu daiktu ant galvos, vainikas, karūna, žmogus – septynios gėlės, skaičius 1 apskritime, trys taurės – dvi gėlės – fejerverkas, vėliava, vainikas, kalnai/abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, abstrakcija, vėliava, šauktukas su užrašu valio, karūna, žvaigždė, penkiolika žvaigždučių/abstrakcija/fejerverkai, saulė, vainikas, ugnis/abstrakcija, žvaigždė, žmogus, trys pakopos – skaičius 1, abstrakcija, namas, abstrakcija, kvadratas/abstrakcija, rankos, karūna, abstrakcija, vainikas ant galvos, šeima, kėdė su užrašu karaliaus sostas, kėdė, medalis, taurė, abstrakcija, karūna, žmogus su dideliais raumenimis, apskritimas, penkios žvaigždės/fejerverkai, apdovanojimas, abstrakcija, dešimt žvaigždučių/fejerverkai, žmogus ant aukščiausios pakylės, vainikas, abstrakcija, abstrakcija, kalnas – saulė, abstrakcija.
	Vainikas (6)	
	Žmogus (5)	
	Fejerverkas (4)	
	Vėliava (3)	
	Taurė (3)	
	Kėdė (2)	
	Karūna (2)	
	Žvaigždė (2)	
	Apskritimas (2)	
	Kalnas (2)	
	Laimėjimas šou 1 vieta (1)	
	Veidas (1)	
	Šauktukas (1)	
	Pakyla (1)	
	Namas (1)	
	Medalis (1)	
Rankos (1)		
Saulė (1)		
Apdovanojimas (1)		

Aistros išgyvenimų raiška simboliuose

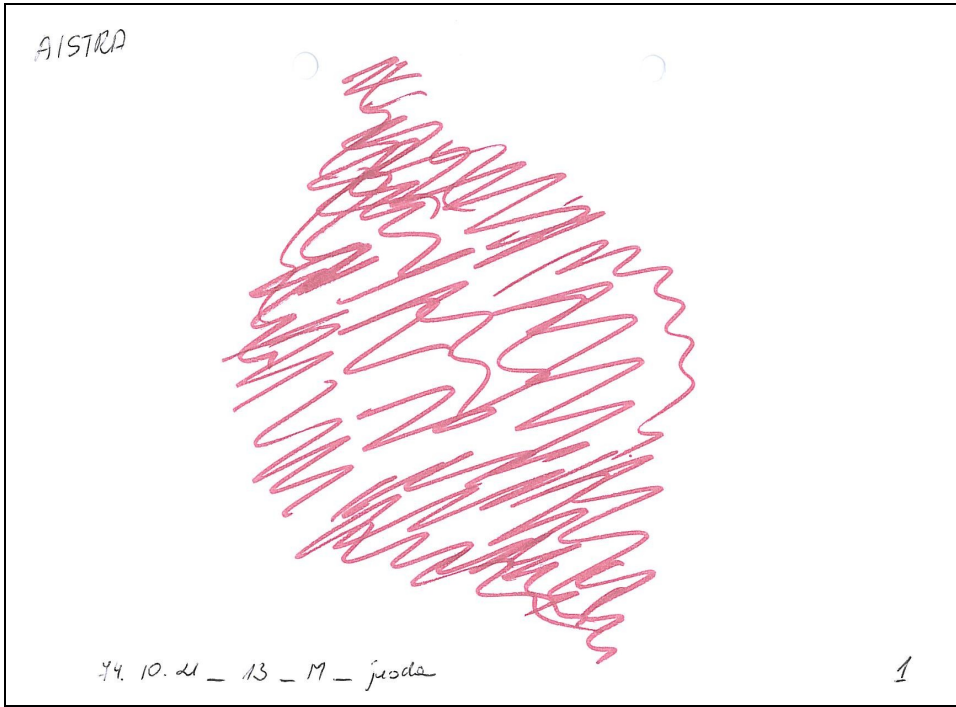
1 pav. Aistros išgyvenimų raiška simboliuose, N

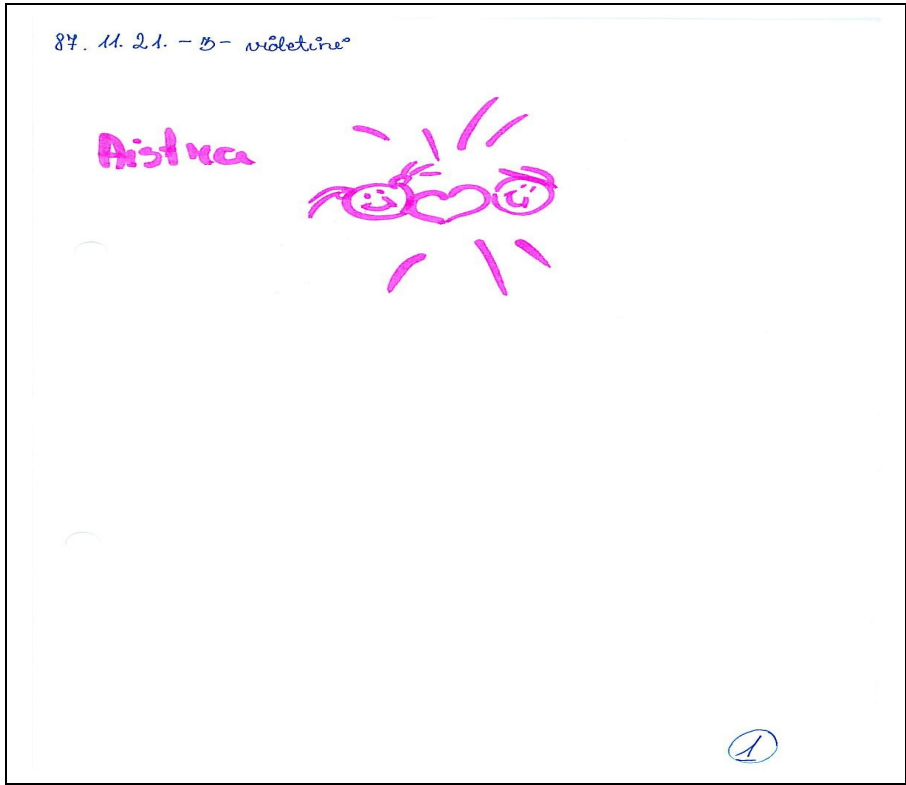
2 pav. Širdis

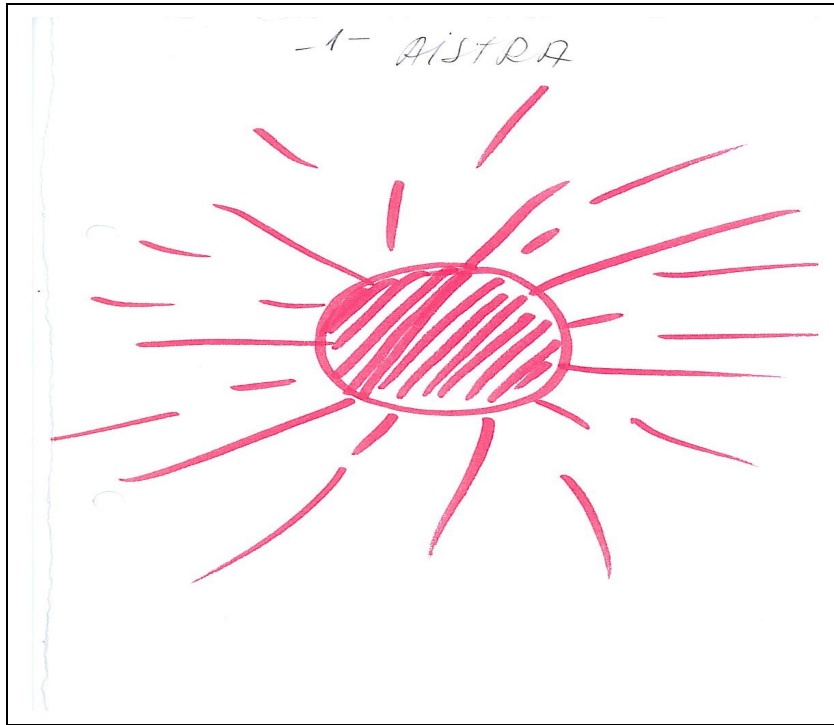
3 pav. Ugnis

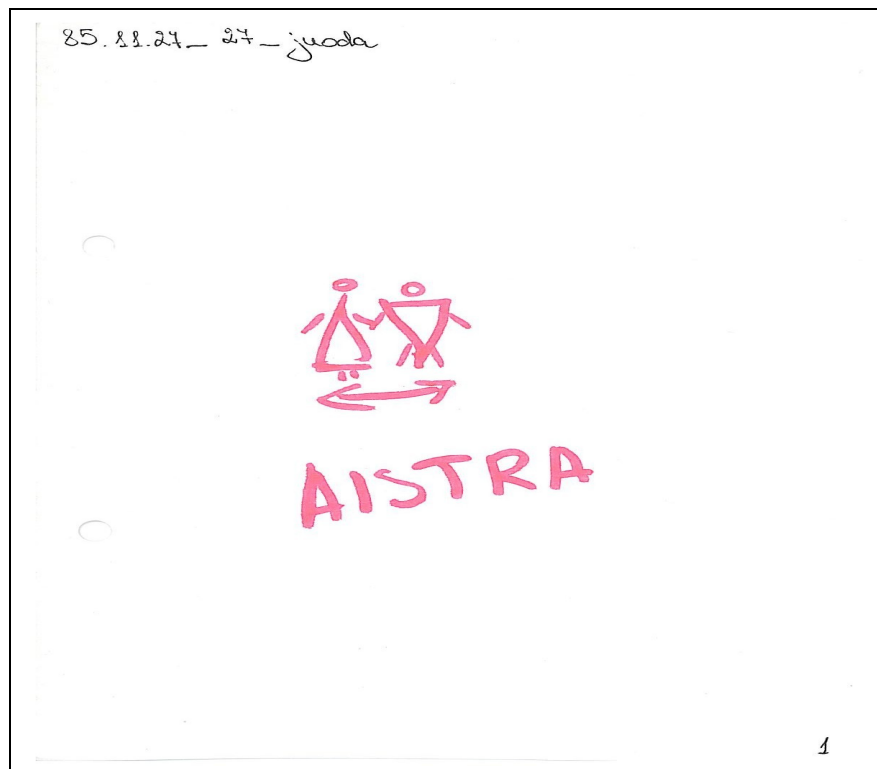
4 pav. Abstrakcija

5 pav. Veidas

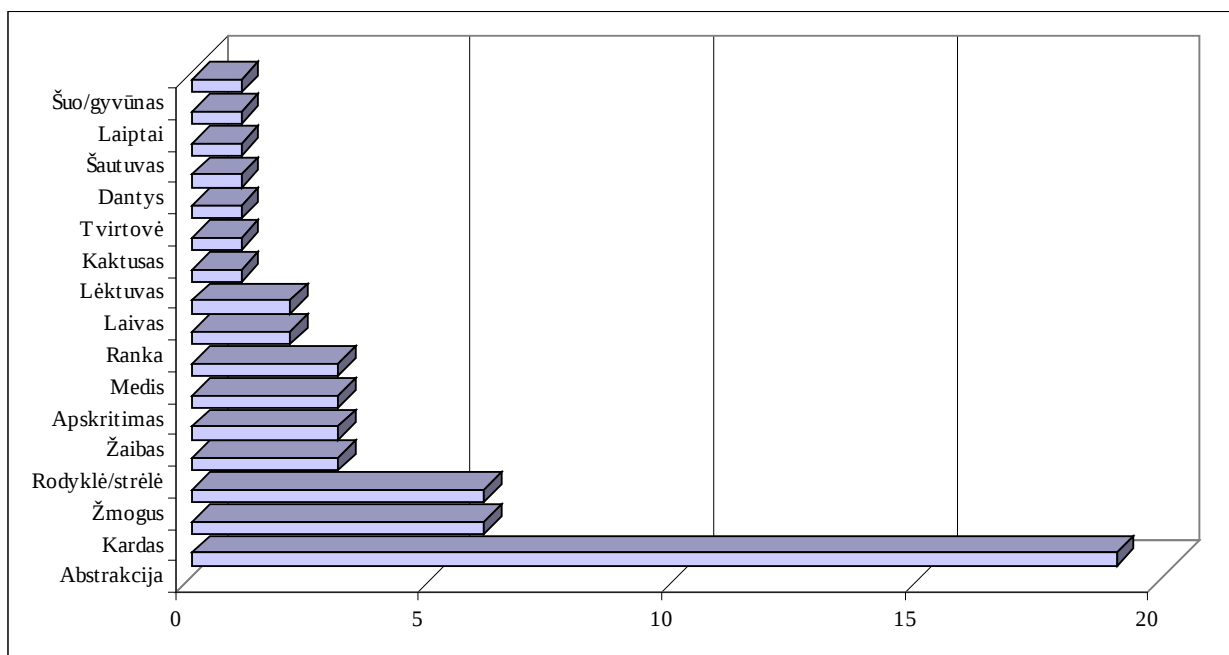

6 pav. Saulė

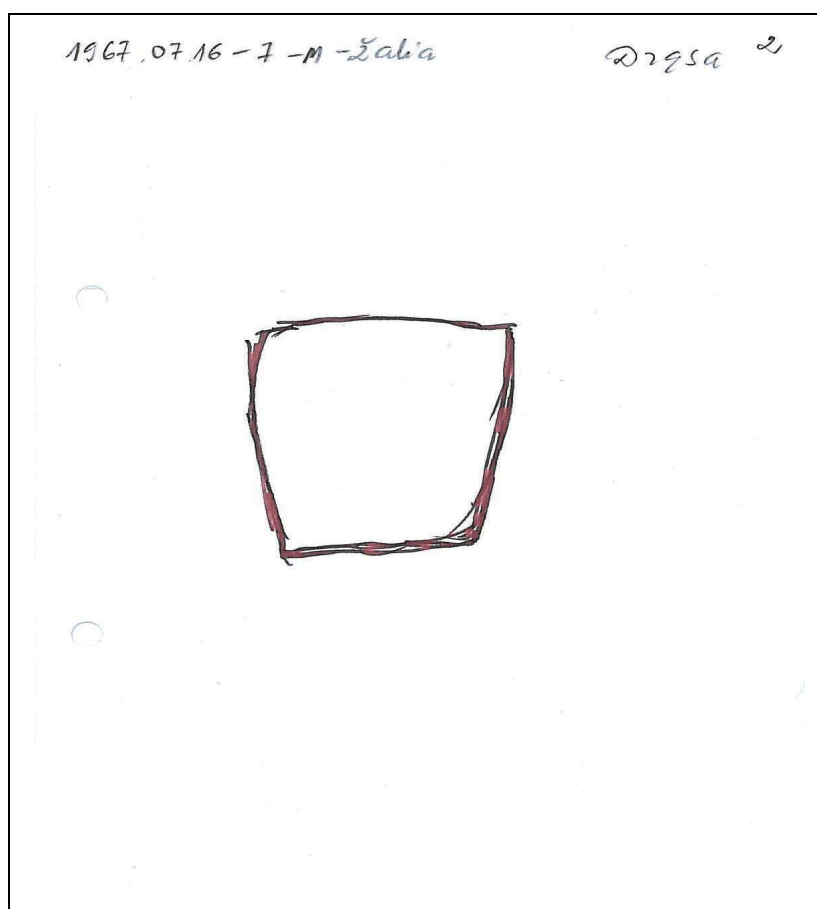

7 pav. Vyro ir moters genitalijų simboliai

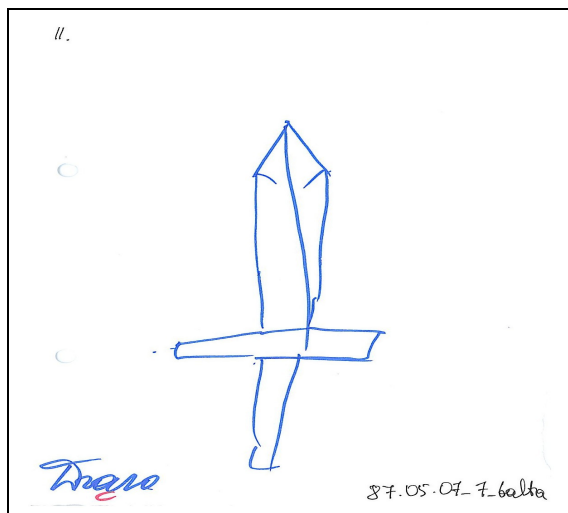
Drąsos išgyvenimų raiška simboliuose

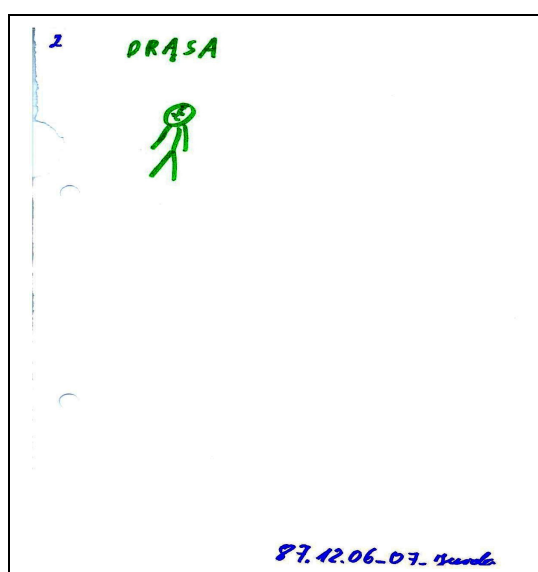
8 pav. Drąsos išgyvenimų raiška simboliuose, N

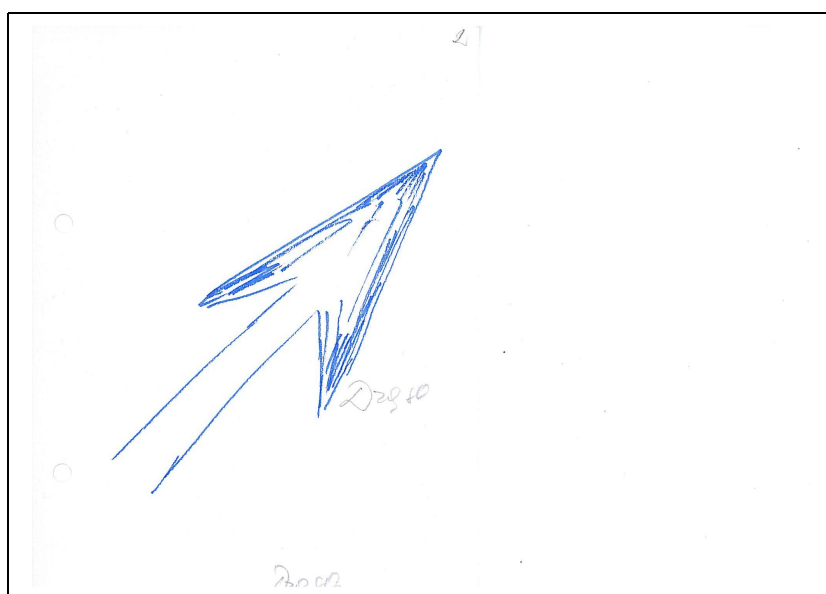
9 pav. Abstrakcija

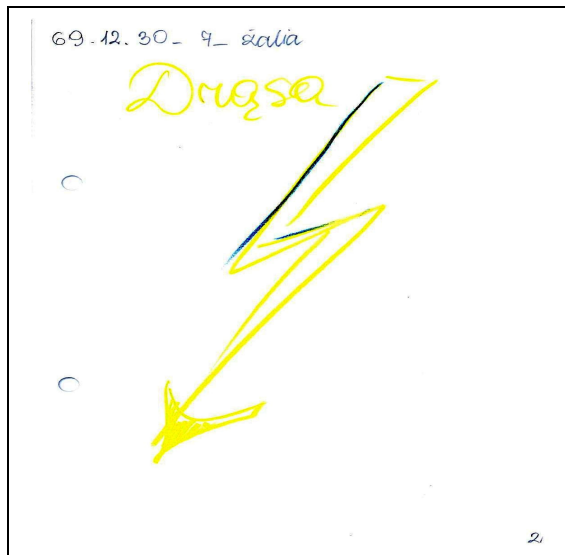
10 pav. Kardas

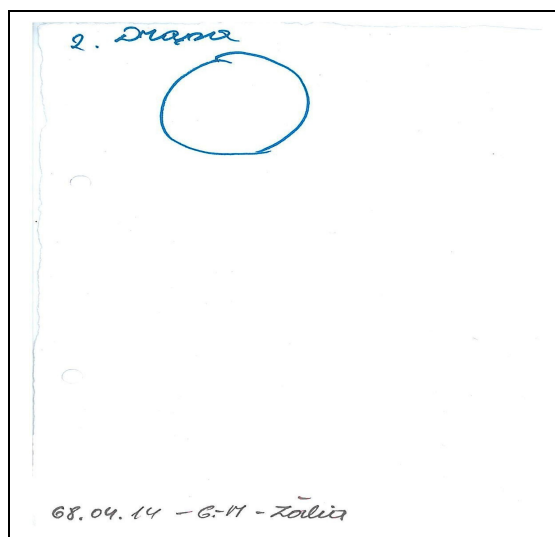
11 pav. Žmogus

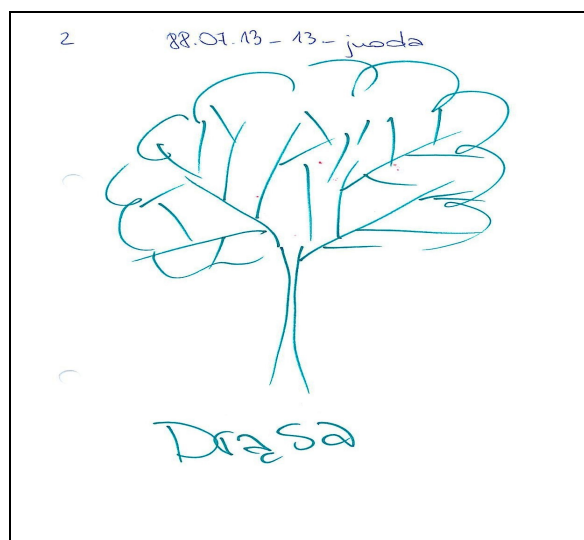
12 pav. Rodyklė/strėlė

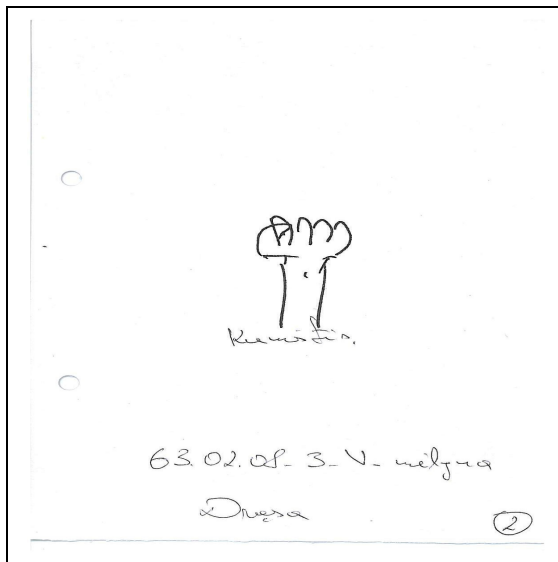
13 pav. Žaibas

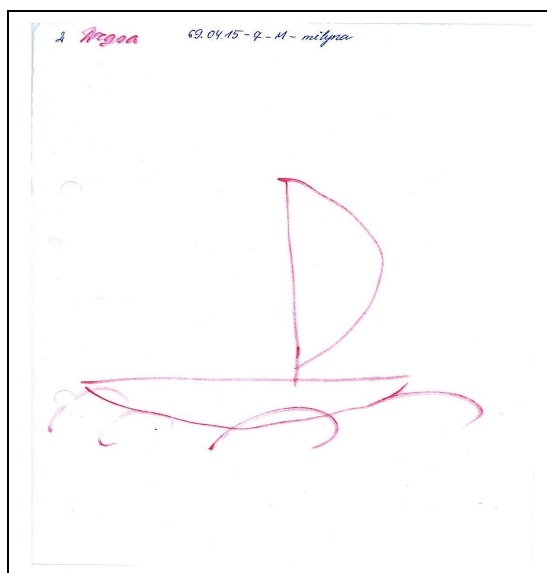
14 pav. Apskritimas

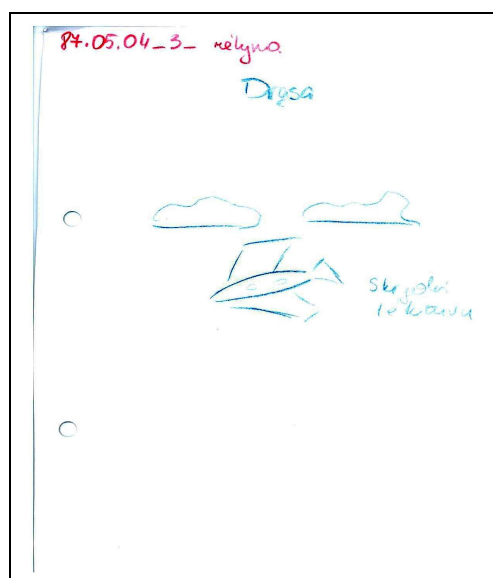
15 pav. Medis

16 pav. Ranka

17 pav. Laivas

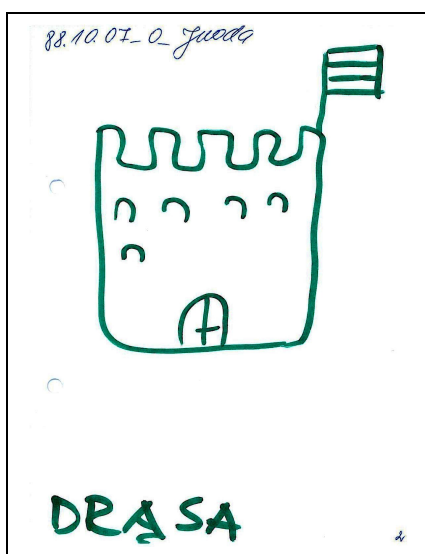

18 pav. Lēktavas

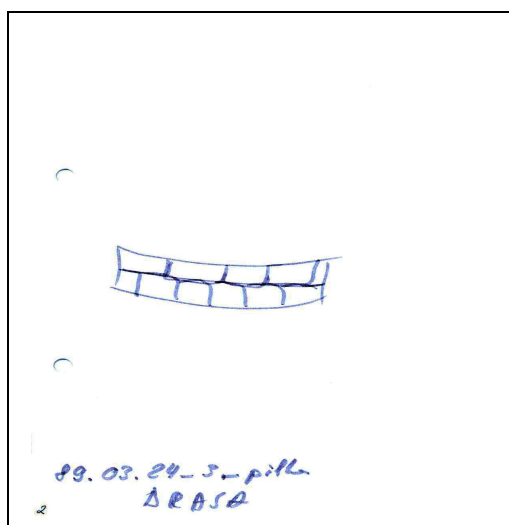

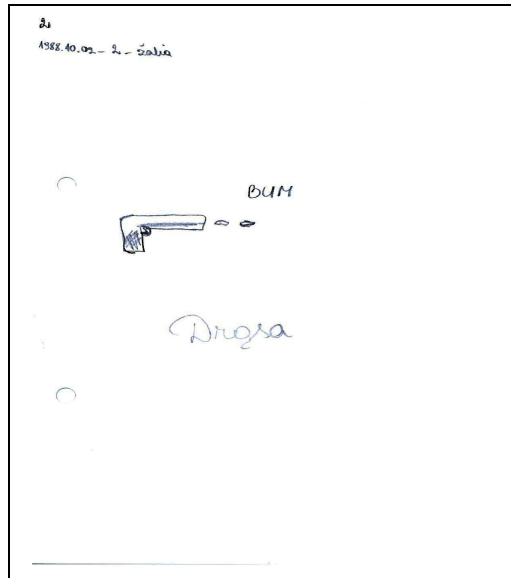
19 pav. Kaktusas

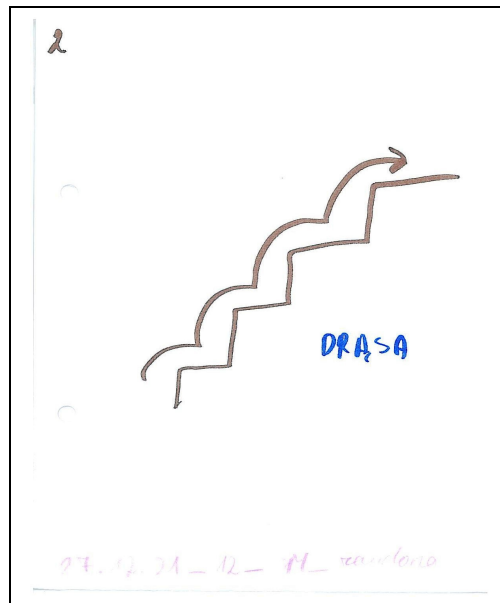
20 pav. Tvirtovė

21 pav. Dantys

22 pav. Šautuvas

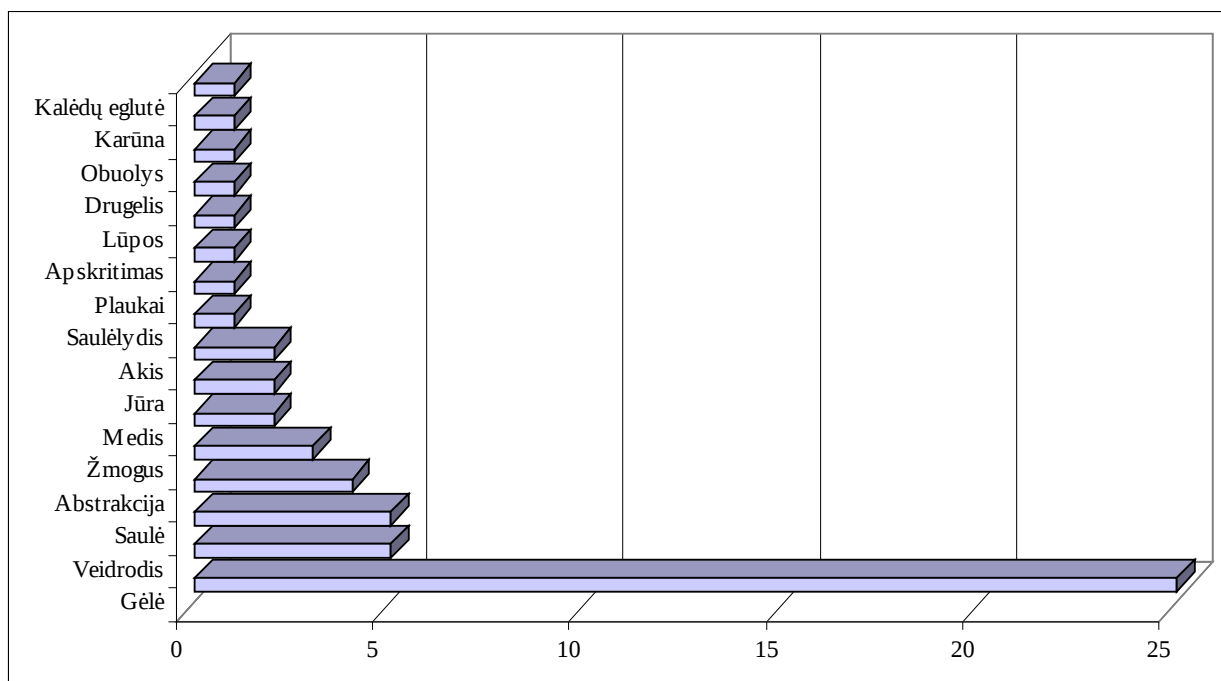

23 pav. Laidai

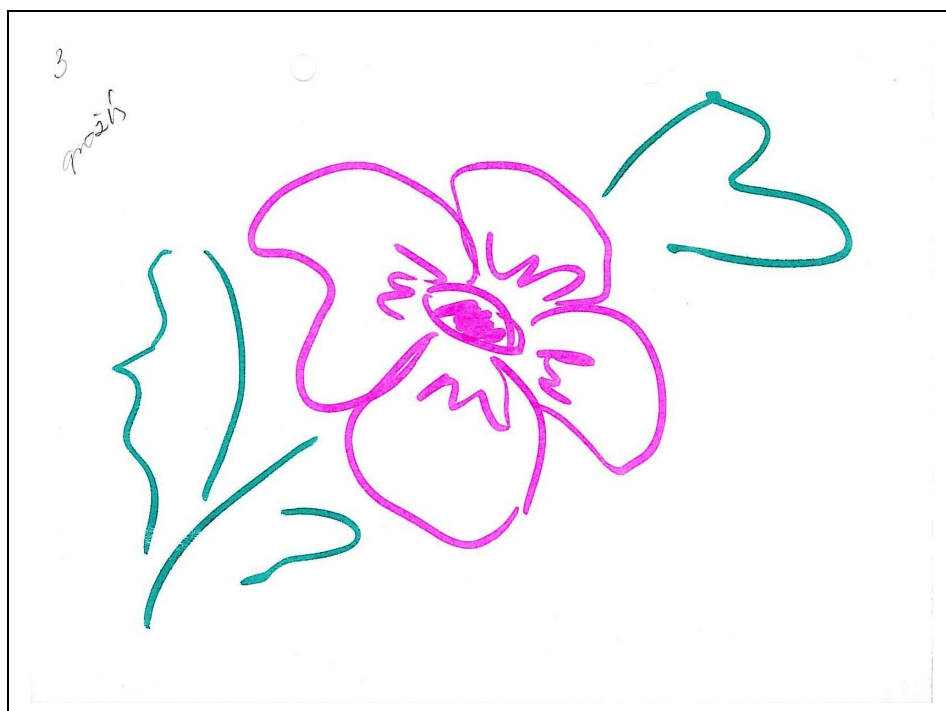

24 pav. Šuo/gyvūnas

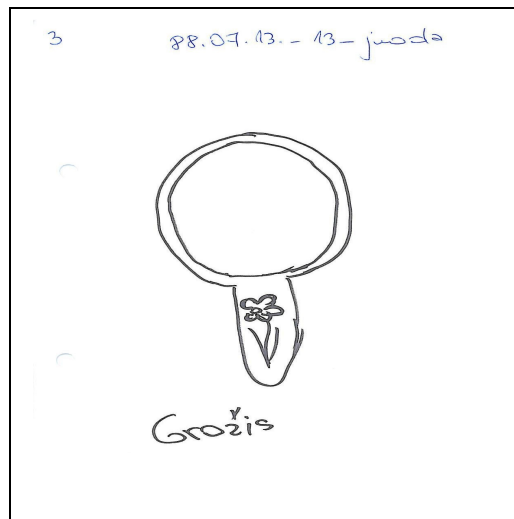
Grožio išgyvenimų raiška simboliuose

25 pav. Grožio išgyvenimų raiška simboliuose, N

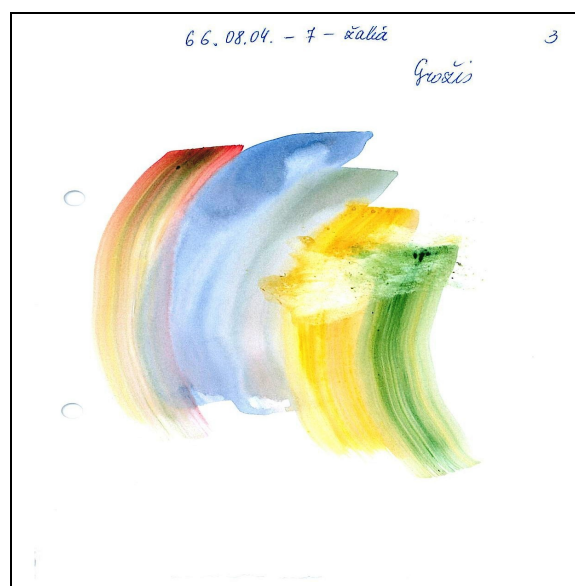
26 pav. Gėlė

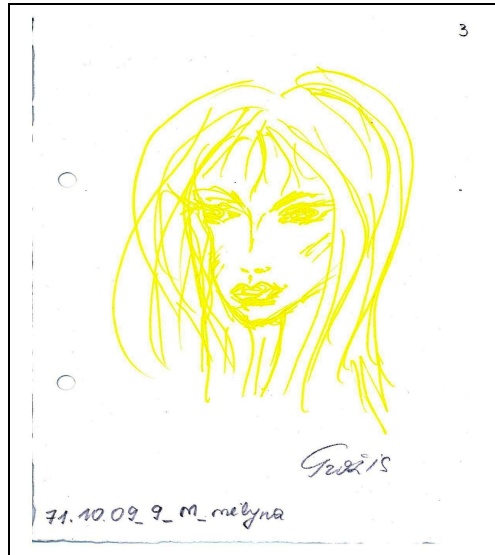
27 pav. Veidrodis

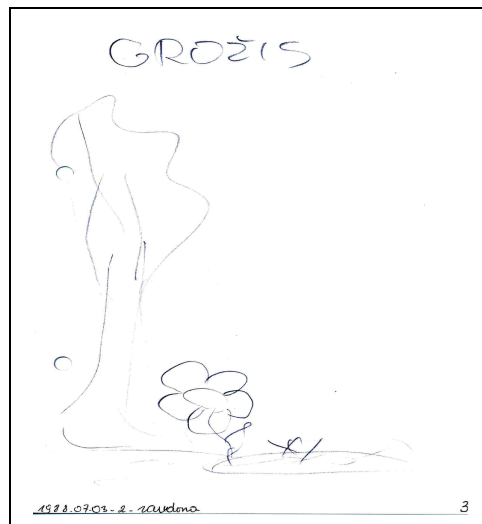
28 pav. Saulė

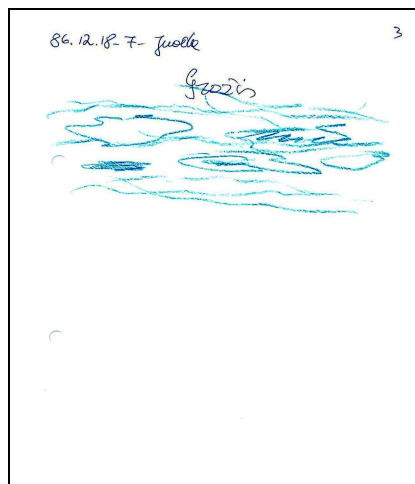
29 pav. Abstrakcija

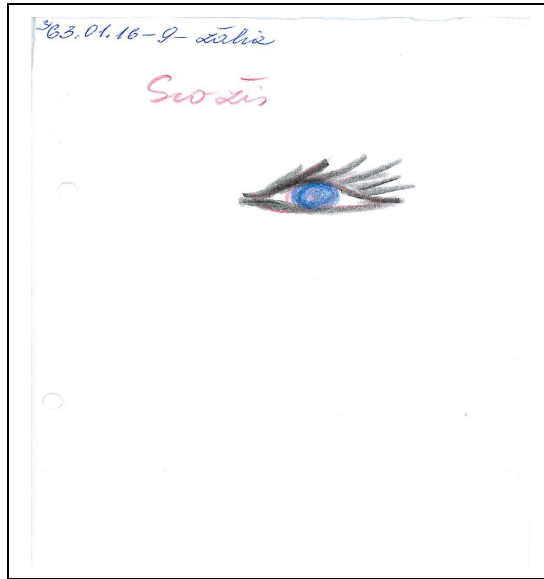
30 pav. Žmogus

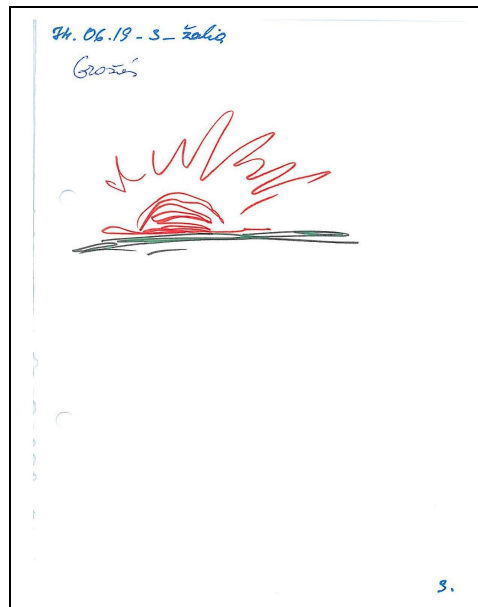
31 pav. Medis

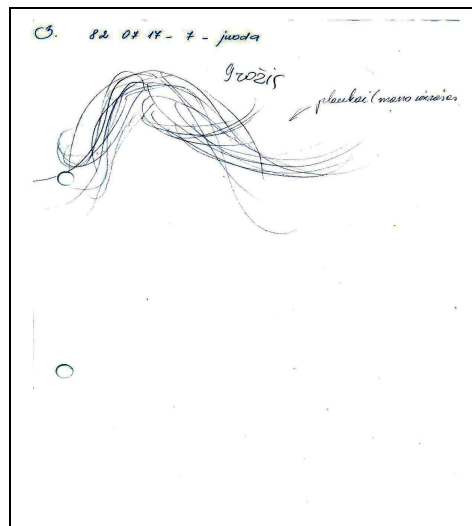
32 pav. Jūra

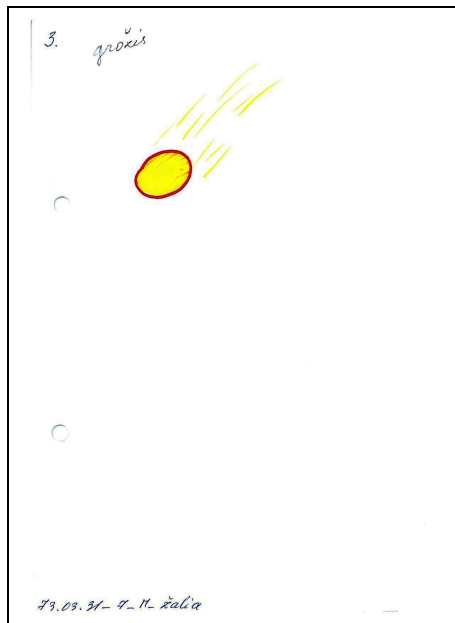
33 pav. Akis

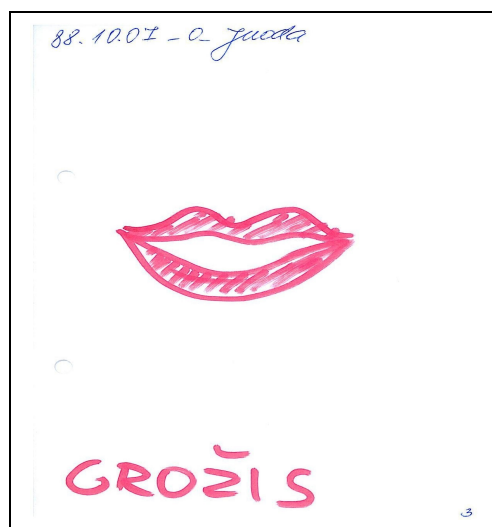
34 pav. Saulėlydis

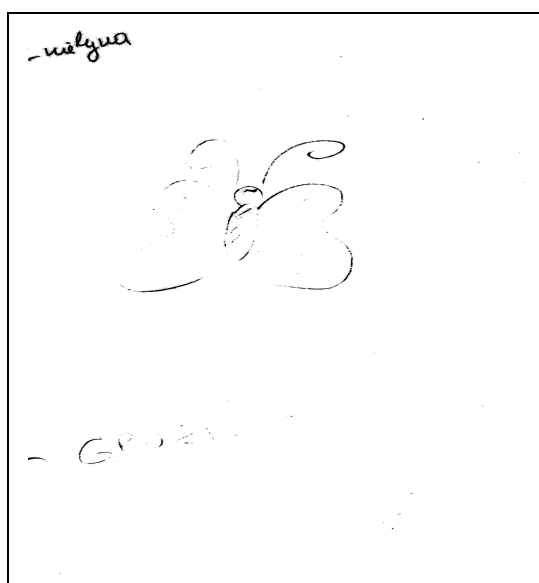
35 pav. Plaukai

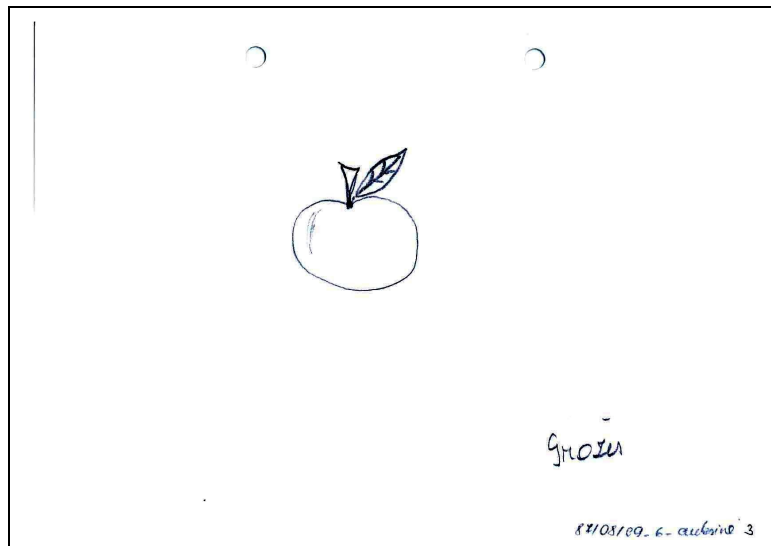
36 pav. Apskritimas

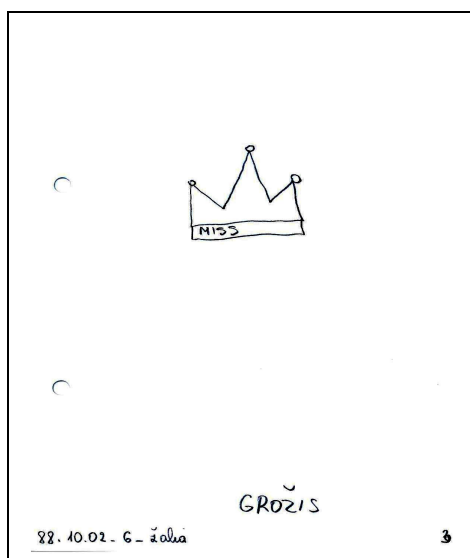
37 pav. Lūpos

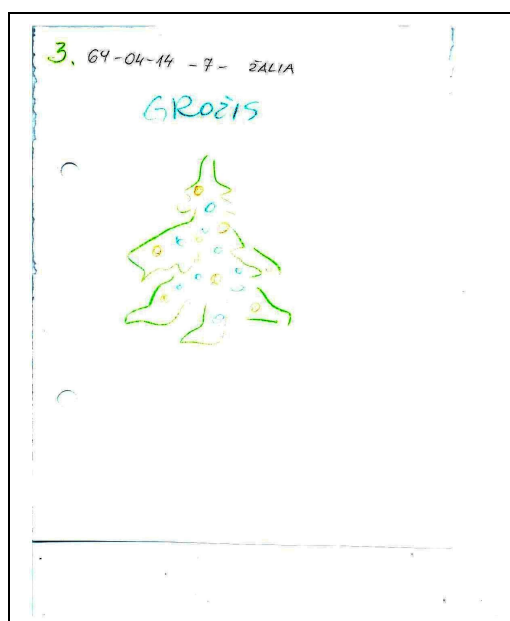
38 pav. Drugelis

39 pav. Obuolys

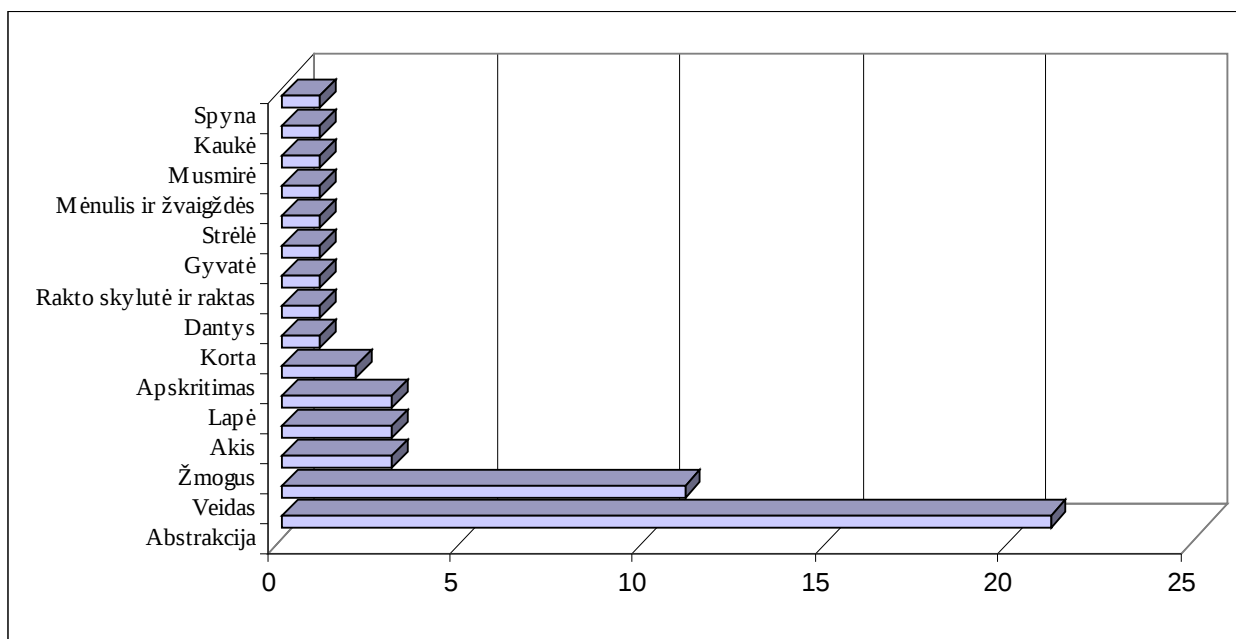
40 pav. Karūna

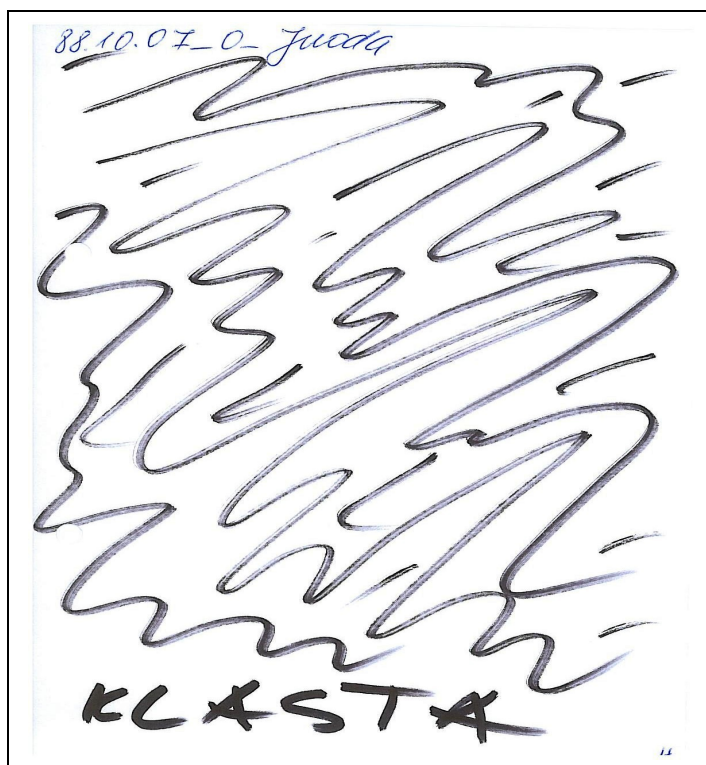
41 pav. Kalėdų eglutė

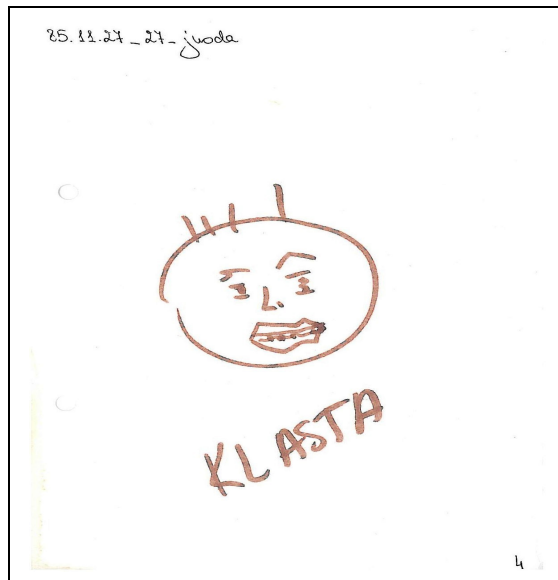
Klastos išgyvenimų raiška simboliuose

42 pav. Klastos išgyvenimų raiška simboliuose, N

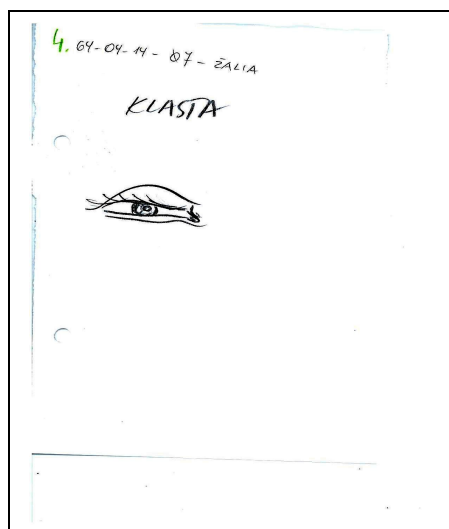
43 pav. Abstrakcija

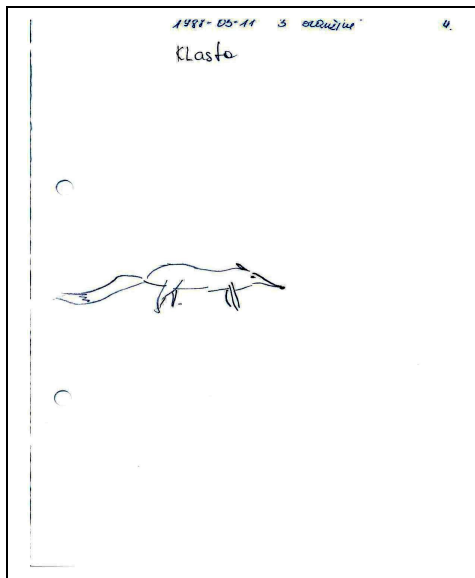
44 pav. Veidas

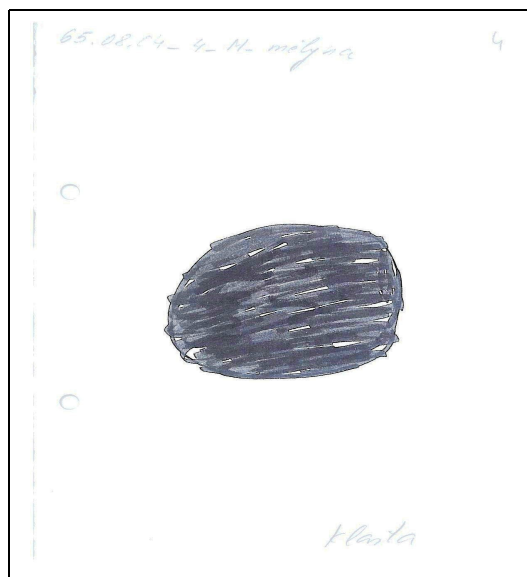
45 pav. Žmogus

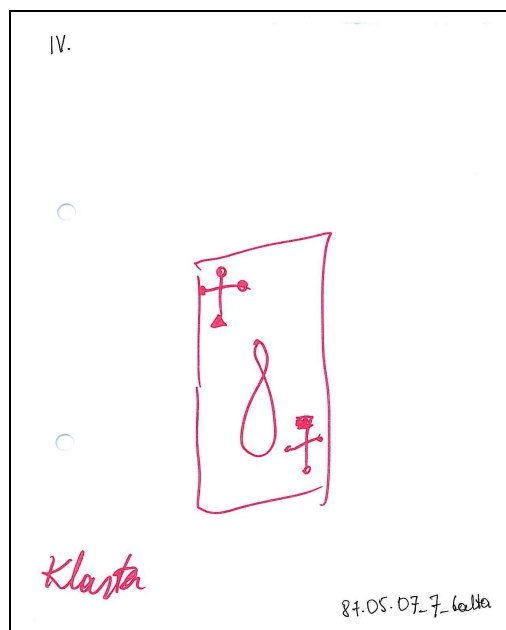
46 pav. Akis

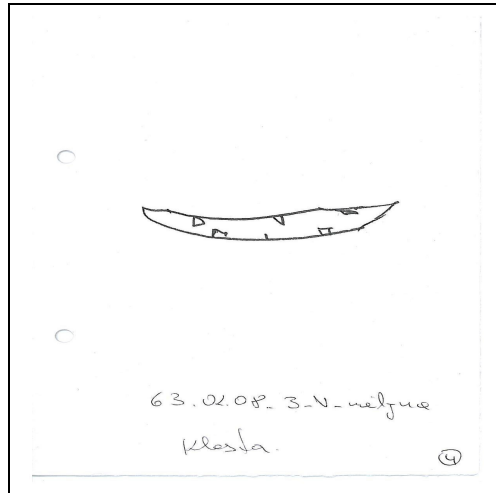
47 pav. Lapė

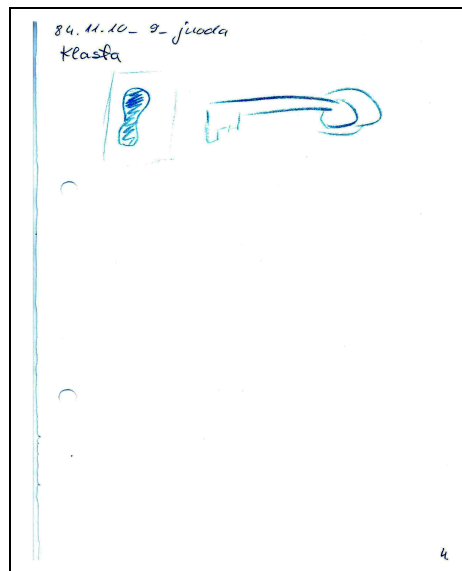
48 pav. Apskritimas

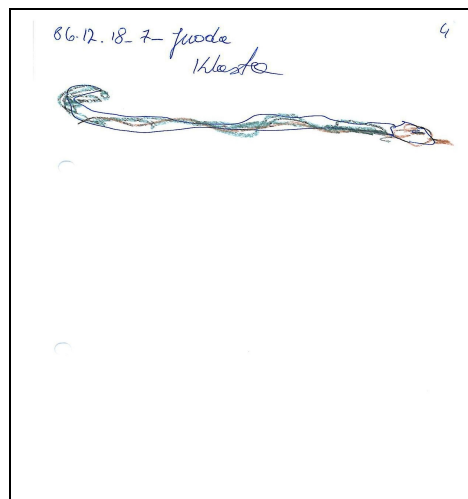
49 pav. Korta

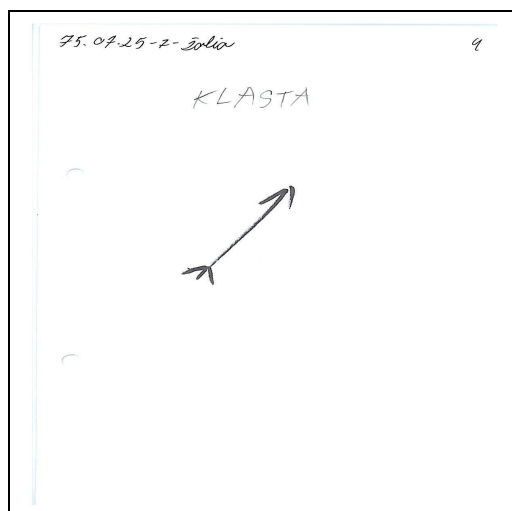
50 pav. Dantys

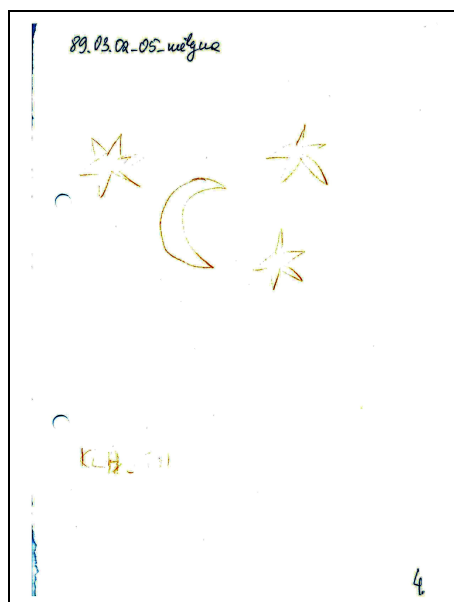
51 pav. Rakto skylutė ir raktas

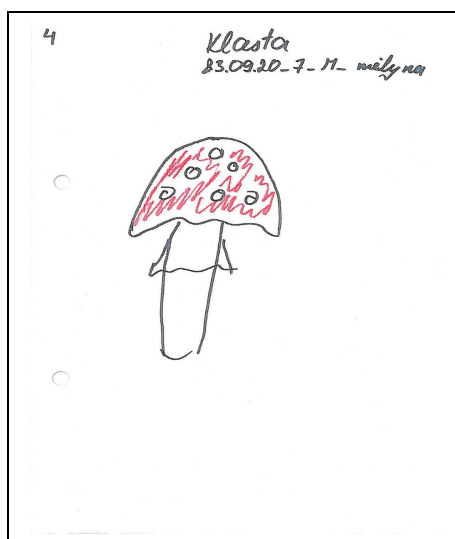
52 pav. Gyvatė

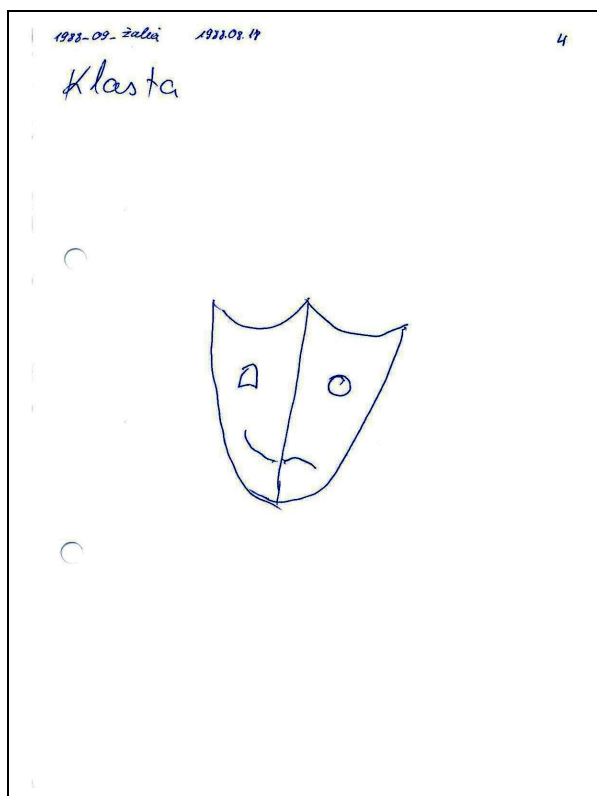
53 pav. Strėlė

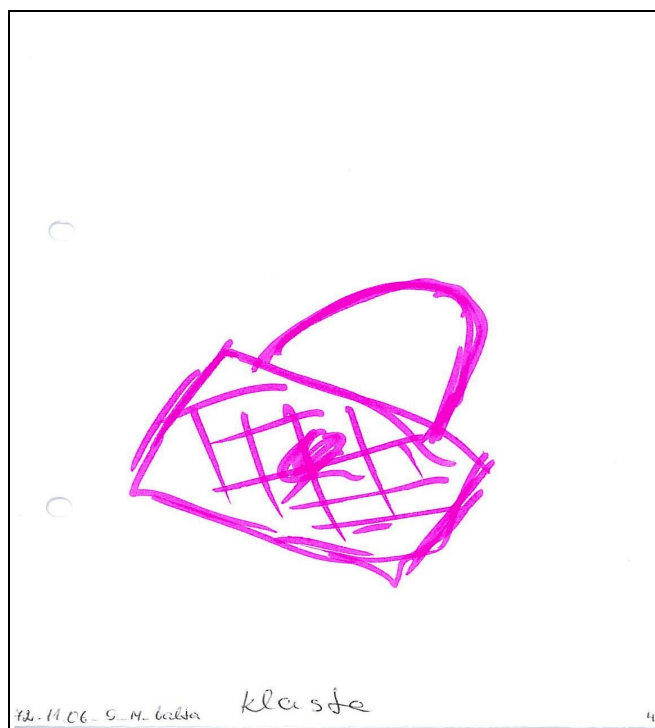
54 pav. Mėnulis ir žvaigždės

55 pav. Musmirė

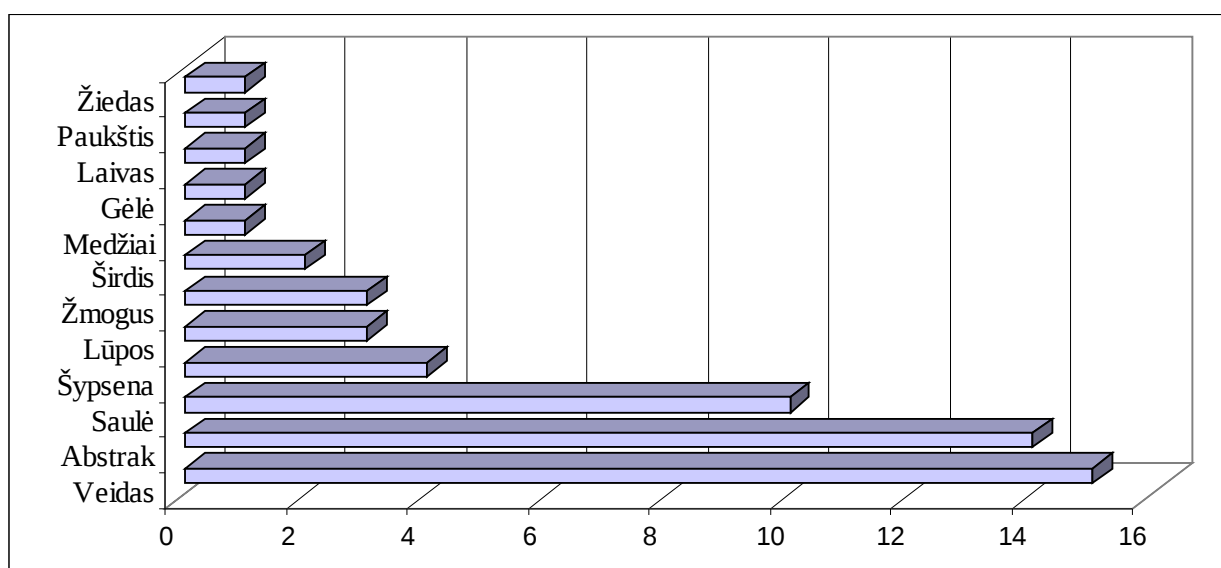

56 pav. Kaukė

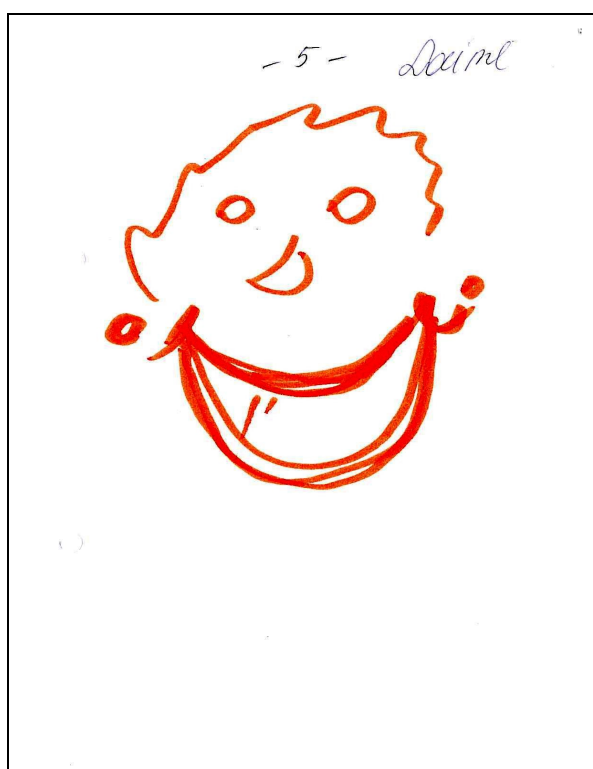

57 pav. Spyna

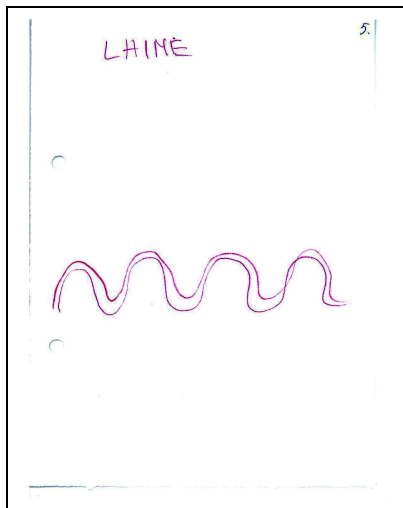
Laimės išgyvenimų raiška simboliuose

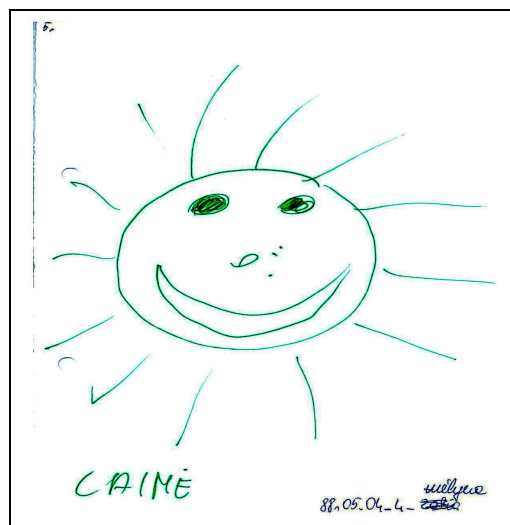
58 pav. Laimės išgyvenimų raiška simboliuose, N

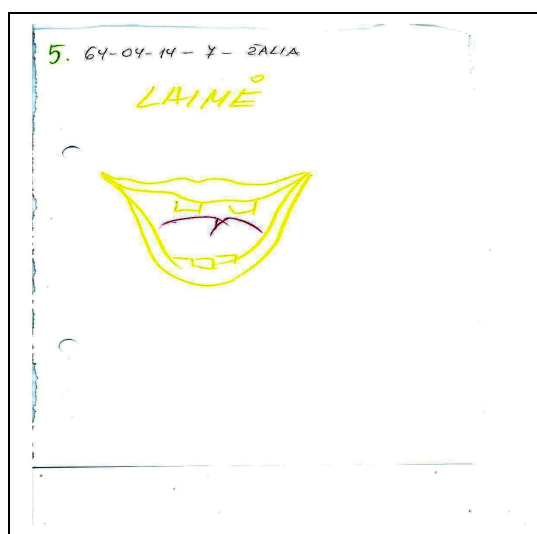
59 pav. Veidas

60 pav. Abstrakcija

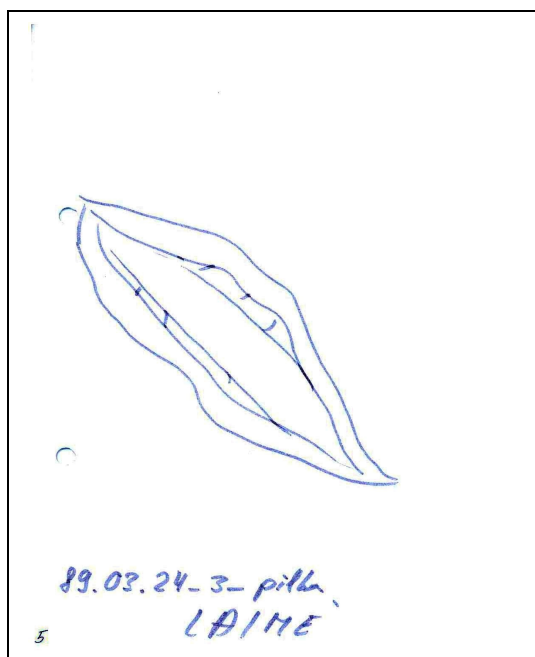

61 pav. Saulė

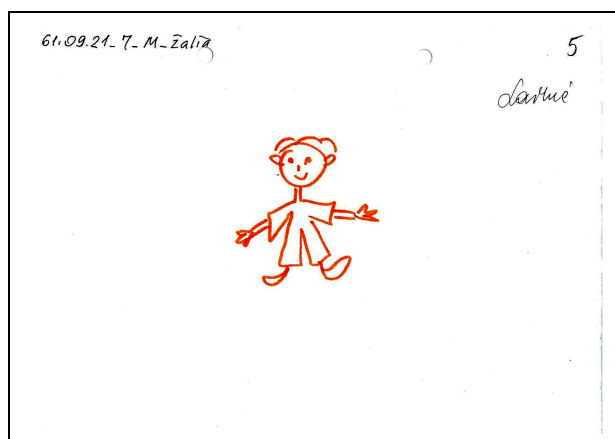

62 pav. Šypsena

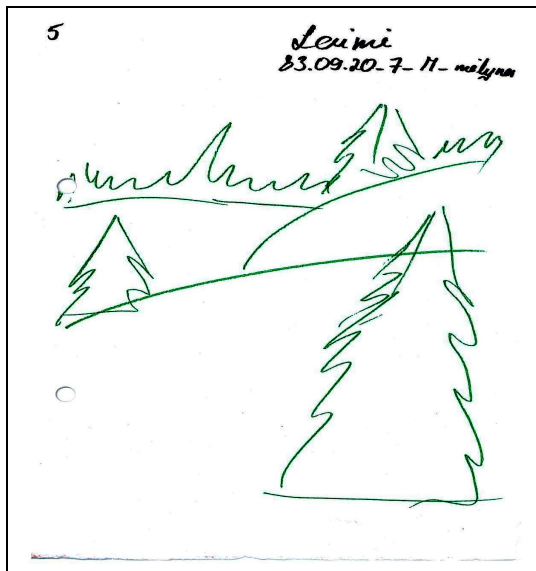
63 pav. Lūpos

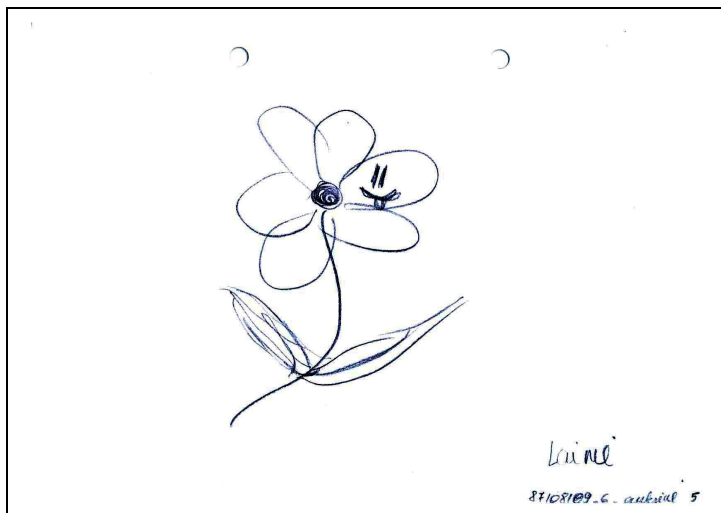
64 pav. Žmogus

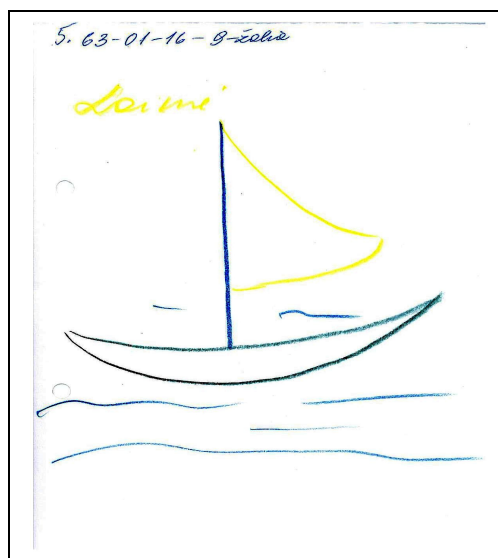
65 pav. Širdis

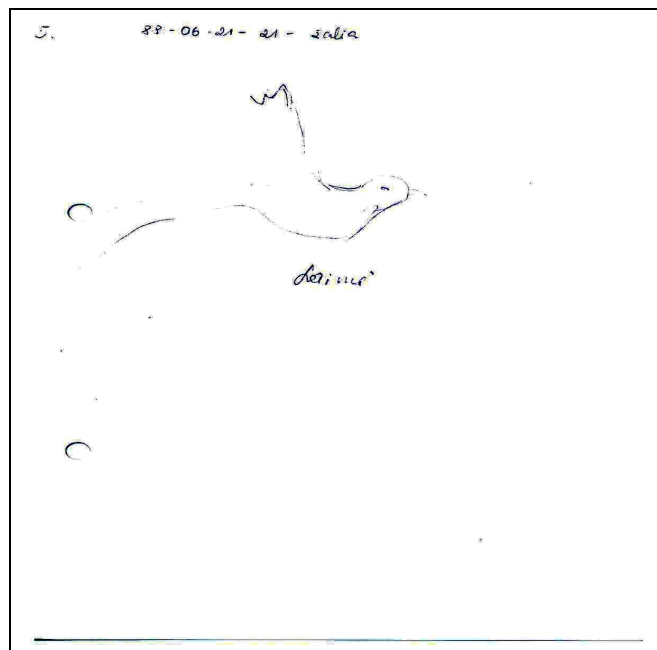
66 pav. Medžiai

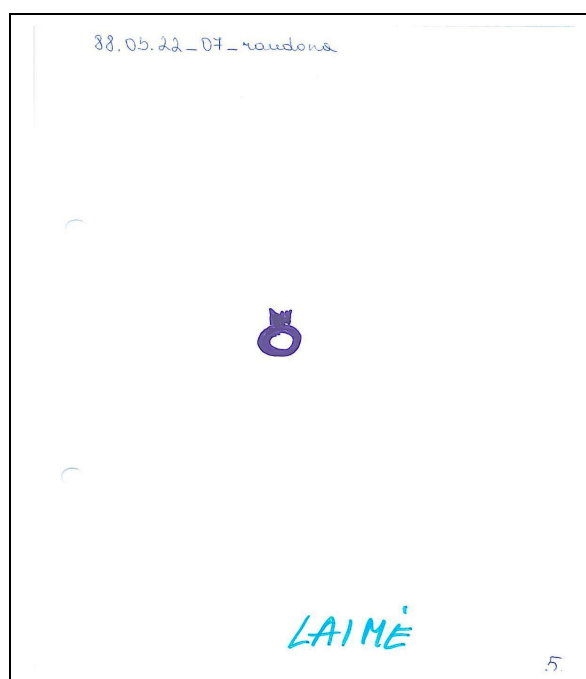
67 pav. Gėlė

68 pav. Laivas

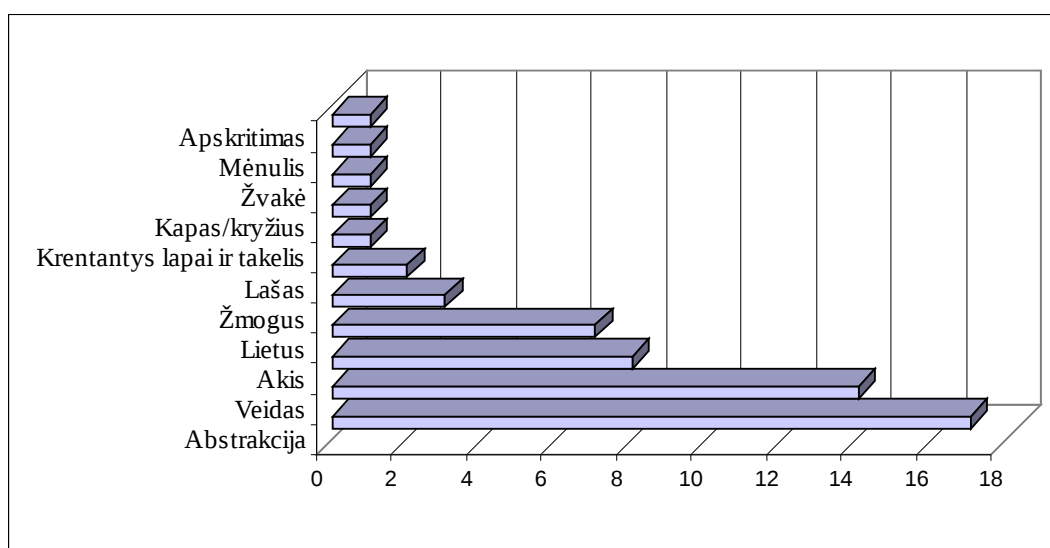

69 pav. Paukštis

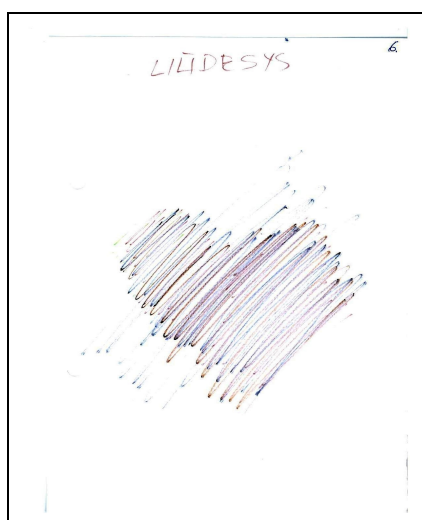

70 pav. Žiedas

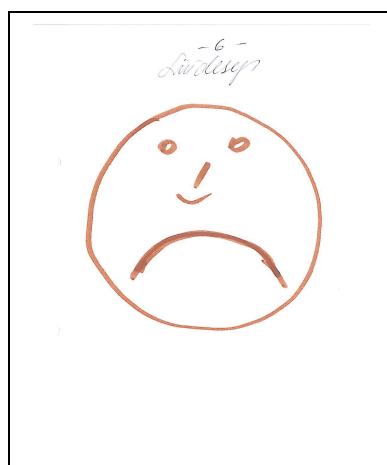
Liūdesio išgyvenimų raiška simboliuose

71 pav. Liūdesio išgyvenimų raiška simboliuose, N

72 pav. Abstrakcija

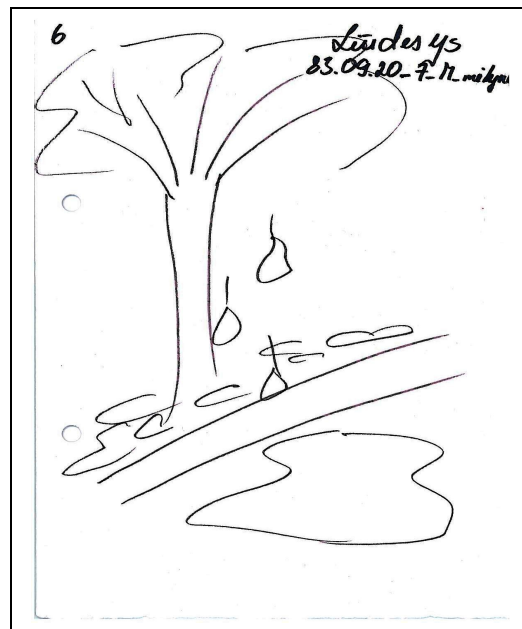

73 pav. Veidas

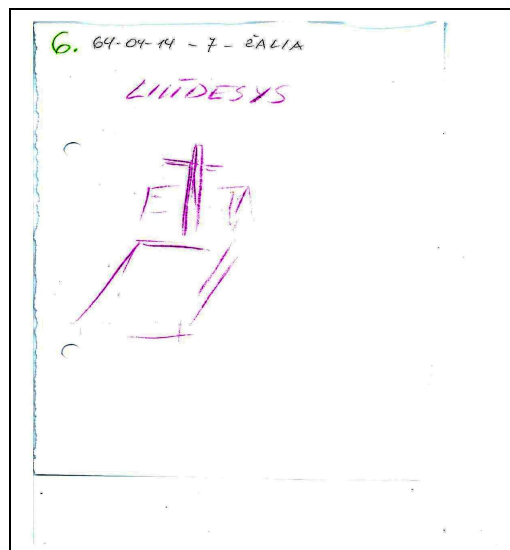

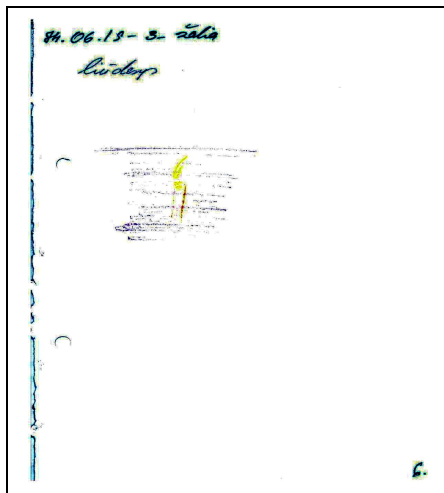
77 pav. Lašas

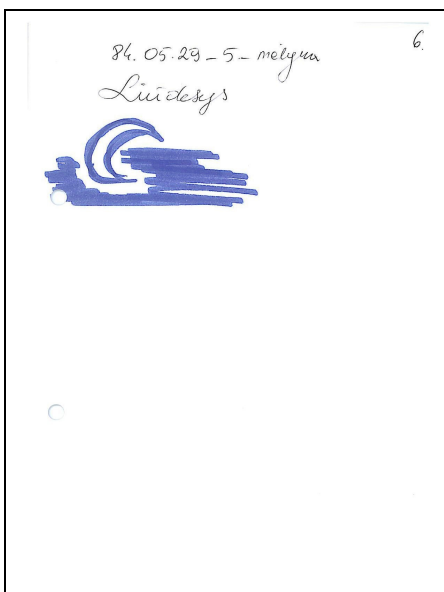
78 pav. Krentantys lapai ir takelis

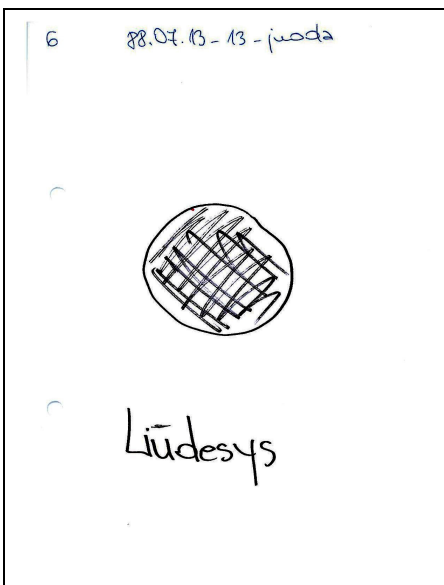
79 pav. Kapas/kryžius

80 pav. Žvakė

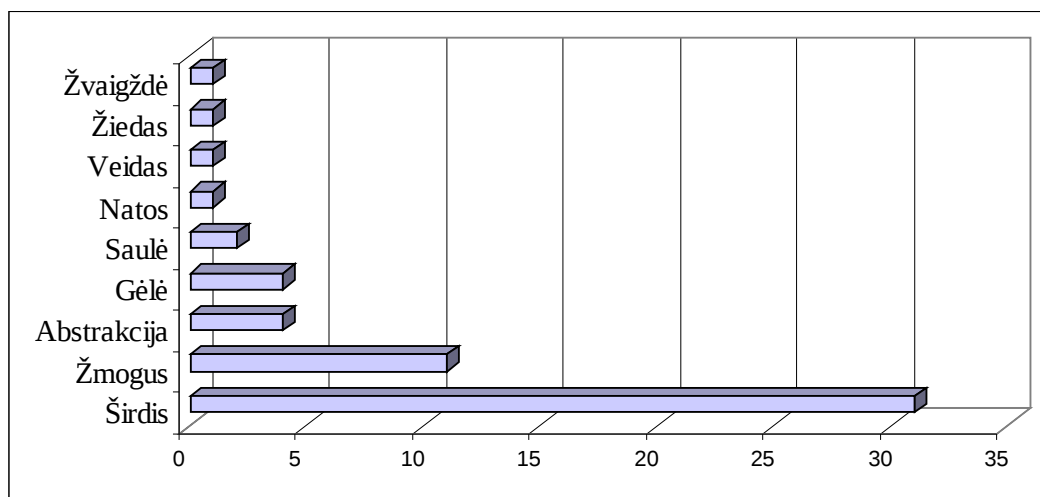

81 pav. Mėnulis

82 pav. Apskritimas

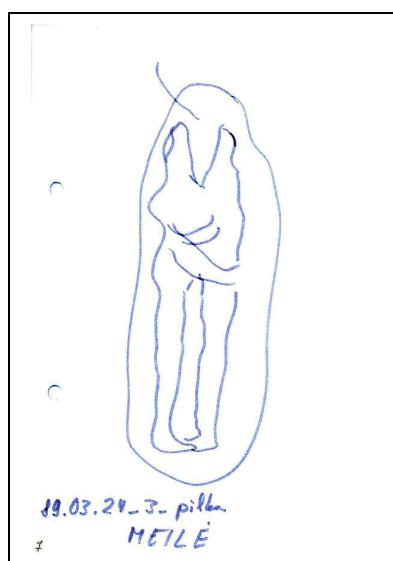
Meilės išgyvenimų raiška simboliuose

83 pav. Meilės išgyvenimų raiška simboliuose, N

84 pav. Širdis

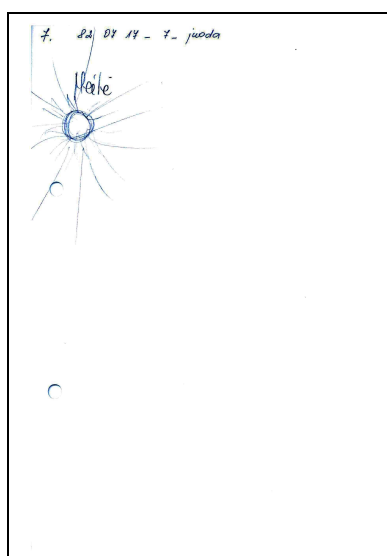

85 pav. Žmogus

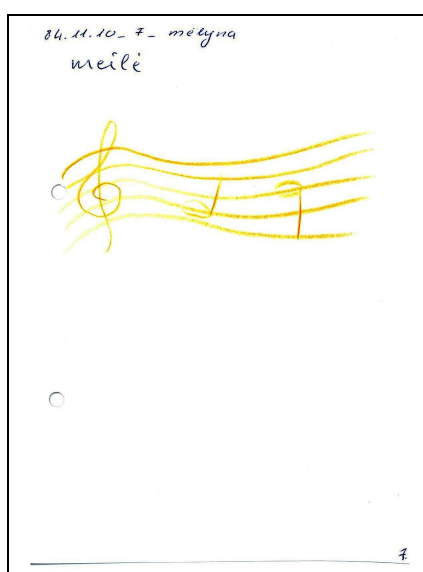

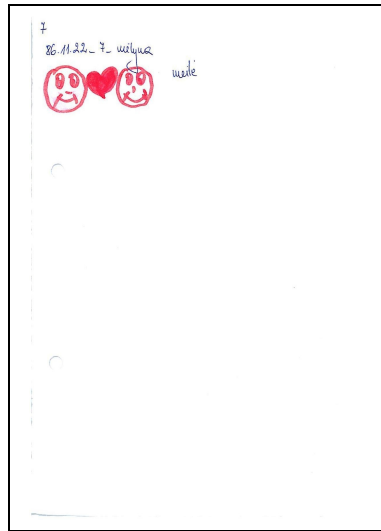
86 pav. Gėlė

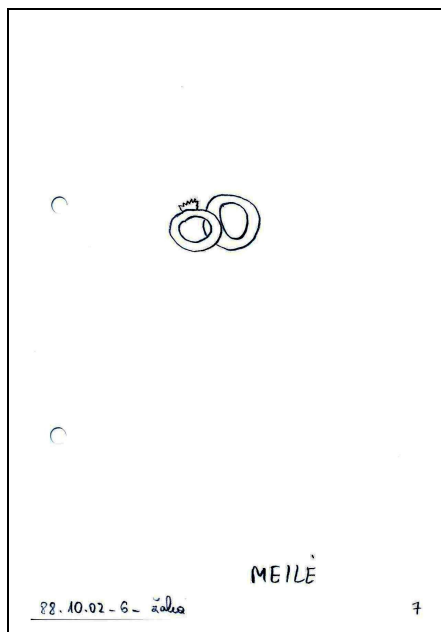
87 pav. Saulė

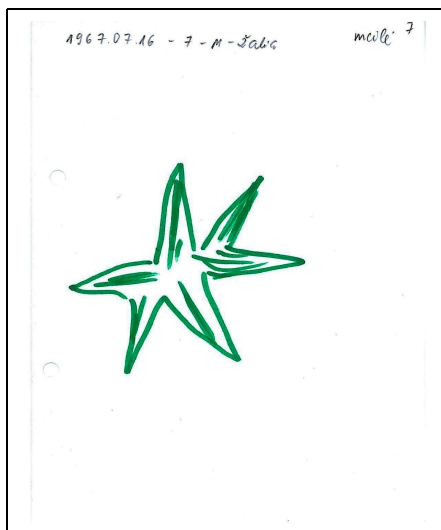
88 pav. Natos

89 pav. Veidas

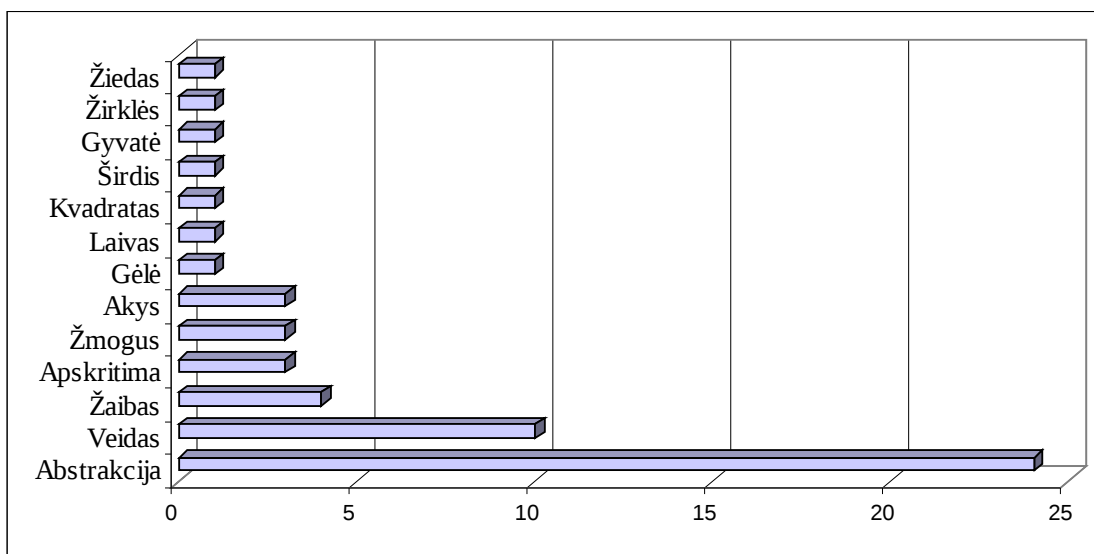

90 pav. Žiedas

91 pav. Žvaigždė

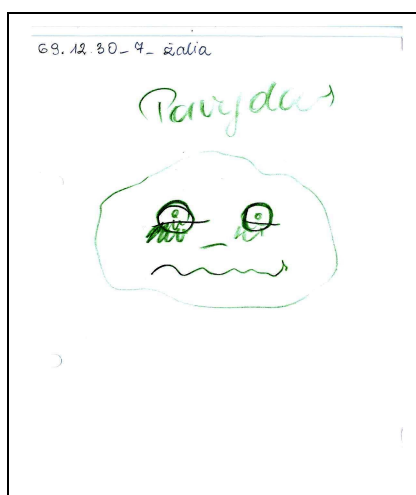
Pavydo išgyvenimų raiška simboliuose

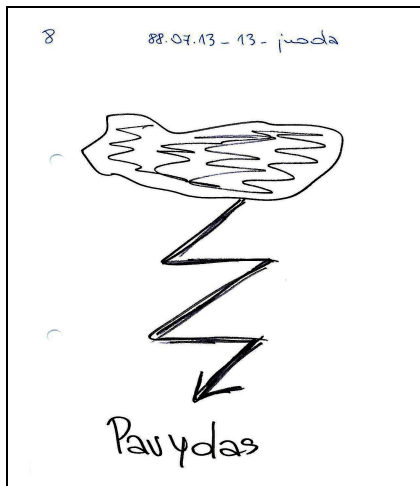
92 pav. Pavydo išgyvenimų raiška simboliuose, N

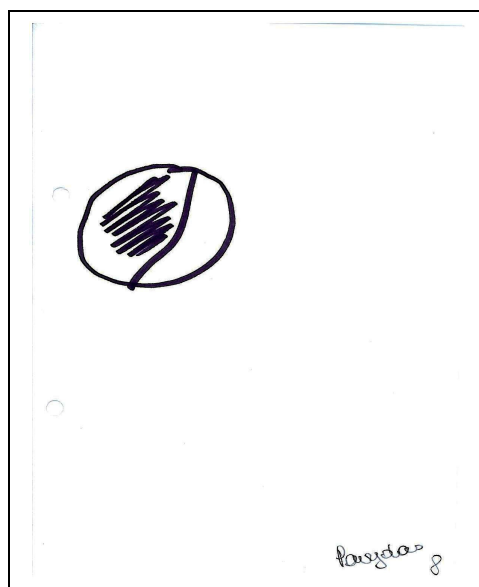
93 pav. Abstrakcija

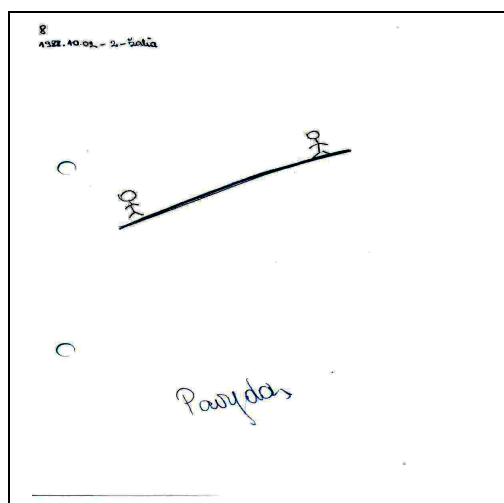
94 pav. Veidas

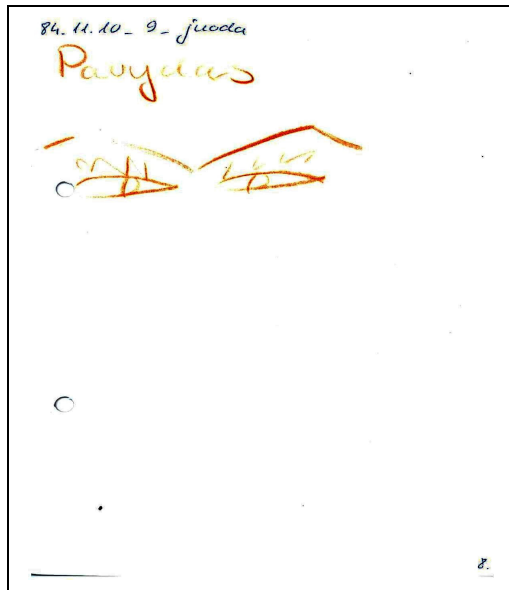
95 pav. Žaibas

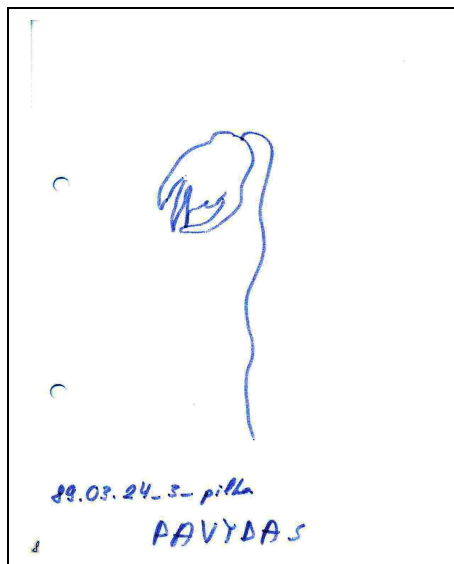
96 pav. Apskritimas

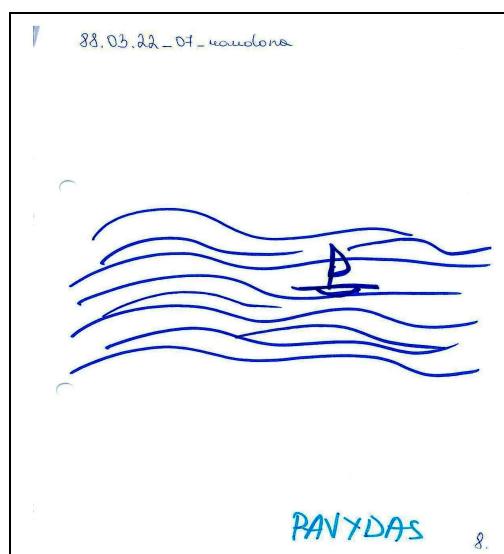
97 pav. Žmogus

98 pav. Akys

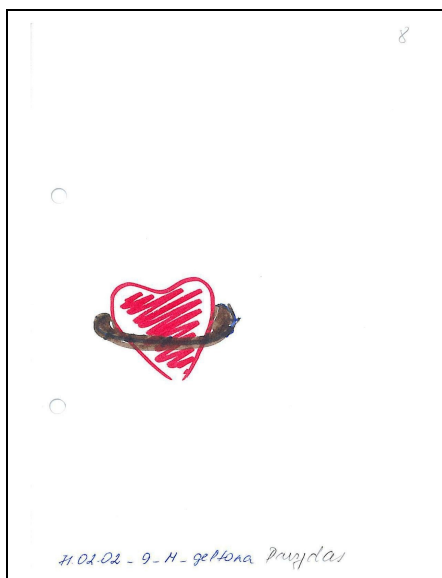
99 pav. Gėlė

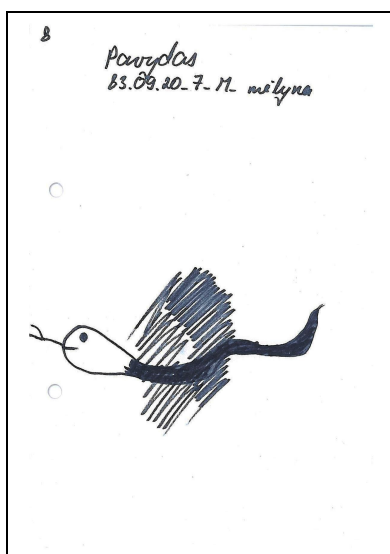
100 pav. Laivas

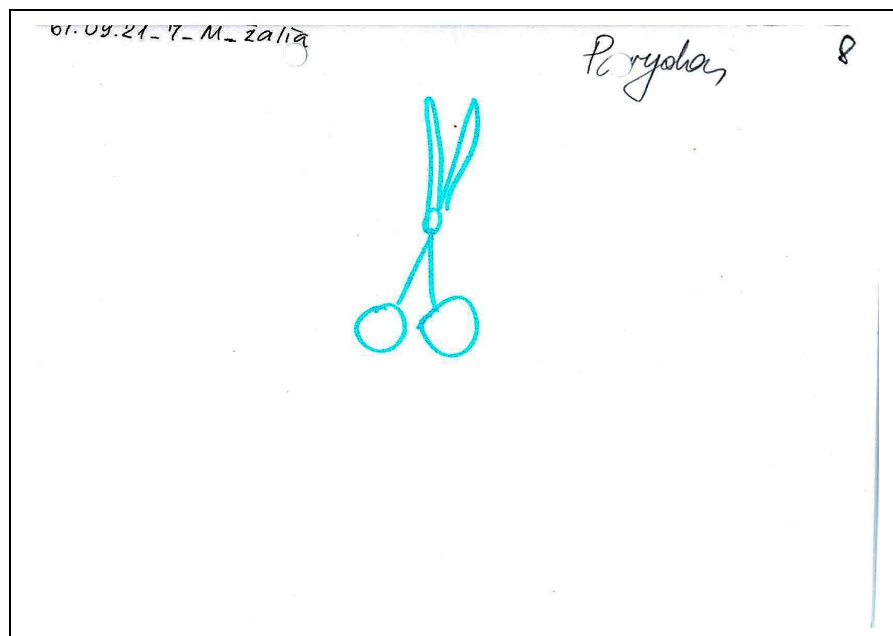
101 pav. Kvadratas

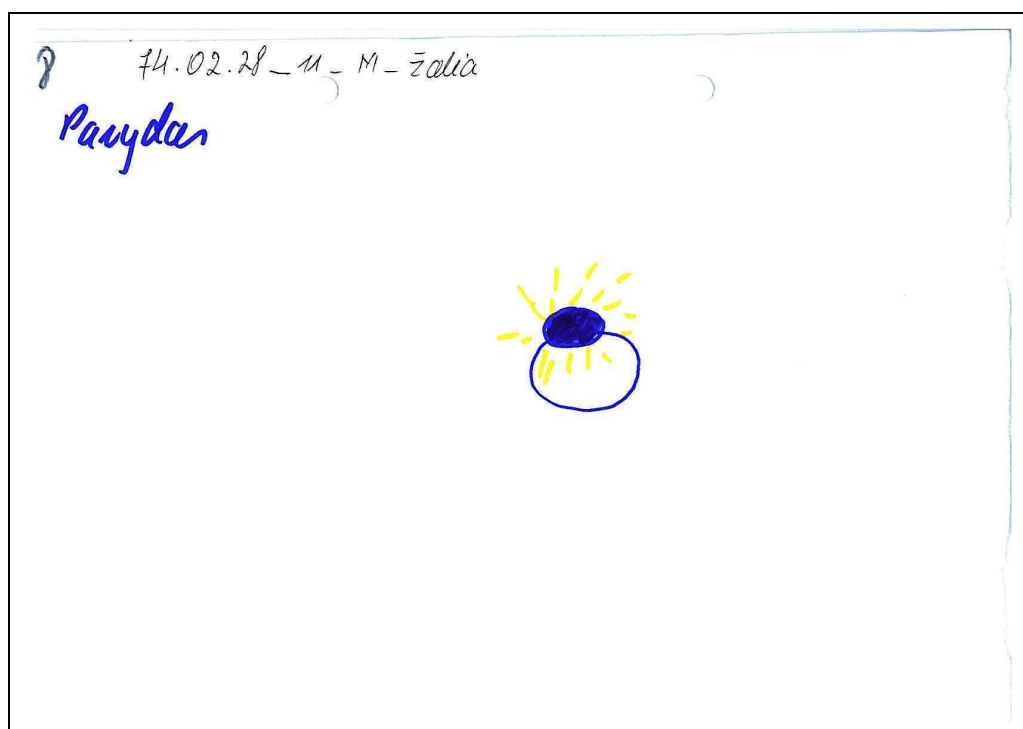
102 pav. Širdis

103 pav. Gyvatė

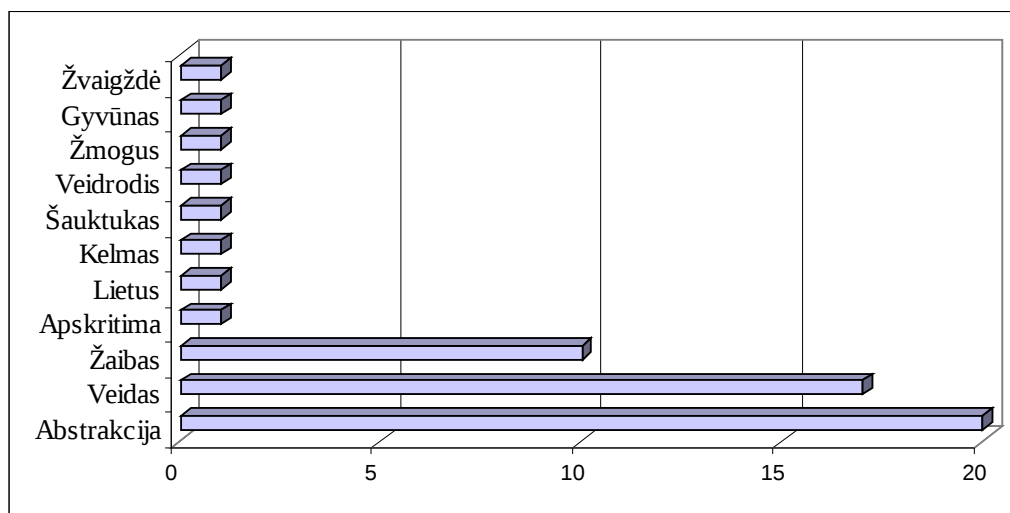

104 pav. Žirklēš

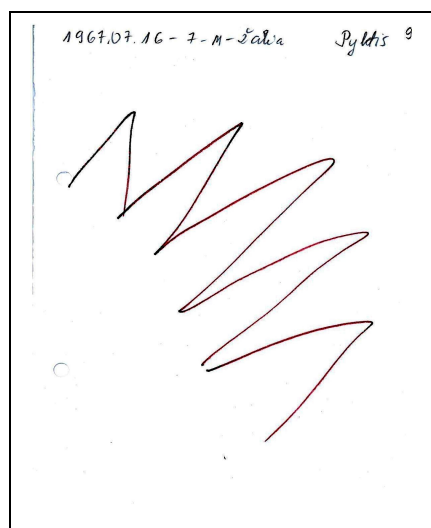

105 pav. Žiedas

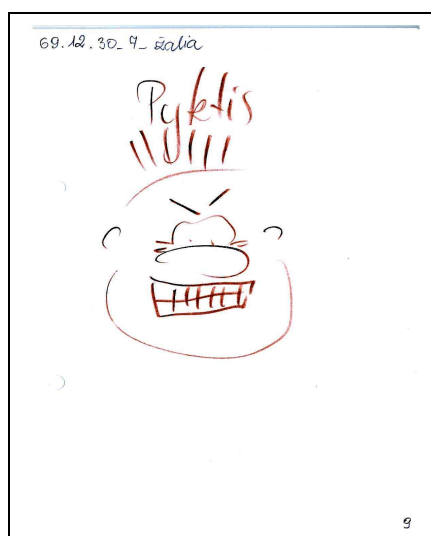
Pykčio išgyvenimų raiška simboliuose

106 pav. Pykčio išgyvenimų raiška simboliuose, N

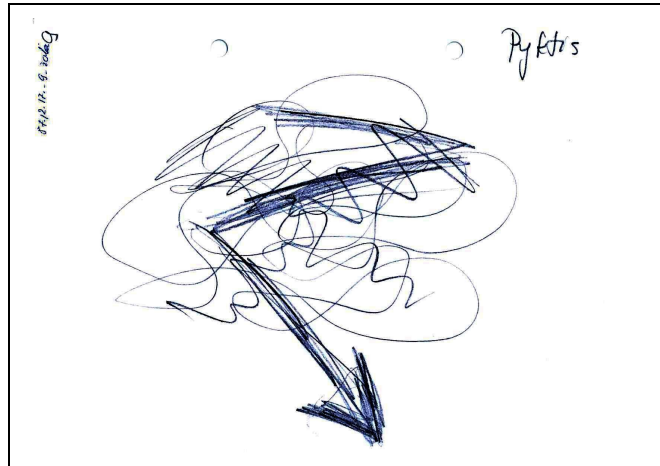

107 pav. Abstrakcija

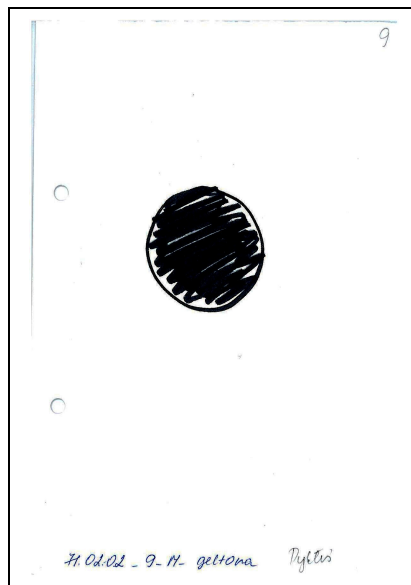

108 pav. Veidas

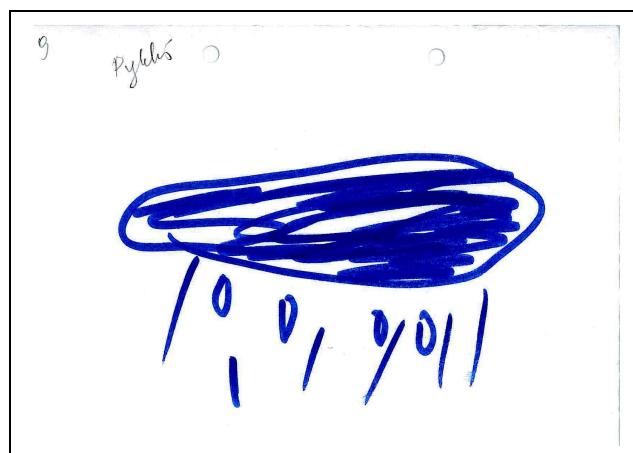

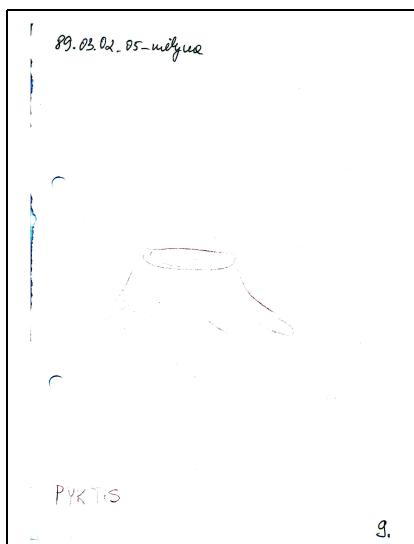
109 pav. Žaibas

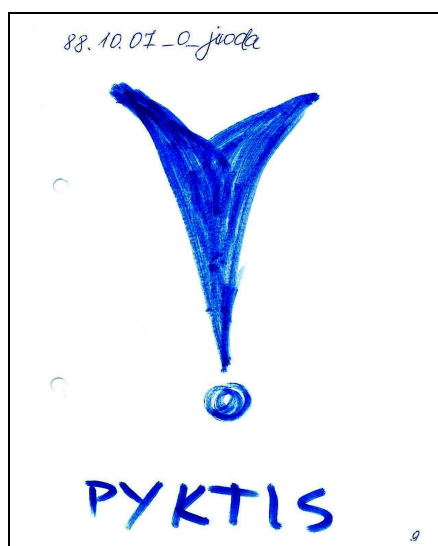
110 pav. Apskritimas

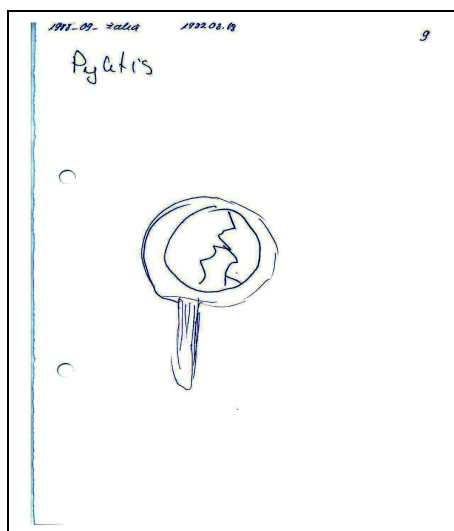
111 pav. Lietus

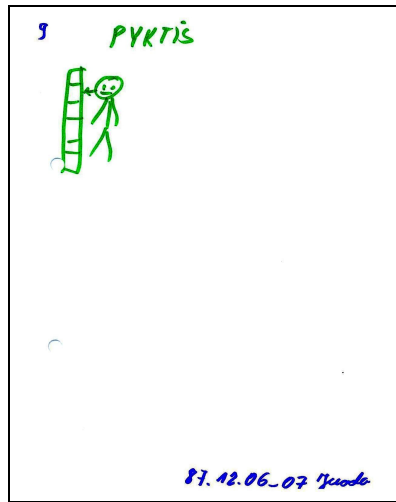
112 pav. Kelmas

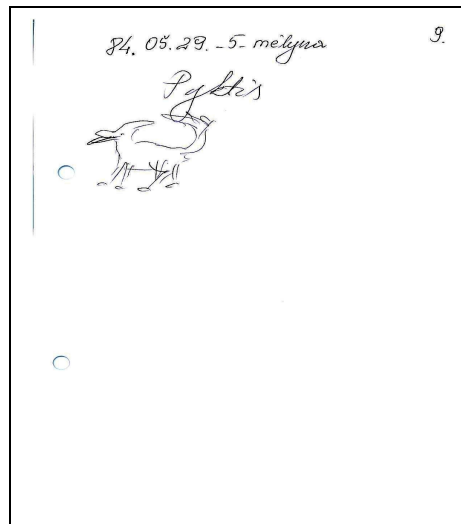
113 pav. Šauktukas

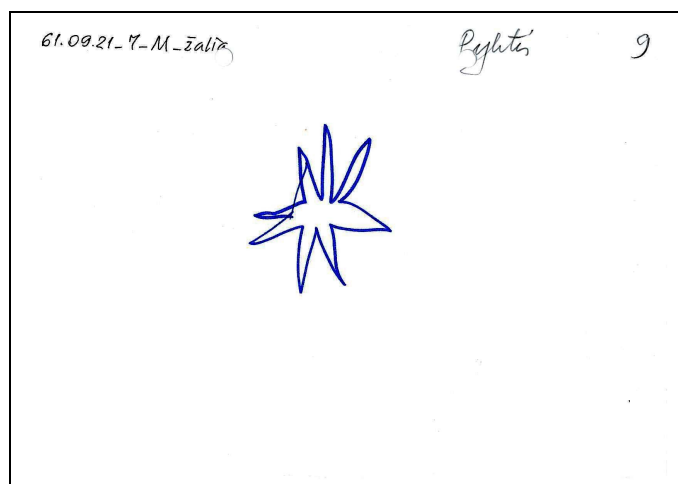
114 pav. Veidrodis

115 pav. Žmogus

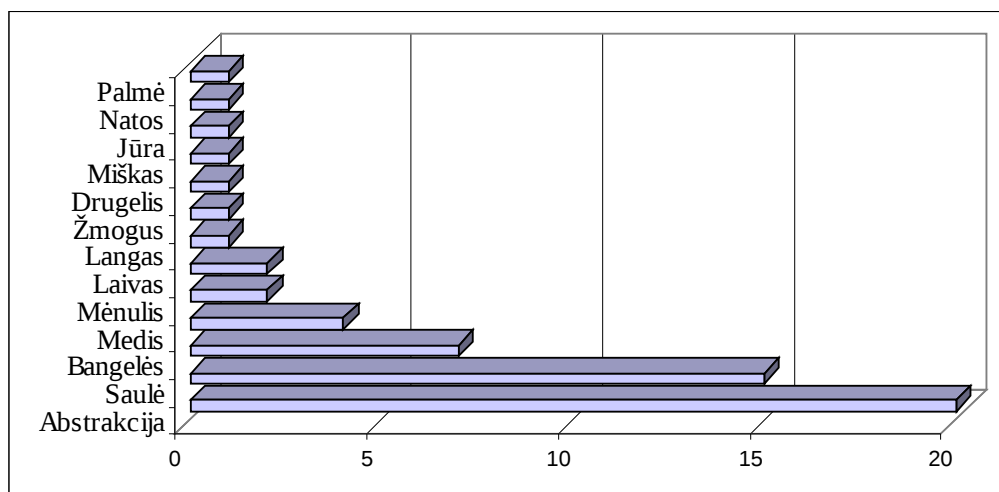

116 pav. Gyvūnas

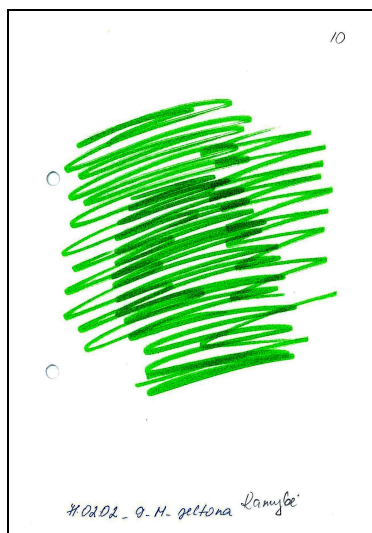

117 pav. Žvaigžde

Ramybės išgyvenimų raiška simboliuose

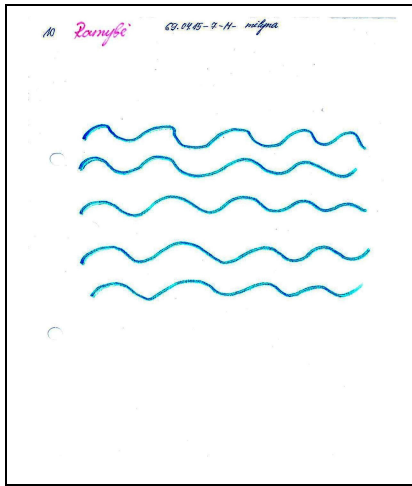
118 pav. Ramybės išgyvenimų raiška simboliuose, N

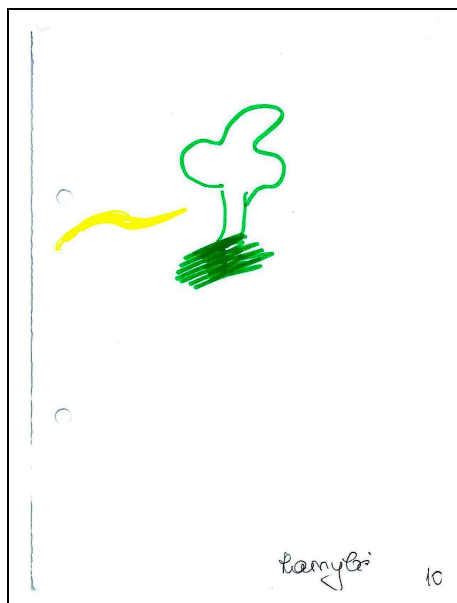
119 pav. Abstrakcija

120 pav. Saulė

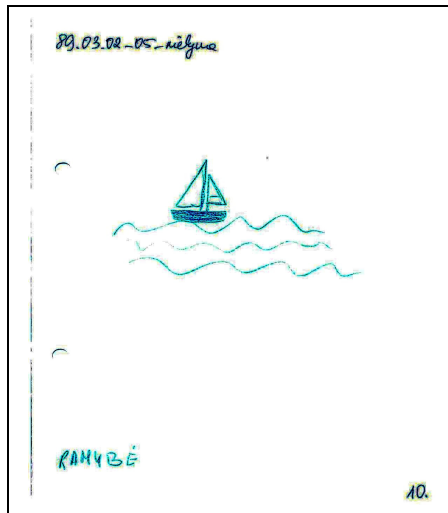
121 pav. Bangelēs

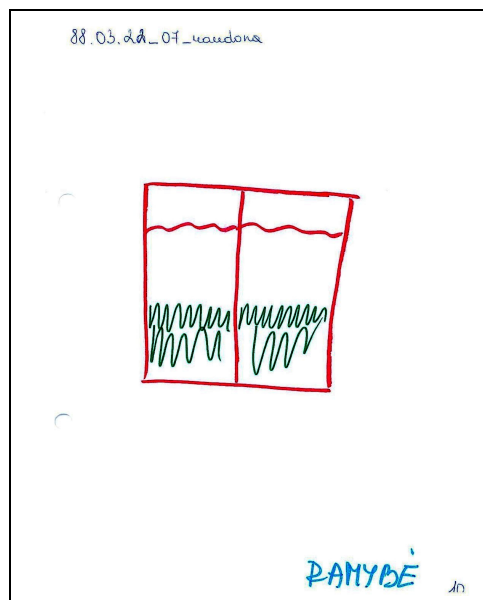
122 pav. Medis

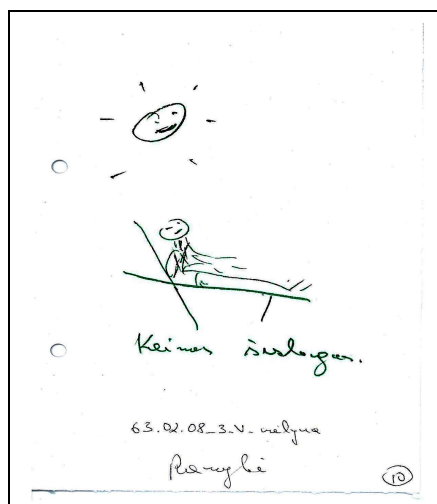
123 pav. Mēnulis

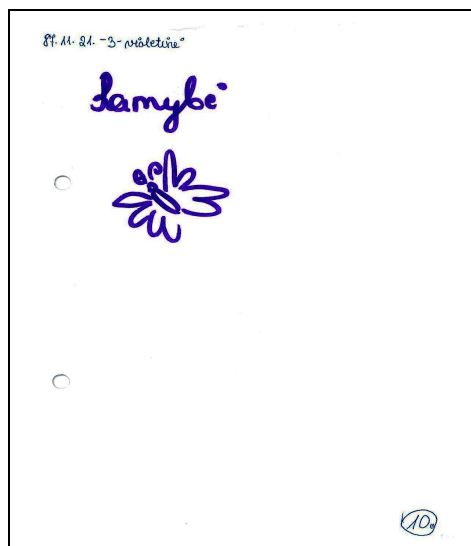
124 pav. Laivas

125 pav. Langas

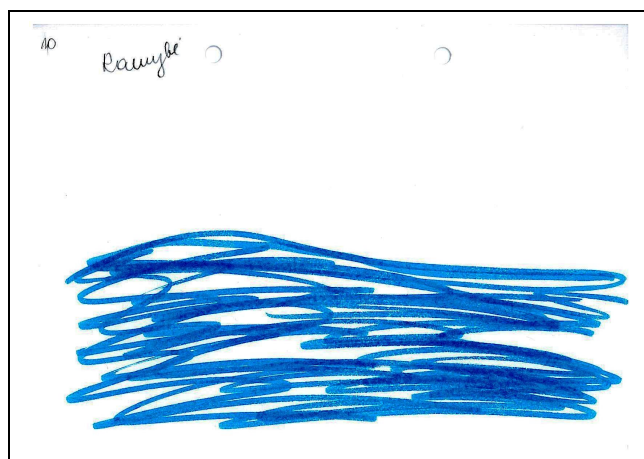
126 pav. Žmogus

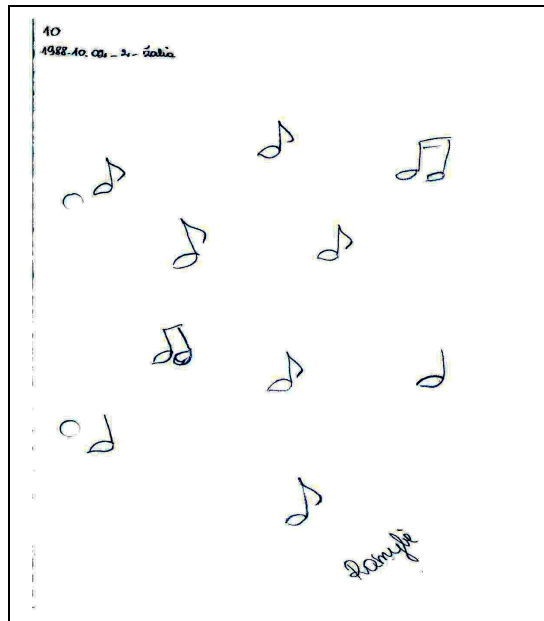
127 pav. Drugelis

128 pav. Miškas

129 pav. Jūra

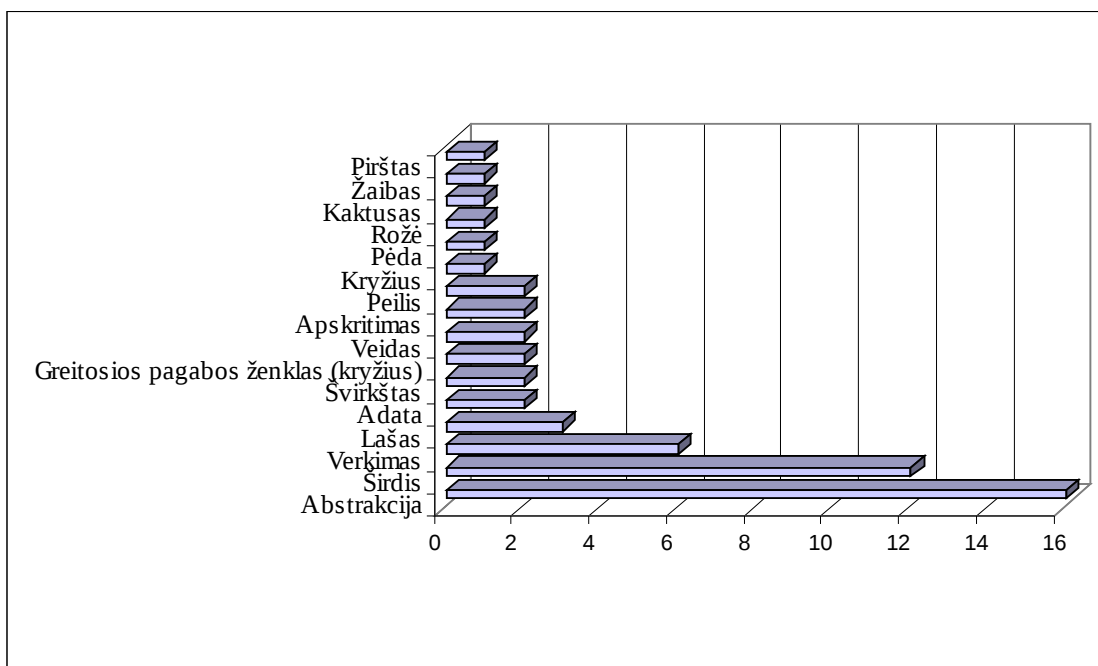
130 pav. Natos

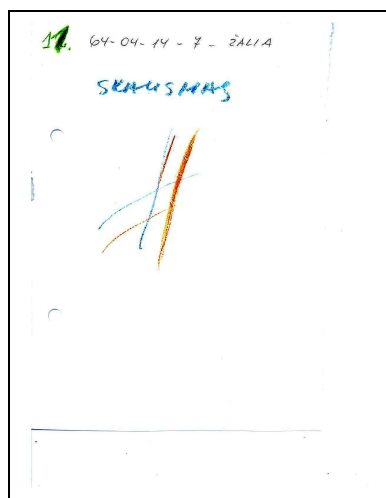
131 pav. Palmé

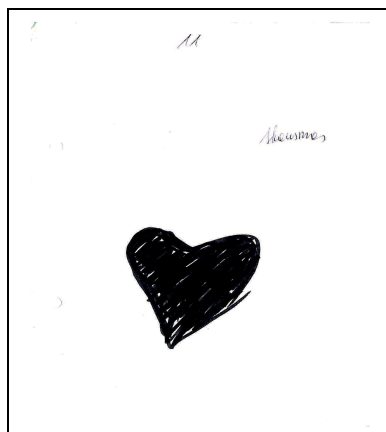
Skausmo išgyvenimų raiška simboliuose

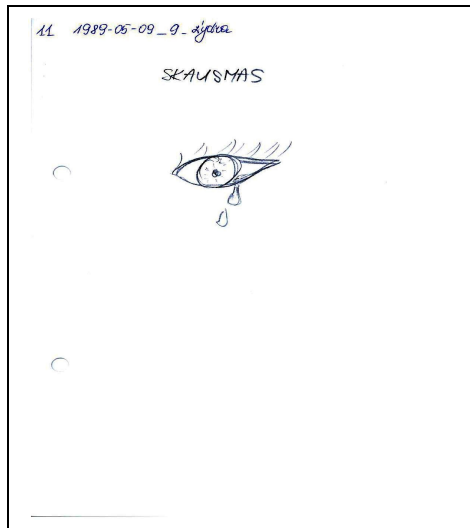
132 pav. Skausmo išgyvenimų raiška simboliuose, N

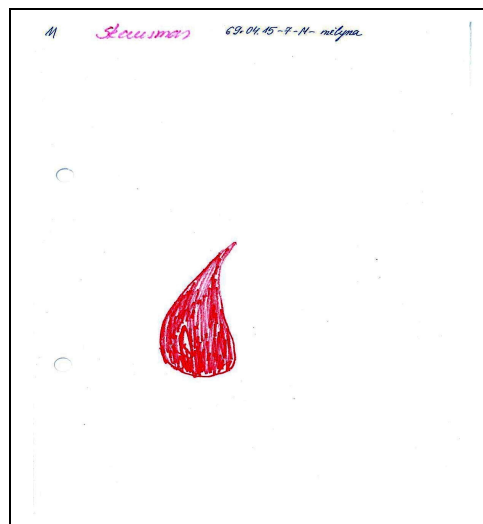
133 pav. Abstrakcija

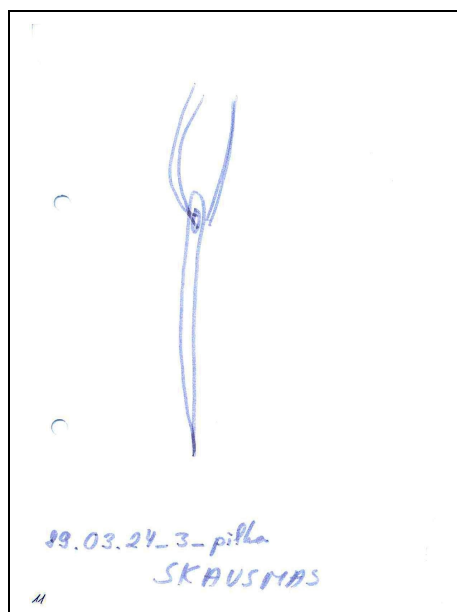
134 pav. Širdis

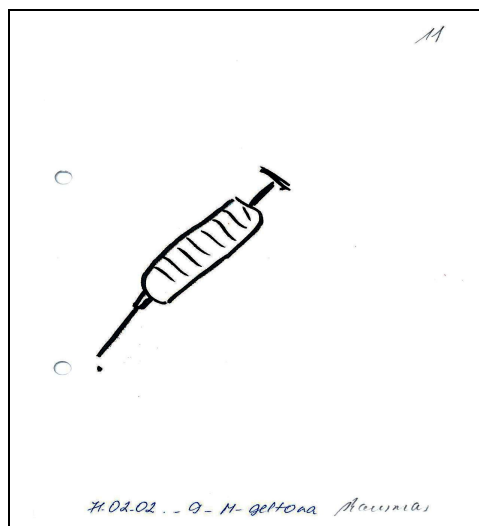
135 pav. Verkimas

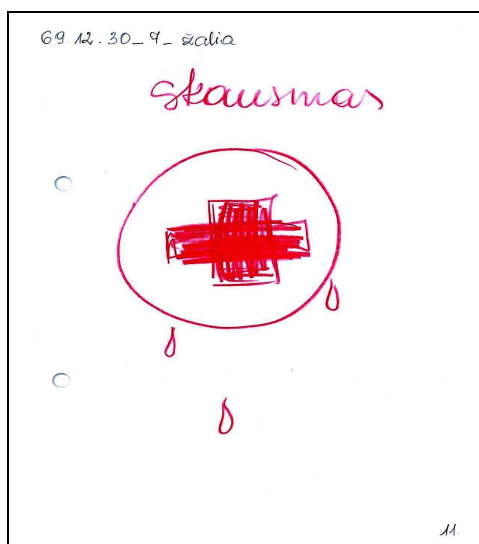
136 pav. Lašas

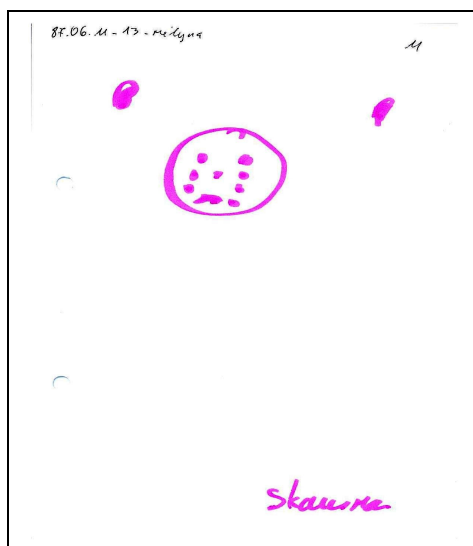
137 pav. Adata

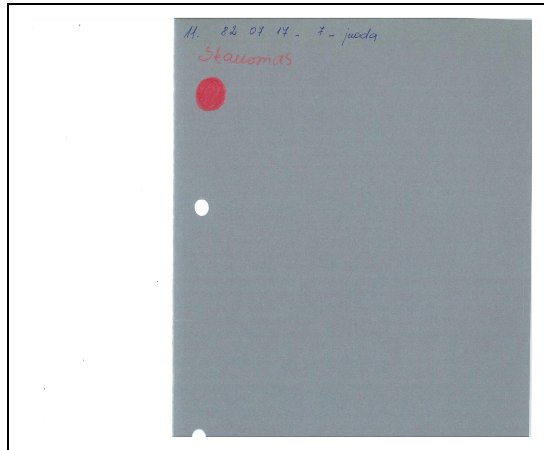
138 pav. Švirkštas

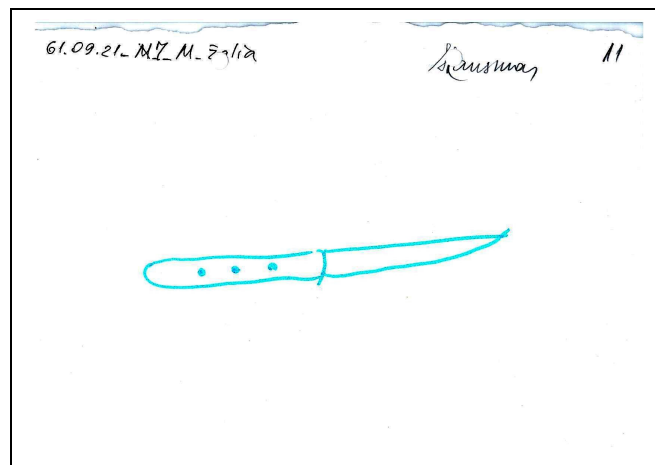
139 pav. Greitosios pagalbos ženklas (kryžius)

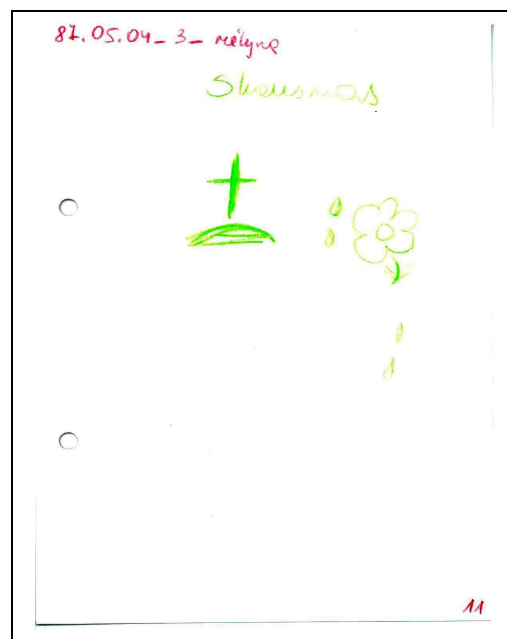
140 pav. Veidas

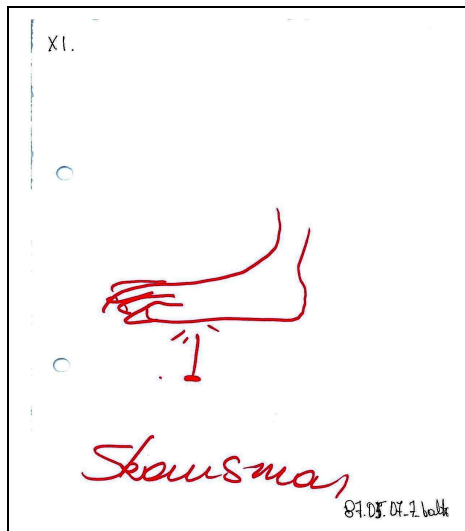
141 pav. Apskritimas

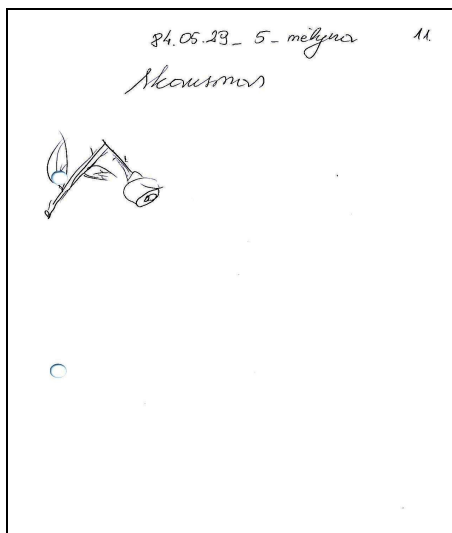
142 pav. Peilis

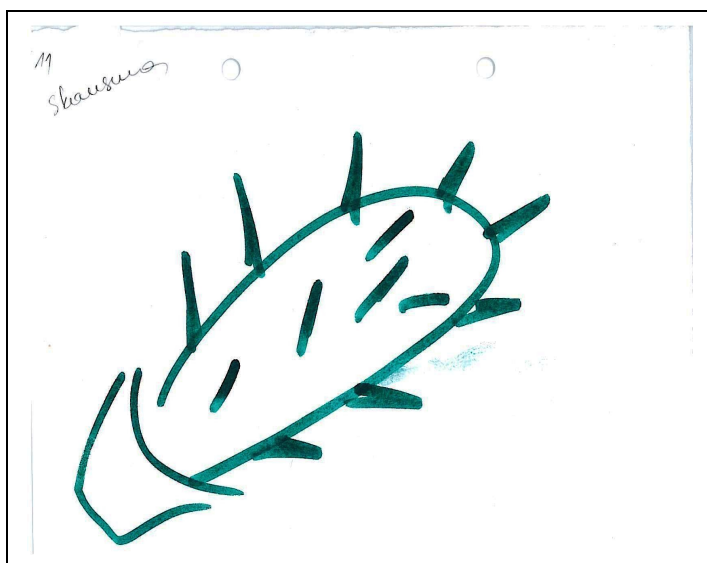
143 pav. Kryžius

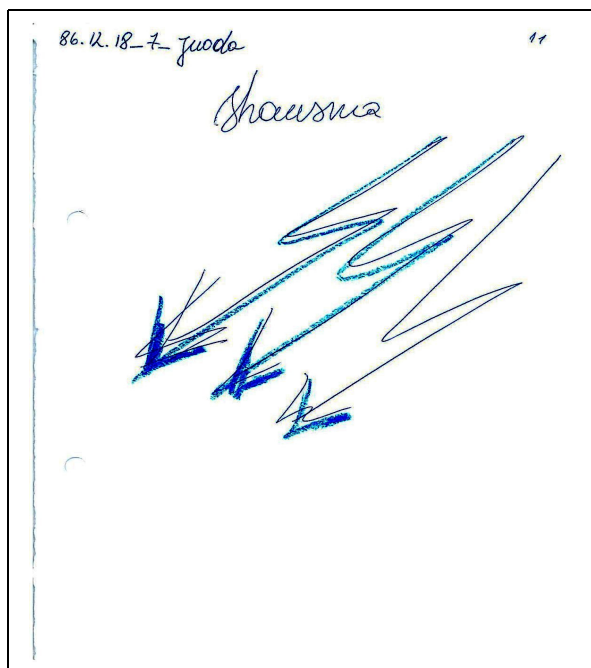
144 pav. Pėda

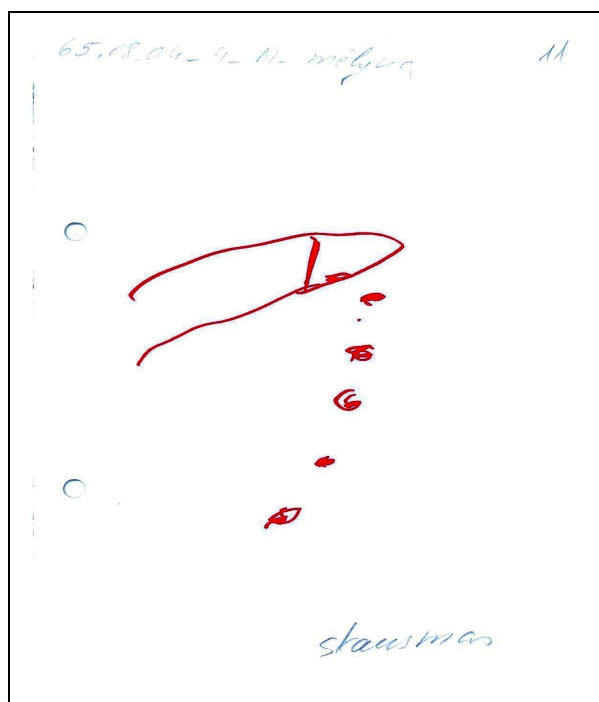
145 pav. Rožė

146 pav. Kaktusas

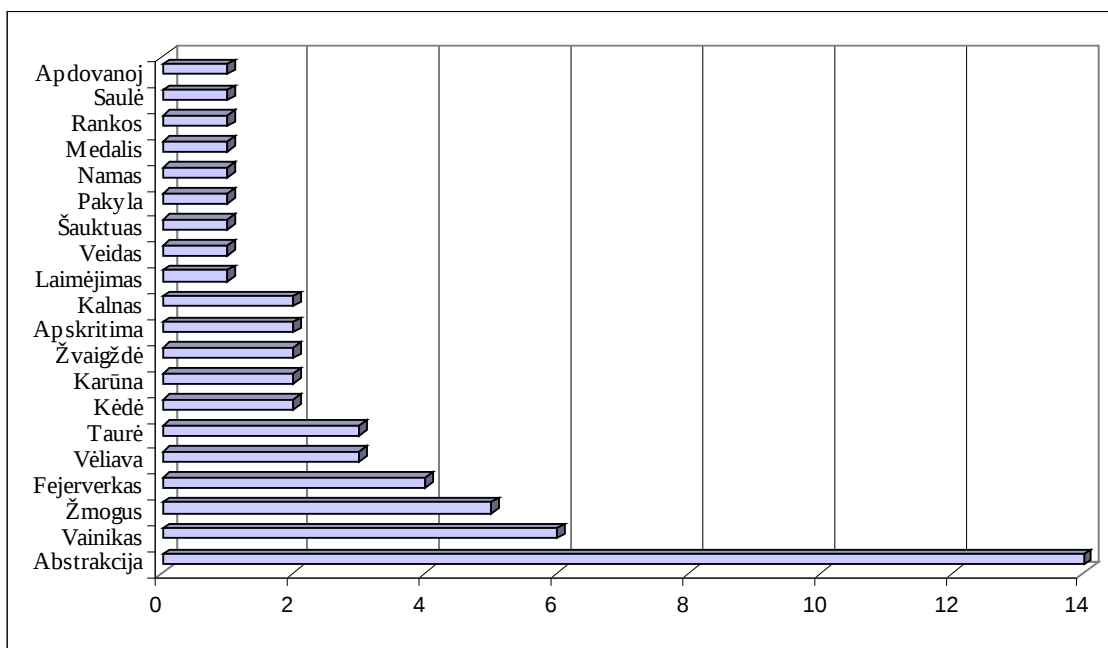

147 pav. Žaibas

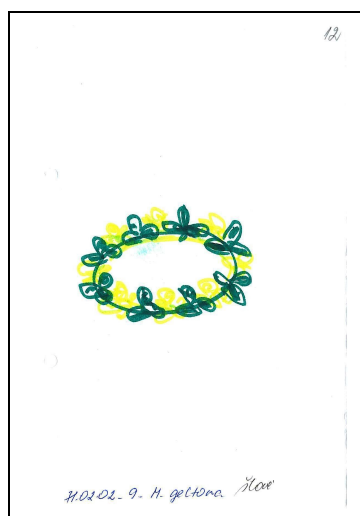

148 pav. Pirštas

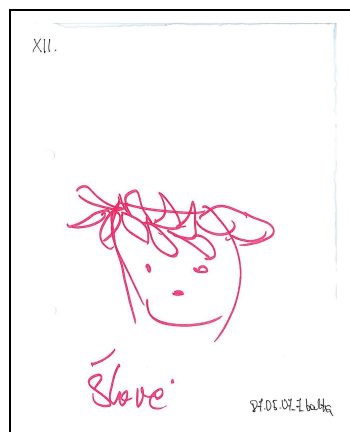
Šlovės išgyvenimų raiška simboliuose

149 pav. Šlovės išgyvenimų raiška simboliuose, N

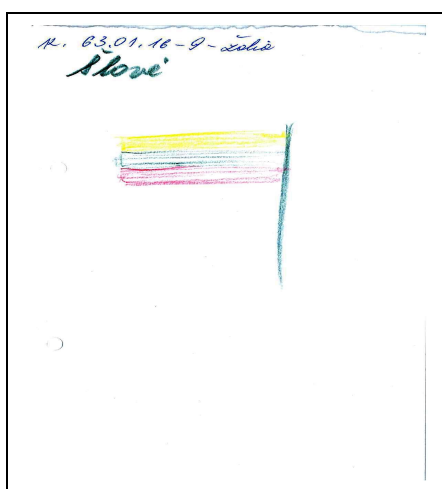
150 pav. Vainikas

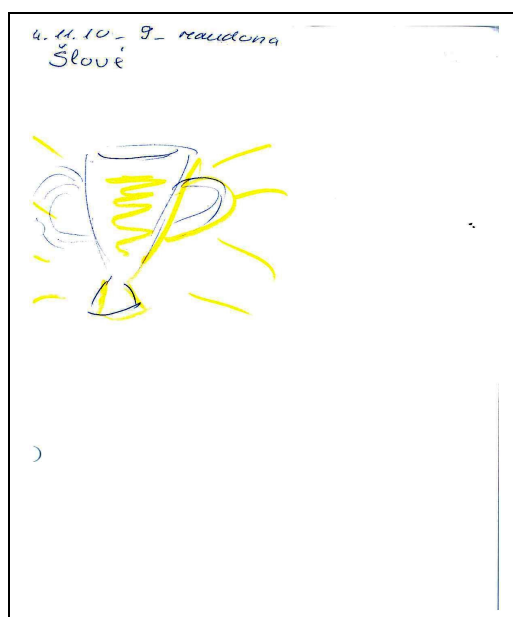
151 pav. Žmogus

152 pav. Fejerverkas

153 pav. Vėliava

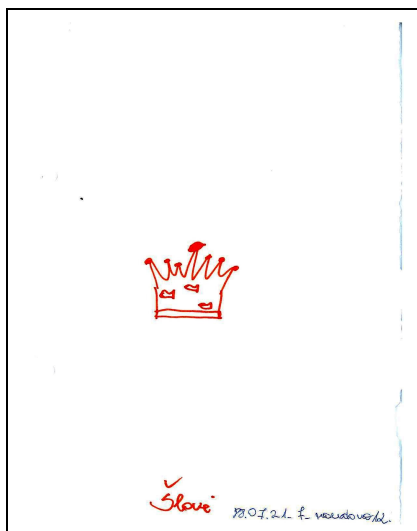

154 pav. Taurė

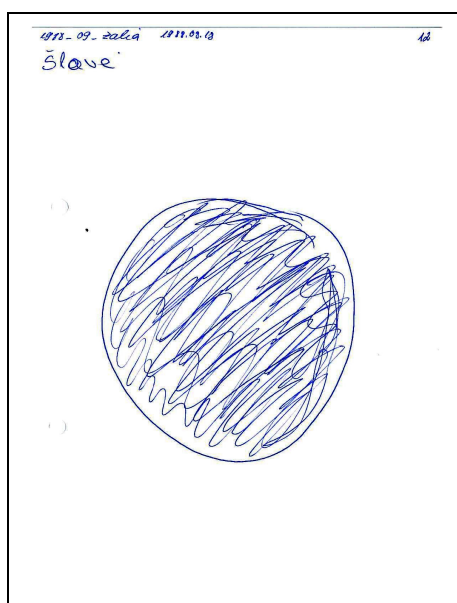

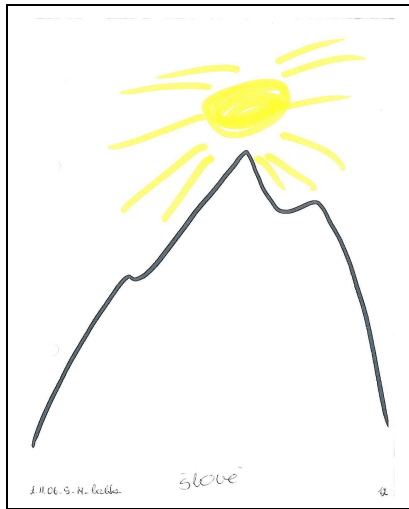
155 pav. Kėdė

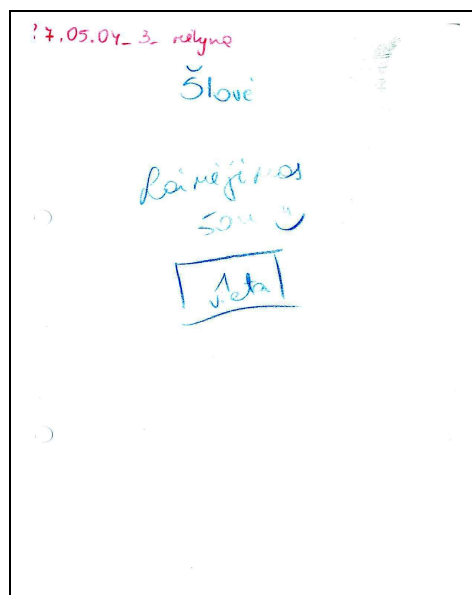
156 pav. Karūna

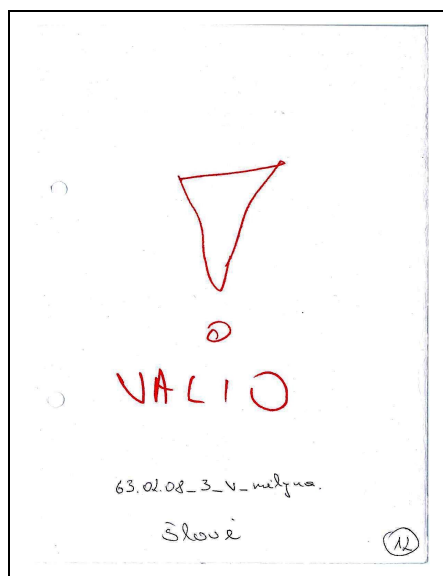
157 pav. Apskritimas

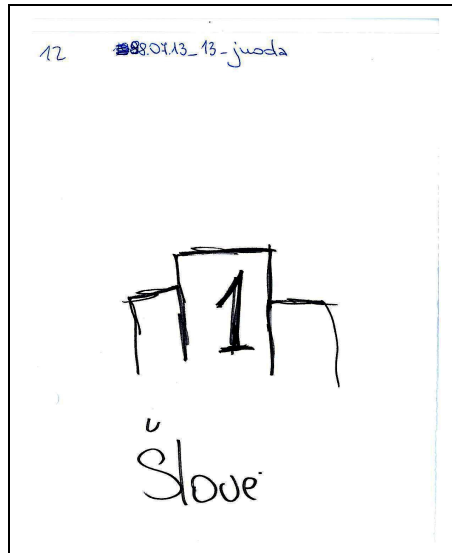
158 pav. Kalnas

159 pav. Laimėjimas

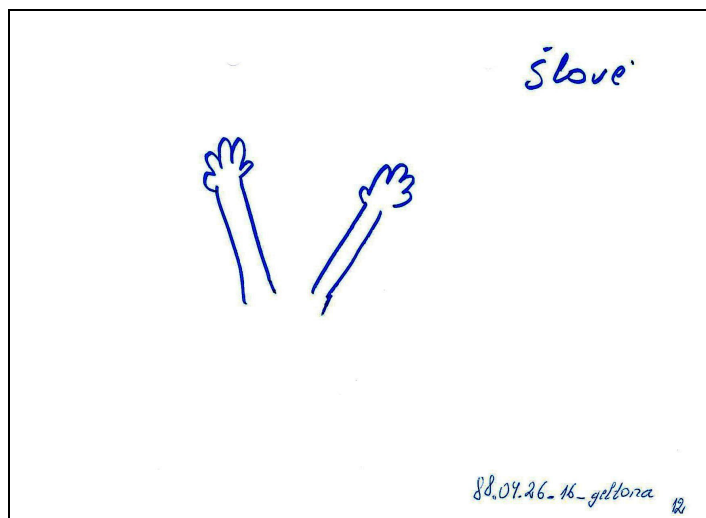
160 pav. Šauktukas

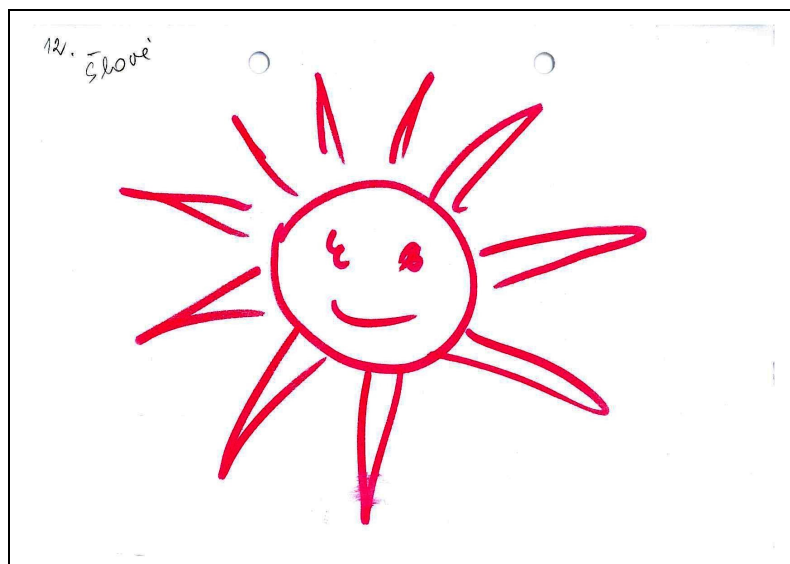
161 pav. Pakyla

162 pav. Namas

163 pav. Rankos

164 pav. Saulė

165 pav. Apdovanojimas

Simbolių formos aprašymai

Aistra	<u>Širdis</u> . Simboliuose galima pamatyti po vieną širdį ar po dvi ir daugiau širdžių. Kai kurios su veidais, besišypsančios, dar kitos pervertos strėle ar susikibusios rankomis. Keletas širdžių liepsnoja, keletas spinduliuoja. Greta širdžių galima pamatyti papildomų simbolių (rodyklės, mėnulis, žvakė, lūpos, akis).
	<u>Ugnis</u> . Ugnis vaizduojama energinga, vitališka, spragsinti, besiplaikstanti vėjyje, norinti prasiveržti, su savo liepsnos liežuviais kylanti aukštyn.
Drąsa	<u>Kardas</u> . Kardai panašūs į istorinių laikų kovotojų kardus. Masyvūs, aštraus plieno, stambiomis rankenomis, sunkūs. Vyras turėjo būti stambus ir tvirtas, kad pajėgtų kautis su tokiu kardu. Narsūs karžygiai kovojo už šalį, teisybę, garbę, naikino priešus vardan svarbių tikslų.
	<u>Žmogus</u> . Žmogus vaizduojamas pavojingose ir grėsmingose situacijose. Žmogus vaizduojamas sklandantis ore su parašiotu, taip pat kalno papėdėje, besiruošiantis kopti į kalną, taip pat žmogus vaizduojamas jau kopiantis į statų kalną ar stovintis kalno viršūnėje ir nebijantis nukristi žemyn. Visur žmogus visiškai vienas, nėra jokios pagalbos, tenka pasikliauti tik pačiu savimi ir įveikti visus sunkumus vienam.
Grožis	<u>Gėlė</u> . Gėlės pačių įvairiausių formų, kai kurios panašios į ramunes, tulpes ir rožes. Gėlės su lapais, koteliais, ar tiesiog turi tik žiedus. Dauguma gėlių yra po vieną, kitur galima pamatyti tris ar keturias gėles. Visos žydi, pačiai išskleidusios žiedlapius žavi savo grožiu ir trapumu.
	<u>Veidrodis</u> . Visi veidrodžiai turi kotelius, už kurių galima paimti į rankas. Veidrodėliai nėra šiuolaikiniai, primena senovės ponių ir panelių veidrodėlius. Turi dailius kraštus, išpieštus ar išraižytus gėlytėmis. Tokius pačius papuošimus galima pamatyti ir ant kotelio/rankenėlės. Vienas veidrodėlis vaizduojamas su papildomu simboliu – šukomis. Beveik visuose veidrodėliuose matyti veidų atvaizdai. Atspindžiai linksni, besišypsantys, patenkinti savimi, mėgaujasi savo atvaizdu..
	<u>Saulė</u> . Dauguma saulių turi veidus, šypsosi, linksmos, su ilgais spinduliais skaisčiai šviečia.
Klasta	<u>Veidas</u> . Veidai pikti, lūpos įstrižos formos, kai mintys negeros, ketinama kažkam pakenkti. Kai kurie veidai turi kontūrą, kiti ne, pavaizduota tik mimika. Dauguma stengėsi akcentuoti lūpas, jos pakankamai didelės ir išraiškingos. Galima pamatyti ir po keletą veidų, kur vienas šypsosi, o kitas ne, arba du veidai kažką tarpusavyje kalbasi, o trečias pavaizduotas toliau.
	<u>Veidas</u> . Dauguma veidų neturi kontūro linijos, pavaizduota tik mimika. Visur pabrėžtos akys ir burna. Akys didelės, išraiškingos, su ilgomis blakstienomis. Visi veidai šypsosi kuklesnėmis ar labai didelėmis šypsenomis.
Laimė	<u>Saulė</u> . Beveik visos saulės turi veidus. Jos labai linksmos, laimingos ir plačiai šypsosi. Ilgi spinduliai ar kitokios formos aplink apskritimą vaizduoja, kad labai skaisčiai šviečia.
Liūdesys	<u>Veidas</u> . Dauguma veidų turi kontūro liniją. Visi veidai liūdni, akys mažos, lūpų kampai nusvirę žemyn. Kai kurie veidai verkia, pavaizduotos ašaros riedančios iš vienos arba abiejų akių.
	<u>Akis</u> . Dažniausiai vaizduojama viena akis, kai kur vaizduojamos dvi akys. Jos labai išraiškingos, matosi akies obuolys, vyzdys ir blakstienos. Viena akis užmerкта. Jos visos verkia. Kai kur pavaizduota daug ašarų, kitur mažiau ar net viena ašara tokio paties dydžio kaip ir akis.
	<u>Lietus</u> . Vaizduojami debesys, iš kurių krenta lietaus lašai. Kai kur vienas didelis debesis, kitur keli mažesni debesys. Dviejuose piešiniuose nupieštos lietaus balos. Lietus intensyvus, smarkus. Lašai stambūs arba panašūs į tiesius brūkšnelius.
Meilė	<u>Širdis</u> . Širdžių skaičius piešiniuose labai įvairus. Galima pamatyti vieną širdį, dvi širdis ar net trylika širdžių. Piešiniuose, kur vaizduojama daug širdžių, viena yra pagrindinė, o kitos mažos išdėstytos aplink. Kai kurios širdys pervertos strėle, kitos turi veidus, taip pat susikibusios rankomis, surištos kaspinėliu. Dar kai kurios širdys turi sparnus. Yra ir papildomų simbolių tokių, kaip lūpos, gėlės, susikibusios rankos. Viename piešinyje akies vyzdys pavaizduotas širdies formos. Dar viename piešinyje gėlės vazoje, bet vietoj gėlių žiedų nupieštos širdelės.
	<u>Žmogus</u> . Visur žmonės laimingi, šypsosi, susikibę rankomis ar stovi greta. Viename

	piešinyje žmonės stovi apsikabinę, kitame vyras dovanoja moteriai gėles. Kai kur žmonės stovi širdyje arba aplink juos vaizduojamos širdys Yra papildomų simbolių tokių, kaip saulė, gėlės, kūdikis.
Pavydas	<u>Veidas</u> . Veidai pikti, antakiai suraukti kaip ir kakta. Lūpos visur sučiauptos, linija tiesi ar vingiuota. Kai kurie veidai su kontūrais, kiti be. Viename piešinyje prie pikto veido vaizduojama vieno lito moneta. Beveik visi veidai be plaukų, o jeigu plaukai yra, tai pasišiaušę, pasistoję piestu.
Pyktis	<u>Veidas</u> . Beveik visi veidai turi kontūrą. Akys siauros formos ar net su suskilusiais akių obuoliais. Burna tiesios formos, lūpų kampai nusvirę žemyn, kitur iššiepti dantys arba veidas išsižiojęs. Vienam veidui rūksta dūmai, kiti veidai šaukia ar kažką sako. Kai kuriuose piešiniuose prie burnos pavaizduotas burbulas, kad pabrėžti jog žmogus kažką sako.
	<u>Žaibas</u> . Žaibų formos labai įvairios. Kai kurie žaibai ploni, tradicinės formos, kiti labai stori, vingiuoti. Vaizduojamas vienas žaibas, arba su debesimis, kitur žaibai trunkosi į žemę. Viename piešinyje žaibai pavaizduoti ant akies obuolio.
Ramybė	<u>Saulė</u> . Dažniausiai vaizduojamas saulėlydis jūroje. Saulė jau pasislėpusi už horizonto, matosi tik dalis jos ir likę spinduliai. Jūra rami, vos vos banguojanti, ore skraido paukščiai. Visiškas štilis. Kai kur saulė pasislėpusi už debesų ar skaisčiai šviečia danguje žydinčioms gėlėms ar banguojančiai jūrai.
Skausmas	<u>Širdis</u> . Širdys labai įvairios. Pavaizduota tiesiog viena širdis, kitos širdys įskilusios, viena širdis sužeista ir kraujuoja, dar viena perversa strėle. Viename piešinyje ant širdies lyja lietus, kitame įsmigęs peilis, dar adata. Taip pat nupiešta ranka ant širdies.
Šlovė	<u>Vainikas</u> . Vainikai apvalios formos, sujungti. Vaizduojami spalvoti, su žaliais ir auksiniais lapais.

Korelaiciniai ryšiai tarp R.Ruthe TT (savaržyta – isteriška)

	klusni- mėgstanti laisvę	atsargi- drąši	stabari- lanksti	nesikeičian- ti-linkusi keistis	taupus- išlaidus	be vaizduotės -lakios vaizduotės	mąsli- nerūpestin- ga
bijanti rizikos- mėgstanti riziką	,444** ,001	,644** ,000					
konservatyvi- pažangi		,375** ,004	,348** ,009				
klusni-mėgstanti laisvę		,394** ,003		,535** ,000			
šykšti-išlaidi			,416** ,001		,796** ,000	,395** ,003	
neišjudinama- paveiki			,456** ,000			,388** ,003	
įstatymų žmogus- laimės ieškotojas		,455** ,000					
veikiau lėtas- veikiau vikrus		,421** ,001		,355** ,007			
kalba tiksliai- kalba perdedama							,479** ,000
taupus-išlaidus						,387** ,003	

Koreliaciniai ryšiai tarp R.Ruthe TT (šizoidiška – depresiška)

	nepriklausoma-priklausoma	neturinti ko pasakyti-trokštanti žinių	realistiška-idealistiška	bijo artumo-bijo išsiskyrimo	santūri-nuoširdi	nesentimentali-sentimentali	intraversiška-ekstraversiška
savarankiška-nesavarankiška	,570** ,000	-,402** ,002	,392** ,003				
objektyvi-subjektyvi	,401** ,002			,420** ,001			
nejautri-jautri				,342** ,010	,375** ,004	,374** ,005	
santūri-nuoširdi				,481** ,000			
neprieinama-trokštanti artumo				,577** ,000	,547** ,000		
mažakalbė-šneki		,384** ,003					,366** ,006

Koreliaciniai ryšiai tarp išgyvenimų ir R.Ruthe TT (suvaržyta – isteriška)

	drąsa	laimė	šlovė	ramybė	meilė	skausmas
bijanti rizikos – mėgstanti riziką	,490** ,000	,355** ,007	,530** ,000			
konservatyvi - pažangi				,365** ,006		
klusni – mėgstanti laisvę			,376** ,004			
atsargi - drąsi	,475** ,000	,516** ,000	,357** ,007		,364** ,006	,436** ,001
kalba tiksliai – kalba perdedama					-,394** ,003	
veikiau lėtas – veikiau vikrus		,417** ,001				

Koreliaciniai ryšiai tarp išgyvenimų ir KGSS

	aistra	laimė	meilė	ramybė	skausmas
nemėgstu skraidyti lėktuvais	,349** ,008				
turėjau ar turiu problemų intymių santykių srityje		-,430** ,001	-,417** ,001		-,349** ,008
labai jautrus ir pažeidžiamas; dažnai kitų įskaudinamas		-,345** ,009			
dažnai būnu nuliūdes dėl daugelio dalykų		-,411** ,002		-,347** ,009	
mėgstu būti tvarkingu, kiekvienas plaukelis savo vietoje, nepriekaištinagi apsirengęs			,433** ,001		

Koreliaciniai ryšiai tarp R.Ruthe TT (suvaržyta – isteriška) ir KGSS

	mėgstu pokalbyje tarti paskutinį žodį	laikau žmones iki derybų pabaigos ir teisėtai pasipiktinu, kai jie nekalba	puikiai suprantu savo kaltę	iš tiesų labai stengiuosi, tačiau dažniausia lieku neįvertintu	dažnai būnu nuliūdęs dėl daugelio dalykų	tikiu, kad kiekvienas daiktas turi savo vietą ir privalo joje būti	veltui nepraleidžiu nė minutės, visada užsiėmęs	mėgstu būti tvarkingu, kiekvienas plaukelis savo vietoje	turiu daug žinių tam tikromis temomis ir tuo didžiuojusi
bijanti rizikos–mėgstanti riziką	,377** ,004	,348** ,008							
klusni–mėgstanti laisvę	,342** ,010	,440** ,001	-,406** ,002						
atsargi–drašė				-,380** ,004	-,358 ,007				
kalba tiksliai–kalba perdedama						,411** ,002			
nesikeičiantilinkusikeistis	,347** ,009						,429** ,001		
veikiaulėtas–veikiau vikrus	,437** ,001								
ištvermingas–neištvėrimingas								-,364** ,006	-,368** ,005

Koreliaciniai ryšiai tarp R.Ruthe TT (šizoidiška – depresiška) ir KGSS

	labai nusimenu, kai suklystu	labai jautrus ir pažeidžiamas; dažnai kitų įskaudinamas	mažakalbė- šneki	neturinti ko pasakyti- trokštanti žinių	intraversiška- ekstraversiška
nejautri-jautri	,351** ,008	,407** ,002			
retai patenkintas savo pasiekimais			-,432** ,001		
iš tiesų labai stengiuosi, tačiau dažniausia lieku neįvertintu			-,343** ,010		
mėgstu pokalbyje tarti paskutinį žodį			,486** ,000		
laikau žmones iki derybų pabaigos ir teisėtai pasipiktinu, kai jie nekalba			,375** ,004		,416** ,001
turiu daug žinių tam tikromis temomis ir tuo didžiuojuosi				,485** ,000	
intraversiška- ekstraversiška		-,420** ,001			
nesentimentali- sentimentali		,434** ,001			

Ruth, R. 1999, Tipai ir temperamentai, p.144–145.

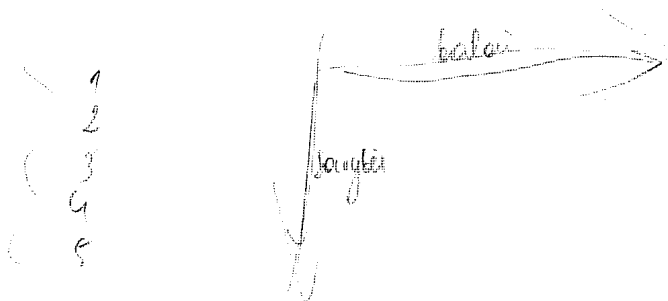
ŠDASP

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
savarankiška	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	nesavarankiška
nepriklausoma	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	priklausoma
objektyvi	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	subjektyvi
neprisitaikanti	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	prisisitaikanti
nejautri	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	jautri
bijo artumo	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	bijo išsiskyrimo
santūri	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	nuoširdi
mažakalbė	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	šneki
neturinti ko pasakyti	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	trokštanti žinių
neprieinama	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	trokštanti artumo
nepasitikinti	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	patikli
intraversiška	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	ekstraversiška
realistiška	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	idealistiška
nesentimentali	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	sentimentali

167 pav. Lauros anketa

SIASP

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
bijanti rizikos	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	mėgstanti riziką
konservatyvi	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	pažangi
tiksliai	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	tolerantiška
klusni	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	mėgstanti laisvę
stabari	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	lanksti
šykšti	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	išlaidi
atsargi	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	drąsi
neišjudinama	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	paveiki <i>pašalinti</i>
kalba tiksliai	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	kalba perdedama
mašli	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	nerūpestinga
nesikeičianti	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	linkusi keistis
įstatymų žmogus	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	laimės ieškotojas
veikia lėtai	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	veikia vikrus
taupus	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	išlaidus
be vaizduotės	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	laktos vaizduotės
puikus	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	drįsta pasirodyti netikęs
ištvermingas	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	neištvėringas

168 pav. Lauros anketa

GYVENIMO STILIAUS SKALĖ

Roy M.Kern

Instrukcija: perskaitykite kiekvieną teiginį ir įvertinkite jį žemiau pateiktos skalės balais. Jūsų pirma reakcija yra teisingusia. Dirbkite greitai.

- 1 – **NIEKADA** man netinka
2 – **RETAI** man tinka
3 – **KARTAIS** man tinka
4 – **DAŽNAI** man tinka
5 – **IDEALIAI** man tinka

1. 2 nemėgstu skraidyti lėktuvais
2. 2 mėgstu būti tvarkingu, kiekvienas plaukelis savo vietoje, nepriekaištingai apsirengęs
3. 3 ypatingai stengiuosi neįskaudinti kitų
4. 4 puikiai suprantu savo kalbę
5. 4 gyvenimas sunkus, bet verta gyventi
6. 5 nemėgstu plaukti
7. 4 labai nusimenu, kai suklystu
8. 3 nemėgstu ginčų, būnu taikytojo vaidmenyje
9. 4 retai patenkintas savo pasiekimais
10. 4 mėgstu kitiems pasakyti, kaip reikėjo padaryti
11. 1 turėjau ar turiu problemų intymių santykių srityje
12. 4 veltui nepraleidžiu nei minutės, visada užsiėmęs
13. 4 kiti mane suvokia kaip malonų ir simpatišką, bet kartu kaip nekaltą ir šiek tiek naivų
14. 2 iš tiesų labai stengiuosi, tačiau dažniausia lieku neįvertintu
15. 5 nujaučiu, kas gali atsitikti; dažnai sakau: „juk sakiau“
16. 5 mėgstu pokalbyje tarti paskutinį žodį
17. 2 visada užsiėmęs; galiu atlikti du ar daugiau darbų tuo pat metu
18. 5 labai jautrus ir pažeidžiamas; dažnai kitų įskaudinamas
19. 2 jaučiausi labai baudžiamas vaikystėje
20. 4 pasiekiu daugiau negu kolegos, galiu į tai atkreipti jų dėmesį
21. 4 turiu daug žinių tam tikromis temomis ir tuo didžiuojuosi
22. 5 tikiu, kad kiekvienas daiktas turi savo vietą ir privalo joje būti
23. 4 mėgstu, kad į mano pabaigtą darbą būtų atkreiptas dėmesys
24. 2 mėgstu, kai man nurodo klaidas
25. 4 laikau žmones iki derybų pabaigos ir teisėtai pasipiktinu, kai jie nekalba
26. 4 nemėgstu netikėtumų, tokių kaip taisyklių pakeitimas paskutinę akimirka, nekviesti svečiai ir t.t.
27. 2 labai religingas žmogus, gyvenu pagal religinius įsitikinimus ir visą laiką stengiuosi teisingai pasielgti
28. 3 susirūpinęs, ar kiti pritaria mano veiksmams
29. 3 gyvenimas atrodo kaip mėšlo krūva
30. 2 dažnai jaučiu, kad nešu didelę našta, kurios nenusipelniau
31. 2 nemėgstu, kai draugai ar bendraamžiai klysta
32. 2 mėgstu, kai viskas vyksta kaip pagal laikrodžio rodyklę
33. 3 mėgstu, kad kiti (bendraamžiai ar viršininkas) be sustojimo girtų
34. 3 dažnai būnu nuliūdęs dėl daugelio dalykų
35. 3 mėgstu rasti kitų kalbę, pastebėti kitų blogas savybes

169 pav. Lauros anketa

88.07.21 f. naudota

GYVENIMO STILIAUS SKALĖS VERTINIMAI

Roy M. Kern

Kiekvieno klausimo skaičių parašykite dešinėje klausimo numerio pusėje. Sudėkite kiekvieno stulpelio balų skaičių. Taip Jūs sužinosite 5 skalių balų sumą.

Skalė C
 1 2
 6 5
 11 1
 16 5
 21 4
 26 4
 31 2
 Suma 28

Skalė P
 2 2
 7 4
 12 4
 17 2
 22 5
 27 2
 32 2
 Suma 21

Skalė N
 3 3
 8 3
 13 4
 18 5
 23 4
 28 3
 33 5
 Suma 23

Skalė S
 4 4
 9 4
 14 2
 19 1
 24 2
 29 3
 34 3
 Suma 19

Skalė E
 5 4
 10 4
 15 5
 20 4
 25 4
 30 2
 35 3
 Suma 26

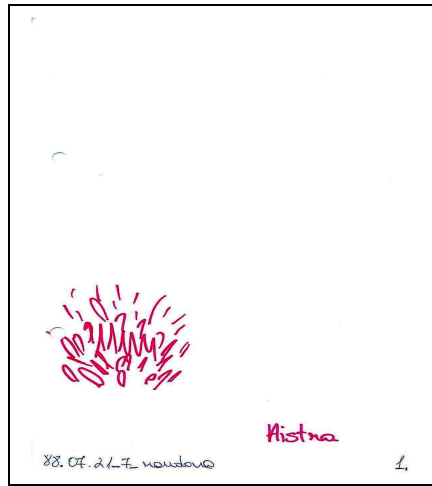
Pateiktos skalės yra **C – kontrolės** (angl. Control), **P – perfekcionizmo** (angl. perfectionist), **N – noro įtikti** (angl. Need to please), **S – savęs vertinimo** (angl. Self Esteem), **E – lūkesčių** (angl. Expectations)

Pažymėkite savo duomenis šioje diagramoje

	Skalė C	Skalė P	Skalė N	Skalė S	Skalė E
	<u>28</u>				<u>26</u>
	-- 25 --	-- 27 --	-- 30 --	-- 23 --	-- 25 --
	-- 22 --	-- 24 --	-- 27 --	<u>20</u>	-- 22 --
(M)	-- 19 --	-- <u>21</u> --	-- <u>24</u> --	-- 17 --	-- 19 --
	-- 16 --	-- 18 --	-- 21 --	-- 14 --	-- 16 --
	-- 13 --	-- 15 --	-- 18 --	-- 11 --	-- 13 --

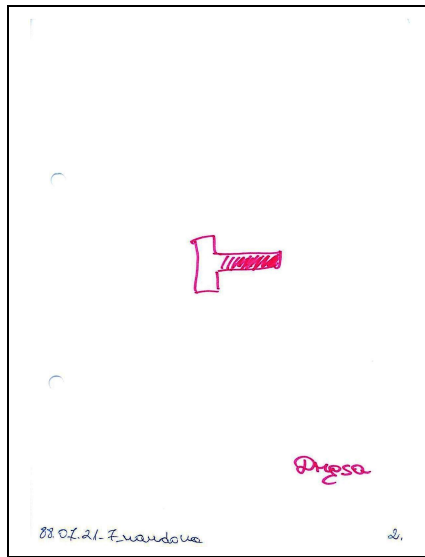
Pastabos: (M) žymi vidurkius, (SD) standartinis nuokrypis = 3

170 pav. Lauros anketa

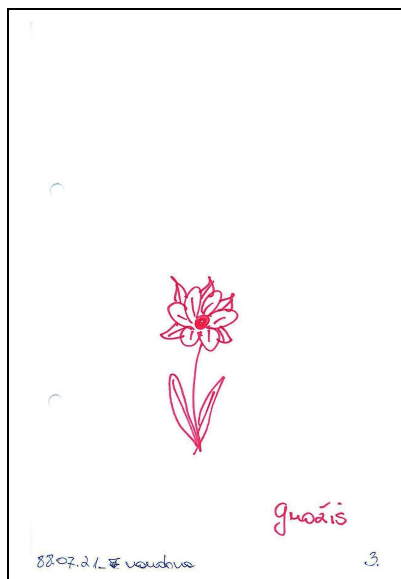
Aistra

171 pav. Aistra

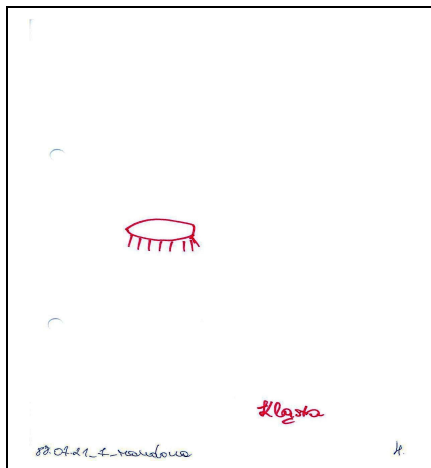
Drąsa

172 pav. Drąsa

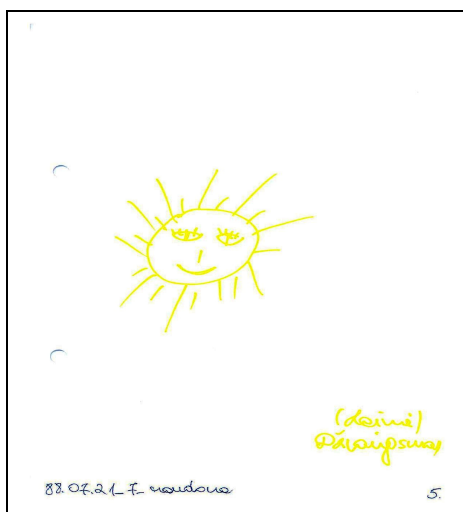

Grožis

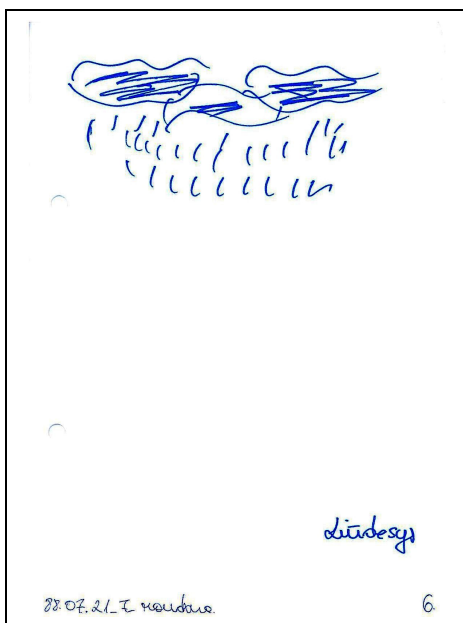
173 pav. Grožis

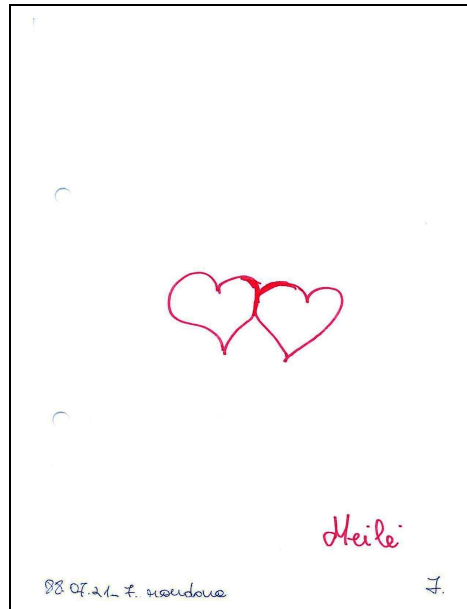
174 pav. Klasta

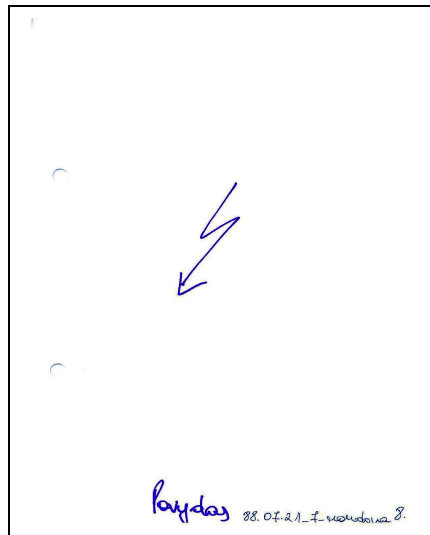
175 pav. Laimė

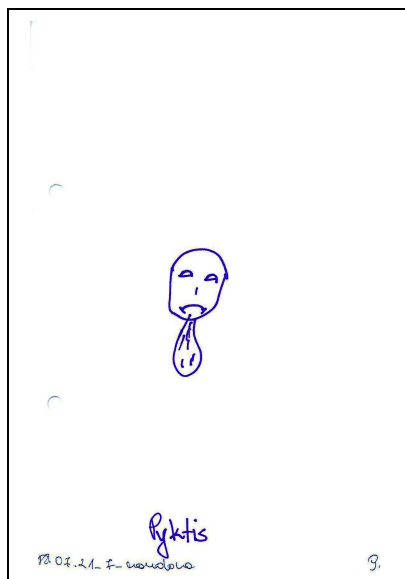
176 pav. Liūdesys

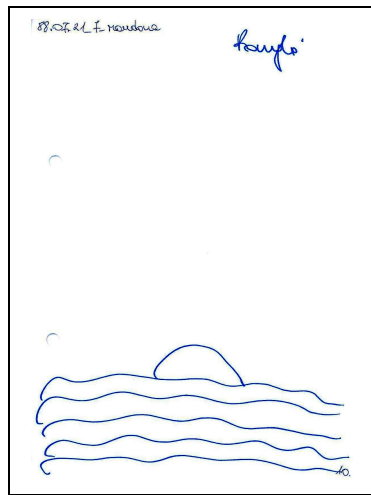
177 pav. Meilė

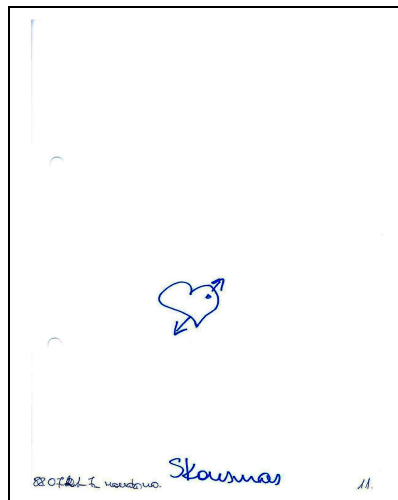
178 pav. Pavydas

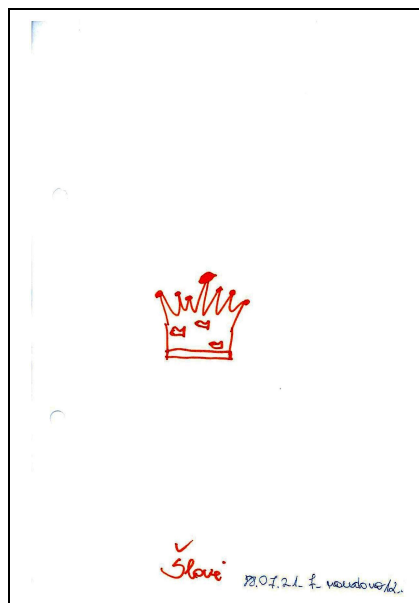
179 pav. Pyktis

180 pav. Ramybė

181 pav. Skausmas

182 pav. Šlovė

Daivos atvejo duomenys

88.10.07-0-8 Juoda

88.10.07-8-juoda) 54.

ANKETA APIE RIBINIŲ IŠGYVENIMŲ PATYRIMĄ

Kažką Jums reiškia žodžiai:

1. Aistra. Tai kaip prieškovas gyvenime kad mian
būtu pagal kius demu ir kiu būdu, tek dar-
tu, iri, atk, us, betu, giv, us, gy, kimas, de
je, i, būtu, kildomus, pūdes, pūmpes.
2. Drasa. Tai būtu sąrybe būtu dar aplinkumui
tai nera perlenkiamė laide. Džes ses u pa-
mlūgimo / saviu / vūratu žmone, gaudu
vūbtan, aplinkose u perū upė lengvūku gyventi.
3. Grožis. Vūmū, labu, didelė, vūta, us, tū, būtu,
dūus, vūvūlūmū, vūrtū, tū, gū, gūnūgūmū, dūgū,
kū, des, mūmū, tūmū, vūpū, i, kūlū, gūdū,
vū, vūvū, tūvū, gūvū, upė, tū, vūvū.
4. Klasta. būtu, i, vūvū, i, tū, tūmū, vūvū, us,
mū, kū, tū, tūmū, vūvū, vūvū, vūvū.
5. Laimė. vūmū, būtu, nūvū, tū, dūgū, u,
dūgū, tū, tū, tū, nūvū, vūvū, o, tū,
dūgū, vūvū, u, mū, gūvū, vūvū, tū, mū, tū,
u, kū, mū, vūvū, tū, mū, vūvū.
6. Liūdesys. būtu, tū, aplū, vūvū, u, vūvū,
vūvū, tū, tū, vūvū, tū, tū, tū,
vūvū, vūvū, tū, tū, vūvū, tū, tū, tū.
7. Meilė. gūvū, vūvū, tū, tū, vūvū, tū, tū, tū,
tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū,
vūvū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū.
8. Pavydas. vūvū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū,
tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū,
tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū.
9. Pyktis. būtu, dūgū, tū, tū, tū, tū, tū,
tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū,
tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū.
10. Ramybė. būtu, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū,
tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū,
tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū.
11. Skausmas. būtu, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū,
tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū,
tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū.
12. Šlovė. būtu, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū,
tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū,
tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū, tū.

183 pav. Daivos anketa

SIASP

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
bijanti rizikos	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	mėgstanti riziką
konservatyvi	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	pažangi
tiksliai	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	tolerantiška
klusni	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	mėgstanti laisvę
stabari	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	lanksti
šykšti	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	išlaidi
atsargi	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	draši
neišjudinama	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	paveiki (patiklumas)
kalba tiksliai	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	kalba perdedama
mašli	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	nerūpestinga
nesikeičianti	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	linkusi keistis
(išlaidų patyrimas) įstatymų žmogus	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	laimės ieškotojas
veikiau lėtas	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	veikiau vikrus
taupus	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	išlaidus
be vaizduotės	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	lakios vaizduotės
puikus	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	drįsta pasirodyti netikęs
ištvermingas	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5	neištvėringas

8

9

184 pav. Daivos anketa

88.10.07_0_Juoda

GYVENIMO STILIAUS SKALĖ
Roy M.Kern

Instrukcija: perskaitykite kiekvieną teiginį ir įvertinkite jį žemiau pateiktos skalės balais. Jūsų pirma reakcija yra teisingusia. Dirbkite greitai.

- 1 – NIEKADA man netinka
2 – RETAI man tinka
3 – KARTAIS man tinka
4 – DAŽNAI man tinka
5 – IDEALIAI man tinka

1. retai nemėgstu skraidyti lėktuvais 2
2. retai mėgstu būti tvarkingu, kiekvienas plaukelis savo vietoje, nepriekaištingai 2
apsirengęs
3. kartais ypatingai stengiuosi neįskaudinti kitų 3
4. dažnai puikiai suprantu savo kaltę 4
5. dažnai gyvenimas sunkus, bet verta gyventi 4
6. nikada nemėgstu plaukti 1
7. retai labai nusimenu, kai suklystu 2
8. kartais nemėgstu ginčų, būnu taikytojo vaidmenyje 3
9. retai patenkintas savo pasiekimais 2
10. retai mėgstu kitiems pasakyti, kaip reikėjo padaryti 3
11. dažnai turėjau ar turiu problemų intymių santykių srityje 4
12. retai veltui nepraleidžiu nei minutės, visada užsiėmęs 2
13. dažnai kiti mane suvokia kaip malonų ir simpatišką, bet kartu kaip nekaltą ir šiek 4
tiek naivų
14. retai iš tiesų labai stengiuosi, tačiau dažniausia lieku neįvertintu 2
15. retai nujaučiu, kas gali atsitikti; dažnai sakau: „juk sakiau“ 3
16. retai mėgstu pokalbyje tarti paskutinį žodį 3
17. retai visada užsiėmęs; galiu atlikti du ar daugiau darbų tuo pat metu 2
18. retai labai jautrus ir pažeidžiamas; dažnai kitų įskaudinamas 2
19. retai jaučiausi labai baudžiamas vaikystėje 2
20. nikada pasiekiu daugiau negu kolegos, galiu į tai atkreipti jų dėmesį 2
21. retai turiu daug žinių tam tikromis temomis ir tuo didžiuojuosi 2
22. dažnai tikiu, kad kiekvienas daiktas turi savo vietą ir privalo joje būti 4
23. nikada mėgstu, kad į mano pabaigtą darbą būtų atkreiptas dėmesys 3
24. retai mėgstu, kai man nurodo klaidas 2
25. retai laikau žmones iki derybų pabaigos ir teisėtai pasipiktinu, kai jie nekalba 2
26. retai nemėgstu netikėtumų, tokių kaip taisyklių pakeitimas paskutinę akimirka, 2
nekviešti svečiai ir t.t.
27. retai labai religingas žmogus, gyvenu pagal religinius įsitikinimus ir visą laiką 2
stengiuosi teisingai pasielgti
28. dažnai susirūpinęs, ar kiti pritaria mano veiksams 4
29. retai gyvenimas atrodo kaip mėšlo krūva 2
30. kartais dažnai jaučiu, kad nešu didelę našta, kurios nenusipelniau 3
31. retai nemėgstu, kai draugai ar bendraamžiai klysta 2
32. dažnai mėgstu, kai viskas vyksta kaip pagal laikrodžio rodyklę 4
33. retai mėgstu, kad kiti (bendraamžiai ar viršininkas) be sustojimo girtų 2
34. retai dažnai būnu nuliūdęs dėl daugelio dalykų 3
35. retai mėgstu rasti kitų kaltę, pastebėti kitų blogas savybes 2

186 pav. Daivos anketa

GYVENIMO STILIAUS SKALĖS VERTINIMAI

Roy M. Kern

Kiekvieno klausimo skaičių parašykite dešinėje klausimo numerio pusėje. Sudėkite kiekvieno stulpelio balų skaičių. Taip Jūs sužinosite 5 skalių balų sumą.

Skalė C

1	<u>4</u>
6	<u>5</u> 1
11	<u>4</u>
16	<u>3</u>
21	<u>2</u>
26	<u>2</u>
31	<u>2</u>
Suma	<u>21</u> 16

Skalė P

2	<u>4</u>
7	<u>2</u>
12	<u>2</u>
17	<u>2</u>
22	<u>4</u>
27	<u>2</u>
32	<u>4</u>
Suma	<u>18</u>

Skalė N

3	<u>3</u>
8	<u>3</u>
13	<u>4</u>
18	<u>2</u>
23	<u>3</u>
28	<u>4</u>
33	<u>2</u>
Suma	<u>21</u>

Skalė S

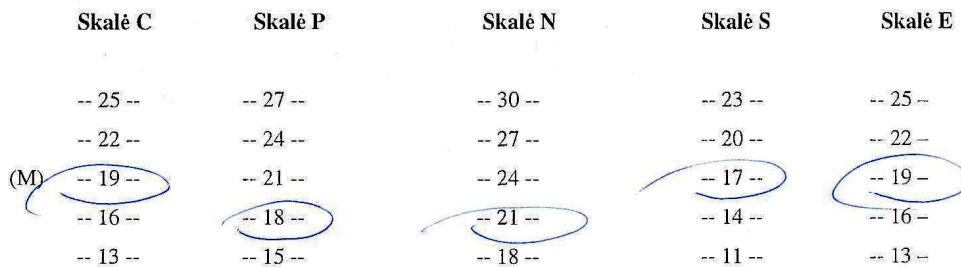
4	<u>4</u>
9	<u>2</u>
14	<u>2</u>
19	<u>2</u>
24	<u>2</u>
29	<u>2</u>
34	<u>3</u>
Suma	<u>17</u>

Skalė E

5	<u>4</u>
10	<u>3</u>
15	<u>3</u>
20	<u>7</u>
25	<u>2</u>
30	<u>3</u>
35	<u>2</u>
Suma	<u>18</u>

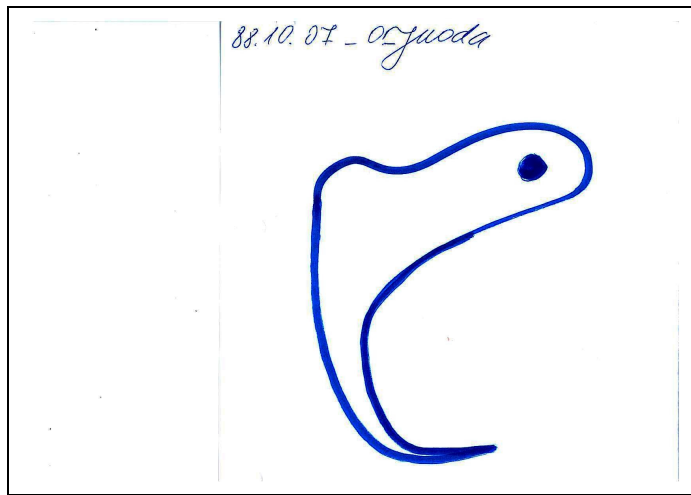
Pateiktos skalės yra **C** – kontrolės (angl. Control), **P** – perfekcionizmo (angl. perfectionist), **N** – noro įtikti (angl. Need to please), **S** – savęs vertinimo (angl. Self Esteem), **E** – lūkesčių (angl. Expectations)

Pažymėkite savo duomenis šioje diagramoje

Pastabos: (M) žymi vidurkius, (SD) standartinis nuokrypis = 3

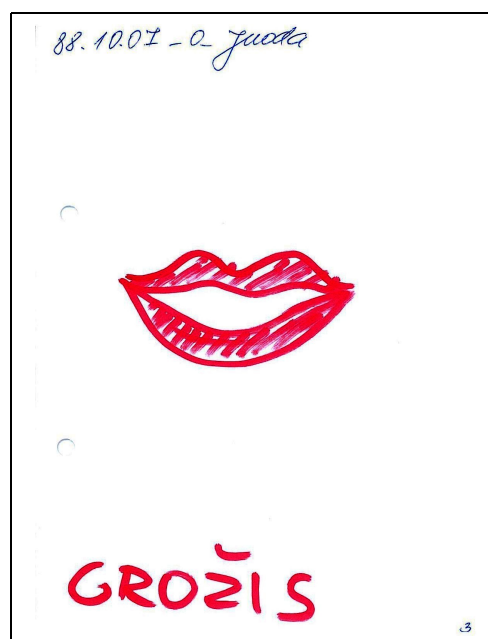
187 pav. Daivos anketa

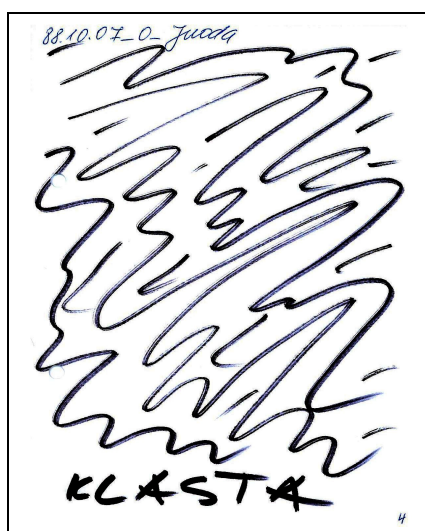
188 pav. Aistra

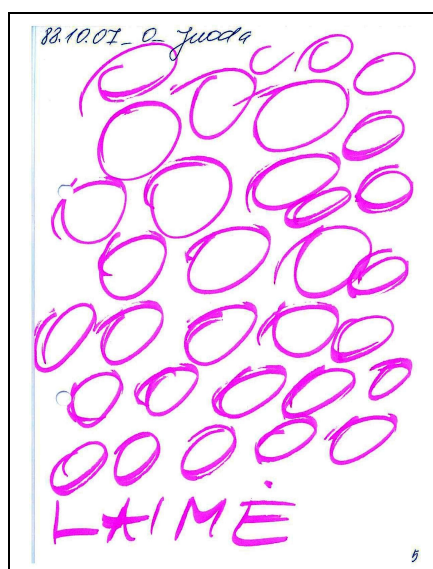
189 pav. Draša

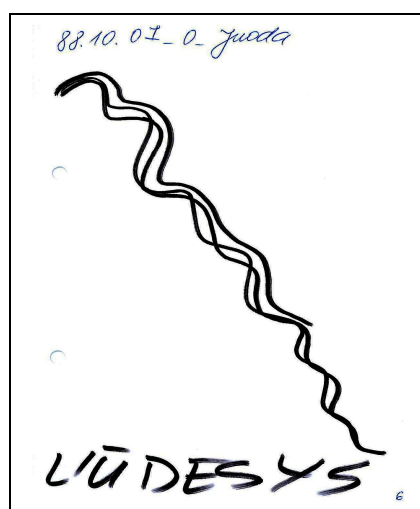
190 pav. Grožis

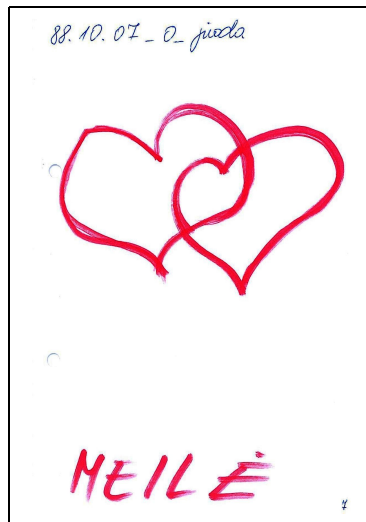
191 pav. Klasta

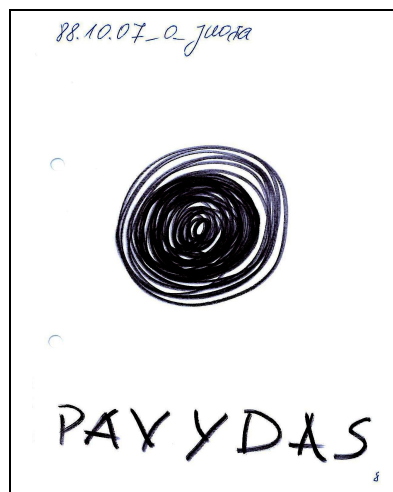
192 pav. Laimė

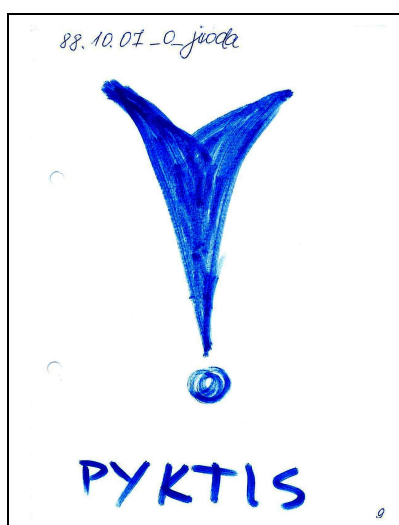
193 pav. Liūdesys

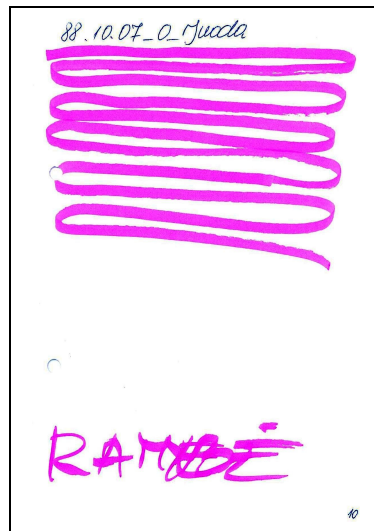
194 pav. Meilē

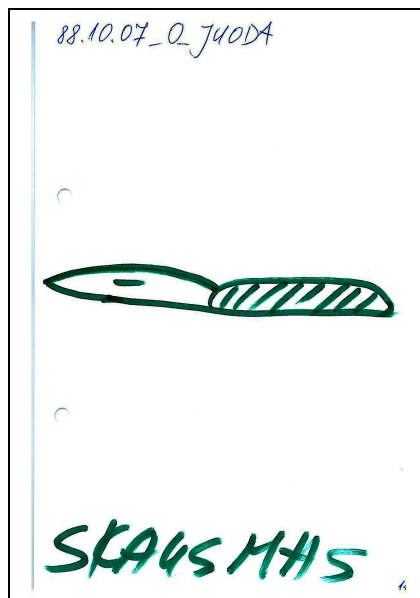
195 pav. Pavydas

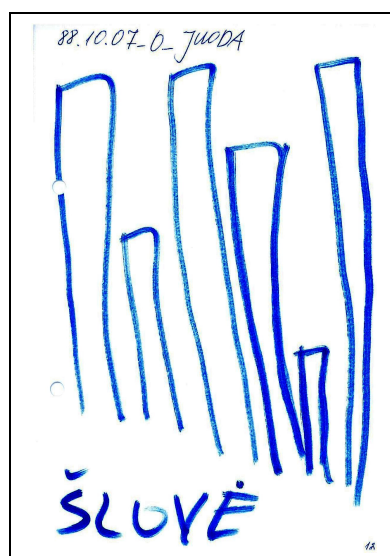
196 pav. Pyktis

197 pav. Ramybė

198 pav. Skausmas

199 pav. Šlovė